

Халықаралық Білім және Ғылым Академиясы
Международная Академия Образования и Науки
International Academy of Education and Science

**ЦИФРЛАНДЫРУ ДӘУІРІНДЕГІ БІЛІМ, ҒЫЛЫМ
ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТ**
IV Халықаралық ғылыми-тәжірибелік интернет конференциясы

ЖИНАҚ СБОРНИК

**«ОБРАЗОВАНИЕ, НАУКА И КУЛЬТУРА
В ЭПОХУ ЦИФРОВИЗАЦИИ»**
IV Международная научно-практическая интернет конференция

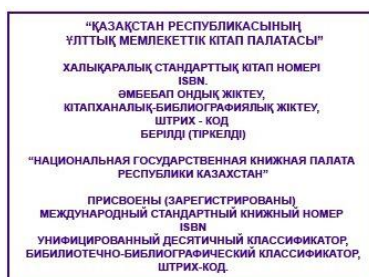
ASTANA
30.03.2024

ӘОЖ 37.0 +008+001 (063)
ҚБЖ 74.00
Б94

Редакциялық кеңес:
Алибаев Е.А.,
Конференция өткізуге жауаптылар:
Джуасбаев Б. Д.
Хасанзода Насрулло
Алибаев Е.А

«ЦИФРЛАНДЫРУ ДӘУІРІНДЕГІ БІЛІМ, ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТ» атты IV Халықаралық ғылыми-практикалық интернет конференциясы. - Астана: «Халықаралық Білім және Ғылым Академиясы». 2024. - ...б.

ISBN 978-601-08-3972-4

Бұл ғылыми басылым 2024 жылдың 30 наурыз айында өткен «ЦИФРЛАНДЫРУ ДӘУІРІНДЕГІ БІЛІМ, ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТ» жинағы болып табылады.

Жинақ ұстаздар, мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының педагог қызметкерлері, мектеп мұғалімдері, ғылыми қызметкерлер, студенттер, магистранттар, PhD доктаранттарының (аспиранттар) ғылыми тәжірбиесі, зерттеулерінің нәтижесі болып табылады.

Жас ғалымдарға арналған.

УДК 37.0 +008+001 (063)
ББК 74.00

© «Халықаралық Білім және Ғылым Академиясы»
2024

KAZAKH AUTHORED ORAL LITERATURE
IMANKALIEVA Yerkezhan Bauyrzhanovna, Bolat KORGANBEKOV
Gumiliyov Eurasian National University
Astana, Kazakhstan
adalbilim.kz@mail.ru

Аннотация

Мақалада қазақ ауыз әдебиеті мен авторлы ауыз әдебиетіне шолу жасалынады. Халық поэзиясы, халық шығармашылығы, халық даналығы, халық білімі ұғымдары интерпретацияланып, авторлы ауыз әдебиетіне анықтама беріледі. Батыс Еуропа, Америка, Австралия халықтары ұғымындағы фольклордың семантикалық өрісі отандық мәнмәтінмен салыстырылып, талқыға түседі.

Кілт сөздер: ауыз әдебиеті, фольклор, авторлық ауыз әдебиеті, халық поэзиясы, халық шығармашылығы

Annotation

The article provides an overview of Kazakh oral literature and the authored oral literature. The concepts of folk poetry, folk art, folk wisdom, public education are interpreted, and the definition of the authored oral literature is given. The semantic field of folklore in the concept of the peoples of Western Europe, America, and Australia is compared and discussed with the domestic context.

Keywords: oral literature, folklore, authored oral literature, folk poetry, folk creativity

Аннотация

В статье дается обзор казахской устной литературы и авторской устной литературы. Интерпретируются понятия народной поэзии, народного творчества, народной мудрости, народного образования, дается определение авторской устной литературе. Семантическое поле фольклора в понятии народов Западной Европы, Америки, Австралии сравнивается и обсуждается с отечественным контекстом.

Ключевые слова: устная литература, фольклор, авторская устная литература, народная поэзия, народное творчество

Oral literature is a special branch of folk creativity, a collective name for artistic and literary works produced orally and spread orally. Scientists call such art of speech of the Kazakh people oral literature. At the same time, in science and culture, the names "folk creativity", "folk poetry", "folk oral art" are used in a similar sense [1]. In 1846, the Englishman William Thoms proposed the word "folklore" (folk - folk, lore - knowledge, wisdom) as an international scientific name for oral literature. Any of these can be used interchangeably [2, 13]. However, the meanings are not the same. For example, the concept of "folk poetry" is a collective name for poetry genres that are spoken in the form of poems, "folk creativity" is a general name for all types of folk creativity and art, "oral art" is a common concept for both prose and poetic works. In addition to these, there is a significant difference in the meaning of the term "folklore", which is translated as "folk wisdom", "folk knowledge". In the concept of people of Western Europe, America, Australia, the meaning of this word is too extensive. It is a general name for people's clothes, equipment, customs, way of life, beliefs, as well as various artistic arts (poetry, music, dance, ornaments, textile art, etc.). is used. In this respect, it is connected not only with oral literature, but also with the concepts of "ethnography" and "ethnoculture" [3]. The name "Folklore" was formed through the research of Russian scientists in the sense of oral poetic creativity of the people. The concept of "oral literature" in the science of Kazakh literary studies is also related to this meaning of "folklore". These will completely replace each other. The science of studying oral literature is called "folklore" because of this. Its artistic and ideological nourishment, aesthetic energy, abundance of types and genres, thematic and plot richness, deep social and educational content, distinguishes the oral literature of the Kazakh people.

It is an incomparable spiritual heritage that appeared in the ancient Stone Age, experienced Turkic integrity, and since then has been intertwined with the history of the formation of the Kazakh people. It provides comprehensive information about the beliefs, history, lifestyle, ideas of good and bad, noble dreams and lofty ideals of our ancient ancestors. And we can imagine the historical change of the national spiritual culture over the course of centuries, the way it has traveled along with the ethnic consciousness. The public is the publisher, distributor, and listener of oral literature. Therefore,

it is, in fact, the property of the people. This difference of oral literature is its world. clearly describes the agreement. Born in a nomadic society until the beginning of the 20th century, oral art, which fully responded to the demands and social needs of the nomadic society, carried a special burden in all its development paths, and rose to the highest stage in terms of its artistic and social activity. In the culture of a nomadic society, a poem that did not impress its listeners, a poem that did not find its style, was not recognized as art. The oral literature formed in the context of such a life is classic in all respects. leveled up. That is why the oral art of the Kazakh people is isolated from the folklore creativity developed as a branch of many arts in settled countries. In a nomadic society, folklore is a certain community. It is not only the creativity of a group, but the common art of the khan and the black, the hero and the dance, the rich and the poor, the heritage of the whole people. The reason for this was the tendency of the field child to express everyday life to the level of art, to express any phenomenon figuratively and vividly. Although the nomadic society of the Kazakh steppes is deprived of some areas of culture and science, it created the perfect conditions for the development of oral literature on a surprisingly comprehensive and social level. Word of mouth was not only a way of producing and spreading folklore, but it was the main condition of art supported by the whole society. Both old and young got used to the tradition of oral art, imbibed it in his mind from an early age, and only recognized it. The whole society was a school of oral arts. The burden of oral literature corresponding to this was enormous. People's historical intelligence, philosophical thoughts, pedagogical experience, moral standards, artistic demands characteristic of professional literature, and the same belonging to theatrical art are transferred to oral literature.

In fact, there is no field left where it does not interfere. Everything from shildekhana to disputes between clans, from lullabies to laments, from medicine to lyrical poems, from superstitions to social worldview legends, from mythical beliefs to public thoughts, all became part of folklore. That is why it was not the heritage of only a certain group (or class) at any time. This can be evidenced by the fact that people who expressed opinions about Kazakh oral literature in past societies had different professions. They need the country's history, customs, beliefs, character, world view, moral and ethical norms, laws, religion, medical practice, weapons, clothes, land, water, habitat, mountains, Information about the lake, plants and animals was first found in this folklore. Kazakh A. The powerful source of A gave birth to some gaps in oral singing. His name is known from history as far back as Sypyra Zhyrau in the 14th and 15th centuries, from Asan Kaigy to yesterday's Zhambyl, Nurpeyis, and today's folk poets [4, 20]. In fact, this was the path of folk folklore heritage to oral individual professional art. Although we did not include the author's oral literary heritage in the category of oral literature, there is no doubt that its original history begins there. Although Kazakh folklore is not at the source of development and at the highest stage of development as in past societies, it still carries a huge social burden. We still know the spiritual essence, character, and life breath of the nation through that folklore. A clear testimony of the educational, aesthetic, moral ideals of our country, the spiritual dimension also originates from that folklore. Oral literature was formed in many branches in terms of genre composition. Ritual poems (work, profession, hunting, marriage, funeral customs, beliefs, etc.), fairy tales, legends, legends, myths, epic poems, historical poems, black poems, lyrical poems, false poems, proverbs proverbs, riddles, sayings, eloquences, allusions, dramatic works... — these genres, which form the basis of oral literature, continue to be divided into different types. Any of these are spoken works and their main tool is the word. Therefore, oral literature is, first of all, the art of speech. True, in oral literature, in addition to words, singing and performing arts also play a special role. It is a natural situation that poetic, musical and theatrical creativity is used here. However, other forms of art play an additional role in oral literature. This is because the ideological artistic meaning, aesthetic power, and educational value of works belonging to oral literature are primarily based on figurative words. Of course, the art of speech also includes written literature. Folklore and written literature are separate worlds in terms of pronunciation, distribution features, and ideological and artistic expression. This difference is evident from the temporal and local dimensions in the creation of an artistic work. Oral literature is limited in terms of time because it is recited (or performed) for the listener underfoot and drawn out, that is, there is no opportunity for the speaker to think and think about each line, each stanza, figurative phrase for a long time. That's why the period of the first production of a work of art and the time of its oral performance are the same. Because the spoken work is produced by hand in front of the listener, it is not possible to produce it in the best way, speeding up and pausing, as in written literature. At the same time, the aesthetic power of the poems, the impressiveness of hitting the

target, and the uniqueness of the art have always impressed the listeners. In this regard, its function is no less than written literature [5].

However, the improvisational nature of oral literature reflects the uniqueness of its artistic nature. In particular, common plots, verses, whole stanzas, figurative phrases, ready-made samples and rhymes of poetry are often found in works of oral literature. And such repetitions and common features are associated with a certain degree of "normal" nature of oral singing, that is, oral singing is carried out through established patterns. And the nature of written literature is completely different in this regard.

REFERENCES:

1. Kazakh National Encyclopedia. Almaty, 1997
2. Auezov M., history of literature, Kyzylorda, 1927
3. Seifollayuly S., Old versions of Kazakh literature, Kyzylorda, 1931
4. History of Kazakh folkloristics, A., 1988
5. Historicity of Kazakh folklore, A., 1993

ОРГАНИКАЛЫҚ ХИМИЯНЫҢ «ФЕНОЛ ЖӘНЕ ОНЫҢ ҚАСИЕТТЕРІ» ТАҚЫРЫБЫН ОҚЫТУДА КЕЙС ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ ТИІМДІЛІГІ

САПАКОВА Айгуль Касенкановна, АЗАТҰЛЫ Ерхат

Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті КеАҚ

Семей, Қазақстан

sapakova.aygul@mail.ru, eazatuly02@gmail.com

Аннотация

Бұл мақала да органикалық химияны оқытудың ерекшелігінің біріне жататын кейс технологиясының құрылымы мен артықшылықтары қарастырылған. Сонымен қатар, «Фенол және оның қасиеттері» тақырыбын оқытуда ұсынылатын кейс тапсырмасының үлгісі ұснылып, оның мүмкін болатын шешімдері ұсынылған және де кейс тапсырмасының оқушы бойында қалыптастыратын дағдыларын сипаттап көрсетілген. Органикалық химияны түсіндіруді жеңілдету де, ауқымды және күрделі тақырыптарын оңай түсіндіруде кейс технологиясының алатын орны ерекшелігі сөз етіледі.

Өзектілігі: Қазіргі уақытта жалпы білім беретін мекемелер үшін орта мектепте химия пәнін оқу барысында көп байқалатын мәселелердің бірі бұл оқушылардың органикалық химия бойынша тек теориялық білімдерінің ғана болуы, оны практикада қолдана алмауы өзекті болып отыр. Мұның басты бір себебі көптеген мектептерде органикалық реагенттер іс жүзінде болмауы. Дегенмен, бұл аса бір кедергі тудырмайды, себебі қазіргі заманғы технологиялар мен әдістердің сан алуандығы оқушылардың өзін-өзі толықтай жетілдіре және олардың танымдық қызығушылықтарын қанағаттандыра алады. Сондай-ақ бұл пәнді оқудың практикалық жағының жетіспеушілігін өтеуге және органикалық химияны түсінікті, әрі қызықты етуге мүмкіндіктердің көптігін көрсетеді.

Мақсаты: Орта мектепте органикалық химияның «Фенол және оның қасиеттері» тақырыбын оқыту үшін кейс әдісін қолдану.

Уақыт өткен сайын заманауи білім беру үдерісінде оқытудың тиімділігін арттыратын және оқушылар бойында негізгі дағдыларды дамытуға бағытталатын оқытудың жаңашыл инновациялық әдістері жыл сайын өзгертіліп, енгізілуде. Осы әдістердің біріне оқу процесін активтендірудің, сондай-ақ оқушылардың назарын оқылатын материалға аударудың тиімді құралы ретінде кейс технологиясын атап өтуге болады.

Кейс – кейбір мәселелерді қамтитын практикалық жағдай. Ағылшын тілінен аударғанда «кейс – оқиға», ал «case-study – оқыту ісі». Оның мазмұны мен мүмкін болатын шешімдерін оқушылар мен мұғалім бірлесе отырып талдап, талқылайды[1]. Кейс – нақты форматқа сәйкес құрылымдалған және оқушыларды әртүрлі ақпаратты талдауға, оны синтездеуге, проблеманы тұжырымдауға және белгіленген критерийлерге сәйкес келетін балама шешімдерді әзірлеуге үйрету мақсатында әзірленген нақты жағдайдың толық сипаттамасы болып табылады.

Кейс тапсырмасын орындау кезеңінде оқушылар бірнеше шешімді ұсынуы мүмкін, сол шешімдерін дәлелдей отырып, жалпы бір қорытынды шығарады. Міне, осылайша оқушылар органикалық химияның теориялық ұғымдарын меңгеріп қана қоймай, оны түсініп, барлық мүмкіндіктерін пайдалана отырып, материалды практикалық қолдануын меңгере отырып, оқуға қатысты қызығушылық пен жағымды мотивация тудырады. Сонымен қатар, бұл әдіс мұғалімнің ойлау тәсілі, оның ерекше парадигмасы қызметін атқарады, ол оған басқаша ойлауға және әрекет етуге, шығармашылық әлеуетін жаңартуға мүмкіндік береді[2].

Сонымен қатар, органикалық химияны оқыту кезінде кейс технологиясын қолданудың бірнеше ерекшеліктерін атап өтуге болады:

бұл технологияның негізгі бағыты практикалық жағдайды ескеру, сондықтан нақты мәселенің жауабы болмауы мүмкін (бұндай жағдайда балама жауаптар және оқушылардың гипотезалары мағыналы болуы мүмкін)

оқушылар мен мұғалімнің ортақ күш-жігері арқылы дайын білімді меңгеруге емес, оқу іс-әрекетіне көбірек мән беруді дамытуға бағытталған.

бұл технологияны қолдану кезінде мұғалімнің басты міндеті тек мәселелік сұрақтарды пайдалана отырып, пікірталасты дұрыс бағытқа бағыттау, сонымен қатар жағдайды талдау және проблемалық жағдаятпен жұмыс істеу процесіне топтағы барлық оқушыларды тарту болып табылады[3].

Кейс технологиясын қолдану кезінде, жағдаяттардың бірнеше түрлері бар. Жағдайларды келесідей жіктеуге болады:[4]

Оқиға әдісі. Бұл әдістің ерекшелігі – оқушының шешім қабылдау үшін ақпаратты өздігінен ізденуі. Оқушыларға оқиға туралы қысқаша ғана сипаттама беріледі. Берілген ақпарат шешім шығару үшін жеткіліксіз екені белгілі болғандықтан, оқушы өзінің жан жақтылығын танытып, ізденіп, ақпараттар жинайды, өңдейді сонымен қатар талдайды. Бұл уақытты қажет ететіндіктен, мектеп оқушыларының үй тапсырмасын өз бетінше орындауына болады.

Ситуациялық талдау әдісі. Ең кең таралған әдіс, өйткені ол күрделі жағдайды терең және мұқият зерттеуге мүмкіндік береді. Оқушыға бірден дайын түрде күрделі мәселесі бар, жеткілікті ақпараты бар мәтін ұсынылады, оқушы сол мәселенің шешімін ұсынуы керек болады. Мәтінде қабылданған әрекеттер, қабылданған шешімдер, олардың орындылығын талдау үшін сипатталуы мүмкін.

Іскерлік корреспонденция әдісі: Оқушылар оқытушыдан дайын құрастырылған жағдаяттар пакетін алады, оның көмегімен мәселені және оны шешу жолдарын анықтайды[4].

Кейс әдісі оқушылар бойындағы келесі дағдыларды дамытады:

ақпаратты құрылымдау дағдыларын дамыту;

әртүрлі типтегі (стратегиялық, тактикалық) басқару шешімдерін әзірлеу технологияларын меңгеру;

шешім қабылдау тәжірибесінде жинақталған тәжірибені жаңарту және сыни бағалау;

ұжымдық іздеу және шешімді негіздеу процесінде тиімді коммуникация;

дұрыс шешім іздеуді ұйымдастыруда стереотиптер мен клишелерді жою;

білім синергиясы арқылы инновацияны ынталандыру – жүйелік, тұжырымдамалық білімді дамыту;

қолданбалы есептерді шешу үшін теориялық білімнің базасын кеңейтуге ынтасын арттыру[5].

Оқытуда қолдануға болатын кейс түрлері келесідей жіктеледі:

Практикалық кейсі

Нақты өмірлік жағдайлар, егжей-тегжейлі бейнеленген. Сонымен бірге олардың білім беру мақсаты оқушыларды оқытуға, берілген жағдайда білім, білік және мінез-құлық дағдыларын (шешім қабылдау) бекітуге бағытталған болуы мүмкін.

Оқыту кейсі

Өмірде жиі кездесетін типтік жағдайларды көрсетеді. Мұндағы жағдай, мәселе және сюжет шынайы емес, өмірде болғанымен, өмірдің нақты сипатын көрсетпейді.

Зерттеу кейсі

Олар жағдай мен ондағы мінез-құлық туралы жаңа білім алудың үлгілері ретінде әрекет етеді. Оқыту функциясы зерттеу процедураларына дейін қысқарады[5].

Ендігі кезеңде осы кейс әдісінің «Фенол және оның қасиеттері» тақырыбын оқытуда

«оқиға әдісін» негізге ала отырып, практикалық кейстің нақты үлгісі әзірленді. Жалпы мектеп оқушылары «Фенол және оның қасиеттері» тақырыбын оқу кезінде олар келесідей теориялық білімдерін қалыптастырады:

- Фенолдың жалпы сипаттамасы;
- Фенолдардың формулалары мен олардың атаулары;
- Фенолдардың алынуы;
- Фенолдардың физикалық қасиеттері;
- Фенолдардың химиялық қасиеттері;
- Фенол қосылыстарының қолданылуы.

Жоғарыда көрсетілген тақырыптардың кез келгенін алып, кейс тапсырмасын әзірлеуге болады. Бұл тапсырмаларды сабақтың ортасында не болмаса үйге тапсырма ретінде одан бөлек өздік жұмыс ретінде де, тіпті болмаса БЖБ, ТЖБ кезеңдерінде де беруге болады. Кейс мәселелік жағдаяттарын шешу арқылы оқушылар өздерінің теориялық білімдерін бекітіп қана қоймай, одан бөлек сол білімдерін практика да қолдана алуға, өмірде кездесетін мәселелерді шеше алуға дағдыланады. Сонымен қатар, кейс құрылымына сәйкес, егер ол «оқиға әдісіне» негізделген кейс тапсырмасы болса, оқушыға берілген ақпараттың жеткіліксіздігі, оның жан жақтылық дағдыларының дамуына үлкен әсерін тигізеді.

- Оқушы әртүрлі әдебиет көздерінен ақпарат іздейді;
- Алынған көлемді ақпараттарды талдайды, өңдейді;
- Өзіне керегін іріктеп, оны қорытындылайды;
- Кейстің жауабын табуда қолданады.

Яғни, оқушы бір ғана кейс тапсырмасын шешу арқылы өзінің әртүрлі бағыттағы дағдыларын дамытуға мүмкіндік алынады. Әрине, бұл дағдылар бір кейс тапсырмасын орындағаннан емес, бұл тапсырмаларды жиі сабақта қолдану кезінде қалыптасады. Кейс қандай түрде әзірленген болса да, ол кейс тапсырмасы міндетті түрде оқушыны бір жаңа дүниеге үйретуге бағытталған болады. Осы тұста, авторлық әзірленген кейс тапсырмасының үлгісіне назар аударсақ:

Кейстің тақырыбы: «Фенол және қоршаған орта»

Жағдаят сипаты:

1990 жылы 30 наурызда Уфа қалалық санитарлық-эпидемиологиялық станциясы жүргізген зертханалық зерттеулер Уфа қаласының Оңтүстік су құбырының желілерінде ауыз судың белгісіз затпен ластанғанын растады. Су қабылдағыш пен су құбырындағы судың осы затпен ластануы осы аудандардың тұрғындарының (шамамен 600 мың адам) өміріне қауіп төндірді, кейіннен импорттық ауыз сумен қамтамасыз етуде қиын жағдай туындады. Бұл белгісіз зат бұрын – «Карбол қышқылы» деген атпен танымал болған және өзінің «гуашь» иісі тәрізді ароматты иісі болуымен ерекшеленеді. Бұл қандай зат?

Кейсті шешуге арналған сұрақтар:

Бұл белгісіз заттың формуласы мен оның классы қандай?

Бұл заттың құрамында қандай функционалдық топ бар, оның ароматты көмірсутектер қосылыстарымен байланысы қандай?

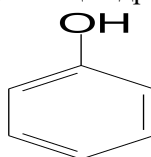
Бұл заттың құрамындағы функционалдық топты анықтауға мүмкіндік беретін реакция теңдеуін жазыңыз.

Бұл зат өнеркәсіпте қалай алынады?

Кейстің оқушылардан күтілетін мүмкін болатын шешімі:

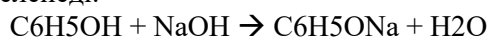
Бұл белгісіз зат – фенол. Фенолдар класының өкілі, молекулалық формуласы – C_6H_5-OH .

Құрамындағы функционалдық топ – $-OH$ гидроксил тобы. Құрылымдық формуласына назар аударса, бензол сақинасында бір сутектің гидроксил тобына алмасқанын көреміз.

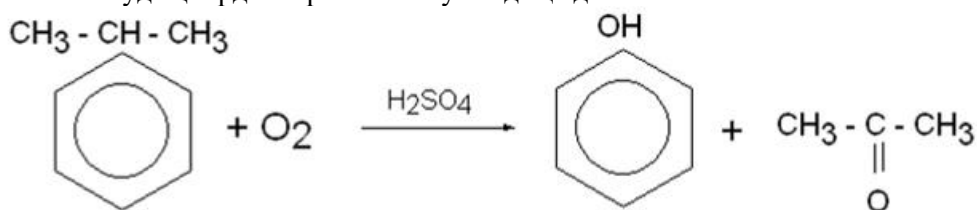

1-сурет. Фенолдың структуралық формуласы.

Натрий гидроксидін қосу. Ең алдымен натрий гидроксидінің үстіне фенолфталеин ерітіндісін тамызып, таңқурай түске дейін өзгертеміз. Бұл ерітіндіні фенолдың үстіне құйғанда, түстің жойылғанын байқамыз, бұл функционалдық топ – ОН тобы бар екенін дәлелдейді. Себебі фенолдар бұл реакцияға тек гидроксил тобы бойынша ғана түсіп, спирттерден ерекшеленеді.

Өнеркәсіпте алудың бірден бір жолы – кумолдық әдіс.

2-сурет. Фенолдың кумолдық әдіспен алынуы.

3-

Осы ұсынылған кейс тапсырмасын оқушылар бірнеше кезеңдер бойынша орындайды:

Бірінші кезең. Сюжетпен танысу - жағдайда сипатталған оқиғаны оқиды, негізгі сипатын түсінеді.

Екінші кезең. Мәселені анықтау. Бұл кезеңде берілген жағдаяттың негізгі мәселесін «диалогтық әдіс» көмегімен талқылап анықтайды.

Үшінші кезең. Топтық талқылау. Бұл мәселе шешімін табу үшін өзара талқылау жүргізеді, сонымен қатар кейс сұрақтарына жауаптар әзірлейді.

Төртінші кезең. Жеке көзқарас. Оқушылар мәселені және оның шешу жолдарын ұсынады. Жауаптарын дәлелдеп, нақты мәселенің шешімін табады. Соңында бір жауапқа келіп тоқталады.

Бесінші кезең. Рефлексиялық бағалау. Мәселені шешу туралы рефлексия орнатады, мәселенің қиындығы мен маңыздылығын бағалайды. Сонымен қатар оқушылар ұсынылған тақырып бойынша алған әсерлерімен бөлісіп, қорытынды жасайды (бұл жағдайда: «Фенолдар» тақырыбы бойынша).

Олай болса, органикалық химияның «Фенол және оның қасиеттері» тақырыбын оқытуда кейстерді әзірлеу және енгізу пән аясындағы тәжірибенің жетіспеушілігінің орнын толтыру үшін де, пәнді тереңірек түсіну және оқушылардың танымдық қызығушылығын қалыптастыру үшін де өте маңызды. Дегенмен, бұл технологияның барлық артықшылықтарына қарамастан, оны жүзеге асыру әрқашан практикалық мүмкін емес. Бұл процесс мұғалімнен проблемалық жағдаяттарды құрастыру және ойлау үшін көп уақыт пен ұзақ дайындықты қажет етеді, сондықтан кейс әдісін үнемі қолдану мүмкін емес. Бірақ сонымен бірге бұл әдістемені аса маңызды тақырыптармен (мысалы, «Фенолдар», «Спирттер» және т.б.) жұмыс істеуде қолдану оқушылардың химия пәні бойынша әмбебап оқу әрекеттерін қалыптастыру және ақыл-ой әрекетін дамыту үшін өте маңызды.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Долгоруков, А.М. Кейс-стади әдісі кәсіби бағытталған оқытудың заманауи технологиясы ретінде [Электрондық ресурс] // Педагогтардың әлеуметтік желісі nsportal.ru. - 2013.
2. Шабанов, А.Г. Қашықтықтан оқытудағы нысандар, әдістер және құралдар / А.Ф.Шабанов // Білім берудегі инновация. – 2005. – № 2. – 102 – 116 б
3. Барнс, Л.Б., Кристенсен, Р.К., Хансен, Э.Дж. Оқыту және кейс әдісі: оқулық, жағдаяттар және одан әрі оқу. – Мәскеу: Гардарики, 2000. – 502 б.б.
4. Сурмина, Ю.П. Ситуациялық талдау немесе кейс әдісінің анатомиясы / Ю.П. Сурмина // – Киев: Инновациялар және даму орталығы. - 2002. С. 84 – 93.
5. Кузнецова Л.А. Кейс-метод как педагогическая технология. – 2016. с. 2-3.

МЕКТЕПТЕРДЕ ФИЗИКА БОЙЫНША ОҚУ-ЗЕРТТЕУ ЖҰМЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

АНДАКАЕВА Алия Назарбековна, СМАГУЛОВА Рая Алтынбековна

«Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Семей қаласындағы физика-математика бағыттағы

«Назарбаев Зияткерлік мектебі» филиалы

Семей, Қазақстан

Andakaeva_a@sm.nis.edu.kz , Smagulova_R@sm.nis.edu.kz

Аңдатпа

Мақалада мектептерде физика бойынша оқу-зерттеу жұмысын ұйымдастыруда жобалық оқытудың тиімділігі көрсетілген. Білім алушылардың зерттеушілік дағдыларын жобалау, ұйымдастыру мен дамытудың әртүрлі тәсілдері теориялық алгоритмі сипатталады. Физиканы оқытуда оқу-зерттеу іс-әрекетін ұйымдастырудың нұсқаларына шолу жасалған. Физикадағы «Электр және магнетизм» бөлімінде оқу-зерттеу жұмысының ерекшелігін атап көрсетілген.

Мектептерде физикада оқу-зерттеу жұмысын ұйымдастыруда мұғалім оқыту тәсілін таңдауы маңызды болып саналады. Сол тәсілдердің бірі- жобалық оқыту.

Жобалық оқыту – нәтижені ұсына отырып, кезең-кезеңімен табысты оқу әрекетін түзету және негіздеу үшін қажетті ақпаратты өз бетінше талдау негізінде білім алушылардың оқу мәселелерін шешуге бағытталған оқу үдерісін арнайы ұйымдастыру. Жобалық әдіс – адамдардың қажеттіліктерін белгілеуді, осы қажеттіліктерге сәйкес еңбек өнімін қалыптастыруды, сонымен қатар зерттеу нәтижесін көздейтін білім алушылардың танымдық әрекетін ұйымдастырудың ерекше тәсілі. Жобалық іс-шаралар мектеп бағдарламасының шекарасын кеңейтіп, пәндерді жақсы түсінуді қамтамасыз етіп, білім алушылардың өз бетінше оқуға ынталандырып, өз бетінше шешім қабылдауға, тақырыптарды таңдауға және нәтижелерді талдауға көмектесіп қана қоймайды, сонымен қатар мектеп пәндері мен зерттеудің тақырыбының (шынайы өмір) практикалық байланысын қамтамасыз етеді. [1]

Ғылыми-зерттеу жұмысы – шығармашылық белсенділікті енгізетін, білім алушылардың ынталылығын, жеке қызығушылықтарын дамытуға ықпал ететін, өз бетінше шығармашылық әрекетке баулитын іс-шаралар жүйесі. Ғылыми зерттеу нәтижелері ұғымдар, заңдар мен теориялар жүйесі ретінде әрекет ететін мақсатты таным ретінде сипатталады [2]. Ол басқа зерттеушілер әлі назар аудармаған және тиісті ғылыми қоғамдастықта қалыптасқан нормалар мен дәстүрлермен байланысты болуы керек түбегейлі жаңа білім алуға бағытталған (заңдылықтар, жіктеу, жүйелеу және т.б.).

Зерттеушілік дағдыларды оқытудың қазіргі теориясында бұл дағдыларды ұйымдастыру мен дамытудың әртүрлі тәсілдері ұсынылған.

Семенова Н.А. өз жұмысында зерттеу дағдыларын дамытудың келесі блоктарын белгілейді: ғылыми-зерттеу жұмысын ұйымдастыру (зерттеуді жоспарлау: зерттеу тақырыбын таңдау, зерттеу мазмұнын құру); ақпаратпен жұмыс (ақпарат көздерін анықтай алу, мәтінмен жұмыс істей білу, зерттелетін тақырып бойынша тақырыптық терминдерді, ұғымдарды бөліп көрсету, ақпараттық мәтінді мағыналық бөліктерге бөлу); ақпараттағы негізгі нәрсені бөліп көрсете білу, материалды логикалық түрде жеткізе білу, ғылыми дереккөздерден алынған дәйексөздерді, сілтемелерді пайдалана білу; қорытынды жасау; дәлелдер мен фактілерге негізделген дәлелдер келтіре білу) [3].

Асмолова А.Г. зерттеу әрекетін құрудың белгілі бір алгоритмін ұсынады. Бұл жұмыста шағын жоба бойынша жұмысты ұйымдастырудың келесі тәсілі маңызды болып көрінеді:

- зерттеу жоспарын құру, қажетті құралдарды таңдау;
- нәтижелерді түзете отырып, мәселенің шешімін кезең-кезеңімен зерттеу;
- зерттеу нәтижелерін ұсыну, қызмет нәтижелерін соңғы өнім ретінде тіркеу[4].

Кларин М.В. зерттеу дағдыларын дамытудың үш үлгісін анықтайды.

1-деңгей – мұғалім білім алушының алдына проблема қойып, оны шешу жолдарын ұсынады;

2-деңгей – мұғалім тек проблема қояды, ал білім алушы зерттеу әдісін өз бетінше таңдайды;

3-деңгей – мәселені құрастыруды да, әдісті таңдауды да, шешудің өзін де білім алушы

жүзеге асырады [5].

Білім алушылардың оқу-зерттеу қызметін оқу-тәрбие процесіне орынды енгізу үшін мұғалімге нормативтік үлгі ретінде оқытудың мақсаттары, мазмұны мен әдістері, оны ұйымдастыру формаларының білім алушылардың жобаланған оқу және ғылыми-зерттеу әрекеттері білім деңгейімен байланысын анықтайтын жобалау алгоритмі қажет.

Оқыту мазмұны мен негізгі дидактикалық мақсатқа байланысты физиканы оқытуда оқу-зерттеу іс-әрекетін ұйымдастырудың нұсқаларын қарастырайық. Оқыту мазмұнына қарай оқу-зерттеу іс-әрекеті әртүрлі деңгейде және әртүрлі оқыту әдістерімен жүзеге асырылады.

Білім алушылардың зерттеу жұмыстарының реттілігі: мазмұны → дидактикалық мақсаттар → әдістер → ұйымдастыру формалары → оқыту құралдары → алынған нәтижелерді диагностикалау. Оқу-тәрбие процесінің тұтастығы принципі бойынша жеке сабақ емес, физиканың тақырыбы немесе бөлімі шеңберінде білім алушылардың оқу-зерттеу іс-әрекетін ұйымдастыру болып табылады. [6]

Ең алдымен оқытудың мазмұнын талдау қажет.

Негізінде физиканы оқыту әдістемесінде курс тақырыбына ғылыми-әдістемелік талдауды төмендегі позициядан жүргізу ұсынылады:

жалпы білім жүйесіндегі тақырыптың маңыздылығын;

зерттелетін материалдың жаңашылдығы;

зерттелетін материалдың күрделілігі.

интеграциялық позиция мазмұнды физикалық теорияның білім беру моделінің құрылымы тұрғысынан қарастырады

Төмендегі кестеде тақырыптың мазмұнын ғылыми-әдістемелік талдаудың бағыттары көрсетілген.

№	Сараптау бағыты	Сараптау элементі
1	Маңыздылығы	Негізгі ұғымдарды, идеяларды, принциптерді анықтау. Өткенді түсіну немесе одан әрі түсіну үшін зерттелетін мазмұнының құндылығы. Практикалық құндылығы
2	Жаңашылдығы	Сүйенуге болатын физикада бұрын зерттелген ұғымдар мен заңдар; Басқа пәндердің мазмұны жаңа физикалық материалды оқуға негіз бола алады; Жаңа мазмұнды меңгеруге қажетті оқушылардың өмірлік тәжірибесі.
3	Күрделілігі	Зерттелетін ұғымдар мен заңдылықтардың абстрактілілік, жалпылау дәрежесі. Қорытынды жасау үшін қолданылатын математикалық аппараттың күрделілігі.
4	Физикалық теорияның оқу моделінің құрылымы	Тақырыптың мазмұны бойынша негізге, теориялық ядроға және оның салдарына, қолданылуына қатысты материалды бөліп көрсету

Кесте 1 Білім беру мазмұнына ғылыми-әдістемелік талдау жасау

Білім алушылардың зерттеу жұмысын жобалау кезеңдері келесі қадамдарды қамтиды:

Зерттеу жобасының мақсаттарын, соның ішінде пәндік, зерттеу дағдыларын бөліп көрсету;

жоғарыда сипатталғандай пән мазмұнына талдау жүргізу, қандай мазмұнда зерттеу дағдыларын қалыптастыруға болатынын анықтау;

берілген пән мазмұны бойынша мүмкін қалыптасқан зерттеу дағдыларын бөлу (зерттеу дағдыларын қалыптастыру картасына сәйкес);

білім алушылардың оқу және ғылыми-зерттеу қызметін орындаудағы дербестік дәрежесін анықтау;

осы мазмұн бойынша білім алушылардың оқу және ғылыми-зерттеу қызметін жүзеге асыруға мүмкіндік беретін оқыту әдістерін орынды таңдау;

білім алушылардың оқу-зерттеу іс-әрекетінің әрбір кезеңінде ұйымдастыру формаларын

таңдау;

қажетті оқу құралдарын таңдау;
қалыптасып жатқан дағдылар деңгейлерін диагностикалауды ұйымдастыруды және оқушылардың іс-әрекетін түзетудің мүмкін жолдарын қарастыру.

Білім алушылардың зерттеу жұмысын жобалаудағы бірінші кезеңінде эмпирикалық фактілерді жинау және талдау негізінде зерттеу міндеті қойылып, болашақ зерттеудің мақсаты тұжырымдалады. Бұл кезеңде білім алушыларға қажетті жаңа білімді іздеу қажеттілігі туындауы үшін проблемалық жағдайды құру қажет.

Екінші кезеңде гипотезалар алға қойылады, алдымен білім алушылардың әрекеттің нәтижесіне қойылатын талаптарды әзірлеу қажет (гипотеза дәлелді және тексерілетін болуы керек). Кез келген жағдайда, алға қойылған болжамдардың негіздемесін іздеу керек, бұл қосымша ақпаратты талап етуі мүмкін.

Келесі кезеңде зерттеу мәселесінің шешімін жоспарлау жүзеге асады: біз гипотезаны тексеруге және мәселені шешуге әкелетін әрекеттер тізбегін анықталады. Одан кейінгі кезеңде құрастырылған жоспарлар барысында, негізінен эксперимент кезінде жүзеге асырылуы керек. Соңғы кезеңде алынған нәтижелер талқыланады, қорытындылар тұжырымдалады, жалпылаулар жасалады.

Зерттеудің бастапқы кезеңіндегі мақсаты мен оның өзектілігі сәйкестігі, эксперименттік бөлімде қамтылған мәліметтерге сай зерттеу жұмысының толық тұжырымдамасы, қорытындысы жасақталады.

Электр және магнетизм бөлімі бойынша ғылыми-зерттеу жұмыстарының ұйымдастырудың өзіндік ерекшеліктері болады. Себебі мұндай оқу зерттеу жұмыстарын ұйымдастыруда әрқашан қол жетімді бола бермейтін арнайы жабдықтар қажеттілігі туындайды. Сонымен қатар, білім алушыларда физика-математика саласындағы білімдерін қолдана білуі қажет. 8-9 сынып білім алушыларымен «Мектебіміздегі электр энергиясын тұтынудың өзекті мәселелері», «Электр энергиясының балама көздері», «Ерекше энергия көздері - «ерекше» батареялар», «Қуатты үнемдейтін пайдалы әдеттер» т.б. тақырыптарда ғылыми зерттеу жұмыстарын алуға болады. Ал жоғары сынып оқушыларымен көлемді тақырыптар төңірегіндегі жобалар алу олардың ізденімпаздық, шығармашылық, ақпараттарды өңдеу, талдау, жіктеу, қорытындылау дағдыларын дамытады. «Автоматтандырылған биогаз қондырғысы», «Балалар мен жануарларды қорғауға арналған дабыл сенсорлары», «Марс ғаламшарында магнит өрісін тудыру» және т.б. жобалар тек физикалық ғана емес сонымен қатар, информатика, биология, химия пәндерімен кіріктіру керектігі туындайды. Сол себептен, білім алушының жан-жақты білімін жетілдіруге септігін тигізеді.

Білім алушылар ғылыми жобаның тақырыбына сәйкес әр түрлі физикалық процестерді модельдеуге мүмкіндік беретін компьютерлік бағдарламалар қолдана алады. Атап айтқанда,

ANSYS - прототиптердегі қателерді валидациядан бұрын анықтайтын модельдеу бағдарламалық өнімі;

COMSOL Multiphysics – физикалық процесті түсінуді, болжауды және оңтайландыруды жеңілдететін модельдеу бағдарламалық өнімі.

OpenFOAM – Linux, macOS және Windows 10 жүйелерінде қолдау көрсетілетін CFD бағдарламалық құралы.

Arduino - бұл қоршаған ортамен өзара әрекеттесуге және одан әртүрлі сенсорлар мен басқару құрылғыларын, мысалы, қозғалтқыштарды және т. Бұл сонымен қатар микроконтроллерлерге негізделген ашық бастапқы платформа. Arduino-бұл қоршаған ортамен өзара әрекеттесуге және одан әр түрлі деректерді әртүрлі датчиктер мен басқару құрылғыларының көмегімен қабылдауға қабілетті құрылғылар жасау үшін қолданылатын тақта, мысалы, қозғалтқыштар және т.б. бұл сонымен қатар микроконтроллерлерге негізделген ашық бастапқы платформа.

Мұндай виртуалды эксперименттер жүргізуде және күрделі физикалық процестерді көрсетуде модельдеуде өте тиімді болады.

Білім алушылардың зерттеушілік жұмысы бойынша макет пен модель құрастыруы олардың құрылғылармен жұмыс жасауын ғана жетілдіріп қоймай, әр түрлі күрделі схемаларды оқу, жинау, макеттегі әр түрлі бөліктердегі құралғыларды пайдаланып байланыстыра

тізбектерді жинауы олардың практикалық білімін, креативтілігін, мәселенің шешімін табу дағдыларын жетілдіреді.

Білім алушылар өзара тәжірие алмасып, бір-біріне көмектесуі үшін топтық жұмысты ұйымдастыру да маңызды. Бұл зерттеу жұмысына қызығушылықты оятып, білім алушылардың қарым-қатынас пен ынтымақтастық дағдыларын дамытуға көмектеседі.

Қорытындылай келе, мектептерде білім беру процесіндегі физика бойынша оқу-зерттеу жұмысын ұйымдастыру «үлкен» ғылымдағыдай жаңа нәтиже алудан гөрі жеке тұлғаны дамытуға бағытталған. Егер ғылымда негізгі мақсат жаңа білімді өндіру болса, мектептерде білім беруде зерттеушілік іс-әрекеттің мақсаты білім алушыларға шындықты меңгерудің әмбебап тәсілі ретінде зерттеушілік функционалдық дағдыны меңгеру, ойлаудың ізденімпаздық түрін дамыту, оқушының жеке басын белсендіру болып табылады. өзі үшін жаңа білімді меңгеруге негізделген ұстаным. Ал физиканың бір саласына, атап айтқанда, электр және магнетизм саласындағы ғылыми-зерттеу жұмыстарына қызығушылық танытатын білім алушыларды қолдап және ынталандыру қажет. Бұған білім алушылардың өз жетістіктерін көрсетуге және олардың еңбегі үшін баға алуға мүмкіндік беретін байқаулар, көрмелер және басқа да іс-шараларды ұйымдастыру арқылы қол жеткізуге болады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Хусинова Р.Р. РОЛЬ ФИЗИКИ В ИНТЕГРАЦИИ ПРЕДМЕТОВ ЕСТЕСТВЕННО-МАТЕМАТИЧЕСКОГО ЦИКЛА. 1648735733_6245b5f5bff9d.pdf (aneks.center)
2. Коджаспирова, Г.М. Педагогический словарь [Текст] / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. – М. : Академия, 2000.
3. Семенова Н.А. Исследовательская деятельность учащихся/ Начальная школа. –2006. – № 2. – С. 45–49. [Электронный ресурс]: URL:<https://tspu.edu.ru/oldfiles/files/dissertation/1191571584.pdf/>
4. Асмолов А.Г. Формирование универсальных учебных действий в основной школе: от действия к мысли. Система заданий: пособие для учителя / [А. Г. Асмолов, Г. В. Бурменская, И. А. Володарская и др.]; под ред. А. Г. Асмолова. — М.: Просвещение, 2010. [Электронный ресурс]: URL: Формирование универсальных учебных действий в основной школе от действия к мысли Система заданий Пособие для учителя Под редакцией А. Г. Асмолова | Учебно-методическое пособие на тему: | Образовательная социальная сеть (nsportal.ru)
5. Кларин М.В. Инновационные модели обучения: Исследование мирового опыта/ ООО ИД «Луч», 2016. [Электронный ресурс]: Кларин_ИнновацОбучение.pdf (hse.ru)
6. Лебедева О.В. ПОДГОТОВКА УЧИТЕЛЯ ФИЗИКИ К ПРОЕКТИРОВАНИЮ И ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ

ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА КАК СРЕДСТВО АКТИВИЗАЦИИ ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА И ФОРМИРОВАНИЯ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТИРОВ ШКОЛЬНИКОВ

АНТИПОВА Алина Ивановна, ДЕРЮГИНА Ирина Васильевна

КГУ «Общеобразовательная школа № 27»

Темиртау, Казахстан

Antip-69@list.ru, deriuginairina@mail.ru

Андатпа

Бұл мақалада оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру мақсатында сабақтарда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану қарастырылады. Сондай-ақ, бұл технологиялар ұлттық қызығушылық, ұмтылыс, ар-ождан сияқты тәрбиелік құндылықтарды қалыптастыру құралы ретінде ұсынылған. Ақпараттық технологиялар оқыту мен тәрбиелеудің тұтас жүйесінің құрамдас бөліктерінің бірі ретінде ақпаратқа қол жеткізуді жеңілдетеді, оқу іс-әрекетінің өзгерістігіне, оны дараландыруға және саралауға мүмкіндіктер ашады.

Аннотация

В данной статье рассматривается использование информационно-коммуникационных

технологий на уроках с целью повышения познавательной активности учащихся. А также данные технологии представлены в качестве средств формирования таких воспитательных ценностей, как национальный интерес, стремление, совесть. Информационные технологии как один из компонентов целостной системы обучения и воспитания облегчают доступ к информации, открывают возможности вариативности учебной деятельности, ее индивидуализации и дифференциации.

На сегодняшний день Интернет-технологии прочно вошли в жизнь современного общества, став его неотъемлемой частью.

В Законе Республики Казахстан «Об образовании» говорится, что «главная задача системы образования - создание необходимых условий для формирования и развития личности на основе национальных и общечеловеческих ценностей, достижений науки и практики».

Внедрение инноваций в обучении, информатизация образования, выход в международные глобальные коммуникационные сети способствуют более эффективному развитию не только познавательных интересов школьников, но и формированию их жизненных ценностей.

На данный момент в Республике Казахстан приоритетными являются такие ценности, как национальный интерес, стремление, совесть, работать над формированием которых необходимо как во внеклассной деятельности, так и на уроках с использованием современных технологий.

Информационные технологии, рассматриваемые как один из компонентов целостной системы обучения и воспитания, не только облегчают доступ к информации, открывают возможности вариативности учебной деятельности, ее индивидуализации и дифференциации, но и позволяют по-новому организовать взаимодействие всех субъектов обучения, построить образовательную систему, в которой ученик был бы активным и равноправным участником образовательной деятельности.

Задачи, стоящие перед учителем-словесником при применении информационных технологий, предполагают работу с текстом, с художественным словом, с книгой. Педагогу необходимо сформировать прочные орфографические и пунктуационные умения и навыки, обогатить словарный запас учащихся, научить их владеть нормами литературного языка, дать детям знание лингвистических терминов. Бесспорным помощником в решении этих задач являются информационные технологии. Они позволяют использовать различные формы работы, повышать качество усвоения материала, активизировать внимание и любознательность, осуществлять дифференцированный подход к учащимся с разным уровнем готовности к обучению. Это помогает наполнять уроки новым содержанием, развивать творческий подход к окружающему миру, также формировать элементы информационной культуры, прививать навыки рациональной работы с компьютерными программами, продвигать технологические и цифровые навыки обучающихся. Для реализации вышеперечисленных задач необходимо использовать на уроках компьютерные программы, слайдовые презентации, видеоматериалы, интерактивные тренажеры и другие средства (рис. 1):

Рис. 1. Средства информационно-коммуникационных технологий на уроках русского языка

Например, в рамках формирования у обучающихся такой ценности, как национальный интерес, с целью бережного отношения к национальному наследию, прославлению национальной культуры уместно использовать видео и слайдовые презентации при изучении разделов «Обычаи и традиции» в 7 классе, «Достопримечательности: культурное наследие Казахстана» в 6 классе, «Семь чудес Казахстана» в 5 классе. К созданию презентаций привлекаются учащиеся при помощи ролевой игры «Я – экскурсовод» (рис. 2).

Рис. 2. Ролевая игра «Я – экскурсовод»

На сегодняшний день очень важно формировать у учащихся стремление и желание учиться, достигать новых вершин в обучении. Для реализации этих целей можно использовать видеофильмы о главных жизненных ценностях, мультфильмы на изучаемый материал, по лингвистическим сказкам, компьютерные обучающие программы, платформы, мультимедийные альбомы, демонстрационные слайдовые презентации.

Сегодня на просторах Интернета можно найти различные мультфильмы на орфографические и пунктуационные темы: «Зачем нужны правила орфографии?», «Приключение запятой и точки», «Почему кириллицей пишут не только славяне?», «Как интернет изменил русский язык?» и другие.

Например, в 6 классе ученикам будет очень интересно изучить орфографическое правило «Правописание суффиксов –ек, -ик» при помощи мультипликационного фильма «В стране невыученных уроков», после просмотра которого учащиеся самостоятельно могут сделать вывод по теме урока (рис. 3).

Рис. 3. Мультфильм по орфографической теме «В стране невыученных уроков»

Видео на уроках русского языка помогает ученикам освоить способ применения правил на практике. На этапе закрепления знаний по теме «Частицы» в 7 классе следует обратиться к видеофрагменту «Турист – 89» из детского журнала «Ералаш». Учащимся даётся задание озвучить диалог в видеосюжете, употребляя в репликах вопросительные, указательные и восклицательные частицы, которые написаны на доске. Ученики смотрят начало сюжета, а потом выключается звук, и озвучивают продолжение сюжета в виде диалога.

Просмотр видеосюжетов способствует развитию у учащихся устной и письменной речи. Пересказывая увиденное на экране, дети учатся речевому этикету, приёмам построения речи. Конечно, надо учитывать воспитательный характер видеофрагментов и их соответствие возрасту учащихся.

Чтобы формировать у учащихся умение наблюдать, анализировать, отбирать необходимый материал, можно использовать короткие видеоролики. Так, например, фрагмент о природе Казахстана ученики смотрят в течение 10 минут, получая от просмотра эстетическое наслаждение, затем составляют план работы и пишут сочинение.

Для каждого педагога важно, чтобы ученики были всесторонне развиты, повышали свой культурологический уровень. С этой целью просто необходимо реализовывать на уроках русского языка межпредметные связи с различными видами искусства. И, конечно, этого можно достичь благодаря компьютерным

технологиям. При изучении в 6 классе темы «Правописание суффиксов наречий» для проверки усвоенных знаний можно предложить интерактивный тест, при выполнении которого на правильные ответы учащихся появляются фрагменты картины В. Д. Поленова «Заросший пруд». И если у учащихся все ответы были верны, они могут увидеть репродукцию картины живописи целиком (рис.4).

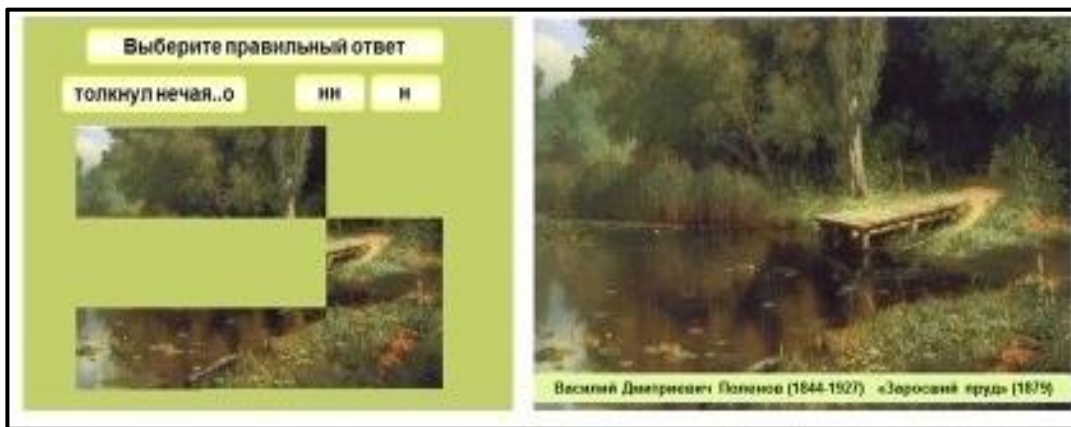

Рис. 4. Интерактивный тест по теме «Правописание суффиксов наречий»

Чтобы с пользой для учащихся использовать смартфоны, а также тем самым активизировать их познавательную деятельность, стремление учиться, на помощь учителю приходят современные технологии интерактивного обучения Kahoot, Plickers.

На данных платформах учитель составляет тестовые задания, игры, викторины, которые позволяют ему сэкономить на уроке время опроса и быстро проверить полученные знания учащихся. Данный вид работы хорошо использовать на любом этапе урока. И если для Kahoot все учащиеся должны иметь смартфоны с выходом в Интернет, то при работе с Plickers им достаточно карточек, подготовленных учителем. В данных программах учитель создает список класса, в котором видны результаты каждого ученика (рис. 5).

Рис. 5. Интерактивные технологии Kahoot, Plickers

Сегодня активно применяются методы и приемы критического мышления. Одним из таких приемов является метод шестиугольного обучения или гексанальный метод. С его помощью можно обобщить и систематизировать изучаемый материал, установить связи между терминами и их определениями. Использование гексав активизирует деятельность учеников на уроке.

При работе с данным методом можно предложить учащимся шестиугольники с напечатанным учебным материалом (это могут быть слова, словосочетания, текст) и дать задание сложить пазл. Если использовать гексы при изучении нового материала, можно оставить шестиугольники пустыми, а ученики сами их заполнят, используя новые сведения.

С гексами можно работать индивидуально, в парах, в группах. Чтобы делить учебный материал на категории, они могут быть разного цвета.

Учащимся очень интересно работать с заданием – составлять по гексам рассказ или небольшое эссе.

Применение гексов вызывает большой интерес, оживляет урок, обучающиеся легко и быстро усваивают материал, при этом получают возможность классификации и представления

решения поставленной задачи.

Данный метод направлен на повышение интереса к предмету, побуждает учеников на исследовательскую и творческую активность, дает им возможность личностного роста.

Но единственный минус данного метода в том, что он занимает очень много времени для подготовки наглядности.

Использование на уроке информационных технологий рассматривается не только как цель, а как один из путей совершенствования мира учащегося, его ценностных ориентиров, как источник дополнительной информации по предмету, как форма развития среды индивидуальной активности ребенка, как способ самостоятельной работы преподавателя и учащегося.

Опыт показывает, что использование информационно-коммуникационных технологий на уроках значительно повышает не только эффективность обучения, но и помогает создать на уроке более продуктивную атмосферу, повысить заинтересованность учеников в изучаемом материале, а также значительно облегчить работу педагога, повысить качество его деятельности до уровня современных стандартов.

Кроме этого, владение и использование ИКТ – хороший способ не отстать от времени и от своих учеников.

Список использованной литературы:

1. Зинина, Т. Ф. Инновационные подходы к преподаванию русского языка / Т. Ф. Зинина. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2016. — № 8 (112).
2. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. – М., Народное образование, 1998.
3. Селевко Г.К. Педагогические технологии на основе информационно-коммуникационных средств . М., 2005.
4. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Под ред. Е.С. Полат. - М., 2000.
5. Занков Л. В. Наглядность и активизация учащихся в обучении. - М, 2000.

ПОВЫШЕНИЕ ИММУНИТЕТА И ПРОФИЛАКТИКА ПРОСТУДНЫХ ЗАБОЛЕВАНИЙ

**АРЕНОВ Александр Валерьевич, ИМАМАЛИЕВА Гулнора Нуралиевна,
КОЖЕМЯКИНА Надежда Николаевна, КУШМАГУЛОВА Алия Кайрбековна**
НИИ Профилактической медицины имени академика Е. Д. Даленова, Медицинский
университет Астана
Астана, Казахстан

АНДАТПА

Бұл мақаланың мақсаты-иммунитетті арттыру және суық тиюдің алдын алу құралы ретінде дене шынықтырудың әсерін сипаттау.

ТҮЙІН СӨЗДЕР: иммунитет, суық тию, иммундық жүйе, дене шынықтыру, қатаю, дұрыс тамақтану.

АННОТАЦИЯ

Цель данной статьи заключается в описании влияния физической культуры, как средства повышения иммунитета и профилактики простудных заболеваний.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: иммунитет, простуда, иммунная система, физическая культура, закаливание, правильное питание.

ABSTRACT

The purpose of this article is to describe the influence of physical culture as a means of increasing immunity and preventing colds.

KEY WORDS: immunity, cold, immune system, physical culture, hardening, proper nutrition.

ВВЕДЕНИЕ

Часто при первом намеке на простуду мы бежим в аптеку за лекарством. Всегда ли

необходимо это делать? Если вы подвергаетесь болезни, то это значит, ваш иммунитет ослаб. Иммунитет – это способность организма обороняться от генетически чужеродных тел и веществ. Лимфатические узлы, тимус, селезенка и костный мозг – органы, входящие в группу системы иммунитета. Помимо этого в состав иммунной системы входят специализированные клетки, они находятся во всех тканях организма и циркулируют в крови и лимфе.

ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ

В здоровом организме человека иммунная система выполняет множество функций. Главными из них являются контроль за генетической однородностью тканей и клеток организма и уничтожение микроорганизмов, которые постоянно пытаются проникнуть в наш организм. Значит если ваш иммунитет в норме, то и организм здоров.

К факторам, негативно воздействующим на иммунитет, можно отнести:

- длительные или постоянные стрессы;
- употребление спиртных напитков;
- курение;
- малоподвижный образ жизни;
- неправильное, избыточное питание;
- беспорядочный ритм жизни, недостаток сна.
- различные токсические воздействия, связанные с экологией, производственными факторами, использованием токсичных лекарственных препаратов.
- психологическое состояние.

Вы устаете даже при небольших нагрузках, не высыпаетесь, и нет чувства бодрости утром. Легко подвергаетесь болезням, только чихни в вашу сторону. Тогда вам пора задуматься над повышением иммунитета.

Во-первых, приведите в порядок ваш образ жизни. Откажитесь от вредных привычек и переходите на позитивное мышление. Снимите стресс, вечерние медитации, горячая ванна или прослушивание музыки. Все что делает вас счастливым и умиротворенным. Одно из самых главных составляющих это правильное питание. Оно должно включать правильное соотношение жиров, белков и углеводов. Необходимо соблюдать калорийность и вести дробное питание. Кушайте разнообразную пищу. Только нельзя есть за 2-3 часа перед сном, чтобы пища успела перевариться.

Во-вторых, закаливание – важное средство профилактики негативных последствий охлаждения организма или действия высоких температур. Систематическое применение закаливающих процедур снижает число простудных заболеваний в 2-5 раз, а иногда почти полностью исключает их.

Закаливание организма – это формирование и совершенствование функциональных систем адаптация человека, направленных на повышение иммунитета организма, что в конечном итоге приводит к снижению «простудных» заболеваний. Закаливание чаще всего рассматривается как процесс приспособления организма к меняющимся условиям погоды и климата. Закаливание надо рассматривать не только как приспособление организма к неблагоприятным условиям, ну и как сознательное применение в определенной системе мероприятий, повышающих сопротивляемость организма, воспитывающих способность быстро и без вреда для здоровья применяться к различным условиям внешней среды. Закаливание следует практиковать с самого раннего детства и продолжать в течение всей жизни. С возрастом нужно видоизменять формы и методы закаливания.

Самим простым видом закаливания является контрастный душ. Сначала включите горячую воду и перейдите на прохладную воду. Главное не переохладиться и систематизировать закаливание. Движение – это жизнь. Не забывайте, что человеку нужно давать физическую нагрузку. Большую часть времени в современном обществе мы ведем сидячий образ жизни. Что является двигателем к появлению хронических болезней и понижению иммунитета. Зарядка каждое утро, вечерние прогулки перед сном, 2-3 раза в неделю комплекс физических упражнений.

Делю комплекс физических упражнений. При продолжительной физической нагрузке вырабатываются эндорфины, так называемый «гормон счастья». В определенный момент

занятия спортом, вы получите радость от самого процесса. Это помогает морально не падать духом и продолжать совершенствоваться. Во время физических нагрузок увеличивается скорость циркулирующей крови - кровообращение. Из этого следует что, иммунные клетки быстрее попадают во все ткани и органы. Это увеличивает скорость реакции на возбудителей болезни.

Физическая нагрузка- это хорошо, если не перетруждаться. Во всем надо знать меру. Только умеренная нагрузка даст положительный эффект. Утренняя гимнастика в сочетании с водными процедурами способствует быстрому приведению организма в рабочее состояние после сна и поддержанию организма в течение всего трудового дня. Эти процедуры совершенствуют координацию нервно-мышечного аппарата, дыхательной системы, активизирует кожные и мышечные рецепторы, способствует улучшению опорно-двигательного и вестибулярного аппарата.

Благодаря особенностям нашего климатического пояса, следующим наиболее эффективным циклическим упражнением является ходьба на лыжах. При такой ходьбе помимо мышц голени и бедра в работу задействованы также мышцы плечевого пояса, живота и спины, то есть все мышцы верхних конечностей. В связи с этим гармонично развиваются аэробные возможности и элементы опорно-двигательного аппарата, что требует много дополнительной энергии. Характерные двигательные навыки при ходьбе на лыжах повышают чувство равновесия, а их выполнение на свежем воздухе благоприятно влияет на нервную систему. Поэтому показатели выносливости лыжников выше, чем у бегунов. Положительное воздействие на организм человека приносит бег. Оздоровительный бег является средством профилактики и лечения сердечно-сосудистых заболеваний, гипертонии и атеросклероза. В процессе беговых тренировок снимается нервно-психическое перенапряжение, повышается приспособительные механизмы, улучшается обмен веществ и кровообращение. Легкий равномерный бег с продолжительностью в 10-30 минут пробуждает сознание и воспитывает силу воли. Поэтому занятия нужно проводить без особой нагрузки, получая самоудовлетворение.

Давно доказано, что у профессиональных спортсменов наблюдается уменьшение иммунитета и повышение осложнений простудных заболеваний. Можно ли заниматься спортом во время болезни? Всё зависит от физического состояния человека и уровня заболевания. На ранней стадии болезни полезны легкие упражнения, это может даже улучшить состояние.

Но тяжелые физические нагрузки ослабевают организм и пагубно влияют на него.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Физическая культура в совокупности с правильным питанием, позитивным мышлением и налаженным биоритмом жизни, способствует повышению иммунитета. В результате уменьшается риск возникновения простудных заболеваний. Умеренная, правильно подобранная физическая нагрузка при регулярном выполнении стабилизирует работу организма. Поэтому можно сказать, что физическая культура помогает повысить иммунитет и является средством профилактики простудных заболеваний.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Апчел В.Я., Цыган В.Н. Стресс и стрессоустойчивость человека. СПб. Изд-во ВМА, 1999. 74 с.
2. Корнева Е.А. Стресс и психонейроиммунология // Тезисы доклада на Всесоюзной конференции «Стресс и иммунитет». 1989. С. 26-27.
3. Ройт А., Бростофф Дж., Мейл Д. Иммунология / Пер. с англ. М.: Мир, 2000. 592 с.
4. <https://kopilkaurokov.ru/fizkultura/prochee/sport-i-immunitiet>
5. <http://www.tnu.in.ua/study/refs/d126/file546173.html>

ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ ЫДЫСТАРЫ
АХМЕТ Мира Әбдіхамитқызы
«Отырар» мемлекеттік археологиялық музей-қорығы
Қазақстан, Түркістан облысы, Отырар ауданы, Қазақстан
www.mikontay@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада қазатың дәстүрлі қолөнері, қазақ шеберлерінің ағаштан жасаған бұйымдардың жасалу технологиясы қарастырылады. Автор ағаштан жасалған ыдыстардың кешегісі мен бүгінгісін зерттеу жұмыстарына, олардың этно-мәдени қызметінің маңыздылығына тоқталған.

«Отырар» мемлекеттік археологиялық қорық-музейінің қорында түрлі кезеңдерден мәлімет беретін 150-дан астам ағаштан жасалған бұйымдар сақталған. Музей қорындағы жәдігерлер музей қызметкерлерінің ұзақ уақыттар бойы жүргізген этнографиялық экспедициялары мен сол өлке тұрғындарының арнайы сыйға тартуы негізінде жинақталған. Жұмыста осы ағаш бұйымдардың ерекшеліктері мен оларды тұрмыста пайдалану үлгілері туралы айтылған.

Зерттеу материалдары мен әдістері: Отырар» мемлекеттік археологиялық қорық-музейінің түсім кітаптары, облыстық музейдің ғылыми архивінің құжаттары, тақырыпты ашуға қажетті ғылыми мақалалар мен әдебиеттер зерттеу деректері болып табылды.

Мақалада негізгі қағида тарихи деректерге сүйену болып табылды, суреттеу, таныстыру, баяндау әдістері қолданылды.

Тірек сөздер: Қазақ халқы, қолөнер, мәдениет, тұрмыстық бұйымдар, ерекшеліктері.

Аннотация

В статье рассматриваются казахские традиционные ремесла, технология изготовления деревянных изделий казахскими мастерами. Автор акцентировал внимание на прошлом и настоящем исследованиях деревянных сосудов, значения их этнокультурной деятельности.

В фонде Государственного археологического музея-заповедника «Отырар» хранятся более 150 деревянных предметов разных периодов. Артефакты в музейной коллекции собраны на основе многолетних этнографических экспедиций сотрудников музея и специальных пожертвований жителей региона. В статье рассказывается об особенностях этих деревянных изделий и их использовании в быту.

Материалы и методы исследования: Источниками исследования стали книги поступлений музея-заповедника «Отырар», документы научного архива областного музея, научные статьи и литература, необходимые для раскрытия темы.

В статье основным методологическим принципом являлась опора на исторические источники, применялись описательные, ознакомительные, повествовательные приемы.

Ключевые слова: казахский народ, ремесла, культура, предметы домашнего обихода, особенности.

Abstract

The article discusses Kazakh traditional crafts, the technology of manufacturing wooden products by Kazakh craftsmen. The author focused on past and present research on wooden vessels and the significance of their ethnocultural activities.

The collections of the State Archaeological Museum-Reserve “Otyrar” contain more than 150 wooden objects from different periods. The artifacts in the museum collection are collected on the basis of many years of ethnographic expeditions by museum staff and special donations from residents of the region. The article talks about the features of these wooden products and their use in everyday life.

Research materials and methods: The research data were the books of the Museum, documents of the scientific archive of the Regional Museum, scientific articles and literature necessary for the disclosure of the topic.

The main principle of the article was based on historical data, methods of description, presentation, and narration were used.

Keywords: Kazakh people, crafts, culture, household goods, features.

Қолөнер халықтың ұлттық мұрасы. Қазақ халқының қолөнері – халықтың мәдениеті мен

өнерінің айқын көрінісі. Жалпы қолөнер ерте заманнан бері атадан балаға мұра болып келе жатқан өнер түрі. Қазақта қолөнер бірнеше бағытта жүргізілді солардың ең негізгілері ағаш ұқсату, темір өңдеу, сүйек пен мүйіз ұқсату, теріні ұқсату мен етікшілік өнері, тас өңдеу болды. Бұлардың өздері бірнеше салалардан тұрған. Мысалы, ағаш ұқсатудың – үйшілік өнері, ершілік өнері, жиһаздар мен ыдыс-аяқ жасау өнері сияқты түрлері болды [Арғынбаев, 1987: 35]. Ағаштан жасалған ыдыстардың кешегісі мен бүгінгісін зерттеу жұмыстарына, этно-мәдени қызметінің маңыздылығына тоқталатын болсақ – қазақ халқының қолөнер бұйымдарын этнографиялық тұрғыдан Г.Ф. Григорьев, А.Н. Бернштам, М.П. Грязнов, Ә.Х. Марғұлан, Г. Басенов, А.К. Жұбанов, Ө. Жәнібеков, Ә. Тәжімұратов, М.Ш. Өмірбекова, Х. Арғынбаев, Ә. Масанов, С. Қасиманов сынды ғалымдар зерттеу жұмыстарын жүргізіп құнды деректер жинақтады.

Қазақ халқы көшпелі мал шаруашылығымен немесе жартылай отырықшылыққа ауысып, егіншілікпен айналысқандықтан көшпелі өмір салтына байланысты ыдыс-аяқтары алғашқыда тек теріден және ағаштан жасаған. Себебі азық салуға, ас дайындауға сынбайтын ыдыс қажет болғандықтан, ыдыстар жеңіл әрі ықшамды етіп, көшпелі тұрмысқа бейімделіп жасалды. Ағаш өңдеу өнері ғасырлар бойы дамып, қалыптасып келе жатқан халық шығармашылығының сарқылмас қайнар көзі, халық мәдениетінің айнасы. Ағаш өңдеп, олардан бұйым жасау мақсатында шеберлер емен, қайың, самырсын, үйеңкі, қызыл қарағай, шынар, қара ағаш, ырғай, шырғай, қайыңның түбірі/безі/, тал, арша, жаңғақ ағашы, май қарағай сияқтыларды пайдаланды. Оларды безендіру жұмыстарында бұйымдарды күміспен қаптап, асыл тастармен өрнектеп, әсіресе ағаштан жасалған бұйымдарды сүйек пен мүйізден әшекейлеген. Сырдария бойында да ағаш оюға арналған материалдар болған – шынар, жаңғақ, алмұрт, жиде, қараған және т.б. Қайың және жаңғақ ағаштарының бұтақтары мен тамырларын да кәделеріне жаратқан [Қасиманов, 1969: 123].

Қайың ағашынан ұсталар ыдысты мықты болсын деп, қайыңның безін ойып, көлеңкеде кептіріп, содан кейін тұзды суға қайнатып алып, тағы да көлеңкеде кептіріп дегдітіп, асықпай шауып алып, ұңғып өңдеуге дайындап алады. Өйткені әбден кепкен қайыңда бөтен иіс те, шайыр да болмайды, сондықтан оған құйылған тамақтың дәмі де бұзылмайды, әрі ыстық-суыққа төзімді болып, жарылмайды. Ұстала келе қызыл қоңыр, шұбар түсті әдемі табиғи өрнегі (текстурасы) ашыла түседі. Мысалы: Ілияс Жансүгіров ақынның «Сапты аяқ» атты өлеңінде: «Қабакқа біткен қайыңның беріші еді, безі еді» деп, ыдыстың берік болуы үшін қайыңның безді берішінен жасалатындығын айқын суреттейді [Нәлібаев, 1994].

Ағашты өңдеу үшін шеберлер әр түрлі құрал-саймандарды пайдаланған. Атап айтар болсақ, балта, пышқы, үстірік /сүргі/ бұрғы, ағаш түрпі, тез, қысқы, үскі, қашау, станок сияқты аспаптары. Сондай-ақ, түрлі өлшеуіштер мен үлгілер, қырғылар, желім, бояу сияқты көмекші құралдары да болды. Ал, қазіргі кездегі ұсталар механикаландырған аспаптарды: электр ара, электр фреза, электр сүргі, электр қашау, электрлік және пневматикалық ажарлау сияқты аспаптарды пайдаланады. Өлшеу белгілеу аспаптары: метр, рулетка, сызғыш, крон циркуль, ішкі өлшеуіш, деңгейлік, рейсмус, циркуль т.б. көмекші аспаптары; ұста балғасы, ағаш балғасы, қысқаш, бұрауыш, тістеуік, егеу т.б. [Тәжімұратов, 1977: 63]

Жалпы ағаштан киіз үйдің сүйегінен бастап үй жиһаздары мен ыдыс-аяқтарды да жасаған. Ыдыстардың сыртына ою-өрнек сирек түсірілген көбінесе қымыз ішуге арналған үлкенді-кішілі шара, сапты аяқ, тостаған, бүйрек формалы ожаулар сондай-ақ түрлі ожаулардың сабына да өрнектер түсіріліп отырған [Нұрмұхаммедұлы, 1970: 31]. Әсіресе, аяқ-табақтардың қызға арнап жасалғаны күміспен нақышталып жасалған.

Ата-бабаларымыз мал шаруашылығымен айналысқаны баршамызға аян. Олар жылқы малының биесін сауып, сүткілдей ішетін немесе ашытып, сусын ретінде қымызды ұзағырақ сақтауға және бабына келтіруге бейімді болу үшін ағаштан жасалған сабаға ашытқан. Қымызға арналған күбілер және аласалау жуандау болып келеді, осы күбідегі қымызды шайқау үшін піспекті пайдаланған, дайын болған қымызды тегенеге құйған. Тегененің – көлемі 10-15 литр шамасындағы үлкен дөңгелек, шұңғыл ыдыс. Тегенелердің сыртына ою-өрнек ойылып, сүйекпен, күміспен немесе түрлі асыл тастармен әшекейлеп жасаған [Жолдасбайұлы, 2006: 243]. Тегенеге құйылған қымызды сапырып, аяқ-аяққа құю үшін ағаш ожауды пайдаланған. Ағаш ожаудың екі түрі болған; бірі тұтас ағаштан ойып, тұтқасымен бір басты да, жеке басты да етіп жасаған. Мұндай ожаулардың сабын сүйектеп, күмістеп оюлап безендіретін болған. Енді

ұсталар қымызды ішуге қайыңнан шауып, сыртын оюлап, безендіріп, үлкенді-кішілі шара, сапты аяқ, тостаған сияқты ыдыстарды жасаған. Ыдыс-аяқтарды, әсіресе қымызға арналған ыдыстардың сыртын күмістеліп жасайтын болған. Өйткені бұл санитарлық – гигиеналық тазалықтың белгісі болған.

«Отырар» мемлекеттік археологиялық қорық-музейінің қорынан заман дамуының әртүрлі кезеңдерінен мәлімет беретін ағаштан жасалған бұйымдардың 150-дан астам түрлерін кездестіруге болады. Бұл заттар музей қорындағы жәдігерлер музей қызметкерлерінің ұзақ уақыттар бойы жүргізген этнографиялық экспедициялары мен сол өлке тұрғындарының арнайы сыйға тартуы негізінде жинақталған.

Музей-қорығындағы ағаштан жасалған бірнеше бұйымдарға тоқталсақ, асханалық заттардың бірі – шелек. Әр түрлі ағаштардан күнделікті үй шаруасына шүмекті және шүмексіз шелектерді пайдаланған. Шелектердің екі түрі болады – бірі түбі бөлек тақтайдан жасалынса, екіншісі ағаш кесіндісінің өзінен түп қалдырып жасайтындығы. Көбінесе шелектердің түп жағы мен аузына темірден құрсау салынып жасалады. Сиыр малының сүтін пісіп, майын алу үшін күбіге құйып, піспекпен шайқаған. Қазақстанның барлық өңірлерінде ағаштан әр түрлі күбілер жасалады. Күбі жасаудың да екі түрі болған – тұтас қайың кесіндісінің өзегін ұңғып, кеңейту арқылы жасалғаны және әр-түрлі ағаштардан дайындалған бірнеше бөлек жіңішке тақтайшалардың темір құрсауларымен біріктірілуі арқылы жасалатыны. Ағаш күбілердің түп жағы жуандау болып келеді де, жоғарылаған сайын жіңішкере береді. Аталмыш технологияда жасалынған күбі түрлерін Отырар музейінің қорынан ХІХ ғасырдың қолөнер шеберлерінің зерек ұсталығының негізінде қайыңды ұңғу әдісімен жасалынған ТҚ-462 нөмірдегі ұзындығы 1 метрдей болып келетін күбі өзіндік маңыздылығымен ерекшеленеді. Сонымен қатар, бірнеше ағаш тіліктерін темір құрсаулармен біріктіру әдісімен жасалынған күбінің түрлері музей қорында сақтаулы тұр. Мұндай қарапайым үлгіде жасалынған күбі қазіргі уақытқа дейін еліміздің барлық аумақтарында қолданыста бар екені белгілі.

Ата-бабамыз егін шаруашылығымен айналысқандықтан, тары, жүгері тағы да басқа дақылдарды түйю үшін келі – келсапты қолданған. Қазақ ұсталары келі – келсап жасау үшін көбінесе жөпшендіге жарыла қоймайтын қайың ағашынан ішін ұңғып немесе екі не үш ағаш кесіндісінен қиюластырып, түйе терісімен қаптап та жасайтын болған. Келішілердің айтуынша келіні жасау үшін қыста бойына әбден нәр жинап, тас буын болып, қатайған талдарды түбірімен қазып алып, оны жаз бойы әбден кептіріп алады екен. Ағашты кептірудің бірнеше түрі болған. Мысалы: дөңбектің қабығын аршымай, құмға көміп кептіретіні, дөңбектің қабығын аршымай, ағашқа сиырдың тезегін жағып, оны қара көлеңкеде кептіретіні, кеспектің екі шетінен бір – бір қарыс жерінен ғана қабығын қалдырып, қалған жерінің қабығын түгел аршып, оның екі шетіне саз балшық жағып, көлеңкеде кептіретіні, дөңбектің қабығын бірден аршып тастап, оны екі күн кептіретіні. Енді осы кепкен кеспектің ішін ойып алады да, ішіне құрғақ топырақты толтырып, жерге бір жұма бойы көміп тастаған, құрғақ топырақ келінің бойындағы ыза мен тұзды сорып алады екен. Содан кейін келіні бір қалыпты температурада жылы жерде кептірген. Келі құрылымы жағынан екі түрге бөлінеді. Біріншісі – «Түбі тегіс келі», мұндай келінің түбі тегістеу болып келеді де, келсап тиіп, дөңді жармалап майдалауға, ұнтақтауға қолайлы болады. Екіншісі – «Түбі шұңғыл келі», келінің түбін шұңғыл етіп ойылған да, дөңді ақтауға пайдаланған. Шеберлер дайын болған келіні қызған тандыр ішінде ыстық қозға қақтап алып, оның іші-сыртына түгелдей қойдың құйрық майын немесе немесе түйе қомының майын әбден сіңгенше жағады. Келі жарылып кетпеу үшін, оның иіні мен табанын түйенің иленбеген терісімен қаптайды, шикі тері кепкен кезде тарылады да, келіні қатты қысып қалады. Сөйтіп келінің сыртын қайыспен ысып жалтыратып қояды. Келінің түйгіш ағашы – келсапты да қойдың құйрық майын сіңіріп, өңдеуден өткізеді. Келсаптың келіні түйгіштейтін жағы сәл жіңішке болады да, басы жуандау салмақты етіп жасалады. Ал қолға ұстайтын жерінен ойық тұтқа шығарылып жасалады [«Қазақтың этнографиялық категориялар...», 2012]. Міне, осындай келіге ата – бабаларымыз тары, жүгері, бидай тағы да басқа дақылдарды түйю үшін қолданған. Отырар музейінің қорында қайыңнан, жиде және қара талдардан жасалған үлкенді-кішілі келілердің түрлері көптеп кездеседі. Оларға тоқталатын болсақ, жиде талының өзегі ұңғып жасалған музейдің этнография залының егін-шаруашылық бөлігінде кездесетін ТҚ-462 нөміріндегі иіні түйе терісімен қапталынған, биіктігі-48 м, дм-25 см, ал келсабының ұзындығы-1 м құрайтын келі-келсап және ТҚ-349 нөмірінде тіркелген музей қорынан орын алған

кептірілген шөптен жасалынған дәрі-дәрмектерді түюге арналған келінің түрлерін көптеп кездестіре аламыз. Биіктігі-20 см, дм - 12 x 13 см болып келген кішігірім келінің бел ортасына екі сызық параллель жүргізіліп, жоғарғы жағына ромбик тәрізді геометриялық өрнектің ішіне жұлдызша салынып, төменгі бөлігіне қошқар мүйізді ою-өрнектері ағашқа ойып түсірілген. Аталмыш кіші келсапты Отырар бөлімшесінің тұрғыны Кенже Қалмағанбетова музей қорына өткізген. Бұл өткен ата-бабаларымыздың дәстүрінің бізге қалдырған куәгері іспетті. Қазақстанның қай өңірінде болса да ағаш шеберлерінің көптеп жасайтын ыдыстары пісірілген етті түсіруге, оны қонақ үйге таситын сопақталып шабылатын астаулар мен жайпақ табақтар. Бұл ыдыстардың көлемі әр түрлі болады. Музей коллекциялары ел арасынан жиналған деректерді зерттеу негізінде астау мен жайпақ табақтардың бірнеше түрлерінің бар екенін айғақтайды. ТҚ-320 нөмірдегі XX ғасырдың қайың безінен сопақша етіп, бір қойдың еті бүтіндей сиятын көлемі 50-90 см астауды Отырар ауданының тұрғыны Аппарбеков Бексейіт деген кісі өткізген. Қазіргі кезде кейбір өңірде, кейбір мейрамханаларда етті астаумен тарту қайта жаңғырып отыр. Сондай-ақ ет салатын жайпақ табақтар, ағаш тостағандар және сорпа құятын үлкен ағаш ожау мен тамақ ішетін ағаш қасықтардың түрлері де біздің музейде көптеп кездеседі. Ежелден қазақта ожау мен шөмішті ерекше киелі деп санаған. Шөміш пен піспекте малдың ырысы мен ақтың берекесі тұрақтайды деп білген. Ожау жасауда шеберлер өздерінің тамаша өнерпаздығы мен асқан шеберлігін көрсеткен. Бір тұтас ағаштан тұтқасымен ожаудың жеке басты да түрін қызық етіп шығыршықты тізбектерден жасайды. Кейбір ожауларды қымызға салып жібергенде бетіне аққу сияқты жүзіп келетіні де болған [Тәжімұратов, 1977: 69]. Міне, осылай халық шеберлері байлыққа байлық қосып, молшылық жасаумен қатар, сол баршылықты байыпты етуге, тұрмыстық жиһаз – мүліктерімізді сәндендіре түсуге үлкен үлес қосты. Қолөнердің әсем туындылары еңбек адамдарына рухани азық болатын, эстетикалық талғамын қанағаттандыратын, сұлу да әдемі әрі тиімді түрлі ағаштан бұйымдарды жасады. Қазіргі уақытқа дейінгі қазақ халқының қолөнер түрлерін жан – жақты этнографиялық тұрғыдан зерттеудің ғылым үшін де, өмірлік тәжірибе үшін де маңызы өте зор. Көргендердің көзінің жауын алып, таңғалдырған, адам қолынан шыққан осынау небір ғажайып туындылар бүгінгі халқымыздың мақтанышы болса, ертеңгі болашақ үшін баға жетпес мұра.

ӘДЕБИЕТ

1. Арғынбаев Х. Қазақ халқының қолөнері. Алматы: «Өнер», 1987. 126 б.
2. Жолдасбайұлы С. Ежелгі және орта ғасырдағы қазақ халқының тарихы. Түркістан, 2006. 388 б.
3. Қасиманов С. Қазақ халқының қолөнері. Алматы: «Қазақстан», 1969, 248 б.
4. Қазақтың этнографиялық категориялар, ұғымдар мен атауларының дәстүрлі жүйесі» энциклопедиясы. 3 том. Алматы: РПК «Слон», 2012 ж. 736 б.
5. Нәлібаев А. Ағаш ою. Алматы: «Өнер», 1994.
6. Нұрмұхаммедұлы Н.Б. Қазақ халқының сәндік ою-өрнек өнері = Народное декоративно-прикладное искусство казахов [Мәтін] /; [ғыл. ред. Н.-Б. Нұрмұхаммедұлы]; Қазақ Советтік Социалистік Республикасы мәдениет министрлігі, Қазақ ССР-і суретшілер одағы... Ленинград: Аврора, 1970. 207, [1] б.
7. Тәжімұратов Ә. Шебердің қолы ортақ. Алматы: «Қазақстан», 1977. 95, [2] б.
8. Жәнібеков Ә. Уақыт керуені. Алматы: «Жазушы», 1992. 192 б.

REFERENCES

1. Argynbayev H. Crafts of the Kazakh people. Almaty: "Art", 1987. 126 p.
2. Zholdasbayuly S. History of the Kazakh people in ancient and Middle Ages. Turkestan, 2006. 388 p.
3. Kasimanov S. Crafts of the Kazakh people. Almaty: "Kazakhstan", 1969. 248 p.
4. Ethnographic categories, concepts and names of Kazakhs encyclopedia "traditional system". Volume 3. Almaty: RPK "Slon", 2012. 728 p.
5. Nalibaev A. Wood carving. Almaty: "Art", 1994.
6. Nurmukhammeduly N.B. Decorative ornaments of the Kazakh people. Leningrad: "Aurora", 1970, 207 [1] p.
7. Tazhimuratov A. The Master has a common hand. Almaty: "Kazakhstan", 1977, 95, [2] p.
8. Zhanibekov U. Caravan of time. Almaty: "Zhazushy", 1992. 192 p.

ПРИМЕНЕНИЕ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ CLIL НА УРОКАХ ФИЗИКИ
БАЙБЕРГЕНОВА Жанат Амангельдиновна, ТЫРНАКОВА Замира Камалидденовна
ТОО «Silk Road corporation» школа-лицей Бизнес-академия «Дара»
Қосшы, Ақмолинская область, Казахстан
Baibergenova2013@yandex.ru, Mamadilova.Zamira@mail.ru

Аннотация

Мақалада «Қашықтықтан оқытуда CLIL әдісін қолдану арқылы 11-12 сынып оқушылары үшін құрылымдық тапсырмаларда жазу дағдыларын қалай дамыту керек» деген сұрақ бойынша жүргізілген сабақтың зерттеу нәтижелері келтірілген. Сабақтың зерттеулері студенттердің академиялық сөйлеу және жазу дағдыларын функционалдық сауаттылық пен сауатты жазу дағдыларын қалыптастыруды : «Jigsaw reading», «Fill the gap», «Words cloud», «Find the words» әдістері арқылы дамытуға болатындығын көрсетті.

Бұл әдістер студенттердің сөйлеу дағдыларын жақсартуға мүмкіндік береді, өйткені бұл әдістер оқушылардың шығармашылық дағдыларын арттыруды көздейді және тілдік тосқауылды азайтуға көмектеседі.

Аннотация

В статье представлены результаты исследования урока по вопросу «Как развить письменные навыки в структурных вопросах для учащихся 11-12 классов через применение метода CLIL в дистанционном обучении». Исследование урока показало, что можно развивать навыки академического говорения и письма учащихся через формирование функциональной грамотности и навыков грамотного письма, через применение определенных методов, таких как: «Jigsaw reading», «Fill the gap», «Words cloud», «Find the words» для улучшения качества письменных работ.

Данная методика предоставляет возможность улучшить навыки говорения у учеников, так как эти методы предполагают применение творческого потенциала учеников что позволяет снизить языковой барьер.

В наше, быстро меняющееся время, возросла необходимость языковой политики в Казахстане. Учащиеся не смогут конкурировать на мировом рынке. Как отмечал Нурсултан Назарбаев в своем послании народу «Не обучив детей английскому языку сейчас, в будущем мы не сможем осуществлять полноценную подготовку кадров. Это – требование времени» [1,стр. 228]. Интеграция Казахстана в мировое сообщество, подъем науки, экономики и социальной культуры - это на сегодняшний день, основная цель языковой политики. Языком науки и технологии современного мира является английский язык. Идея единства 3-х языков-это основное решение жизненных потребностей общества, вызов новому времени. Полиязычие послужит, в дальнейшем, укреплению конкурентно способности республики. Как далее отмечает Нурсултан Назарбаев, «Наша страна должна войти в число 30-ти самых конкурентно способных стран мира. Залогом успешного воплощения в жизнь этого утверждения является, прежде всего, личность человека, формирование которой начинается в школе»[2,стр.2-3]. Важной стратегической целью педагогов современной школы является развитие у учащихся языкового сознания, обеспечение их материального и духовного блага через культуру других народов.(12, стр 4). Именно школа, как образовательное учреждение, способна создать все необходимые условия для успешного изучения иностранных языков. [3] Учителям приходится активно изучать иностранные языки, применять новые образовательные технологии на своих уроках. Одной из таких технологий является предметно-языковое интегрированное обучение под названием CLIL. Аббревиатура CLIL означает Contentand Language Integrated Learning - интеграцию преподавания иностранных языков и других дисциплин. Впервые этот термин был придуман Дэвидом Маршем в 1994 году. Марш продолжил свои исследования, и в 2001 году суть методов была интерпретирована следующим образом: CLIL рассматривает изучение иностранного языка как инструмент для изучения других предметов, формируя тем самым потребность ученика в школе, что позволяет ему переосмыслить и развивать свои навыки общения, в том числе на родном языке.[8, стр.94-97].В НИШ мы применяем эту методику на уроках физики для любых параллелей. Данная методика помогает учащимся самостоятельно выполнять структурированные задания формата МЭСК (Внешнего суммативного оценивания)

как на русском, так и на английском языке. При планировании урока учитель должен учитывать не только предметные цели обучения, но и языковые. Они прописаны в учебном плане предмета «Физика». Цели должны быть конкретные, измеримы, достижимы, актуальны, ограниченные по времени. При использовании метода предметно-языкового обучения учителю необходимо осуществить отбор материалов, то есть определить их цель, пересмотреть содержание изученного материала, выбрать методы, средства и формы организации обучения, адекватные поставленной цели, спрогнозировать результат. Актуальней будет, если применять на уроках инструктивные карты на русском/ английском языке, где описано пошаговое выполнение работы. Применение различных активити на уроках физики помогает не только учителю, но и ученикам в обучении предмета. Активити можно включать и в инструктивные карты. Например, я применяю такие активити ,как Fill the gap -Вставьте пропущенные слова [11, стр.8-10]. Дается текст с пропущенными словами (ключевыми), которые ученики должны вставить.

Примеры Инструктивных карт- заданий для учащихся 10класса с применением активити: №1.Тема урока: «Емкость конденсатора. Энергия заряженного конденсатора / The energy of a charged capacitor». Цель: Экспериментально определять роль конденсатора в простой электрической цепи / Experimentally determine the role of the capacitor in a simple electrical circuit.

Критерии успеха: Учащиеся могут/ Students can

- объяснять роль конденсатора в простой электрической цепи / explain the role of a capacitor in a simple electric circuit; - показывать, как можно использовать конденсатор в простом эксперименте и симуляции / show using a simple experiment or a simulation how a capacitor is charged; - рассчитывать энергию заряженного конденсатора / calculate the energy stored in a capacitor.

Давайте обсудим!

Какие компоненты электрической цепи вы видите на рисунке? / Can you identify the components you see in the circuit?

Нарисуйте схему цепи в тетради / Draw the schematic diagram in your copybook.

Опишите, что случится, когда ключ в позиции / Describe what happens when the switch position is:

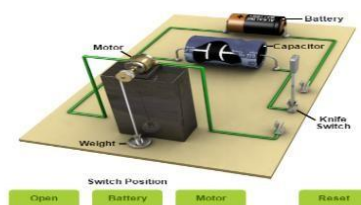
а. Открыт/ Open

б. Включен на батарею в. Включен на мотор

Опишите, что происходит в цепи с точки зрения энергетических преобразований/ In terms of energy, explain what happened in the circuit.

Опишите, как конденсатор запасает энергию/ How does a capacitor store energy?

Может ли одна батарейка поднять вес/ Can the battery alone lift the weight?,[4]

Begin by moving the **Switch Position** slider to the right until you reach the **Battery** position. This will close the **Knife Switch** and create a circuit that includes the **Capacitor** and the **Battery**. Notice that

Рис.1 , [4]

Активити «Fill the gap» [11,стр.22]. Например, Физический диктант (вставьте пропущенные слова).ЦО - понимать физический смысл емкости и ее единицы измерения.

Активити «Reference circuit» [11, стр.8-10].-Составьте опорную схему. Ученикам раздается текст по теме, после изучения которого они должны составить опорную схему для лучшего усвоения вывода формулы, понимания теории.

Активити «True or false»-Истина или ложь. [11, стр.8-10].Учащимся раздают термины или текст, где они должны подчеркнуть или обозначить буквами Т,Ф верные и ложные ответы. Например,

Тема: «Гравитационное поле. Закон Всемирного тяготения. Напряженность

гравитационного поля. Зависимость напряженности гравитационного поля от расстояния. Ускорение свободного падения».

Цели обучения: 1. Понимать физический смысл гравитационного поля; 2. Определять постоянную гравитационного поля как силу, действующую на единицу массы; 3. Понимать, что постоянная гравитационного поля вблизи поверхности Земли величина постоянная и называется ускорение свободного падения.

Подчеркни верное:

Гравитационная сила – это всегда сила притяжения/отталкивания.

Согласно третьему закону Ньютона, если между двумя телами разной массы существует сила тяготения, то сила, действующая на тело меньшей массы будет больше/равна/меньше силе, действующей на тело большей массы.

При расчете силы притяжения расстояние между взаимодействующими шарами измеряется от ближних точек поверхности/центров шаров/поверхности первого до центра второго.

При уменьшении расстояния между шарами, сила уменьшается/увеличивается.

Удвоение массы обоих шаров приведёт к изменению силы в 8 раз/6 раз/4 раза/2 раза/не изменится.

Уменьшение массы шара в два раза приведет к изменению напряженности гравитационного поля во всех точках без исключения в 1/4 раза/2 раза/не изменится.

Активити «Карточки +, - ». Это задание- рефлексия на преимущества и недостатки чего-нибудь. Например, Проанализируй критерии успеха и поставь напротив каждого критерия +/-.

Для проверки законов и терминов на английском языке, можно провести с учащимися игру «Домино» или Matching cards. [11, стр.22]. Заранее необходимо разрезать карточки. Учащиеся должны правильно сложить их. Например, Electric/GravitationalFieldTerminology/Questions, [9,10]

Таким образом, методика CLIL показывает, что язык становится не объектом изучения, а средством. Знание языка - средство для изучения содержания предмета физики. У учащихся появляется мотивация к изучению предмета.

Литература:

1. Послание Президента РК Н.А. Назарбаева народу Казахстана «Стратегия» «Казахстан - 2050": новый политический курс состоявшегося государства»: материалы мероприятий, посвященных обсуждению Послания Главы государства. ред. Б. Султанов.- Алматы: КИСИ, 2013.-228с.
2. Политика трехязычного образования в интеллектуальных школах. – Астана. – 2013.– С. 2–3. А.В.Федотова. —Роль универсальных учебных действий в системе современного общего образования.
3. <https://nationalmaglab.org/education/magnet-academy/watch-play/interactive/capacitor>
4. http://www.cyberphysics.co.uk/topics/electricity/higher_electricity/capacitor_energy_store.htm
5. <https://pmt.physicsandmathstutor.com/download/Physics/A-level/Topic-Qs/OCR-Old/Unit-5/Set-A/5.2%20Capacitance.pdf>
6. http://school84saratov.ucoz.ru/promegattesta/perevodnoj_ehkzamen_po_fizike_dlja_10_klassa.pdf
7. Усманова З.Ф., Заяц Т.В., Мукажанова Г.Ж. Реализация технологии CLIL в условиях полилингвального обучения // Филология и лингвистика в современном мире: материалы I международной научной конференции (г.Москва, июнь 2017г.),-М.: Буки-Веди, 2017.-С.94-97
8. <https://www.dailytechinfo.org/news/2819-mashiny-monstry-energeticheskiy-uskoritel-z-machine-sposoben-vyrobotat-impuls-energii-moschnostyu-210-teravatt.html>
9. <https://sfiz.ru/materials/elektrodin/60>
10. Нуракаева Л.Т., Шегенова З.К. Методические рекомендации интегрированного обучения (CLIL) .- Астана. - 2013.-С.8-

М. МАҚАТАЕВТЫҢ «ҚАЙРАН ҚАРАСАЗЫМ-АЙ» ӨЛЕҢІН ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ

БАЙБОСЫНОВА Лаура Ескалиевна

Қазақ ұлттық хореография академиясы

Астана, Қазақстан

Laura-eb@mail.ru

Аңдатпа

«М.Мақатаевтың «Қайран Қарасазым-ай» өлеңін оқытудың тиімді әдістері» атты мақалада ақын өлеңдерін орта мектептің барлық деңгейлерінде қосымша материал ретінде де сыныптан тыс жұмыстарда да кеңінен пайдалануға болатындығын айтып өткен. Мақалада ақын өлеңі әдебиеттанушылық және әдістемелік тұрғыда терең талданған.

М. Мақатаевтың лирикасында Отанды, елді, туған жерді сүйеге баулитын құндылықтар мол, сондықтан ол жас жеткіншектерді отансүйгіштікке тәрбиелеуде таптырмас құрал бола алады. Осыған орай, ақын өлеңдерін ғылыми тұрғыда зерттеп-зерделеп, әдістемелік тәжірибеден өткізу аса маңызды екендігін автор терең талдаған.

Қазақ поэзиясының біртуар өкілі М. Мақатаевтың шығармаларының кейінгі ұрпаққа берер тағылым – өнегесі мол. Оның сыршыл да мазмұнды өлеңдерінің жас жеткіншектердің ой-өрісін кеңейтетін, қиялын ұштайтын, сезімталдығын арттыратын қасиеті бар. Бүлдіршіндерге арналған өлеңдері бала табиғатымен үндескен мейлінше шынайы шығармалар. Сондықтан лирик-ақынның шығармаларын орта мектептің барлық деңгейлерінде қосымша материал ретінде де сыныптан тыс жұмыстарда да кеңінен пайдалану мүмкіндіктері жеткілікті. Мұндай жұмыстар әр уақытта насихаттық сипатқа ие. Алайда ақынның әрбір өлеңін, оқушылардың қабылдау ерекшеліктерін ескере отырып, педагогикалық талғампаздықпен екшей білу қажет. Сондықтан бұл шығармаларды дидактикалық материал сипатында қолданысқа енгізуден алдын, әдебиеттанушылық және әдістемелік талдау мен сараптаудан өткізген ләзім.

М. Мақатаевтың балалар әдебиетіне де қосқан үлесі мол екенін білеміз. М.Мақатаевтың балаларға ыңғайлы өлеңдерінің көбі мектеп бағдарламасында пайдаланып келеді. Бала таза, бала мөлдір, балада арамдық жоқ. Жаны таза ақын, баланың мінезін, оған не ұнайтынын жақсы біледі. Жаны сондай кіршіксіз болғандықтан да, ақын балаларға соншалықты жақын, ұғынықты, бала психологиясына лайықты өлеңдер жазады. Сондай өлеңнің бірі –

«Тамаша еді жазғы орман». Өлеңнің мәтіні шағын. Бұл Мұқағалидың көпке белгілі туындысы болғанымен, жіті түрде назардан қайта бір өткізу үшін өлеңнің мәтінін бере кеткенді жөн көрдік.

Қайран Қарасазым-ай

Тамаша еді жазғы орман

Құстар сайрап, маз болған.
Көлшіктерде, суларда,
Үйрек ұшып, қаз қонған.
Шыбын-шіркей қаға ма,
Шоршып судан ақ шабақ?!
Таз тырна отыр жағада,
Сыңар аяқ, ақ қабак.
Елік ертіп лағын,
Еңкейеді суатқа.
Елендетіп құлағын,
Тыншымайды бірақта.
Көкқұтандар көлбеңдеп,
Көтерле алмайды.
Жалғыз-жалғыз ербеңдеп,
Көк қояндар заулайды.
Мұздай суын атқылап,
Ақ бастаулар қайнаған.

Тана-торпақ шапқылап,
Оқыранып, ойнаған.
...Тамаша еді жазғы орман:
Тамашалап, мәз болғам,
Қайран Қарасазым-ай!
Үйрек ұшып, қаз қонған!..

Бұл өлеңді жас балаларға оқытудың ыңғайлылығы тек мәтіннің шағындығынан ғана емес, бейнеленген шындықтың қабылдауға қолайлылығынан да болып отыр. Соңғы шумақ болмаса, бұл өлеңді балаларға арналған туынды деп бағалауға да болар еді. Әдетте баланың қылық-әрекетін бейнелеумен бірге, әлемге баланың көзімен қарап, бейнені баланың танымымен салу балалар поэзиясына тән басты белгі болып келеді. Бұл өлеңнің алдыңғы бес шумағында лирикалық объектіге бала көзімен қарау аңғарылады. Бұл, әсіресе, екінші шумақта айқынырақ сезіледі. «Шыбын-шіркей ұға ма, Шоршып судан ақ шабақ?!» – дегенде, баланың болып жатқан іс-қимылға таңданыспен қарағаны, оның себебіне үңілгені сезіледі. Ал «Таз тырна отыр жағада, сыңар аяқ, ақ қабақ» – дегенде, баланың болмысты қаз-қалпында қабылдауы байқалады. Шындығында, тырна сыңар аяқ емес, бірақ ол жайшылықта үнемі бір аяғын дамылдатып, көтеріп тұрады. Бұдан жас сәби ғана хабарсыз болуы мүмкін. Ол сондықтан да тырнаны сыңар аяқ деп ұғынып отыр, шындыққа сәбиге тән аңғалдықпен қарап отыр.

Алғашқы бес шумақтағы бейнеленген табиғат суреті шынайы қалпында беріліп отыр. Мұнда ересектерге тән бағалаушылық жоқ. Лирикалық объектіден алынған әсер де ерекше көзге түспейді. Тек айналаға тамашалай қараған субъектінің кейбір бейтаныс құбылыстарға деген таңданысының ғана аз-кем нышандары бар. Бұның бәрі бала психологиясына тән сипаттар. Бірақ мұндағы лирикалық кейіпкерді жас бала деуге болмайды.

Өлеңдегі лирикалық субъектінің кексе адам екенін оқырман соңғы шумақта бір-ақ аңғарады. Бұл шумақ оқырман сезімі мен санасында күрт өзгеріс туғызады. Алдыңғы шумақтардағы көркем уақыт осы шақтың әсерін берсе, соңында ол шұғыл түрде алыс өткен шаққа ауысады. Алдыңғыларында, тілдік тұрғыда да, жедел өткен шақ пен осы шақтың категорияларының басты орында жұмсалғанын байқау қиын емес. Соңғысында эмоциялық бояу да қанық. «Қайран» деген көңіл-күй одағайы объектіге деген сезімдік қатынастың сипатын айқындап тұр. Бейнеленген шындықтан туған әсерді оқырман ақынмен бірдей сезінеді. Осы сөздің ықпалымен, лирикалық кейіпкердің әлденені сағына, зарыға аңсағанын түсінеді. Бұл сағыныш сол сәтте-ақ оқырман көңіліне көшеді. Кейіпкер нені аңсады, нені сағынды? Бұған алынған әсер сәтінде оған ешкім де ой жүгіртіп үлгермейді. Оны талдау нәтижесінде ғана анықтау мүмкін.

Әдетте «қайран» деген көңіл-күй одағайы қайта оралмас әлдекімді немесе әлденені сағынғанда айтылады. Ал кейіпкер нені жоғалтты?! Оның іздеген жоғын, аңсаған әлемін уақыт пен кеңістік тұрғысында қарастырар болсақ, кеңістіктің орнында екенін сезінеміз. Балалық шағы өткен Қарасаздың суретін кейіпкер егде шағында қайта қарап отыр. Өлеңде кейіпкердің туған өлкесіне қайта оралғаны туралы бірде-бір сөз жоқ, бірақ алғашқы шумақ пен соңғы шумақтағы қайталау соны аңғартады. Олай болса, лирикалық субъект қайта көрген немесе көре алатын Қарасазын неге аңсап отыр?! Бар мәселе уақыт тұрғысынан айқындалмақ. Кейіпкер үшін қайта оралмас нәрсе – осында өткен балалық шағы. Бұл жөнінде кейіпкер тағы да бір ауыз сөз айтпайды. Міне, ақынның хас шеберлігі осында! Алғашқы бес шумақта әлемге бала көзімен қараған кейіпкер, онымен бірге қарап отырған оқырман үшін бұның бәрі соңғы шумақта алыс өткен шаққа шұғыл ауысады да, оған деген сағыныш туындайды. Және осы кенеттен өзгерген көңіл-күйге ақын жалғыз-ақ сөзбен қол жеткізіп отыр.

Алғашқы шумақтардағы бейне бойынша балаларға сурет салғызуға да болады. Өлеңде суреттелген табиғат көріністері Қазақстанның барлық өлкесіне таныс болмағандықтан. Балаларға «Сен өз ауылыңның табиғаты туралы не айтар едің?», «Жазғы демалыс кезінде осыған ұқсас көріністерді тамашаладың ба?» деген сұрақтар арқылы бала қиялын дамытуға септігі тиерлік әдістерді қолдануға болады. Оқушылардың көзімен көргендерін дұрыс жүйелеп айтуға олардың өлеңдегі параллельдерінің тигізер ықпалы көп.

Өлеңнің суреттеу бөлімінде, яғни алғашқы бес шумағында жабайы жануарлар мен үй жануарларының аралас-құралас суреттелуі мамыражай тіршіліктің әсерін туғызады. «Үй

жануарлары мен жабайы аң-құстардың қатар жүруі мүмкін бе?» деген сыни тұрғыдағы сұрақтар арқылы оқушының бейбітшілік, тыныштық жөніндегі түсінігін қалыптастырудың тиімділігі бар.

Шығарманың балалардың тілін дамытуға да тигізер септігі аз емес. Мұнда қаншама жан-жануардың аттары аталады. Оқушылар олардың біразын білмеуі ықтимал. Сондықтан бұл сабақта суреттер қолданылуы керек. Сөздік қайталауларға да назар аудартудың мәні зор. Мысалы, алғашқы шумақ пен соңғы шумақтағы «болған», «болғам» сөздеріндегі бір дыбыстың өзгеруінен туындап отырған мағыналық айырмашылыққа көңіл бөлінуі керек. Оның бірі оқиғаға, екіншісі кейіпкерге, оның арғы жағында тұрған ақынға қатысты екеніне ден қойылуы тиіс. Соңғысының ауызекі тілге қатыстылығы және оның көркемдік мақсатқа байланысты жұмсалып тұрғаны түсіндірілгені жөн. Кейіпкер мен оқырманның арасындағы сұхбаттың әсерін беру үшін тиімді бұндай көркем тәсілді ұғынуға балалардың теориялық танымы жетпегенімен, «Осындай сөздерді күнделікті қолданасың ба?», «Олай болса, ақын саған күнде кездесіп жүрген адамдарыңдай сөйлесіп тұрған жоқ па?» деген сұрақтар арқылы бұл өлеңдегі сұхбаттылықты сезіндіруге болады. «Қайран» сөзінің мағынасын түсіндіріп, оның кейіпкер сезімін бейнелеуде басты қызмет етіп тұрғанын ұғындырып, сағыныш дегеннің не екенінен хабар берілуі қажет.

Сабақты қорыта отырып, туған жердің ыстық болатыны, онда балалық шақтың өтетіндігімен, оның табиғаты, тау-тасы, өзен-көлі, аң-құсы етене таныстығымен жанына жақын болатыны, сол себепті басқа ортаға барғанда, оны сөзсіз іздейтіні, оның «сағыныш» деп аталатыны әсерлі түрде талқынауы керек. Осы тұста «Туған жердің тасы да ыстық», «Туған жерге туыңды тік», «Азамат туған жерге» деген сияқты мақал-мәтелдерді пайдалана отырып, өлеңдегі кейіпкер сезімін тереңірек ұғынуға жол ашуға болады. Нәтижеде оқушылар туған жерге, елге деген сүйіспеншіліктің азаматқа тән ізгі қасиет екенін ұғынуы керек.

М.Мақатаевтың лирикасында Отанды, елді, туған жерді сүйе баулитын құндылықтар мол. Сондықтан ол жас жеткіншектерді отансүйгіштікке тәрбиелеуде таптырмас құрал бола алады. Осыған орай, ақын өлеңдерін ғылыми тұрғыда зерттеп-зерделеп, әдістемелік тәжірибеден өткізу аса маңызды. Біз «Қайран, Қарасазым-ай» өлеңін осы мақсатта талдап, көпшілік назарына ұсынамыз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Мұқағали Мақатаев. Шығармаларының төрт томдық толық жинағы. Құрастырған : Л.Әзімжанқызы., О.Асқар. – Алматы: «Жалын» баспасы. 2002 ж.
2. «Жырлайды жүрек» М.Мақатаев «Жазушы» баспасы. 1989 ж.

SCAFFOLDING TECHNIQUE IN READING COMPREHENSION

БАКТЫГАЛИЕВА Дана Ерланқызы, АЙДЫН Алдабердіқызы

Международный Университет Астана, Астана IT Университет
Астана, Казахстан

Abstract

Now the concept of scaffolding is very widely used in education, where the real actor in the classroom of the entire process is a student. According to the right approach, the teacher's role becomes more of a mediator and navigator in the classroom. The main purpose of this study was to improve the reading skills of second and fourth year students of Astana International University. Semi-structured interviews and expert assessments were used as a methodology. In the study, it was very important that the teacher should know the pace of the student and the measure of mastering new information, it is desirable to know about each student. In addition, as a researcher, I would like to say that all teachers of the world are familiar with the fact that education and new methodological strategies are updated year after year, for this reason, the university paid attention to the professional course for teachers. My research is aimed at quality because it is based on students' perception of which scaffolding strategies they thought were most useful for reading comprehension.

Key words: Semi-structured interview, scaffolding strategy, methodological strategies, reading comprehension, student, empathic

Аннотация

Сейчас концепция "Скаффолдинг" очень широко используется в образовании, где реальным участником всего процесса в классе является ученик. При правильном подходе роль учителя становится скорее посредником и навигатором в классе. Основной целью данного исследования было улучшение навыков чтения у студентов второго и четвертого курсов Международного университета Астаны. В качестве методологии использовались структурированные интервью и экспертные оценки. В исследовании было очень важно, чтобы преподаватель знал темп ученика и меру усвоения новой информации, желательно знать о каждом ученике. Кроме того, как исследователь, я хотел бы сказать, что все учителя мира знакомы с тем фактом, что образование и новые методические стратегии обновляются год за годом, по этой причине университет обратил внимание на профессиональный курс для учителей. Мое исследование нацелено на качество, поскольку оно основано на восприятии студентами того, какие стратегии скффолдинг, по их мнению, были наиболее полезны для понимания прочитанного.

Ключевые слова: стратегия скаффолдинг, методологические стратегии, понимание прочитанного, студент, эмпатия

INTRODUCTION

Reading provides students with input in the target language, while performing a complex operation in which readers must convert characters into sounds, then into sentences, and then into understandable ideas. In Kazakh public schools, poor reading comprehension of English as a foreign language (EFL) by students was found in part due to the different background students possess in terms of the learning process. Consistently encountering problems that native speakers of Kazakh, Russian, and Russian encounter when reading English texts with unfamiliar syllables due to limited vocabulary and poor understanding of how to extract basic ideas from paragraphs. Another problem that arises for every student is that they solve problems by resorting to using a dictionary, without knowing about other useful strategies, such as guessing the meaning from the context or identifying parts of speech.

Now, in the globalized education system in Kazakhstan, there is concern about the quality of education as a result of the low level of comprehension of reading in English among students in higher education and, of course, among undergraduate students. The reality of this critical moment comes when pupils and students take the state English language exam at local schools and universities, or rather, which show teachers the difficulties students face in understanding written academic texts. Here, both a huge gap between students and the mistake of teachers is contrastingly linked, firstly, the lack of skills to create a connection between materials with new and old on the part of students, secondly, the creation of connections between fundamental ideas from different sources and the use of conscious strategies, and of course, a huge mistake on the part of teachers not to teach students on their own readings.

The scaffolding strategy is widely used in the world of education and also in Kazakhstan. At the heart of his most effective scaffolding technique is the constructivism of

Lev Vygotsky and the concept of the zone of proximal development, which concerns the distance between what a student can solve structurally on his own, and also show the help of more qualified teachers, but this does not prompt them to teach them to the progressive teaching of the text. In 1976, thanks to the teachers and the united educational sciences Bruner and Wood, the very concept of scaffolding was born. The fundamental assumption was that the intervention of teachers in the learning processes of children should maintain an inverse relationship with respect to the level of competence of the child, that is, more competence means less help and vice versa. Help from the teacher and stimulation is gradually lacking. When the teacher notices progress from the student, teachers gradually give up control as students accumulate experience and knowledge. [462–469]

MAIN BODY

In his research work, all the advantages of scaffolding techniques for cognitive development opportunities are clearly explained, representatives of inactive groups who study English can also study using this technique and show results. In addition, scaffolding allows the teacher constant feedback as it helps the student to effectively coordinate various resources and skills for the correct reading of the academic text. Research in the context of reading development, or by the academic term

scaffolding, shows that most of the frameworks that teachers provide students with in the reading process include important support in completing assignments, providing additional and clarifying information with different organizers, and students can roughly model comprehension strategies. To carry out the scaffolding technique in the lesson, students are required to participate more actively in the process, visualize the material they read and understand it as well as using their own strategies, their activity in the lesson can help the teacher determine what effect is effective from the strategies and achievements carried out, that is, the activity of both sides is considered very important. When forming reading skills, teachers also experiment with strategies for reorganizing and overcoming difficulties in the reading process, which include confronting, recognizing and naming problems as usually encountered in the lesson, as well as finding possible alternatives to the approach for each student in the classroom. For example, in cases of force majeure, which are traditionally found in Kazakh universities and higher schools, when students have difficulty misunderstanding the text when individually reading to themselves, changing the strategy through Scaffolding is carried out by reformulation, which may include working together with a teacher, reading aloud immediately to fix incomprehensible words, using dictionaries, reading under guidance, interpreting or designing diagrams and graphic organizers in this way, such as super intensive support from the teacher helps students understand what is being discussed in the text. As the research project has clearly mentioned many times, scaffolding is a pedagogical trend that creates temporary structural supports for learning and eventually awaits its justification in the intermediary role of the teacher. Scaffolding helps to recognize needs, clarify the purpose of the activity, immediately identify typical doubts and failures in the lesson, provide tips and tools for completing tasks in very creative ways, as well as guide the development of cognitive skills, in conclusion, for more effective learning development, you can try metacognition. [288– 295]

The main tool for learning English is reading, as it expands vocabulary and helps improve spelling and grammar with the help of scaffolding and teacher's help, students can improve pronunciation. Learning difficulties arise everywhere, because the perception of each student is different, that not everyone learns at the same speed, therefore, when teaching readings, different types of problems arise: not understanding, not highlighting the parvil focus, also not knowing the meaning of words and others. During the lesson, the tutor should act as a co-author, guiding and motivating the student throughout the learning process, this should be done through interaction so that communication develops smoothly between the two sides. [357–364]

CONCLUSION

Scaffolding is considered a comfortable and free learning method for developing language skills, since it is important that students feel motivated and afraid of difficult tasks. It is suggested that for possible future research on the use of scaffolding in classes, it is necessary to choose a quantitative and qualitative approach, I mean the best database of materials for measuring student progress, take into account the pace of student learning and differentiate between cognitive and metacognitive scaffolding strategies.

REFERENCES

1. Royanto, L.R. The Effect of An Intervention Program Based on Scaffolding to Improve Metacognitive Strategies in Reading: A Study of Year 3 Elementary School Students in Jakarta. *Procedia - Soc. Behav. Sci.* 2012, 69, 1601–1609, doi:10.1016/j.sbspro.2012.12.105.
2. Dabarera, C.; Renandya, W.A.; Zhang, L.J. The Impact of Metacognitive Scaffolding and Monitoring on Reading Comprehension. *System* 2014, 42, 462–473, doi:10.1016/j.system.2013.12.020.
3. Balıkcıoğlu, G.; Efe, T. The Role of Metacognitive Activities on University Level Preparatory Class EFL Learners Reading Comprehension. *Procedia - Soc. Behav. Sci.* 2016, 232,
4. Razi, S.; Çubukçu, F. Metacognition and Reading: Investigating Intervention and Comprehension of EFL Freshmen in Turkey. *Procedia - Soc. Behav. Sci.* 2014, 158, 288– 295, doi:10.1016/j.sbspro.2014.12.090.
5. Pammu, A.; Amir, Z.; Maasum, T.N.R.T.M. Metacognitive Reading Strategies of Less
6. Proficient Tertiary Learners: A Case Study of EFL Learners at a Public University in Makassar, Indonesia. *Procedia - Soc. Behav. Sci.* 2014, 118, 357–364, doi:10.1016/j.sbspro.2014.02.049.

7. Bamberger, Y.M.; Cahill, C.S. Teaching Design in Middle-School: Instructors' Concerns and Scaffolding Strategies. *J. Sci. Educ. Technol.* 2013, 22, 171–185, doi:10.1007/s10956-012-9384-x.
8. Hsin, C.-T.; Wu, H.-K. Using Scaffolding Strategies to Promote Young Children's Scientific Understandings of Floating and Sinking. *J. Sci. Educ. Technol.* 2011, 20, 656–666, doi:10.1007/s10956-011-9310-7.
9. Kern, C.L.; Crippen, K.J. The Effect of Scaffolding Strategies for Inscriptions and Argumentation in a Science Cyberlearning Environment. *J. Sci. Educ. Technol.* 2017, 26, 33–43, doi:10.1007/s10956-016-9649-x.
10. Shen, J. Nurturing Students' Critical Knowledge Using Technology-Enhanced Scaffolding Strategies in Science Education. *J. Sci. Educ. Technol.* 2010, 19, 1–12, doi:10.1007/s10956-009-9183-1.
11. Crismond, D.P. Scaffolding Strategies For Integrating Engineering Design and Scientific Inquiry in Project-Based Learning Environments BT - Fostering Human Development Through Engineering and Technology Education. In; Barak, M., Hacker, M., Eds.; SensePublishers: Rotterdam, 2011; pp. 235–255 ISBN 978-94-6091-549-9.

МОДЕЛИРОВАНИЕ ORIGAMI-STORIES НА УРОКАХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В СРЕДНИХ КЛАССАХ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ

БЕГАХМЕТОВА Балжан Каиргельдыевна, КИЕВА Анастасия Константиновна

ЧУ АКАДЕМИЯ «BOLASHAQ»

Караганда, Казахстан

zhannaastral5@mail.ru, nastua ki777@gmail.com

Аннотация

Бұл мақала орта мектеп оқушыларының ағылшын тілі сабағында оригами әдістерін қолдану негізінде ауызша сөйлеу дағдыларын дамытуға арналған. Оны оның құрылымы мен дәстүрлі әңгіменің негізгі элементтерін сақтай отырып, әңгіме құрастыра білуге сатылай оқыту үшін сәтті пайдалануға болады. Бұл әдістің анықтамасы қазіргі заманғы шетел тілін оқыту әдістемесінде берілген.

Аннотация

Данная статья посвящена развитию навыков устной речи учащихся средних классов общеобразовательной школы на уроках английского языка на основе использования техники оригами. Она может быть успешно применена для поэтапного обучения умению составления рассказа с сохранением его структуры и основных элементов традиционного сторителлинга. Дано определение этого метода в современной методике иноязычного образования.

Знание иностранных языков является сегодня одним из важнейших показателей уровня развития современного общества. Английский язык, используемый в международном общении, уже давно стал одним из обязательных предметов в учебной программе в общеобразовательных учреждениях Республики Казахстан и частью трехязычной модели обучения учащихся и студентов. Они должны быть способны осуществлять международную коммуникацию и представлять страну на международном уровне, используя английский язык. Поэтому важно на уроках английского языка в средней школе учить учащихся выражать свои мысли, активно использовать изученную лексику, уметь пополнять ее, передавать содержание прочитанного текста, самостоятельно составлять свой текст или свою историю, при этом корректно использовать простые и сложные грамматические конструкции. В этом заключается одна из главных задач учителя английского языка общеобразовательной школы.

Наиболее слабым местом, на наш взгляд, в изучении английского языка в современной школе можно назвать развитие навыков устной речевой деятельности. Для развития навыков говорения необходима частая практика, определенный тип предтекстовых и послетекстовых заданий, так называемых pre-reading и post-reading. Исследуя проблему овладения устной речевой деятельностью, следует отметить, что препятствием могут стать самые разнообразные

причины, почему учащиеся не могут или не хотят использовать английский язык как средство общения. Это могут быть такие проблемы как наличие у учащихся языкового барьера, незнание грамматических или фонетических норм, нехватка языковых средств, недостаточный уровень самооценки, мотивации к обучению или использованию языка как средства общения [1]. Используя метод коммуникативной ситуации, учитель создает обстановку, отношения между объектами коммуникации и стимулы для диалога или монолога. Например: разговор покупателя и продавца, беседа одноклассников о любимых уроках или встреча с близкими друзьями. Другим интересным методом может стать прием информационного неравенства «information gap», в котором у учеников, работающих в парах или группах, будут тексты на руках с недостающей информацией [2,3]. Целью коммуникации может быть также выявление недостающих фрагментов информации. Еще одним приемом может стать так называемый «логический тупик», в котором перед учеником будет поставлена задача завершения какой-то истории самостоятельно [4]. Важно учитывать возрастные педагогико-психологические особенности и интересы учащихся, уровень их ментального развития. Помимо вышеперечисленных приемов существует множество игровых методов, которые больше подходят для учеников младшей школы. Не менее важной частью любого урока является развитие у учащихся учителем английского языка таких общих навыков как креативность, оригинальность, инициативность мышления, убежденность в ведении диалога или монолога [5]. Совместное творчество учителя и учащихся на уроках английского языка является одним из важнейших элементов современного урока, поскольку способствует развитию креативной личности, а главное стимулирует ее к говорению на изучаемом иностранном языке. Это та задача, которую должен поставить перед собой учитель иностранного языка. Творчество предполагает развитие у ребенка самостоятельности, оригинальности, фантазии и желания действовать. Формированию и развитию этих универсальных навыков способствует метод сторителлинга, который рекомендуем сегодня к использованию уже на начальных этапах обучения английскому языку в школе. Он представляет собой динамичный и творческий подход к обучению искусству рассказывать истории устно и письменно. У учащихся развиваются активные навыки устной речевой деятельности, которые понадобятся им в дальнейшем. Основная идея проста: дети учатся рассказывать короткие истории, постепенно расширяя их в объеме, продолжительности, качестве, сложности использования грамматических конструкций и, естественно, демонстрируя богатство лексики.

В основе метода сторителлинга лежит идея известного психологического фактора, что истории, рассказанные от своего имени, легче воспринимаются слушателем и вызывают больший интерес, чем чтение текстов. В методике обучения иностранным языкам мы также стараемся учесть этот фактор. Ученики с удовольствием слушают истории учителя на изучаемом языке и стараются их понять. Им нравится их читать и еще более их самостоятельно воспроизводить. Все дети являются творческими личностями, любят и больше воспринимают импровизированные, спонтанные истории, чем напечатанный текст. Целью метода сторителлинга является удержание внимания и манипулирование чувствами учащихся. Это замечательная тренировка навыков разговорной речи учащихся и особенно учащихся младшего и среднего звена. Дети легко смогут представить, как будет развиваться история их героев. А соединение японского искусства складывания бумажных фигурок без ножниц и клея с методом сторителлинга дают по мнению учителей методистов потрясающий эффект в развитии навыков устной речи, учащихся на уроках иностранного языка, в частности английского [6,7]. Занятия оригами можно гибко адаптировать к параллельной коммуникации. Техника оригами помогает решить такие воспитательные задачи, как развитие усидчивости, аккуратности и внимания во время работы. Это связано с тем, что ученикам приходится следить за этапами изготовления, техникой и способами складывания поделок. При этом учитель сам должен владеть этим искусством, то есть уметь складывать фигурки героев в технике оригами и учить этому учащихся при помощи подробных инструкций, произносимых на изучаемом языке. Нами, а именно студенткой выпускного курса ОП «Иностранный язык: два иностранных языка» в процессе прохождения двух продолжительных профессиональных практик в КГУ Гимназии №1 города Караганды и ее руководителем практики от кафедры, разрабатывались поурочные планы для уроков в четвертом классе, далее в этом же классе в третьей четверти на пятом году обучения в школе. Основной целью являлось обучение сторителлингу в соединении с техникой

оригами. Наиболее интересные результаты достигнуты при изучении темы «Символы казахского народа». Практическая помощь в овладении искусством преподавания иностранного языка и в проведении эксперимента по обучению сторителлингу оказывается ей на протяжении двух лет. На наш взгляд, изучение многих тем и данной темы также позволяет соединить технику оригами и метод сторителлинга. Используя практические рекомендации учителей-методистов, опыт которых мы изучали по их статьям в методических журналах дальнего и ближнего зарубежья, нами разработана собственная последовательность и виды упражнений для обучения диалогическим и монологическим умениям в рамках метода сторителлинга на основе техники оригами. К началу третьей четверти, учащиеся умеют использовать Present Simple, Present Continuous, Past Simple, модальный глагол «can». Перед изучением историй, связанных с символами казахского народа, мы вводим новую лексику, связанную с данной темой. Определив предварительные результаты обучения, мы разрабатываем непосредственную композицию каждого урока. Она может выглядеть следующим образом:

Разминка. Используется для привлечения внимания; активизируются предыдущие знания и опыт; предварительно изучается новая лексика и предвосхищается содержание историй; ставятся цели уроков.

Презентация. Непосредственно идет обучение технике оригами на примере фигур символов казахского народа: беркута, лошади и юрты.

Практика устной речи. Важно правильно организовать работу по обучению навыкам сторителлинга. Непосредственное рассказывание истории и ее обсуждение, состоящее из вопросов и ответов; повторение ключевых слов, фраз; физическая реакция учащихся на вопросы; последовательный пересказ текста; создание персонализированной собственной истории учениками. Данный сторителлинг можно назвать рецептивным и продуктивным, поскольку направлен на продуцирование собственного монологического высказывания.

Работая над темой «Беркут как символ казахского народа», мы начинаем работу с обучения командам на английском языке при складывании фигурки беркута как наиболее популярного национального образа казахского народа, часто упоминаемого в учебнике английского языка для 5 класса «Excel» [8]. Они звучат в речи учителя примерно так: Как вы думаете, о чем мы сегодня будем говорить? Посмотрите на тему урока «Символы казахского народа», картинки и фото в учебнике. Задаем вопрос: What associations do you have? Ответы учеников: we can see golden eagle, dogs, horses, yurt, steppe, hunting, animals, family, country, snow leopard, dombra. What associations does picture number 1 evoke in you? The golden eagle is strong, free, independent. 2. The horse is strong, faithful, hardworking, 3. The yurt is warm, bright, sunny.

Рисунок 1

Рисунок 2

Рисунок 3

Let's talk about Golden Eagle. What words do you associate when you hear the word Golden Eagle? - Learners' answers: hunting, strength, power, assistant for the hunter, the eyes of the hunter.

Рисунок 4

Рисунок 5

What does the Eagle do for the owner? - Learners' answers: he hunts, he protects, he feeds the owner.

Параллельно ученики, используя бумагу, складывают под руководством учителя в технике оригами фигуру беркута, выполняя пошагово команды на английском языке и слушая рассказ об этой величественной птице. В нижеприведенной таблице мы попытались объединить действия учеников и поэтапную речь учителя.

STEP 1	Fold the 15x15 square in half, from left to right. We open it.	Golden eagles are one of the most significant symbols for the Kazakh people.
STEP 2	We outline the center, bending from top to bottom. We add all four corners to this mark.	They have a wide variety of diets, ranging from small mammals and fish to reptiles and birds.
STEP 3	We get the basic form of "Pancake". We bend the inner corners to the right and left edges.	The eagle's sharp talons and strong beak make it an expert hunter. (крылья)
STEP 4	We make the folds first on the white diamond. Then we open the resulting "pockets" and translate them into the basic form of "Fish".	They were used as assistants to hunters who used these birds to catch animals.
STEP 5	We fold the work piece in half "mountain". Turn it over with the reverse side.	Eagles are known for their keen eyesight, which allows them to spot prey from great distances.
STEP 6	We lift the first layer along the dotted line.	Eagles can catch their prey midflight, using their sharp talons to snatch it out of the air.
STEP 7	We fold the figure across the "mountain".	These majestic birds are a national treasure and the show of beauty, strength and freedom.
STEP 8	Bend the right side on the front side. And symmetrically on the back.	They have a special flight technique with which they can stay in the air for a very long time and fly huge distances.
STEP 9	We open the valves of the first layer and turn.	Kazakh legend says that golden eagles have the spirit of celestial birds and can fly much higher than ordinary birds
STEP 10	We open the blank according to the arrows.	Hunting with golden eagles is an ancient tradition of Kazakhstan.
STEP 11	We output the "beak" and "paws".	Since ancient times, hunting with golden eagles has become a way to get meat and furs
STEP 12	We open the upper corners and flatten them, denoting the "eyes" of the bird.	And even now there are people who tame Golden Eagles to show traditional hunting to other people.

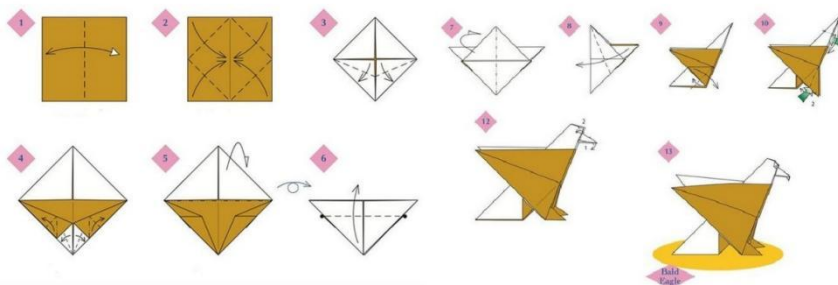

Рисунок 6

Складывая такое оригами вместе с учителем, учащиеся развивают память, воображение, аккуратность, мелкую моторику и внимательность, а сложенная фигурка является наглядной

опорой, которая связывает движения рук с изучаемой историей. При обучении технике оригами ученики могут иметь перед собой наглядную инструкцию (Рис. 6). Учитель повторяет свой рассказ несколько раз, демонстрирует при этом движения птицы, выделяет интонацией ключевые слова. Они и вопросы к содержанию текста были предварительно записаны учителем на интерактивной доске. Следует отметить, что в данной работе для ученика первоначально будет важным создать саму фигурку птицы. В силу возрастных психологических особенностей учащихся пятого класса и характера самой работы они будут стараться правильно выполнить инструкции учителя, при этом упуская содержание рассказа учителя. После вторичного прослушивания текста мы предлагаем ученикам ответить на поставленные вопросы. Основываясь на прослушанном и прочитанном ученики дают примерно следующие ответы:

Questions to the text	Sample answers
1. What does the golden eagle use for?	The golden eagle is used for hunting.
2. What does the golden eagle mean for the Kazakh people?	The golden eagle is a symbol of freedom, strength and beauty
3. What hunting tools does the golden eagle use?	The golden eagle has sharp talons and strong beak
4. What do the legends of the Kazakh people say about the golden eagle?	Golden eagles have the spirit of celestial birds and can fly much higher
5. Does the tradition of hunting with golden eagles persist nowadays?	Yes, the tradition of hunting persists nowadays in some regions of Kazakhstan

Работа над данным текстом осуществляется на протяжении двух часов. Далее изучаем темы «Лошадь – друг кочевника» и «Юрта – дом кочевника». Создаем оригами фигуры лошади и дома кочевников, сопровождаем работу комментариями на изучаемом языке, описываем процесс работы, значимость двух элементов культуры номадов в их жизни. Идет активный диалог учитель-ученик, ученик-ученик, далее формируем монолог на вышеназванные темы уроков, слушаем истории учащихся.

В результате всей работы по методу сторителлинга, на наш взгляд, удалось выделить три уровня сформированности монологического умения сторителлинга. В диагностическом тестировании приняло участие 17 учащихся 5 класса. В качестве диагностического инструмента нами были использованы следующие критерии оценки монологического высказывания учеников: уметь описывать ситуацию в форме ряда последовательных утверждений, передать сюжет рассказа, корректно использовать в речи языковые средства, правильно интонационно оформить речь, демонстрировать лексическую достаточность в рамках речевой тематики, уметь высказывать мнение об услышанной истории [9]. Учащимся предлагалось построить связное монологическое высказывание на данную тему с опорой на оригами фигуры и вопросы к изучаемой теме. По итогам проводимого эксперимента можно отметить факт роста интереса к изучению языка, развития внимания, сосредоточенности, дисциплины, качественной подготовки домашнего задания. Большая часть учеников класса (более 63%) рассказали собственные истории о символах казахского народа в соответствии с предъявляемыми критериями. Их рассказы были эмоциональными, яркими, интересными, содержали дополнительную информацию и отражали их отношение к изучаемой теме. В ответе на вопрос: What new have you learned about the symbols of the Kazakh people? они отвечали примерно так: The topic of the lessons was very interesting, we learned how to create origami, we would like to learn how to ride a horse, live in a yurt and learn how to hunt with a golden eagle. Таким образом идет работа по обучению сторителлингу на основе техники оригами на уроках английского языка учащихся среднего звена. Работа продолжается дальше. Но более важным, на наш взгляд, является привитие и развитие у учащихся творческих способностей и воспитание у них любви, уважения и интереса к иностранному языку и в частности к культуре казахского народа. Уроки иностранного языка вполне способствуют развитию патриотизма в сознании и душах современного поколения.

Список использованных источников:

1. Ярошенко Е. Л. статья «Приёмы обучения устной речи на уроках английского языка» - <https://urok.1sept.ru/articles/674150>
2. Журнал «Forum» October 2001, Volume 39 Number 4, p. 10

3. Журнал «Forum» October 2002, Volume 40 Number 4, p. 10
4. Карих Э. С. «Эффективные приемы и методы обучения умениям продуктивной устной речи.» - <https://elinaenglish.ukit.me/uploads/s/5/z/m/5zmjcioidre2/file/AFVvjZyF.pdf?preview=1>
5. Подорожная А. В. Сулейков А. В. Publishing House «ANALITIKA RODIS» <http://publishing-vak.ru/>
6. Петрова Ю. А. статья «Оригами на уроках английского языка в начальных классах» - <https://urok.1sept.ru/articles/599284>
7. Зорина Е. М. «Использование оригами-историй при обучении монологической речи» <https://urok.1sept.ru/articles/562438>
8. Онлайн учебник «Excel for 5th grade» <https://s3.timeweb.com/29ae0e9e-okulyk-books/164/164.pdf>
9. Кунанбаева С. С. Теория и практика современного иноязычного образования. Алматы 2010. С. 326.

ТІЛДІ ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢАШЫЛ ӘДІСІ

ГАБДУЛЛИНА Аяжан Нуржановна, ИСМАГУЛОВА Салтанат Макановна

Назарбаев Зияткерлік мектебі, М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан университеті
Петропавл, Қазақстан
nur_ayazhan@mail.ru

Аңдатпа

Бұл мақалада пәндерді шет тілінде оқытудың негізгі бағыттарына арналған. Тілді оқытудың ең табысты әдістерінің бірі пәндік- тілді кіріктірілген оқыту (CLIL) болып табылады, ол белгілі бір пәнді шет тілінде оқыту, жалпы білім беру кеңістігін шет тілін оқытудың функционалдық тәсілі арқылы кеңейту. Сонымен қатар тілді қолдануға деген мотивацияны айтарлықтай арттырады. Сондай- ақ осы әдісті пайдалана отырып, оқу үдерісін жаңарту және жетілдіру қажеттілігі туралы айтылады. CLIL технологиясын пәнде қалай пайдаланатыным туралы бірнеше мысалдар келтірілген.

Қарқынды дамып келе жатқан заманауи әлемде адам оның талаптарына бағыну қажеттілігімен бетпе-бет келуі керек: қоғамдағы тұрақты өзгерістерге бейімделу, әлемдік мәдени қауымдастықта өзінің орнын анықтау, алған білімдері мен дағдыларын өмірде күнделікті өмірде қолдану.

Қазақстан Республикасының тұңғыш президенті Н.Ә.Назарбаев: «Қазақстан әлемде тұрғындары үш тілді қатар қолданатын, яғни қазақ тілі-мемлекеттік тіл, орыс тілі-халықаралық тіл ретінде, ағылшын тілі- әлемдік экономиканың жетістікті интеграциясы ретінде, жоғары білімді елдер қатарында қабылдануы тиіс»- деген болатын (https://kaz.inform.kz/news/n-nazarbaev-ush-tildi-bilu-bul-zhahandangan-alemge-zholdama-degen-soz_a2768815/).

Қазіргі таңда адам қызметінің барлық салаларында жаһандану үрдісі орын алуда. Сол себептен ақпараттық- коммуникативтік құзырлықпен қатар, полимәдениеттілік бүгінгі уақытта әлемдік білім беру қоғамдастығының кеңістігін қалыптастыратын білім беру құзырлығының басты бағыттарының бірі ретінде анықталды. Бұл процесте білім ең маңызды рөлдердің бірін атқарады. Қазіргі мектептің негізгі міндеті – оқушылардың өз бетінше әрекет етуіне негіз болатын және өз іс-әрекеті үшін жауапкершілік сезімін қалыптастыруға ықпал ететін білім, білік және дағдының толық жүйесін қалыптастыру. Мұндай жағдайларда шет тілін білу жана ақпаратты алудың маңызды құралдарының бірі болып табылады.

Үш тілде оқытудың негізгі мақсаты: бірнеше тілді меңгерген, әлеуметтік және кәсіптік бағдарға қабілетті, мәдениетті тұлғаны дамыту және қалыптастыру. Осы мақсаттарға жетудің негізгі жолдарының бірі - кіріктіріп оқыту әдісі болып табылады.

Кіріктірілген білім беру бағдарламасын табысты жүзеге асыру үшін белсенді оқыту, командалық оқыту, пәндік-тілдік кіріктірілген оқыту (CLIL), т.б. озық педагогикалық әдістерді қолдану талап етіледі.

CLIL (Content Language Integrated Learning) – пәндік-тілді кіріктірілген оқыту – кейбір пәндер шет тілдерінде оқытылатын оқыту әдістемесі. Сонымен, оқушыларды ана және шет тілдерінде оқыту бір тұтастықты құрайды.

CLIL – оқушылардың жалпы академиялық білімдері мен дағдыларын қалыптастырып, дамытатын білім беру жағдайында шет тілінде тілдік және коммуникативтік құзыреттіліктерін дамытуға мүмкіндік беретін дидактикалық әдістеме.

«CLIL» термині салыстырмалы түрде жақында (1994 жылдан бері) қолданылғанымен, бұл әдіс мүлдем жаңа нәрсе емес. Көптілді қоғамдар мыңдаған жылдар бұрын болған. Атап айтқанда, Ян Амос Каменский басқа пәндердің мазмұнын меңгеру арқылы шет тілін үйренудің мүмкіндіктеріне тоқталып, шет тілдерін жақсы меңгеруді маңызды деп санады. Сонау 19-ғасырда шетел тілін меңгерген тәлімгерлер мен мұғалімдерді үйде бала оқытуға шақыру немесе балаларын шетелге, шетел университеттеріне оқуға жіберу әдеттегідей болды.

CLIL терминін 1994 жылы Дэвид Марш, Финляндиядағы Дживаскилла университетінде жұмыс істейтін зерттеушілердің бірі енгізген. Статистика көрсеткендей, Еуропада 2005 жылға қарай әдістемені оқу процесінде қолдану өте кең таралған және қолжетімді болды (балабақшадан бастап университеттерге дейін). 2006 жылға қарай ЕО елдерінің барлығында дерлік CLIL әдісін қолданып оқыту балабақшаның үлкен тобынан бастап жоғары оқу орындарына дейін кең таралған және қолжетімді болды. Еуропа елдерінде бұл оқыту әдісі білім алушылардың көп мәдениетті және көп ұлтты құрамына байланысты әлдеқайда танымал болды.

Қазіргі білім беру стандарты сабақтарды ұйымдастыруға метапәндік көзқарасты талап етеді. CLIL оқу процесінің әртүрлі кезеңдерінде кіріктірілген сабақтарды өткізуге кең мүмкіндіктер ұсынады.

Өз тәжірибемнен бірнеше сабақ жоспарына тоқтала кетсем. Назарбаев Зияткерлік мектептері үш тілдік бағдарламаны жүзеге асыруда. География пәні барлық сыныпта қазақ тілінде өтеді. Ендеше қазақ сыныптарында сабақты жоспарлау бөлек, орыс тілді сыныптарда сабақ жоспарлау бөлек жүргізіледі.

Сабақты жоспарлау барысында кейбір мәтіндік материалды аудиоматериал түрінде ұсынамын. Жұпқа мәтін алды сұрақтар таратып, аудиоматериалды тыңдай отырып, сұрақтарға жауап алып, кейін жұпта талқылау жүргізеді. Тыңдалым жазылыммен біріктірілуі мүмкін. Мысалы мәтінді тыңдай отырып, кестелерді толтыру, диаграмманы құрастыру, кемшіліктерді қалпына келтіру т.б тапсырмаларды орындайды.

Мысалы: 7 сыныпта «Дүниежүзілік мұхит және оның бөліктері» тақырыбында аудиоматериал тыңдау арқылы оқушылар мұхит ерекшеліктері бойынша кестені толтырып отырады. Орыс сыныптарға кей кезде мәтінді екі рет тыңдауға рұқсат беремін. Оқу материалдарын таңдағанда, жас ерекшеліктеріне және білім алушылардың тілдік дайындық деңгейіне сәйкес келетін түрлі стильдердің түпнұсқа мәтіндерін таңдау керек және тапсырмаларды да дифференциациялауға болады. Тілді жақсы меңгерген оқушыларға тапсырмаларды күрделілеу беруге болады. Одан кейін мәтінді тыңдау арқылы суреттерден мұхиттың бөліктерін ажыратады. Кейін таратпа материалда қосымша ақпараттар таратылып қалыптастырушы бағалау жұмысы ұсынылады. Оқу материалы екі мақсатқа қол жеткізуге тиіс: пәндік білім және тіл. Мәтіндер кішігірім бөліктерге бөлініп, иллюстрациялар, диаграммалар, карталар және т.б. бірге жүрсе, жақсы қабылданады. Әр сабақ басында тақырыпқа қатысты ұғымдарды анықтағаннан кейін терминдердің транслитерациясын үш тілде жазып, оқиды. Сөздерді орнына қою арқылы ұғымдардың анықтамасын құрастыру тапсырмасы жиі қолданылады. Яғни әр сабақта тіл мен мазмұнды бірге үйрену үшін «Скаффолдинг» әдісі қолланылады.

Сабақты жоспарлау кезінде SMART мақсатының критерийлерін сақтай отырып, пәндік және тілдік мақсаттарды қалыптастыру қажет. Мақсаты нақты, өлшенетін, қолжетімді, өзекті, уақытпен шектелген болуы тиіс. Сабақтарда сөйлеу әрекетінің барлық түрлері болуы керек, бірақ бұл технологияның негізгі тәсілдерінің бірі мәтінмен жұмыс болып табылады. Мәтіндер мәтінге дейінгі және мәтіннен кейінгі тапсырмаларды қамтуы тиіс. Мысалы, «Мұхит суының қасиеттері» тақырыбы бойынша интернет ресурстарда ағылшын тілінде ұқсас мәтінді табамыз. Онлайн құралдар арқылы қабылдау үшін оқу тұрақсыздығы мен қолжетімділігін тексереміз. Кілт сөздерді мәтінде бөліп алып, оқу стратегиясын қолданамыз.

CLIL технологиясын қолдану әрине әр сабақта толықтай нәтиже бере бермейді.

Технологияны пайдалану кезінде мүмкін болатын қиындықтар:

1) оқушыларды бағалау мәселесі. Мұғалім нені бағалауы керек – білім алушылардың тілдік жетістігі ме, әлде басқа оқу пәнінен алған білімі ме? Ал егер екеуі де болса, онда мұны қалай жасауға болады?

2) шет тілін меңгеру деңгейінің төмендігі білім алушылардың оқу жүктемесінің артуына әкеледі.

3) сабақты дайындаудың күрделілігі.

Дегенмен CLIL технологиясын пайдаланудың өз артықшылықтары да жетерлік:

Білім алушылар бір-бірімен шет тілінде сөйлесу қабілетін арттырады;

Оқушылардың мәдениаралық білімін арттырады;

Оқушылардың ойлау және шығармашылық қабілетін дамытады.

Білім алушылардың сенімділігін және ынтасын жоғарылатады.

Сабақ материалы жақсырақ қабылданады және бұл оқушылардың білім сапасына әсер етеді.

Шет тілін білу қызығушылығын арттырып, оны әр түрлі жағдайда қолдану маңыздылығын арттырады.

Қорытындылай келе, білімді толық игеру үшін оқушылардың ойлау қабілетін дамыту, еркін сөйлеуіне, өз ойын ашық және толық айтуға үйрету, ой-өрісін кеңейту – оқытудың ең басты мақсаты болып табылады, және әрбір оқушыны өз мүмкіндігіне қарай білім, дағды алатындай етіп оқытуымыз дұрыс. Осы мақсатқа жету үшін, жаңартылған оқыту үрдісіне байланысты «CLIL» - Үштілділік оқыту бағдарламасын жүзеге асырудың тиімді әдісі» болып табылады. CLIL әдістемесін пайдалану өте перспективалы және тиімді деп айтуға болады.

Әдебиет:

1. Ториков В. Е. Предметно- языковое интегрированное обучение в школе. Брянск, 2010
2. Макурина М. А. Предметно- языковое интегрированное обучение в 7-9 классах средней школы. Екатеринбург, 2017
3. <https://cyberleninka.ru/article/n/clil-kak-osnova-pedagogiki-trehyazychnogo-obrazovaniya>
4. <https://bulletin-pedagogic-sc.kaznu.kz/index.php/1-ped/article/view/671>

«ОҒЫЗНАМА» ДАСТАНЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ИДЕЯСЫ

ТАСҚЫМБАЕВА Рая Баймұратқызы, ҒАНИБАЕВА Жайдарман Ануарқызы,

САҒЫНДЫҚОВА Сандугаш Сатыбалдиевна

Қ.Жұбанов ат. Ақтөбе өңірлік университеті, «Бөбек» Ұлттық ғылыми-практикалық білім беру орталығы, «Бөбек» колледжі

taskynbaeva.raya@mail.ru, Sangar98@mail.ru, Sagindykovas74@mail.ru

Педагогика ғылымының бір саласы ретінде кейінгі кезде қолданысқа енген "Әлеуметтік педагогика" деген түсінік екі сөзден тұрады-"педагогика" және "әлеумет". Бұл ұғымның бірі философиядан, екіншісі педагогикадан алынып, олардың бірігуі ғылымдағы дифференция және интеграция үрдістерінің негізінде туындаған.

Қазақ тілінің сөздігінде "әлеумет-елжұрт, көпшілік" делінсе, қазақ ұлттық энциклопедиясында "әлеумет әлдебір мәнді қарым-қатынастағы адамдардың өмір сүру жағдайларының бірлігімен сипатталатын тұрақты да үлкен қауым" деп белгіленген. Осындай әлеуметтік тәлімдік ойлар ежелгі дәуір әдебиетінде жеткілікті. Олар көбінесе Құран қағидалары Шарифатпен тығыз байланыста. Соның бір пәресі «Қорқыт ата кітабында» орын тепкен.

Зерттеуші ғалымдар Қорқыт атаның тәлімдік сөздерінің әр түрлі тарихи-этнографиялық көздерден жинақталғанын және оның бүкіл түркі тектес халықтарға ортақ екенін атап көрсетеді. Ғалымдар Қорқыт атаның тәлімдік ойларын Орхан-Енисей жазбаларымен байланыстырып келіп «тасқа жазылған тәлім-тәрбиелік идеялармен астарлас рухани мұраның бірі» деп көрсеткен.

Жалпы Қорқыт ата айтыпты деген мұралардың бізге келіп жеткендері «Қорқыт ата» кітабында топтастырылған. Десек те 1999-ж. «Қорқыт ата» атты энциклопедиялық жинақ

жарық көрді. Онда Қорқыт ата туралы ел аузында сақталған аңыздар мен күйлер, әфсаналар, ата мұрасын зерттеу, әулиенің өнер мен әдебиеттегі бейнесіне қатысты отандық және шетелдік ғалымдардың еңбектері топтастырылған. Бұл туралы «...ел бірлігін нығайтқан кемеңгер қайраткер, түркі дүниетанымының негізін жасаған ғұлама ойшыл, әлемдік ақыл-ой мәдениетінде өзіндік орны бар философ-гуманист» деп танылған [1].

Қорқыт атадан бізге келіп жеткен аңыздың бірі оғыздар заманына тән «Дерсе хан ұлы Бұқаш хан әңгімесінің баяны». Бұл туралы зерттеуші ғалымдардың пікірі екіге жарылады: бірі, бұл аңыз ертеде болған бір оқиғаның желісіне негізделген десе, тағы бірі ондағы аңыз қаһармандарының төңірегінде жинақталған халық шығарған ауыз әдебиетін деп көрсетеді. Белгілі ғалым, әдебиетші, жазушы М.О.Әуезов «кез келген аңыздың негізі шындық» деп айтқандай, бұл да сондай бір шындықтың көрінісі болса керек. Қалай десек те аңызда Бірқатар әлеуметтік мәселелер көтеріледі: ұрпағы болмауы себепті хан да болса өзін елмен тең санай алмайды. Оны үлкен кемшілік ретінде санау осы күндері де қоғамда орын алуда. Аңыз ежелгі болғанымен көтерген мәселесі осы заманға тән.

Бұл аңыздар желісі негізінен тұтас бір халықтың басынан кешкен оқиғалар жүйесінен тұрады. «Қорқыт ата кітабын» зерттеуші ғалымдар В.В. Бартольд, Ә. Марғұлан., М.Әуезов, Ә.Қоңыратбаев, Р.Бердібаев, Х.Сүйіншәлиев, Н. Келімбетов, М.Жолдасбеков т.б. Қорқат атаның өзін оғыз елінің ақылшысы, данасы, үлкен жырау дей келе оның шығармаларындағы әлеуметтік мотивтердің маңызын «өмір бар да өлім бар, өлмес өмір жоқ, сынбас темір жоқ, бәрі де өледі, өзгереді, ұмыт болады, тек мәңгі бақи өлмейтін нәрсе адамның өмірінде істеген игілікті ісінің нәтижесі» дегені [2].

Тарих қойнауына еңген өткен заманнан бізге келіп жеткен жыр аңыздардың қатарынан елеулі орын алған әдеби мұраның бірі осы «Оғызнама» дастаны [3]. Тарихи ескерткіштеріміздің бірі «Күлтегін» жазбасында оғыз жайлы алғашқы мәліметтер «Тоғыз оғыз бектері сөзімді мұқият тыңда... Түстікте тоғыз Ерсенге дейін жауладым... Түркі, оғуз бектері, халқы тыңдаңдар»-деген жолырада кездеседі. Осыған орай оғыз ру-тайпаларына қатысты бірқатар мәліметті біз Қорқыт ата кітабынан табамыз. Онда ішкі оғыздар және сыртқы оғыздар деген екі халық туралы айтылады. Бірақ оларды ешқандай белгілерімен бөлшектемейді. Керісінше олардың береке-бірлігі нәтижесінде жауларын жеңгендігі туралы мәліметтер алуға болады. Бұл туралы Қ.Өміралиев «Оғыз қағанның қай дәуірде өмір сүргендігі, Оғыз жорықтарының дәл қай тарихи оқиғаға байланыстылығы жөнінде әр түрлі пікірлер айтылады. Жыр, шежіре жазбаларда Қорқыт әңгімелерімен сабақтас жүреді» деп жазады [4]. Орта ғасыр ғұламаларының бірі М.Қашғари еңбектерінде де осы оғыз тайпасына қатысты мәліметтер келтіріледі.

Дастанның екі нұсқасы бар. Оның бірі көне ұйғыр әріпімен жазылған Париж кітапханасында сақтаулы. Ал екіншісі, арап әріпімен жазылған авторы тарихшы Хиуа ханы Әбілғазы нұсқасы деп аталады. Қазақ энциклопедиясында бұл туралы «Әбілғазыдан мұраға қалған екі еңбек бар, бірі «Шежіре-и тарихнама» екіншісі, «Шежіре-и түрік». Екі шығарма да Оғыз батырдың ерлік жорықтары, ұрпақтарының игілікті істері, оғыз тайпаларының шығу тегі, тұрмыс-тіршілігі, әдет-ғұрпы т.б. жайлы жазылған» делінген (5, б. 105).

Жоғарыда келтірілген тарихи жазба ескерткіштердегі мәліметтерге қарағанда оғыз елі түркі тектес елмен бірге, аралас-құралас болып әрқашан жауға қарсы бірге соғысқанын көреміз.

Бұл туралы Қазақстан энциклопедиясында «Оғызнама» дастаны «түркі халықтарының ежелгі шежіресін генеологиялық аңыздар негізінде баяндайтын эпостық дастан» делінген [5, б. 104].

Оны зерттеуші ғалымдар дастандағы мәліметтерді төмендегіше жүйелеген:

1. оғыз-түрікмен эпосына негізделген-Оғыз бен оның ұрпақтарының жорықтары туралы аңыздар;
2. тарихи негізі бар, бірақ бізге аңыз күйінде жеткен-оғыз тайпаларының көшіп-қонуы, қоғамдық-әлеуметтік өмірі туралы деректер;
3. оғыз елінің көрші тайпалармен, тайпа бірлестіктерімен қарым-қатынасы жайлы аңыздар.

Қалай болған күнде де тарихта оғыз деген бір елдің болғаны және олардың қазіргі Қазақстан аумағындағы белгілі бір рулардың арғы атасы екені де анық. Оғызнама дастанындағы әлеуметтік тәлімдік ойлар да көбінесе жауынгерлік әрекеттер мен ондағы

жекелеген адамдардың ерлігі, халықтың береке бірлігі, қарым-қатынастағы достық, пен қастық. Отаншылдық пен сатқындық, әділдік пен зұлымдық секілді қазіргі күнде маңызын жоймаған ойларға толы.

Белгілі зерттеуші ғалым Қ.Өміралиев «Оғызнама» туралы «онда оғыз қағанның түркілерді біріктіру жолындағы жорықтары баяндалады. Қазақ жеріндегі тарихи жер-су аттары кездеседі, ру тайпа атауларының шығу төркіні, түркілердің діни наным-сенімдерінен мағлұмат береді» дейді [4, 586].

Педагогиканың тарихында ежелгі дәуірдегі тәлім-тәрбие туралы мәліметтер онша кеп емес. Болғаны көбінесе Еуропа халықтарына қатысты. Ал тарихы және мәдениеті жағынан олардан көп ілгері болған Орталық Азияны мекендеген халықтардың тарихи деректерінен осыған орай әрине бірқатар мәліметтерді жинақтауға болар еді.

Сонымен «Оғызнамадан» бала тәрбиесіне қатысты алған мәліметіміз ата-аналары балаларын жауынгерлікке тәрбиелегені. Солардың ішінде аса маңыздысы атқа міну, бес қаруды меңгеру, өз өнерін алдымен аңшылықта сынап көру. Мұны біз Оғыз қағанның дүниеге келуіне байланысты «Осы баланың өңі, шырайы көк еді, аузы оттай қызыл еді, көздері қара кері, шаштары, қастары қара еді.

Жақсы тектілерден де көрікті еді» дегенмен баланың түр- сипатына қатысты мәлімет аламыз. Ал оның өсуіне байланысты «анасының сүтін бір-ақ рет емгені, шикі ет, тамақ, шарап тіледі... тілі шыға бастады. Қырық күннен соң үлкен болды, жүрді, ойнады» деген жолдардан халқымыздың арманы дүниеге келген баланың жылдам өсуі жәй ғана өсу емес батыр, қайратты болғанын армандағанын осы балаға берілген мына сипаттаулардан көреміз «осы ұлдың аяғы өгіз аяғындай, белі бөрі беліндей, кеудесі аю кеудесіндей, денесін түгел түк басқан еді» дегенінен байқаймыз. Білектің күші аса бағалы сол заманда ұл баланың қайратты, айлалы, соғыс қаруларын жете меңгерген батыр да батыл болуының халық үшін маңызы қор болатын [6].

Сонымен қатар арман, мақсат, үміт, тілек, қалау деген ұғымдардың астарында жекелеген адам және бүкіл бір халықтың күнделікті тұрмыстағы іс-қимылы, қарым-қатынасы мен құндылықтары және маңызы қамтылады. Ол дәуірдегі адамдар халықтың тыныш та бай өмір сүруін батыр да ақылды ұлдарымен тығыз байланыстырған. Осы аңызда сол Оғыз баланың тәрбиеленуін былайша келтіреді:

Малдарды күтіп жүретін болды,

Аттарға мініп жүретін болды,

Аң-құс аулап жүретін болды

Оғыздың қаған болуы және өз халқының белгісін Таңба деп атап ұрының «Көк бөрі» деу олардың ел болып бірігуін көрсетеді. Ол:

Мен сендерге болдым қаған!

Алалық жай, тағы қалқан!

Тамға бізге болсын буян

Көк бөрі болсын ұран!

- деп жан - жағындағы басқа елдерді достасуға шақырды [7].

Жалпы бұл аңызда түрік тектес халықтардың келіп шығуы, аталуы, ел болып бірігуі мен қоса ер жігітті тәрбиелеу дәстүрінен аз да болса мәлімет алуға болады. Сонымен қатар бұндағы басты әлеуметтік- тәлімдік пікір хандар мен бектердің тақ, билікке құмарлығынан басқаларға соғыс ашуының салдарынан халықтың зардап шегетіні, одан әр түрлі әлеуметтік мәселелер туындайды.

Әдебиеттер

1. Халитова І.Р. Әлеуметтік педагогика. Алматы, 2006.
2. Короглы Х.Г. Огузский героический эпос. М., 1976.
3. Оғызнама. Мұхаббатнама. Алматы, 1986.
4. Ежелгі дәуір әдебиеті. Хрестоматия құр. А. Қыраубаева. Алматы, 1991
5. Қазақ ұлттық энциклопедиясы. 1998, 1-т.660 б.
6. Жарықбаев Қ., Қалиев С. Қазақтың тәлімдік ой-пікірлер антологиясы. Алматы, 1994.
7. Келімбетов Н. Ежелгі әдеби жәдігерліктер. Астана, 2004

МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

ДЪЯКОВА Елена Анатольевна

КГУ «Средняя общеобразовательная школа №41»

Семей, Казахстан

diakova71@mail.ru

Андапта

Мұғалімдердің алдында білім сапасын арттыру аясында оқыту әдістерін таңдау және оларды жетілдіру мәселесі тұр. Жалпы білім беретін мектепте орыс тілі мен әдебиеті мұғалімдеріне кең мүмкіндіктер ашылады: сыныпта қойылған мақсаттарға сәйкес келетін стратегияларды, әдістерді және әдістерді жүзеге асыратын көптеген таңдаулар. оқу пәні мазмұнының төрт бөлімі.

Аннотация

Перед учителями стоит проблема выбора методов обучения и их совершенствования в контексте повышения качества образования. Перед учителями русского языка и литературы в общеобразовательной школе открыты широкие возможности: большой выбор стратегий, методов и приемов, которые реализуют поставленные на уроке цели, соответствующие четырем разделам содержания учебного предмета.

Annotation

Teachers face the problem of choosing teaching methods and improving them in the context of improving the quality of education. Teachers of the Russian language and literature in secondary schools have wide opportunities open to them: a large selection of strategies, methods and techniques that implement the goals set in the lesson, corresponding to the four sections of the content of the academic subject.

Вопросы обновления методов и приемов работы учителя актуальны и рассматриваются с разных позиций в зависимости от целей исследования. Сегодня перед учителями стоит проблема выбора методов обучения и их совершенствования в контексте повышения качества образования. Перед учителями русского языка и литературы в общеобразовательной школе открыты широкие возможности: большой выбор стратегий, методов и приемов, которые должным образом реализуют поставленные на уроке цели, соответствующие четырем разделам содержания учебного предмета: слушание и говорение, чтение, письмо, соблюдение речевых норм. В данное время активные методы обучения – методы, побуждающие учащихся к активной мыслительной и практической деятельности в процессе овладения учебным материалом, – в педагогической копилке каждого учителя. Активное обучение предполагает использование такой системы методов, которая направлена на самостоятельное овладение учащимися знаниями и умениями в процессе активной мыслительной и практической деятельности [1, с. 28]. Определяющим в этом вопросе является правильный выбор методов и приемов учителем.

Уроки, проведенные с использованием активных методов обучения, бесспорно, способствуют повышению качества образования. Выбор нужных форм работы с классом из всего многообразия имеющихся – вот основной вопрос сегодня, который встаёт перед учителем, готовящимся к уроку. На первый план верно поставлена цель обучения – формирование умений правильно понимать тексты различных стилей и жанров и уметь самому производить понятные тексты на современном литературном языке. Современные уроки позволяют критически оценивать и отбирать нужную информацию, работать с текстами разных стилей, формулировать собственную точку зрения [2, с. 26]. В своей работе для достижения результата, повышения качества знаний учащихся я использую различные методы обучения, отдавая предпочтение активным методам обучения, методам, стимулирующим познавательную деятельность обучающихся, развивающим коммуникативные навыки учащихся. Возможности методов обучения в аспекте активизации учебной и учебно-производственной деятельности различны, они зависят от природы и содержания соответствующего метода, способа их использования, мастерства педагога. Каждый метод активным делает тот, кто его применяет.

Выбор методов и приемов определяется целью обучения, но в то же время он зависит от уровня подготовленности и темперамента классного коллектива [3, с. 35].

В своей работе использую дифференцированный подход в обучении при выборе методов и приемов работы учителя. Также использую активные методы обучения на уроках русской литературы на каждом этапе урока и при оценивании. Так, на уроке русского языка в 11 классе общественно-гуманитарного направления при изучении раздела «Медицина XXI века», темы «Достижения современной медицины» использовались методы активного обучения: «Видеотьютор по русскому языку», дифференцированные разноуровневые задания ПАС, просмотр видеофрагмента, кластер, синквейн. Также использовалась стратегия «Совместный поиск». Была проведена рефлексия «Слова-пожелания», учащиеся пожелали друг другу здоровья, а медицине – дальнейшего развития и совершенствования. Также использовалось прослушивание аудиозаписей, разминок развития. Пройдя курсы повышения педагогической квалификации в этом году, я пополнила свою «Копилку учителя» следующими техниками формативного оценивания: «ОХОТА», «ПлюсМинус», «Чемодан», «Меню» и другими. Поделилась с коллегами методикой организации работы со стратегией «Диамант». Диамант – стихотворная форма из семи строк, первая и последняя из которых – понятия с синонимичными или противоположными значениями: 1, 7 строчки – существительные синонимы, антонимы; 2 – два прилагательных к первому существительному; 3 – три глагола к первому существительному; 4 – общая фраза из 4 слов; 5 – три глагола ко второму существительному; 6 – два прилагательных ко второму существительному. Например, «Диамант» по произведению М.Горький «Старуха Изергиль» и по роману М.Ю. Лермонтова «Герой нашего времени»:

**«Диамант»
М.Горький «Старуха
Изергиль»**

1. Данко
2. Храбрый, мужественный
3. Помогает, страдает, жертвует
4. Каждый сам себе судьба!
5. Гордится, не любит, блуждает
6. Эгоистичный, самовлюбленный
7. Ларра

Ларра

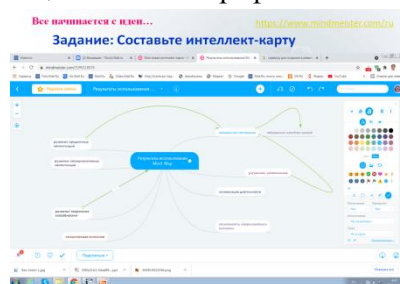
Данко

**«Диамант»
М.Ю.Лермонтов «Герой
нашего времени»**

1. Печорин
2. Умный, независимый
3. Мечется, любит, страдает
4. Радости забываются, печали никогда.
5. Притворяется, обманывает, мстит,
6. Глупый, слабохарактерный
7. Грушницкий

В своей работе применяю информационно-коммуникационные технологии. Наибольший интерес у учащихся вызывает стратегия «MIND MAP». Майндмэппинг (также майнд-менеджмент, карта мыслей, mind map, интеллект-карта или ментальная карта) – это одна из эффективных техник запоминания, являющаяся собой графическое представление информации, которое излагается в виде древовидной схемы. Технику майндмэппинга разработал в 1970-х годах Тони Бьюзен – британский психолог, который пришел к выводу, что ассоциации и рисунки крайне важны при анализе и передаче мыслей. Ментальная карта (карта ума, интеллект-карта) является одним из эффективных приемов критического мышления. Ментальные карты (Mind Mapping) – это способ систематизации знаний с помощью схем; это технология изображения информации в особом графическом виде [3, с. 42].

Способы применения ментальных карт:

1. Запоминание материала;
2. Систематизация информации;
3. Планирование

деятельности; 4. Подготовка к выступлениям; 5. Поиск решений в сложной ситуации; 6. Рассмотрение различных вариантов решения задач.

Результаты использования MIND MAP: повышение мотивации, качества знаний учащихся; улучшение запоминания; развитие предметных, коммуникативных компетенций, творческих способностей; активизация деятельности; концентрация внимания на важных моментах; возможность корректировать материал. Я буду продолжать работу по совершенствованию форм и методов работы для повышения качества знаний учащихся, развитию умений и навыков, необходимых при реализации образовательной Программы по предмету. Методы активного обучения развивают коммуникативные навыки учащихся, повышают мотивацию к обучению и, как следствие этого, повышается процент качества знаний каждого ученика и класса в целом.

ЛИТЕРАТУРА

1. Концепция внедрения системы критериального оценивания учебных достижений учащихся Автономной организации образования «Назарбаев Интеллектуальные школы». – Астана: Автономная организация образования «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2012. – 118 с.
2. Павленко, М. А. Методы формативного оценивания как средство достижения эффективности урока / М. А. Павленко. – URL: <http://infourok.ru/material.html?mid=69002>.
3. Плигин, А. А. Развитие познавательных процессов в различных образовательных технологиях/ А. А. Плигин. – Москва : Академия, 2014. – 117 с.

ЦИФРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ НА ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТРУДА ДЮСЕМБИНА Жибек Кенжетаевна

КГУ «Лицей №2»
Караганда, Казахстан

Цифровые технологии и художественного труда в сегодняшнюю цифровую эпоху технологии изменили различные отрасли, и художественное образование не является исключением. Интеграция цифровых технологий и художественного труда произвела революцию в способах обучения, творчества и самовыражения учащихся. От инструментов цифрового искусства до виртуальной реальности — эти достижения открыли безграничные возможности как для студентов, так и для преподавателей. В этой статье мы рассмотрим влияние цифровых технологий и художественного труда, как они повышают креативность и их роль в подготовке учащихся к цифровому будущему.

Художественный труд традиционно полагался на традиционные материалы, такие как краски, карандаши и глина. Однако с появлением инструментов цифрового искусства учащиеся теперь могут исследовать совершенно новый мир творчества. Программные приложения, такие как Adobe Creative Cloud и Procreate, стали незаменимыми во многих художественных школах, предлагая широкий спектр цифровых кистей, текстур и эффектов. Эти инструменты позволяют учащимся экспериментировать с различными техниками и стилями, обеспечивая при этом более гибкую и щадящую платформу для художественного самовыражения.

Виртуальная реальность (VR) получила значительный импульс в последние годы, и ее влияние на художественное образование является значительным. Погружая учащихся в виртуальную среду, VR позволяет им исследовать искусство и взаимодействовать с ним на совершенно новом уровне. Художественный труд сейчас инвестируют в оборудование виртуальной реальности, позволяющее учащимся виртуально посещать музеи, участвовать в художественных представлениях и даже создавать свои собственные виртуальные произведения искусства. Эта технология не только расширяет знакомство учащихся с различными формами искусства, но и побуждает их критически задуматься о взаимосвязи между искусством и технологиями.

Цифровые технологии сделали художественное образование более доступным, чем

когда-либо прежде. Онлайн-платформы и виртуальные классы стали жизнеспособной альтернативой традиционному художественному труду, предлагая широкий спектр художественных курсов, которые преподают известные художники и педагоги со всего мира. Будь то изучение традиционных техник живописи или освоение цифровой иллюстрации, студенты теперь могут заниматься своим художественным увлечением, не выходя из дома. Такая гибкость позволяет добиться большего разнообразия и инклюзивности в художественном образовании, преодолевая географические и финансовые барьеры.

Интеграция цифровых технологий и художественного труда выходит за рамки повышения технических навыков. Он также способствует развитию цифровой грамотности и критического мышления, в котором технологии будут играть неотъемлемую роль в каждой отрасли. Используя цифровые инструменты, учащиеся развивают навыки решения проблем, адаптивность и четкое понимание того, как технологии можно использовать в художественных целях. Благодаря проектам и заданиям, в которых используются цифровые технологии расширять границы традиционных форм искусства. Лучшая практика в обучении изобразительному искусству признает, что художественное обучение идет изнутри, так как ученики думают и действуют, как художники. Моделирование и демонстрация важны, но учитель должен достигнуть баланса между предложением творческих решений и учениками, понимающими, что они не ищут только один правильный ответ.

Для учителей крайне важно оценить и привнести интересы учеников, идеи и события извне класса на урок. Это не значит, что данный предмет в школе должен отражать только то, что уже известно ученикам. Наилучшим обучением будет считаться то, которое помогает ученикам расширить их понимание изобразительного искусства и помогает им увидеть отношения между различными видами искусства, ремесла и дизайна.

Цифровые технологии изменили ландшафт художественного образования, предоставив учащимся новые захватывающие возможности для творчества и самовыражения. От инструментов цифрового искусства и опыта виртуальной реальности до дополненной реальности и онлайн-классов по искусству — эти достижения обогатили процесс обучения и художественного труда. Более того, применяя эти технологии, учащиеся развивают ценную цифровую грамотность и навыки критического мышления, которые сослужат им хорошую службу в цифровом будущем. Поскольку технологии продолжают развиваться, крайне важно, чтобы художественные труды были в курсе этих достижений и включали их в свою учебную программу.

Хотя цифровые технологии стали неотъемлемой частью художественного образования, традиционные средства сохраняют свое значение. Художественные школы часто подчеркивают важность базовых навыков, приобретенных с помощью традиционных техник, таких как рисование и живопись.

Цифровые технологии не заменяют традиционные формы искусства; вместо этого они дополняют и расширяют возможности. Они открывают новые возможности для самовыражения и позволяют художникам раздвигать границы возможного.

Интегрируя цифровые технологии в художественное образование, учащиеся развивают цифровую грамотность и навыки критического мышления. Это готовит их к будущему, где технологии будут повсеместно распространены, и повышает их адаптируемость в различных профессиональных областях.

Основы художественной культуры. Художественная культура как интегративное единство видов искусства. Стили и художественные направления в искусстве. Современная классификация видов искусства. Средства выразительности различных видов искусства.

Искусство в школе будет действительно только в том случае, если учащимся будет понят его смысл, смысл художественного творчества как внутренней связи со всем остальным содержанием жизни, с высшими целями человечества; если в школе будет реализован художественно-образный метод познания, а педагог будет нести учащимся культуру художественного видения мира, эстетического отношения, добиваясь единства воздействия педагогического процесса на духовных началах. Художественная деятельность является одним из первых и преобладающих способов познания учащимися целостной картины мира — духовно-практического его освоения. Именно поэтому в жизни человека, особенно в школьные годы, столь значимо искусство. Однако воспитание человеческого в человеке, развитие и

совершенствование его личности «уходят» из учебного процесса. Не в полной мере реализуется основная функция искусства, которая по своей природе нацелена на «воспитание культуры чувствования, интуитивно-образной формы сознания» — природной характеристики мышления детей и основы абстрактно-логической понятийной стороны интеллекта.

Список литературы

1. государственная программа развития образования в Республике Казахстан на 2005-2010 годы. — Астана, 2004.
2. Стратегический план Министерства образования и науки Республики Казахстан на 2009-2011. — Астана, 2008.
3. Бейсенбаев С.К. Становление художественного образования в Республике Казахстан // Вестн. Казахского нац.пед. ун-та им. Абая. Серия «Художественное образование: искусство-теория-методика». — Алматы, 2004. — № 2 (5). — С. 26-30.
4. Изобразительное искусство: Метод. разработки уроков к программе по изобразительному искусству / Сост. Е.Митрофанова, Л.Марченко, М.Кенбаев. — Алматы: Мектеп, 1985. — 124 с.
5. Концепция этнокультурного образования в Республике Казахстан // Казахстанская правда. — 1996. — 15 июля.

ПОВЫШЕНИЕ УРОВНЯ ЦИФРОВОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ ЧЕРЕЗ ПРАКТИКИ PROJECT ZERO

ЕРМЕКОВА Айнагуль Аманегльдиновна

Назарбаев Интеллектуальная школа химико-биологического направления
Павлодар, Казахстан
ermekova_a@pvl.nis.edu.kz

Андатпа

Бұл мақалада автор оқушылардың цифрлық сауаттылығы мәселелерін көтеріп, қазақстандық оқушылардың цифрлық сауаттылығын қалыптастыруға арналған Project ZERO американдық жобасының мүмкіндіктерін таныстырады.

Аннотация

В данной статье автор поднимает вопросы цифровой грамотности школьников и знакомит с возможностями американского проекта Project ZERO для формирования цифровой грамотности казахстанских школьников.

Annotation

In this article, the author raises the issues of digital literacy of schoolchildren and introduces the possibilities of the American project Project ZERO for the formation of digital literacy of Kazakhstani schoolchildren.

Сегодня дети используют технологии лучше, чем их родители. Повышение уровня цифровизации имеет много положительных эффектов. Но есть другая сторона цифровизации: увеличение цифровой преступности и возрастание социальных и психологических травм для детей. Таким образом, я верю, что использование информации и технологий - ключевая основа любого образовательного процесса и формирование цифровой грамотности должно педагогически сопровождаться. Насколько же хорошо ученики готовы к учебе, работе и жизни в цифровом мире? Этой проблемой посвятили свои работы казахстанские исследователи: Касенова А.[1], Сапарбекова А.[2], Жантуганова З. [3], Мусакулова Е.[4].

В ходе исследования, была обнаружена достоверная статистика IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement) - Международной ассоциации оценки образовательных достижений [5]. Данная организация каждые пять лет проводит оценку цифровой грамотности среди учащихся и преподавателей. Цифровая грамотность измерялась на четырех уровнях. Высшим уровнем, Level 4, считался уровень 500 баллов и выше. Исследование 2018 года охватило 13 стран, включая США и Казахстан (рисунок 1).

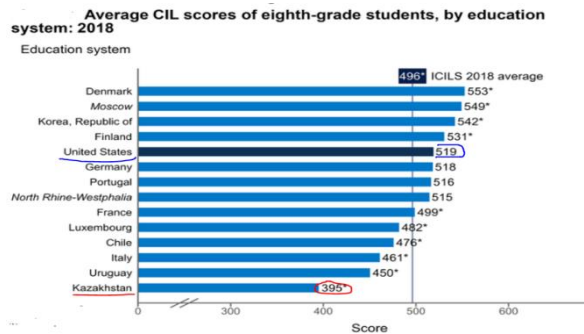

Рисунок 1- Средние показатели CIL (цифровой грамотности) учащихся восьмых классов по системам образования в разных странах в 2018 году.

Из диаграммы мы видим, что положение учащихся в Казахстане на низкой отметке. Это послужило причиной выбора дальнейшего исследования над проблемой повышения цифровой грамотности казахстанских школьников.

Ключевые выводы исследователей таковы: Молодые люди не развивают сложные цифровые навыки, просто взрослеют с использованием цифровых гаджетов. Таким образом эти выводы еще раз подтверждают актуальность проблемы формирования цифровой грамотности у современных школьников.

Во время педагогической стажировки в США (март по август 2023 года), я в составе группы учителей из Казахстана посетила школы различных типов: частные, государственные. Меня, как учителя информатики, интересовало направление формирования цифровой грамотности у школьников среднего и старшего звена. Новым открытием для нас был Project ZERO, который успешно внедряется в американских школах. Практика применения материалов проекта Project ZERO заинтересовала меня. Большое внимание в этом проекте уделяется формированию цифровой грамотности школьников.

Project Zero - это группа исследователей-педагогов, основанная в Гарвардском университете, которая сосредоточена на изучении процессов обучения и развития навыков, необходимых для успешной адаптации к цифровому миру. Один из руководителей проектов в рамках "Project Zero", связанных с изучением влияния современных технологий на жизнь и развитие подростков, является Howard Gardner, автор теории множественного интеллекта. С 2011 года исследователями Project Zero разработаны серии проектов, направленных на развитие цифровой грамотности, каждый из которых был апробирован на практике. С нашей точки зрения, особую ценность для казахстанских школ, представляет программа «Digital Literacy» для учащихся 6-12 классов, сопровождаемая цифровой платформой. Платформа содержит весь необходимый для реализации программы материал в электронном виде. Мы провели аналитический обзор ценных направлений "Project Zero"[6], направленных на развитие цифровой грамотности учащихся, также с некоторыми стратегиями обучения, представленными в рамках программы «Digital Literacy».

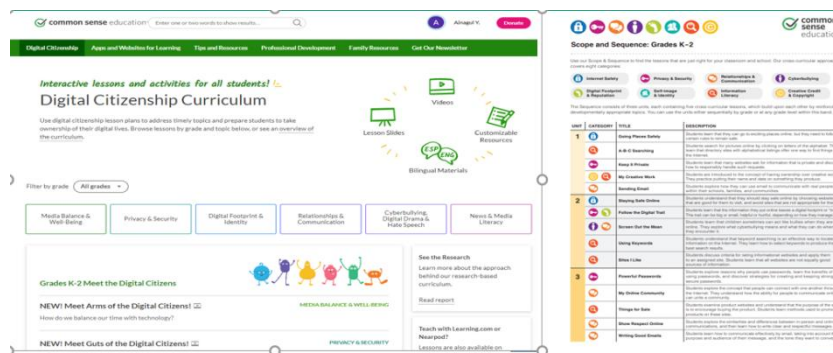

Рисунок 2 – Платформа Project Zero с программой «Digital Literacy».

Проводя параллели между американской и казахстанской системами образования, мы выявили возможности реализации лучших идей и практик "Project Zero" в учебном процессе казахстанских школ. Цифровая грамотность не сводится только к базовым навыкам

использования компьютера и Интернета. Полноценная цифровая грамотность требует понимания связей между технологией и обществом, а не только владения конкретными навыками использования цифровых средств. Цель нашего исследования заключалась в изучении существующих практик и подходов проекта "Project Zero", специально разработанных для развития цифровой грамотности учащихся в образовательном процессе американских школ. Проект "The Good Play" был реализован в нескольких школах в Соединенных Штатах. Исследование проводилось проектом Zero при Гарвардской школе образования и было направлено на изучение этических вызовов, с которыми сталкиваются молодые люди в контексте новых медиа и цифровых технологий. Проект стремился понять, как молодые люди, особенно подростки, ориентируются в онлайн-мире и сталкиваются с этическими дилеммами в своей цифровой жизни. Исследование включало интервью, опросы и кейс-стади с участием молодых участников, чтобы получить представление о их этическом мышлении и процессах принятия решений в отношении использования цифровых медиа и взаимодействий с ними.

Использование программы Project Zero вместе с программой по цифровой грамотности может быть эффективной для казахстанских школ:

- Методы Project Zero, такие как "Вижу-Думаю-Задаюсь вопросом" и "Разборка", способствуют развитию глубокого понимания учеников о цифровых технологиях и их влиянии на общество.

-Улучшение критического мышления: Программа Project Zero помогает учащимся развивать навыки критического мышления, что важно для анализа информации в цифровой среде и принятия информированных решений.

-Проектная работа: Применение методов Project Zero может включать учащихся в проектную деятельность, что способствует практическому применению знаний о цифровой грамотности.

Литература:

1. "Формирование цифровой грамотности учащихся в условиях цифровой трансформации образования" (Айнур Касенова, 2020) - исследование о влиянии цифровой трансформации образования на формирование цифровой грамотности учащихся.

2. "Развитие цифровой грамотности в условиях современного образования" (Айнур Сапарбекова, 2019) - исследование о проблемах и перспективах развития цифровой грамотности учащихся в современном образовании.

3. "Формирование цифровой грамотности учащихся в начальной школе" (Зарина Жантуганова, 2018) - исследование о методиках и подходах к формированию цифровой грамотности учащихся начальной школы.

4. "Оценка уровня цифровой грамотности учащихся средней школы" (Еркежан Мусакулова, 2017) - исследование, в котором проводится оценка уровня цифровой грамотности учащихся средней школы и анализ факторов, влияющих на его развитие.

5. About IEA | IEA.nl [<https://www.iea.nl/> 19/03/2024]

6. Digital Dilemmas | Project Zero (harvard.edu) [<https://pz.harvard.edu/resources/digital-dilemmas> 19/03/2024]

ЛИСТ ПРОДВИЖЕНИЯ ПО ТЕМЕ КАК СПОСОБ ВКЛЮЧЕНИЯ ОБУЧАЮЩИХСЯ В ОЦЕНОЧНУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

ЕФИМОВА Татьяна Александровна

Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего образования
«Омский государственный педагогический университет в г. Таре»

Тара, Россия

matuzova_ta@mail.ru

Аннотация

Современный учитель должен владеть постоянной и системной информацией о том, как идёт продвижение каждого ученика по пути усвоения знаний и развитие его личности. Такую информацию можно получить, организовав систематическое отслеживание процесса обучения и фиксирование динамики его результатов. Одной из форм работы в данном направлении можно считать листы индивидуальных достижений (предметных результатов) как средство накопительной оценки предметных знаний обучающихся.

Результатами освоения основной образовательной программы, как известно, являются предметные, метапредметные и личностные УУД, что регламентируется Федеральным государственным образовательным стандартом основного общего образования, зарегистрированным в ФГОС реестре (<https://fgosreestr.ru/>) [1]. Система оценки достижения планируемых результатов освоения основной образовательной программы основного общего образования предполагает комплексный подход к оценке результатов образования, позволяющий вести оценку достижения обучающимися всех трёх групп результатов образования: личностных, метапредметных и предметных. Система оценивания должна быть организована так, чтобы с ее помощью можно было:

- устанавливать, что знают и понимают учащиеся;
- давать общую и дифференцированную информацию о процессе преподавания и процессе учения;
- отслеживать индивидуальный прогресс учащихся в достижении требований стандарта и в достижении планируемых результатов освоения программ начального образования;
- обеспечивать обратную связь для учителей, учащихся и родителей;
- отслеживать эффективность реализуемой учебной программы.

Современный учитель должен владеть постоянной и системной информацией о том, как идёт продвижение каждого ученика по пути усвоения знаний и развитие его личности. Такую информацию, на наш взгляд, можно получить, организовав систематическое отслеживание процесса обучения и фиксирование динамики его результатов. Речь идёт о так называемых листах индивидуальных достижений (предметных результатов) как средстве накопительной оценки предметных знаний обучающихся.

Предметные результаты лежат в основе изучения самого предмета (опыт получения, преобразования и применения предметных знаний). Оценка предметных результатов представляет собой оценку достижения обучающимися планируемых результатов по отдельным предметам. Оценка достижения этих предметных результатов ведётся как в ходе текущего и промежуточного оценивания, так и в ходе выполнения итоговых проверочных работ. Учитель должен владеть постоянной и системной информацией о том, как идет продвижение каждого ученика по овладению предметным материалом.

Федеральные государственные образовательные стандарты основного общего образования предусматривают комплексный подход к оценке и использование разнообразных методов и форм оценивания [1]. Основной акцент делается на оценку динамики индивидуальных достижений обучающихся в процессе освоения основной общеобразовательной программы основного общего образования по предмету. При этом система оценивания должна не просто отражать реальный уровень знаний учащихся, но и быть понятной, прозрачной для ученика, мотивировать его к познанию, саморазвитию, самоконтролю и коррекции, а также способствовать сохранению здоровья обучающихся.

В новой системе оценивания оценка не должна носить функцию контроля уровня достижения образовательного результата. Оценивание должно стать инструментом,

стимулирующим обучение учащихся, способствующим формированию образовательного результата на максимально высоком уровне.

Принципы, характеризующие новую систему оценивания:

- система оценивания выстраивается таким образом, чтобы учащиеся включались в контрольно-оценочную деятельность, приобретали навыки и привычку к самооценке;
- критериями оценивания выступают ожидаемые результаты, соответствующие учебным целям;
- критерии оценивания и алгоритм выставления отметки заранее известны педагогу и учащимся; они могут вырабатываться совместно;
- оценивание должно быть только критериальным.

Для того чтобы оценка стала оценкой-поддержкой для учащихся, учитель создает список планируемых результатов на конец темы, раздела, курса; создает формат фиксации результатов (лист обратной связи, лист достижений и др.).

В образовательной деятельности необходима фиксация продвижения каждого обучающегося в освоении предметных планируемых результатов по каждой теме учебного предмета. Такой практикой в нашей работе стало использование листов достижений, которые позволяют непрерывно и открыто для всех участников образовательной деятельности (обучающихся, родителей и администрации) фиксировать продвижение каждого обучающегося в освоении планируемых предметных результатов.

В данной статье освещается система работы с листами достижений, принципами их составления и заполнения по результатам работы по русскому языку в 1 четверти. Учебный материал по русскому языку разделен на темы. При составлении листа достижений предметных результатов по каждой теме указываются основные предметные умения и навыки, планируются образовательные результаты. На основании этих образовательных результатов мною разработаны листы учета предметных умений по каждой теме. Определены предметные умения, сформированность которых будет проверяться во время контрольных мероприятий, и умения, которые будут проверяться во время текущего контроля. Такие таблицы находятся у учителя. Они позволяют получить информацию о предметных компетенциях школьников.

На основании таких листов учета предметных умений нами составляется лист достижений по предмету для каждого учащегося. Он может составляться на учебный год, на учебную четверть и заполняется постепенно, по мере изучения темы.

С такой таблицей учащиеся работают в конце каждой четверти. Результаты продвижения каждого ученика в освоении содержания изучаемых тем учебной программы заносятся в лист достижений по пятибалльной шкале, где «5» (я знаю, умею, в полной мере научился), «4-3» (знаю, но не уверен, частично научился) и «2-0» (пока не знаю, не умею, не научился). Оценки выставляют и ученик, и учитель. В результате учитель делает выводы об освоении планируемых предметных умений каждым учеником. Оценка эта корректируется в течение года в оценочных листах по итогам работы за следующие четверти. Такие оценочные листы вкладываются в портфолио ученика.

Лист достижений необходим для фиксации продвижения каждого ученика в освоении общих учебных и специальных предметных умений по каждой теме учебного предмета, подлежащих развитию согласно Государственному Стандарту общего среднего образования и учебной программе. Лист достижений позволяет:

- выделить и зафиксировать цели-результаты освоения учащимися содержания темы, выраженные в виде общих учебных и предметных умений школьников, подлежащих развитию согласно Государственному образовательному Стандарту общего среднего образования и учебной программе;
- учителю и ученику выявить пробелы и вовремя, до проведения контрольной работы их устранить;
- непрерывно и открыто для всех субъектов учебного процесса (ученика, родителей, администрации образовательного учреждения) фиксировать продвижение каждого ученика в освоении планируемых умений;
- своевременно и адекватно корректировать учебную деятельность с опорой на индивидуальное продвижение каждого ученика.

Для ученика оценочный лист играет и мотивирующую роль. Ученик учится рефлексии,

умению увидеть свои проблемы и наметить пути их устранения. Формируются регулятивные и познавательные УУД.

Оценочные листы разрабатываются нами на каждую учебную четверть, по каждой теме, распечатываются и раздаются учащимся в начале изучения темы. То есть ученик знает, какие умения у него должны быть сформированы по каждой теме курса. Ученикам предоставлена информация о планируемых образовательных результатах по теме. Основная идея в использовании листов достижений заключается в том, что каждый предметный планируемый результат является одновременно и критерием оценивания этого планируемого результата.

Работать с таким листом ученик может как в классе, так и дома. Дату проставляет сам. Ученик получает возможность размышлять над своим продвижением в изучении темы и планировать освоение тех или иных уровней образовательных результатов. Ученик учится адекватно оценивать свои результаты. Задача учителя заключается в том, чтобы методически и психологически облегчить деятельность учащихся по достижению образовательного результата.

Уверены, что оценочный лист – это документ, используемый учителем для формирования, а также для качественной и количественной оценки промежуточных и итоговых результатов деятельности учащихся по освоению определенных, четко обозначенных результатов образования, позволяющий учащемуся:

- ставить собственные цели в освоении учебного материала и планировать деятельность по их достижению;
- получать информацию о результатах своей деятельности без окончательной отметки и, следовательно, сохранять мотивацию на дальнейшую деятельность по освоению учебного материала;
- получать комментарии, позволяющие планировать деятельность по достижению результата более высокого уровня;
- овладеть алгоритмом оценки собственного продвижения.

Оценочный лист дает возможность учителю обладать достаточной информацией о результатах обучения учащихся, позволяет эффективно управлять процессом обучения.

Таким образом, включение обучающихся в оценочную деятельность:

- позволяет включить всех учащихся в учебный процесс;
- способствует запоминанию учебного материала;
- даёт возможность формировать привычку к самооценке;
- формирует умение сопоставлять свой результат с планируемым, умение корректировать свою деятельность;
- снижает тревожность, повышает мотивацию;
- помогает достигать (улучшать) индивидуальные образовательные результаты.

Учителю становится понятно, в какой области или в какой теме с ребёнком нужно поработать индивидуально, где обучающийся неадекватно оценивает свои предметные результаты и т.п.

Ниже приведены примеры заполнения обучающимися 5 класса листов достижения предметных результатов по итогам I четверти:

Достижение предметных результатов по русскому языку
5 класс, конец 1 четверти
Валентина Киса

№ п/п	Предметные результаты		
	Умею выполнять транскрипцию слова	Моя оценка	Оценка учителя
1	Яблоко - [сч а б л а к о]	5	35
	Молоко - [м о л о к о]		
	Уголёк - [у г о л ь к]		
	Машина - [м а ш и н а]		
	Огород - [о г о р о д]		
2	Умею правильно писать слова с безударной проверяемой гласной в корне слова, умею выделять орфограмму		
	Лёдок - [л о д о к]	5	55
	Лесовая - [л е с о в а я]		
	Отдыхать - [о т д ы х а т ь]		
	Речевой - [р е ч е в о й]		
Победили - [п о б е д и л и]			
3	Умею правильно писать слова с безударной непроверяемой гласной в корне слова, умею выделять орфограмму		
	Мястичка - [м я с т и ч к а]	5	55
	Мирный - [м и р н ы й]		
Октябрь - [о к т я б р ь]			

Умею правильно писать предлоги		Моя оценка	Оценка учителя
7	Под <u>д</u> ними Из <u>з</u> а леса Через <u>д</u> вор Из <u>п</u> од ворот Из <u>п</u> одворотни	<u>5</u>	48.
Умею правильно определять принадлежность слова к части речи, умею определять грамматические признаки частей речи		Моя оценка	Оценка учителя
8	Зима <u>субс, и.п., ж.р., ед.ч., Т.С.п., нареч., неодуш.</u> Читаешь <u>и, ед.ч., ж.р., наст.вр.</u> Говорила <u>и, ед.ч., прош.вр., ж.р., т.сп.</u> Чудесный <u>прил., ед.ч., м.р., ж.р., и.п.</u> Мы <u>и.п., мн.ч., личн., м.р., и.</u>	<u>4</u>	48.
Умею правильно писать слова с -ТСЯ и -ТЬСЯ, умею правильно задавать вопрос		Моя оценка	Оценка учителя
9	Купат <u>ь</u> ся (что делают?) Наклонит <u>ь</u> ся (что сделает?) Прич <u>ь</u> ся (что делают?) Соревноват <u>ь</u> ся (что делают?) Искупают <u>ь</u> ся (что делают?)	<u>5</u>	58.

Подобные листы достижения предметных результатов могут использоваться учителем в конце каждой четверти, а также в конце учебного года. Возможны различные модификации таких оценочных листов. Кроме того, сами обучающиеся могут разрабатывать листы достижения предметных результатов.

Список литературы

1. Федеральный государственный стандарт основного общего образования / Код доступа: <https://fgosreestr.ru/> /Дата обращения: 28.03.2024.

КӨРКЕМ ЕҢБЕК ПӘНІНДЕ САНДЫҚ БІЛІМ БЕРУ РЕСУРСТАРЫН ЦИФРЛАНДЫРУ ДӘУІРІНДЕГІ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ ЖУМАБАЕВА Мадина Ұлықпанқызы

№10 ЖББОМ

Ақтөбе, Қазақстан

kmutatyn@mail.ru

XXI ғасыр – жаңа технология мен ақпараттандыру ғасыры. Тәуелсіз Қазақстан да сол ғасырға нық қадам басты. Ел өмірінің барлық саласы цифрлық жүйеге көшті. Ендігі кезекте еліміздің ертеңі болар бүгінгі жас ұрпақ компьютердің қыр-сырын терең меңгеруі тиіс.

Оқытудағы сандық білім беру ресурстары пән бойынша типтік оқу бағдарламасына сәйкес нақты оқу тақырыбына арналған дидактикалық материалдар болып табылады. Білім саласын цифрландыру барлық қызметіне ақпараттық технологияны енгізу және ұлттық модельді қалыптастыру - қазақстандық білім беруді сапалы деңгейге көтерудің алғы шарты.

Жаңашыл қоғамды ақпараттандыру үрдістері және олармен тығыз байланыстағы білім беру жүйесінің барлық формаларын ақпараттандыру үрдістері жаңа ақпараттық және коммуникациялық технологияларын меңгеру және жапай тарату үрдістерімен сипатталады. Мұндай технологиялар қашықтан оқыту және ашық білім берудің жаңа жүйелерінде оқытушы мен оқып үйренушінің арасында қарым-қатынас орнату және мағлұмат алмасу үшін белсенді қолданылады. Жаңашыл оқытушы ақпараттық және коммуникациялық технологиялар төңірегіндегі білімдерді игеріп қана қоймай, сондай-ақ оларды өзінің кәсіби іс-әрекетінде пайдалана алатын маман болуы тиіс. Технология түсінігі практикалық есептерді шешу үшін ғылыми және инженерлік білімдерді пайдалану мағынасын білдіреді. Олай болса ақпараттық технология ретінде білімнің ақпараттық ресурсқа айналу үрдісін алуға болады. Ақпараттық технологияның мақсаты кейіннен оны талдау үшін және соның негізінде қандай да бір әрекеттерді орындау туралы шешім қабылдау үшін ақпарат өндіру болып табылады.

Цифрлық технологиялар оқушылардың пәнге деген қызығушылығымен қатар функционалдық сауаттылығын арттырады сөзсіз. Көркем еңбек пәндеріне сандық білім берудің

ресурстарын пайдалануға болады. Көркем еңбек сабағында сандық ресурстардың көмегімен әр тақырыпқа әр түрлі тапсырмалар: тест сұрақтары, квест ойындары, аннаграммалар, видеороликтер, 3д суреттерді құрастыру және бағалау процессінде осы ресурстар көмегімен жасаса оқушы уақытты тиімді пайдаланады, әрі пәнге деген қызығушылығы оянады. Әр тапсырманы оқушы оқулықтың көмегімен орындап, оны дәптерге түсіріп жұмыс жасау арқылы оқушының аудиальды, визуальды қабілеттері қатар жұмыс жасайды.

1- сурет

Қазіргі заманауи сандық білім беру ресурстарының түрлері 1 суретте көрсетілген.

Kahoot – мектеп және басқа да оқу орындарында қолданылатын ойын түріндегі оқыту платформасы. Сайтты Skype немесе Google Hangouts сияқты ортақ экранды пайдалану құралдары арқылы пайдалануға болады. Kahoot әр түрлі веб-браузерлер мен мобильді құрылғылар арқылы веб интерфейс арқылы ойнатуға болады. 2017 қыркүйек айында Kahoot мобильді платформада қосымша ретінде іске қосылды. Барлық ойыншылар мұғалім, бизнес-көшбасшы немесе басқа адам, оқытушы жасаған сұрақтарға жауап беру үшін құрылғыны қолданады. Сұрақтарға дұрыс жауаптар бонустық ұпайларға аударылады. Содан кейін жиналған ұпайлар арқылы әр сұрақтан кейін көшбасшылар тізімі шығарылады. Қазіргі мектеп бағдарламасына сәйкес түрлі дидактикалық ойындар мен викториналық сұрақтарды ұйымдастыруға арналған платформа. Сонымен қатар оқу сабақтарының сапасы виртуалды иллюстративтік материалды әзірлеу мен өңдеуге болады.

Кең таралған құралдың бірі – MOZAIK. MOZAIK –логикалық жағынан бірізді жүйеленген, мәтіндік және көру материалдары (фотосуреттер, суреттер, диаграммалар, бейнероликтер мен анимациялық бейнелер және т.б.) бар. MOZAIK мақсаты оқушыларға оқытылып жатқан тақырыптың мәнін түсіндіруге және оның негізгі ойларын есте сақтауға көмектеседі. Материалдар айқын құрастырылып, оларда тек тірек тезистері, маңызды ұсынымдар, ойлар, түсініктер, суреттері болуы мүмкін. Сонымен қатар қатал дизайн, барлық барлық слайдтарға ортақ шрифт, бірыңғай шаблон қолдану, сапалы оқылатын, көрінетін жазулар мен еркін айналатын анимациялар және масштабталатын модельдер, олардың көпшілігінде кірістірілген анимациялар, сөйлеу сүйемелдеуі және тапсырмалар тақырыпты игеруге көмектеседі.

VIVED SCIENCE - бұл платформа инновациялық жетекшілік ететін 3Д форматында презентациялар құрастыруға негізделген. Тапсырмалар құрастыру, презентация жасау сияқты функцияларымен де қамтамасыз етілген. Мұғалім сабақты түсіндіру барысын оқушының сыны тұрғыдан ойлауға және жаңа идеяларды ойлап табуға мүмкіндік береді. Бұл платформаны биология, химия, микробиология, астрономия пәндерінде кеңінен қолдануға болады.

Wordwall - интерактивті және баспа материалдарын жасауға арналған көп функционалды оқу ресурсы. Үлгілердің көпшілігі интерактивті және баспа нұсқасында қол жетімді.

«Wordwall» білім беру платформасы - онлайн немесе онлайн сабақтарға интерактивті материалдар жасауға арналған құрастырушы, Quizlet, Quizzez, Wordwall, Kahoot, Learningapps, Islcollective және басқа да сервистер сияқты білім берудегі әлемдік көшбасшылардың бейімделген және жақсартылған функционалын қамтиды. Бұл платформа компьютерде қолданғанда мүлдем тегін, бірақ мобильді қосымша ақылы болып табылады. Квиз ретінде жаңа тиімді маркетингтік құралды атауға болады, оның көмегімен сайтқа келушінің қажеттілігін анықтауға болады.

Quizzez (ағылшынша Quiz - викторина) - бұл бір беттегі 10 - 20 сұрақтағы сауалнамашымен бірден қорқытып, нәтижесінде өтінімді қалдырып, оның байланыс ақпаратын алуға емес, клиентті әрбір келесі сұрақпен көбірек қызықтыруға көмектесетін басып алудың қадамдық нысаны. Квиздердің артықшылығы Quiz клиентті өтінімді қалдыруға біртіндеп жақындатуға мүмкіндік береді. Квизалар білім беру, ойын-сауық мақсатында белсенді пайдаланылады, ал қазір олар ашық-айқын сауда әсеріне ие болды. Квизалар өтініш беруге лайықты «жеңіл» балама ұсынды - өтінімді қалдыру. Сайтқа келген адам сұрақтарға қызығушылықпен жауап береді.

BilimLand – бұл электрондық оқыту бойынша әлем көшбасшыларының алдыңғы қатарлы жетістіктері негізінде жасалған цифрлық білім беру платформасы. Бұл – заманауи білім беру контентінің ірі сандық кітапханасы, қазақша, орысша, ағылшын тілдерінде барлық

пәндерді қамтыған 30 мыңға жуық электрондық сабақ, тренажер, интерактивтік жаттығулар, оқытуға арналған видео, анимациялық фильмдермен қамтылған жиынтық.

Қызықты электрондық сабақтар балаларға мектепке дайындалуға көмектеседі әрі бастауыш сынып оқушыларының оқуға деген қызығушылықтарын оятады. Сондай-ақ, математика, физика, химия, биология және басқа да мектеп пәндері бойынша ең қиын тақырыптарды қарапайым және қолжетімді тәсілмен түсіндіре отырып, жоғары сынып оқушылары үшін таптырмас көмекші құрал болып табылады.

Сандық білім беру ресурстарының қоғамдық мәніне талдау жасай келе келесідей тұжырымдар жасалды:

1. Жаңа ақпараттық және телекоммуникациялық технологиялар қоғам дамуының ең маңызды стратегиялық факторы болып табылатын ақпараттық ресурстарды белсенді және тиімді пайдалану мүмкіндігін береді;

2. Өркениеттің дамуы, жұмыс істейтін тұрғындардың көпшілігінің еңбек объектілері мен нәтижелері материалдық құндылық емес, ақпарат пен ғылыми білім болып табылатын ақпараттық қоғам бағытында іске асуда. Сонымен қоса ақпараттық технологиялар қоғамда болып жатқан ақпараттық үрдістерді тиімді ету және көп жағдайларда автоматтандыру мүмкіндігін береді;

3. Ақпараттық үрдістер, басқа, одан да күрделі өндірістік немесе қоғамдық үрдістердің маңызды элементі болып табылады. Осыған байланысты ақпараттық технологиялар қоғамдық немесе өндірістік технологиялардың сәйкес құрамдас бөлігі ретінде қарастырылады;

4. Телекоммуникациялық технологиялар, ақпараттық технологиялардың бір бөлігі бола тұра, адамдар мен мекемелер арасында ақпарат алмасуды қамтамасыз етуде, сондай-ақ жаппай ақпарат тарату мен дайындау жүйесінде маңызды роль атқарады;

5. Ақпараттық технологиялар қоғамды тұлғаландыру, оның білім беру жүйесін және мәдениетін дамыту үрдісінде негізгі орын алады. Сондай-ақ, оқытатын ақпараттық құралдарды пайдалану, кадрларды қайта дайындау және олардың квалификациясын өсіру жүйесі үшін де, өзіндік білім алу жүйесі үшін де тиімді әдіс болып табылады.

Мен өз тәжірибемде ғаламтордан тақырыптық бейнекөріністер алып оған талдау жасау жұмыстарына үлкен мән беремін. Осы арқылы оқушылардың тарихи түсініктері бір жерде ғана тоқталып қалмайды. Мысалы: 5сыныпта «Ою-өрнек жасалу жолдары» тақырыбында сабақ өткізгенімде алдымен сыныпты түстер бойынша 3 топқа бөлдім. Әр топқа қазақ халқының ұлттық киімдері, баспанасы, зергерлік бұйымдарымен мен әдет-ғұрып, салт-дәстүрін оқытып үйрету мақсатында оқушыларға сұрақ қоя отырып қазақ халқының баспанасы, ұлттық киімдер, зергерлік бұйымдары барлығы дерлік ою-өрнекпен әшекейленеді деген мәтіндер бойынша топтық тапсырмалар бердім. Оқушылар сабақ барысында өз пікірлерін еркін жеткізе білуге, бір — бірін тыңдай білу мен пікірлерімен санаса білуге дағдыланды. Сандық білім беру ресурстарын пайдалана отырып алған мәліметтерін баяндай алды. Қазіргі таңда АКТ-ны тиімді пайдалану оқушыларымызды мына қадамдарға бағыттайды .1.Оқушы танымын кеңейтеді 2.Оқушыны ғаламтормен тиімді жұмыс жасай білуге бағыттайды . 3.Оқушының өзіне сенімін нығайтады және жұмыс жасай білу дағдысын қалыптастырады. Ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы мектептегі сабақтарды жаңаша ұйымдастыру, мұғалімнің рөлі мен қызметінің артуына жағдай жасау, теориялық, ғылыми – педагогикалық және психологиялық зерттеулерге сүйене отырып, оқушылардың құзыреттілігін қалыптастыру, ақпараттық технологиялар мен инновациялық оқыту әдістері арқылы оқушыларды ізгілікке, елжандылыққа, саналыққа, адамгершілікке, имандылыққа, еңбексүйгіштікке тәрбиелеу.

Сондықтан сабақта оқушы іс — әрекетін ынталандыратын ерекше формаларын таңдау керек. Солардың бірі «Тарсия» математикалық пазлдарды құрастыру ойындары.Тарсия – әдісін көркем еңбек пәнін оқыту үшін әр түрлі басқатырғыштар құрастыруға арналған бағдарлама ретінде пайдаландым. Тарсия – әдісі оқытуда топтық, жұптық жұмыстарда қолданылады. Тарсия бағдарламасының көмегімен тіктөртбұрышты және үшбұрышты кеспе қағаздардан тұратын әртүрлі пазлдар жасауға болады. Оның қарапайым түрі 6-15 тапсырмадан, күрделі түрі 22-30 тапсырмадан тұрады. Мен осы әдісті 6 сыныптың көркем еңбек сабағындағы «Портрет жанры» тақырыбында пайдаландым.

Wordwall - интерактивті және баспа материалдарын жасауға арналған көп функционалды оқу ресурсы. Үлгілердің көпшілігі интерактивті және баспа нұсқасында қол

жетімді. «Көркем кестелеу. Кесте түрлері» тақырыбындағы 7 сынып оқушылармен осы әдіс арқылы оқушылармен телефон көмегімен тапсырмалар орындадық. Тапсырмалар барысында адасқан әріптер, сәйкестендіру, спиннер шеңбері арқылы оқушылармен сұраққа жауап алдым.

Өз сабақтарымда бағалаудың «Әуе шары» деген түрін қолданамын. Оқушы әр сабақта өздерін бағалап сатыдан сатыға жоғарылап отырады.

Қорыта айтқанда, баланы рухани дамытуда айналамен таныстыру, яғни ақпараттық құралдардың жақсы жағын тиімді пайдаланып, күрделі, қыр сыры көп әлеуметтік ортаға оқушыны бейімдеп тәрбиелеу психолог – педагог қауымының еншісінде екенін назарда ұстауымыз керек. Оқушы ақпараттың жақсы жетістіктерін бойына сіңіріп, рухани бай тұлға ретінде қалыптасуы заман талабы.

Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеті- ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» - деп білім беру жүйесін одан әрі дамыту міндеттерін көздейді. Бұл міндеттерді шешу үшін, әрбір білім беру мекемедегі ұжымның, әрбір мұғалімнің күнделікті ізденісі арқылы, барлық жаңалықтар мен қайта құру, өзгерістерге батыл жол ашарлық жаңа практикаға, жаңа қарым-қатынасқа өту қажеттігі туындайды. Осы жайттарды ескере отырып қазіргідей жаһандану дәуірінде сабақ үдерісінде жаңа инновациялық технологияларды қолдана отырып сабақ өткізу оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады. Мен баяндамамды француз философы Анри Барбюс айтқандай «Мектеп – жеткіншек ұрпақтың ойын қалыптастыратын шеберхана, егер болашақты қолдан шығарып алғың келмесе, оны берік ұстау керек», - дейді .

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Мұхамбетжанова С. Ақпараттық технология және қашықтықтан оқыту. - Алматы: Атамұра, 2005. – 152 б.
2. Сарманова С. Орта мектепте ақпараттық технологияны қолдану // Қазақстан мектебі. – 2004, № 5, б. 10-11
3. Қасымова Р. Мультимедиялық технологиялардың тиімділігі // Информатика негіздері, 2004, №5, б. 4-6
4. Бөрібаев Б, Балапанов Е. Жаңа ақпараттық технологиялар. – Алматы, 2001.ж.
5. Информационные технологии. – Москва, 2005.ж

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЦИФРЛЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ

ЖУМАҒАЗЫ Зарина Жумағазықызы

AZMAR PREMIUM МЕКТЕБІ

Қарағанды, Қазақстан

kmutatyn@mail.ru

Білім саласының даму көшінен қалмай ілгерілеу басты мақсатымыз. Сол көшке ілесе алмасақ – бізге сын. Еліміздің ертеңі жас ұрпақтың қолында. Қазіргі заман талабына сай болашақ ұрпақтың оқып білім алуын еліміз бірініші орынға қойып отыр. Білім беру мен білім алудағы атқарылатын қарқынды жұмыс ұстаздардың еншісінде екені айтпаса да белгілі. Осы орайда ұлы педагог Ушинскийдің «Бала-балқытылған алтын» деген қанатты сөзі бірден ойға түседі. Балаға қалай бағыт берсең, солай өседі. Сондықтан баланың бойындағы жақсы қасиеттердің болуына, оның жан-жақты дамуына және баладан рухани бай тұлға қалыптастыра білу басты міндетіміз. Жаңартылған білім беру мазмұны аясындағы бағдарламаларды іске асыру үшін мұғалімдерді біліммен, дағдылармен қамтамасыз ету және олардың пікірлерін өзгертуге ықпал ету жеткілікті емес, ол үшін білім ордаларында арнайы бір бірізділік жүйе қалыптасу керек.

Ақпараттық және телекоммуникациялық технологиялар күн сайын білім берудің барлық саласына тереңірек еніп отыр. Бұған күнделікті ақпараттық қоғаммен және сәйкесінше мамандарды дайындаудың қажеттілігімен байланысты сыртқы факторлар, сонымен қатар оқу мекемелерінде қазіргі компьютерлік техника мен программалық қамтамасыз етудің кең таралуымен, мемлекеттік және мемлекетаралық білім беруді ақпараттандыру бағдарламаларының қабылдануымен, ақпараттандыру тәжірибесін қажет ететін педагогтар санының артуымен байланысты ішкі факторлар әсер етуде. Бірқатар жағдайда ақпараттандыру құралдарын қолдану мектеп мұғалімдерінің еңбек ынтасын арттыруға жағымды әсер етумен қатар, мектеп оқушыларының оқу тиімділігіне арттыруға да ықпалын тигізеді.

Бәсекеге қабілетті білім кеңістігін құруға бағытталған қазақстандық білім беру реформасының басты мақсаттарының бірі – инновациялық технологияларға сүйене отырып, баланың бойында шығармашылық ойлауды дамытуға мүмкіндік жасау болып отыр. Мұндай күрделі міндеттерді шешуде мектепке дейінгі мекемелердің алатын орны ерекше. Бүлдіршіндердің білім берудің кейінгі сатыларында нәтижелі дамуын анықтайтын негіз – балабақшадан қаланатындығы баршамызға мәлім.

Қазіргі кезеңде еліміздің білім беру ұйымдарында оқыту процесін ізгілендіру мақсатында көптеген жұмыстар жасалуда. Оларды ғылыми тілмен айтқанда «инновациялық процесс» немесе «педагогикалық жаңалықтарды енгізу» деп аталады. Инноватика ұғымының мәні латынның «in-novus» деген сөзінен шыққан, «жаңарту, өзгерту, жаңашылдық» деген мағынаны білдіреді. Яғни, педагогика ғылымында жаңа әдістерді, тәсілдерді, құралдарды, бағдарламаларды пайдалану.

Инновациялық білім беру құралдарына: аудио-видео құралдар, компьютер, интерактивті тақта, интернет, компьютер – мультимедиялық құрал, электрондық оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешен, инновациялық ақпараттық банк, инновациялық сайт және тағы басқалары жатады. Сондықтан да қазіргі таңда көптеген интерактивтік бағдарламалық бөлімдер, қозғалмалы объектілер құруға мүмкіндік беретін векторлық және графикалық жабдықтар көптеп шығып, қолданыс табуда. Осындай құралдардың бірі – мультимедиялық оқулықтарды бастауыш сыныптарда кеңінен пайдалану сабақты жоғары дәрежеде жүзеге асыруға мүмкіндік туғызары анық.

Қазіргі кезде цифрлық технология енгізу жүргізіліп жатыр. Бүгінгі күнде елімізде 3D принтер, онлайн — сауда, мобильді банкинг, цифрлық қызмет көрсету секілді денсаулық сақтау, білім беру ісінде қолданылатын және басқа да перспективалы салаларды дамып келеді.

Бұл мақсатқа жету үшін бүгінгі күндегі ұстаздың алдында тұрған міндет оқушыларды интернет ресурстарын пайдаланып, ақпараттық технологияның көмегімен оқыту.

Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығы дегеніміз – оқушының пәнді терең түсіну қабілетін дамыту, алған білімін сыныптан тыс жерде, кез келген жағдайда тиімді пайдалана білуін қамтамасыз ету. Егер осы шарттар бастауыш сыныпта орындалғанда оқушының функционалдық сауаттылығы қалыптасады.

Бастауыш сынып оқушылардың функционалдық сауаттылық мазмұны келесі мағынада сипатталады :

- оқу, жазу сауаттылығынан;
- жаратылыстану ғылымындағы сауаттылығынан;
- математикалық сауаттылығынан;
- компьютерлік сауаттылықтан;
- денсаулық мәселесіндегі сауаттылықтан;
- құқықтық сауаттылығынан.

Оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамытуда оқу бағдарламасындағы әрбір пәннің рөлі зор. Соның ішінде бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамытуда білім берудің алатын орны ерекше.

- Білім алу — батылдық,
- оны толықтыру – даналық,
- ал шебер қолдана білу – өнер!

«Сабақ беру – үйреншікті жай ғана шеберлік емес, ол – жаңадан жаңаны табатын өнер» — деген екен Жүсіпбек Аймауытов. Сондықтан қазіргі таңда оқушыларға саналы тәрбие мен сапалы білім беру ісін жаңа талап тұрғысынан өзгертіп, оқыту тәсілдерін үнемі жетілдіріп

отыруға міндеттіміз. Цифрлық технологиялар қоғамды ақпараттандырудың негізгі факторларының біріне айналды. Қоғамның ақпараттануы жаңа есептеу құралдары базасында ақпаратты қабылдау, жинау, өңдеу, сақтау мен тасымалдаудың жаңа әдістерін ендірумен ерекшеленеді. Білім қорын жинақтау мен түрлі міндеттерді шешудің жаңа әдістері адам іс-әрекетінің барлық саласында ойлау әрекетін дамытуға ықпал ететін, есептеу тәсілдерін қажет ететін маңызды үдеріс болып саналады.

Цифрлық технологияны қолдану сандық формада ұсынылған ақпарат түрлерімен жұмыс істеуді жедел әрі жеңіл ететіні белгілі. Сондықтан оқушылардың ақпараттық құзыреттілігін дамытуды бастауыш сыныптардан бастап оқыту еліміздің білім беру жүйесіне алғашқы тәжірибе ретінде енгізілді.

3 — сыныпқа арналған «Цифрлық сауаттылық» оқулығының Әдістемелік нұсқаулығында бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында көрсетілген кең ауқымды дағдылар: сын тұрғысынан ойлау, проблеманы шешу, өз бетімен білім алу, бірлескен топтық әрекетке түсу секілді ХХІ ғасыр дағдыларын дамыту көзделген.

Әдістемеліктің әрбір тақырыбында оқу мақсаттарының мазмұнын игеруге тиімді болатын ақпараттар мен оқушыларға түсінікті әрі олардың қызығушылығын арттыратын тапсырмалар, сұрақтар берілді.

«Цифрлық сауаттылық» пәнін оқытудың мақсаты – білім алушылардың оқу мен күнделікті өмірде есептей білу дағдылары, Роботтехника, базалық білім, заманауи ақпараттық технологиялармен жұмыс жасаудағы білік және дағдыларды тиімді қолдануын қамтамасыз ету.

Негізгі міндеттері:

білім алушыларға компьютер туралы, қазіргі заманғы цифрлық құрылғылар және олардың қоғамдағы рөлі туралы бастапқы ақпараттар беру;

ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалана отырып, білім алушылардың есептей білу, роботтарды жинау мен программалау, іздеу, жинақтау, өңдеу, ақпараттарды сақтау және тарату дағдыларын қалыптастыру;

білім алушылардың әртүрлі қолданбалы программаларды қолдану арқылы өз идеяларын ұсыну дағдыларын қалыптастыруға ықпал ету;

байланыс, ақпарат алмасу және ынтымақтастық үшін ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалануын ынталандыру;

білім алушыларды компьютермен қауіпсіз жұмыс істеу ережелері мен авторлық құқықтарды құрметтеуді үйрету.

Оқу бағдарламасында үш тілде оқыту ғана емес, сонымен қатар білім алушылардың мектептен тыс сабақтарын үш тілде (қазақ, орыс және шетел тілдерінде) ұйымдастыруды көздейтін үш тілде білім беруді жүзеге асыру қарастырылған.

Қазір «Ғасырдың мектебі мен мұғалімі қандай болу керек?» деген негізгі сұраққа жауап ізделуде. Білім берудің ұлттық моделіне көшкен қазіргі мектепке ойшыл, зерттеуші, тәжірибелік қызметте педагогикалық үйлестіруді шебер меңгерген іскер мұғалім қажет екендігі аз айтылып жүрген жоқ. Қазір заман да, қоғам да өзгерген. Бүгінгі балалардың мақсаттары да, құндылықтары да, идеялары да бұрынғыдан мүлде басқаша. Өйткені олар – өзінің болашағына тиімділік тұрғысынан қарайтын, іскерлікке бейім, жоғары талап қоя білетін адамдар. Олай болса, бұл қоғам кез келген педагогтан өз пәнінің терең білгірі ғана болу емес, теориялық, нормативтік – құқықтық, психологиялық – педагогикалық, дидактикалық әдістемелік тұрғыдан сауатты және ақпараттық компьютерлік технология құралдарының мүмкіндіктерін жан – жақты игерген ақпараттық құзырлығы қалыптасқан маман болуын талап етіп отыр.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЦИФРЛАНДЫРУ ДӘУІРІНДЕГІ ПРАКТИКАЛЫҚ МАЗМҰНДЫ ЕСЕПТЕРТЕР ШЫҒАРУ

ЖУМАЖАНОВА Гүльнур Жуматаевна
«№36 Жалпы білім беретін орта мектебі» КММ
Қарағанды, Қазақстан
kmutatyn@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада бастауыш мектеп оқушыларын практикалық мазмұнды есептер шығаруға баулудың мүмкіндіктері қарастырылып, практикалық мазмұнды есеп шығару үрдісінің кезеңдері мен практикалық мазмұнды есептерді шығару алгоритмі толық сипатталған.

Тірек сөздер: практикалық мазмұнды есептер, практикалық мазмұнды есеп шығару үрдісі, практикалық мазмұнды есептерді шығару алгоритмі.

Аннотация

В статье рассмотрены возможности приобщения младших школьников к решению практических содержательных задач, подробно описаны этапы процесса решения практических содержательных задач и алгоритм решения практических содержательных задач.

Ключевые слова: практические содержательные задачи, процесс решения практических содержательных задач, алгоритм решения практических содержательных задач.

Annotation

The article considers the possibilities of introducing younger schoolchildren to solving practical content problems, describes in detail the stages of the process of solving practical content problems and the algorithm for solving practical content problems.

Key words: practical content reports, the process of creating a practical content report, the algorithm for creating practical content reports

Оқушыны практикалық мазмұнды шығаруға үйрету ең қиын әрі күрделі мәселе деген сөздер жиі кездеседі. Әсіресе, қазіргі жаңа буын оқулықтарындағы практикалық мазмұнды есептерді шығаруға келгенде оқушы түгіл, кейбір ұстаздардың да қиналып қалар жағдайлары бар.

Ал оқушылардың ата-аналары болса ол практикалық мазмұнды есептерді «тіптен түсініксіз» деп бағалайды. Осы орайда бастауыш мектеп мұғалімдеріне практикалық мазмұнды «есеп» термині - орындалуға, шешілуге тиісті; пайымдау, есептеу арқылы орындалатын жаттығу; зерттеуді және шешуді талап ететін күрделі мәселе дегенді білдіретіндігін ескеру өте маңызды.

Әсіресе, оқу үрдісіндегі практикалық мазмұнды «есеп» оқушылардың танымдық белсенділіктерін арттыратын маңызды айғақтардың бірі екенін және практикалық мазмұнды есепті шешу үшін ондағы берілген шарттары мен талаптарды ескеру тиістілігіне баса назар аудару қажет. Сонымен, кез келген математикалық тапсырма немесе практикалық мазмұнды есепте оның шартын талдап (белгісіз және белгілі шамаларды анықтап, олардың арасындағы байланысты тағайындау) оны шығару әдістерін анықтау маңызды. Содан кейінгі кезекті практикалық мазмұнды есептің шығарылуына талдау жасап, оны шығарудың басқа да тәсілдері бар ма, соған көңіл бөлінеді.

Егерде осы айтылғандар сабақ барысында толығымен орындалса, онда оқушылардың математикаға деген көзқарасы, ата-аналардың бұл пән туралы ой-пікірлері оң болары хақ. Өйткені, оқушы сабақта белсенді болып үй тапсырмасын орындауда қиындықтарға ұшырамас еді. Бастауыш мектеп математика курсы оқулықтарында: «берілген есепке кері есеп құрастыр және оны шығар», «Теңдеу құр және оны шеш» «Не байқадың?» Теңдіктер қандай ережеге сүйеніп жазылған? «Есептердің шартын, сұрағын, шешуін және жауабын салыстыр» т.с.с. тапсырмалар берілген және олар оқушылардың өз бетінше шығармашылықпен жұмыс істеуіне, белсенді болуына, ойлауға көмек береді. Сол себепті осы тапсырмаларды сабақ барысында толық орындату өте маңызды. Сондай-ақ практикалық мазмұнды есептерді түрлі тәсілдермен шығаруға оқушылардың зерттеушілікпен жұмыс жасауға ұмтылысына мүмкіндік берген жөн. Практикалық мазмұнды есеппен танысқаннан бастап оның толық шешімін алғанға дейінгі үрдісті қарастыратын болсақ, онда бұл үрдіс бірнеше кезеңнен тұратынын көреміз. Енді сол

кезеңдерді анықтайық практикалық мазмұнды есеппен танысқаннан кейін ең бірінші істелетін жұмыс, сол практикалық мазмұнды есептің шартымен танысып, оны элементар шарттарға ажырату, қандай талаптар қойылғанын анықтау, яғни есепке талдау жасау. Сонымен талдау жасау практикалық мазмұнды есеп шығару үрдісінің бірінші кезені болады. Кей жағдайларда практикалық мазмұнды есепке жүргізілген талдауды қағазға түсіріп, жазуға тура келеді. Ол үшін практикалық мазмұнды есепке схемалық түрде жазулардың әр алуан формалары қолданылады практикалық мазмұнды есептің шығару процесінің екінші кезені, оны схемалық түрде жазу. Практикалық мазмұнды есепті талдаумен оны схемалық түрде жазу, практикалық мазмұнды есепті шығару тәсілін іздеп табу үшін қажет. Бұл тәсілді іздеп табу практикалық мазмұнды есеп шығару үрдісінің үшінші кезені болады практикалық мазмұнды есепті шығару тәсілі табылғаннан кейін оны іске асыру қажет. Ол практикалық мазмұнды есеп шығару үрдісінің төртінші кезені болып табылады. Практикалық мазмұнды есеп шығару процесі жүзеге асырылғаннан кейін, ол жазбаша не ауызша баяндалған соң бұл шешудің дұрыстығын және оның практикалық мазмұнды есептің барлық шарттарын қанағаттандыратынын тексеру қажет. Ол үшін практикалық мазмұнды есеп шешуін тексереді, бұл практикалық мазмұнды есеп шығару процесінің бесінші кезені болады. Көптеген практикалық мазмұнды есептерді шығарғанда, тексеруден басқа, олі есепке зерттеу жүргізуге, яғни қандай шарттар орындалғанда практикалық мазмұнды есептің шешімі болады және әрбір жеке жағдайда қанша шешімі бар немесе қандай жағдайда практикалық мазмұнды есептің тіпті шешімі болмайды т.с.с. қарастыруға тура келеді. Бұлардың барлығы практикалық мазмұнды есеп шығару процесінің алтыншы кезені болып, оны есепті зерттеу деп атайды. Практикалық мазмұнды есеп шығарудың дұрыстығына көз жеткеннен кейін, қажет болған жағдайда оған зерттеу жүргізген соң, практикалық мазмұнды есептің шыққан жауабын анық етіп тұжырымдаған жөн. Бұл практикалық мазмұнды есеп шығару процесінің жетінші кезені, болып табылады. Ең соңында есепті шешу жолына талдау жасалады, яғни практикалық мазмұнды есеп шығарудың бұдан басқа тиімді тәсілі жоқ па, есепті шығару жолын жалпылауға болмай ма, шыққан шешімнен қандай қорытынды жасауға болады және т.с.с. Бұлардың барлығым практикалық мазмұнды есеп шығару үрдісінің ең соңғы, әрі қажетті сегізінші кезені болады. Сонымен практикалық мазмұнды есеп шығару үрдісін сегіз кезеңге бөлуге болады:

1. - ші кезең - есепті талдау;
2. - ші кезең - есепті схемалық түрде жазу;
3. - ші кезең - есепті шығару тәсілін іздестіру;
4. - ші кезең - есеп шығаруды жүзеге асыру;
5. - ші кезең - есеп шығарылуын тексеру;
6. - ші кезең - есепті зерттеу;
7. - ші кезең - есеп жауабын тұжырымдау;
8. - ші кезең - есеп шығарылуына талдау жасау; Бұл келтірілген схемада практикалық мазмұнды есеп шығару үрдісі күрделі және әр алуанды үрдіс екендігі байқалады. Практикалық мазмұнды есеп. «Екі жұмысшы бірігіп жұмысты он екі сағатта бітірді. Егер ең алдымен бірінші жұмысшы жұмыстың тең жартысын істеп, ал екінші жұмысшы қалған бөлігін бітірсе, онда барлық жұмыс 25 сағатта бітеді. Әрбір жұмысшы осы жұмысты қанша уақытта бітірер еді?» Осы практикалық мазмұнды есепті жоғарыда көрсетілген сегіз кезең арқылы орындауға болады. Практикалық мазмұнды есеп шығарудың 8 кезеңін оқушылардың көз алдына мына кесте түрінде көрнекі түрде жазып қою олардың тез жаттығуына көмегін тигізеді. Математикалық практикалық мазмұнды есеп шығару кезеңдері есептерді шығара білу және одан әрі дағдылардыру мұғалімдер алдында тұрған өте қиын да жауапты жұмыс. Әр оқушының математикаға деген ұқыптылығы мен зейінділігі түрліше, ал математикалық есептердің саны шексіз көп. Практикалық мазмұнды есеп шығаруға үйрету мен дағдыландыру көбіне сыныпта сабақ өту кезінде болатындықтан, барлық оқушылардың практикалық мазмұнды есеп шығарудың жалпы әдіс-тәсілдерімен қаруландыру керек. Мұны іске асыру үшін олардың практикалық мазмұнды есеп шығару үрдісінде іс-әрекеттерін басқарып, жұмысты белгілі бір жүйемен жүргізген жөн. Оқушының практикалық мазмұнды есеп шығарудағы іс-әрекетті оның осы практикалық мазмұнды есепті шығару үрдісіндегі істерінің белгілі бір жүйесін құрайды. Оқушыларға орындауға ұсынылған істер әр кезде де ол үшін қарапайым, бір мағыналы, оңай орындалатын болып келмейді. Бұл жағдайда мұғалім кез келген күрделі істі қарапайым, нақты,

белгілі әдіспен оңай орындалатын және оқушылар оқып үйренудің осы сатысында орындай алатын операциялардың құрылымы түріне келтіруге болады деп ұйғарғаны жөн. Содан кейін бұл ұйғарымды іске асыруға, яғни күрделі істі қарапайым, оңай орындалатын операцияларға бөліктеуге кіріседі. Күрделі істі қалай орындаудың құрылымы табылды деуге болады, егер де сол істі орындауға қажетті қарапайым операциялардың бәрін білумен қатар, оларды орындаудың оптимальдық реті де табылса, сонан соң мұғалім осы табылған операциялар системасын орындай білуге оқушыларды үйретеді. Оқушыларды практикалық мазмұнды есеп шығарудың жалпыланған қорытынды бірлігін қалыптастыру деп оларды өз бетімен практикалық мазмұнды есеп шығара білуге үйретуді айтамыз. Оқушылардың өзіндік жұмысы оларды практикалық мазмұнды есептер шығара білуге үйрету схемасының негізі болуы тиіс. Оқушыларды практикалық мазмұнды есептер шығара білуге үйрету творчестволық сипатта болуға тиіс, мұғалім ұсынған әдісті сол күйінде қолдануға жол бермей, есепті шығару жолын іздеп табу мұғалімнің басшылығымен орындалатын оның творчестволық жұмысының жемісі ретінде болғаны жөн. А.В.Усова оқушылардың есеп шығаруға үйретудің үш әдісі болады деп көрсетеді. Олардың біріншісі дәстүрлі әдіс деп аталып, кесте бойынша іске асады:

Практикалық мазмұнды есептерді шығару алгоритмі

Бұл әдіспен оқушылардың практикалық мазмұнды есеп шығаруға үйрету схема бойынша былай орындалады. Екінші әдіс жаңа екі элементпен толықтырылады: а) жартылай өзіндік және толықтай өзіндік болып. Үшінші әдісте екінші әдістің барлық элементтері болады. Бұл әдіс практикалық мазмұнды есеп шығарудың алгоритмдік тәсілін қолдануды және практикалық мазмұнды есепті шешудің жалпы тиімді тәсілін іздеп табу мен шығарудың алгоритмін құруға оқушылардың белсене қатысуын талап етеді. Бірінші дәстүрлі практикалық мазмұнды әдіспен оқушыларды практикалық мазмұнды есеп шығаруға үйретудің, оларда практикалық мазмұнды есеп шығарудың жалпы қорытынды бөлігін қалыптастыруда, сондай-ақ бұрын меңгерілген әдіс-тәсілдерді жаңа түрдегі практикалық мазмұнды есеп шығаруға пайдалануға машықтандыруға тиімділігі өте аз. 1-кесте бойынша мұғалім ұжым болып тапқан практикалық мазмұнды есептің жалпы түрдегі шешуі бойыншаі практикалық мазмұнды есептеулерді орындаңыздар деп әрбір оқушыға өзіндік тапсырма орындатып, практикалық мазмұнды есеп шығарудың жеке операцияларын орындай білуге біртіндеп үйрете бастайды. Келесі есептерді шығарғанда мұғалім есептің жалпы түрде алынған шешуін тексеріп шығаруды ұсынады т.с.с. Оқушылар бастапқы кезде мұғалімның басшылығымен жеке операцияларды орындап, содан соң мұғалім практикалық мазмұнды есеп шығару үрдісінде бірнеше операцияларды қатарынан оқушыларға өз беттерімен орындаттырады. Мұндай жұмыстар бастауыш сыныптарда-ақ оқушыларды практикалық мазмұнды есеп шығара білуге үйретуге әсерін тигізеді. Оқушыларда практикалық мазмұнды есеп шығарудың жалпыланған қорытынды бірлігін қалыптастыру үрдісін басқару үшін, практикалық мазмұнды есеп шығару процесінің құрылысын білу қажет. Бұл мәселе кибернетикада назар аударарлықтай өз шешімін тапқан. Практикалық мазмұнды есеп шығару процесі құрлысының кибернетикада қолданылатын талдауын қарастырайық. Барлық практикалық мазмұнды есептер үшін кибернетика мына кезеңдерден тұратын құрылысын қарастырады: 1- ші кезең: практикалық мазмұнды есеп шартымен танысу (есеп шешуші жүйенің есінде сақтау); 2- ші кезең: практикалық мазмұнды есеп шығарудың жоспарын құру (есеп шығарудың әдіс- тәсілдерін таңдау; орналасатын түрлендірулердің құрамын және реттеліктерін анықтау); 3- ші кезең:

шешуді орындау (енген хабарларды қорытынды хабарларға айналдыру); 4-ші кезеңі: практикалық мазмұнды есеп шешудің дұрыстығын тексеру (қорытынды жасау; шыққан шешімдерді бағалау; басқа шешімдердің іздестіру). Әрбір кезең белгілі бір амалдарды орындау арқылы жүзеге асырылады. Кибернетикада қай кезең болмасын, олардың барлығында да, мына амалдар орындалады деп ұйғарылған: - бағытты анықтау іс-әрекет мақсатының сипаттамасын айқындау, түрлендірулер қолданылатын объектінің қасиеттерін атап көрсету; - жоспарлау орындалатын түрлендірудің құрамы мен реттілігін анықтау; - атқару осы түрлендірулерді орындау; - бақылау іс-әрекет мақсатының орындалуын тексеру. Сабақтарда, әдетте мұғалімдерге арналған құралдар жүйесі пайдаланылады. Өкінішке орай, оларда есептеу жаттығуларына тиісті дәрежеде көңіл бөлінбеген. Сондықтан да тәжірибелі мұғалімдер есептеу дағдыларын шыңдауға бағытталған арнайы жаттығуларды өздері құрастырады. Ең алдымен олар қойылған мақсатқа жету үшін қандай математикалық материал негіз болатынын анықтап алады. Мысалы, бастауыш сыныптарда ауызша тапсырмалардың маңызды мақсаты балалардың екі таңбалы сандарды қосу мен азайтуға, екі таңбалы санды таңбалауға, тұтас көбейту мен бөлуге байланысты арифметикалық әрекеттерді ойша орындауға үйрету. Есептің дұрыстығы екі шартпен анықталады: 1) есептеу алгоритмі қадамдарының ретін қатаң сақтау; 2) алгоритмді орындауға қажетті басқа да есептеу дағдысын алғаш рет қалыптастыруға арналған жаттығуларды құрастырғанда мынандай ұстамды басшылыққа алған дұрыс: көрсетілген шарттардың біріншісімен жұмыс істеуге күш жұмсап, барынша оңайлату.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Б.Баймұханов Математика есептерін шығаруға үйрету. – А., 2012.
2. Л.М.Фридман Математика после уроков. – М., 2011.
3. К.К.Джумаев Практикалық мазмұнды есептің генезисі. – А., 2020.
4. Г. Балл Как обучать математике. – М., 2019.
5. Ф.Борибекова Фольклорлық есептер. – А.:Білім, 2009

БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЦИФРЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯ ЖАҒДАЙЫНДА БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЗЕРТТЕУ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖҰМАҚАНОВА Динара Саятқызы, ТҮРҒАНБАЕВА Бейбітгүл Шәкәрімқызы

"Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті" КеАҚ

Семей, Қазақстан

Zhumakhanova111@mail.ru

Аңдатпа

Мақала білім берудің цифрлық трансформациясы жағдайында бастауыш сынып оқушыларының цифрлық сауаттылығын арттыру және зерттеу құзыреттілігін қалыптастыру, Білім беруде цифрлық түбегейлі өзгерістің мақсаты цифрлық технологияның дидактикалық әлеуетін қолдану болып табылады, сонымен қатар қолда бар цифрлық технологиялар мен ресурстарды педагогикалық міндетті тиімді түрде шешуге ыңғайлану. Балалардың шығармашылық және зерттеу қажеттіліктерін дамытудың көптеген жолдары мен қадамдары бар осы орайда цифрлық білім қазіргі кездегі мектепте білімді қолжетімді қылуға, бүгінгі күннің реалдығына ыңғайлы болып қана қоймай, болашақтың жаңа технологиялық үндеуіне қабілетті болуы керекИнтернеттің мүмкіндіктері, өмір салты және цифрлық ұрпақтың ерекшеліктері, дамуына әсері туралы түсініктерін кеңейту. Цифрлық трансформация ұғымы-цифрлық технологиялар мен интернет ресурстарын қауіпсіз және тиімді пайдалану үшін қажет білім мен дағдылардың жиынтығы.

Цифрлық сауаттылық-білім алушылардың қазіргі өмірдегі қабілеттерінің маңызды элементі, ал оқытушының цифрлық сауаттылығы-қауіпсіздіктің негізгі шарты. Прогрессивті қоғамда өзгерістер үнемі болып тұрады. Бұл өзгерістер қазіргі заманғы білім беру мақсаттарының өзгеруіне, оқытушы мен оқушылардың жұмысында өзгерістер болуына, білім беру мазмұнының жаңаруына алғышарт болды.

Қазақстан Республикасының Білім туралы заңында «Білім беру жүйесінің басты – міндеті ұлттық және азаматтық құндылықтар мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желіге шығу делінген Республиканың білім беру саласындағы заманауи трендтер және оның әртүрлі деңгейлерінің алдында тұрған міндеттер олардың жалпы білім беру жүйесіндегі рөлін, функциялары мен орнын қайта қарау, оларды одан әрі дамытуда жаңа тәсілдерді әзірлеу қажеттілігін туғызады. Қазақстан Республикасының ғылым мен білім беруді дамытудың 2021- 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы білім берудің бәсекеге қабілеттілігін арттырудың, экономиканың орнықты өсуі үшін сапалы білімнің қолжетімділігін қамтамасыз ету жолымен адами капиталды дамытудың жаңа кезеңі болып табылады [1].

Бастауыш сынып оқушыларының зерттеушілік құзыреттілігін дамыту қазіргі қоғамға бірнеше аспектілерде айтарлықтай әсер етеді:

1. Инновациялар және технологиялық прогресс: зерттеушілік дағдылары бар бастауыш сынып оқушылары болашақ инноваторлар және жаңа технологияларды әзірлеушілер бола алады. Олардың сұрақ қою, шешім іздеу және тәжірибе жасау қабілеттері жаңа идеялар мен әдістердің дамуына ықпал етеді.

2. Білім беруді дамыту: зерттеушілік құзыреттілікті дамытуға баса назар аударатырып, оқыту білім беру үдерісіне оқушылардың белсенді қатысуына баса назар аударатырып, білім беру тәсілдерін өзгертеді. Бұл жалпы білім беру жүйесінің жақсаруына әкелуі мүмкін.

3. Жаһандық мәселелер: Сыни тұрғыдан ойлауға және зерттеуге қабілетті бастауыш сынып оқушылары климаттың өзгеруі, кедейлік және әлеуметтік әділетсіздік сияқты жаһандық мәселелерді шешуге белсенді қатыса алады.

4. Тұлғаны дамыту: Зерттеушілік дағдылар бастауыш сынып оқушыларының дербестігін, өзіне деген сенімділігін және шығармашылығын дамытуға ықпал етеді, бұл олардың тез өзгеретін қоғамға бейімделуіне көмектеседі.

Осылайша, бастауыш сынып оқушыларының зерттеушілік құзыреттілігін дамыту оның инновациялық дамуын, тұрақтылығын және әлеуметтік жауапкершілігін қамтамасыз ете отырып, болашақ қоғамды қалыптастыруда шешуші рөл атқарады.

Цифрлық қоғам және оқытуды цифрландыру әлемінде білім алушылардың цифрлық құзыреттерін қалыптастыру және дамыту міндеті қағидатты болып табылады. ҚР Бастауыш білім берудің МЖМБС қоятын басты талаптардың бірі бастауыш мектепте ақпаратпен жұмыс істеу білігін қалыптастыру, оқушылардың цифрлық сауаттылық дағдыларын меңгеру, сондай-ақ социумдағы қауіпсіз мінез-құлық дағдылары болып табылады. Бастауыш мектеп түлегінің көптеген қасиеттерінің ішінде ең маңыздыларын бөліп көрсетуге болады: жаңа жағдайда әрекет ете білу, сандық сауаттылықты, соның ішінде коммуникативті сауаттылықты игеру.

Бастауыш сыныптарда ақпараттық технологиялар мен ресурстарды пайдалану зерттеу құзыреттілігін арттырудың шарттарының бірі болып табылады [2].

Иә, қазіргі қоғамда бастауыш сынып оқушыларының зерттеушілік құзыреттілігін дамыту тақырыбы аса маңызды болып қала береді. Атап айтқанда бұлай болуының бірнеше себептері:

«Цифрлық трансформация»: Қазіргі цифрлық әлемде ақпаратқа қолжетімділік кеңейе түсті және бұл ақпаратты талдау, бағалау және пайдалану мүмкіндігі жылдам өзгеретін ортаға сәтті бейімделу үшін маңыздырақ болып келеді.

«Жаһандық мәселелер»: Әлем бір-бірімен тығыз байланысты болды және климаттың өзгеруі, экологиялық дағдарыстар және пандемия сияқты жаһандық мәселелер оларды шешу үшін креативті зерттеу тәсілдерін қажет етеді.

«Технологиялық жетістіктер»: Технологияның қарқынды дамуы жаңа мүмкіндіктер туғызады, сонымен бірге сыни тұрғыдан ойлауды, аналитикалық және зерттеушілік дағдыларды қажет ететін жаңа міндеттерді ұсынады.

«Икемділік және бейімделу»: Проблемаларды шешу және жаңа жағдайларға бейімделу қабілеті технологиялар, еңбек нарықтары және әлеуметтік-мәдени тенденциялар өзгеретін заманауи қоғамда маңызды дағдыға айналууда.

Осылайша, бастауыш сынып оқушыларының зерттеушілік құзыреттілігін дамыту өзекті болып қала беріп қана қоймайды, сонымен қатар қазіргі әлемнің сын-қатерлерін сәтті бейімдеу

және еңсеру үшін барған сайын қажет болып отыр.

Цифрлық трансформация мазмұны оқушылардың зерттеу жұмысына көмек бере алады:

Ақпаратты алу блогы: ғылыми-танымал мақалалар, қайнар көздерінің мәтіндері, оқулықтардың үзінділері, иллюстрациялар, анимациялар, басқа да мультимедия компоненттері, мультимедиялық сабақ-презентациялары ұсынады.

Виртуальды галерея: бейнеүзінділер, анимациялар, нақты және синтездік бейнелер. Дыбыстық объектілер. Виртуальды лаборатория: интербелсенді модельдер, интербелсенді анимациялар, виртуальды лаборатория арқылы жұмыс жасауға мүмкіндік береді.

Анықтамалық материалдар: графиктер мен диаграммалар, ғалымдардың өмірбаяндары, түйіндемелері бар интернет-сілтемелер. Терминдер, анықтамалар және заңдардың сөздігі. Аттестация: сұрақтар мен есептердің жиынтығы, зерттеушілік іс-әрекетке арналған тапсырмалар. Жиынтығында шартты түрде мынадай блоктарды атап көрсетуге болады: интербелсенді компоненттер; демонстрациялық графика; мәтіндер зерттеу әрекетін әлде қайда жеңілдетеді [3].

Бастауыш сынып мұғалімі оқушылардың ғылыми-зерттеу жұмыстарын жақсарту үшін әртүрлі әдістемелер мен стратегияларды қолдана алады. Өз тәжірибемнен кейбір идеялар ұсынсақ:

«Сұрақтар мен зерттеу тапсырмаларына екпін қою»

«Дербестікті ынталандыру»

«Жобалау әдістерін қолдану»

«Сыни тұрғыдан ойлауға үйрету»

«Ойын әдістерін қолдану»

«Ресурстарға қолжетімділікті қамтамасыз ету»

«Шығармашылық ойлауды ынталандыру»

Осы тәсілдердің үйлесуі бастауыш сынып мұғаліміне оқушылардың ғылыми-зерттеу жұмыстарын дамыту үшін ынталандырушы және қолдау ортасын құруға көмектеседі.

«Цифрлы Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын жүзеге асыру аясында халықтың цифрлық сауаттылығын арттыру кезеңі бастау алып, еліміздегі барлық саладағы жұмыс істейтін халық толығымен ақпараттық технологияларды игеруде. Осы заманға лайықты ізгі қасиеттерге ие болу – бүгінгі таңдағы әрбір жеке тұлғаның алдында тұрған асыл міндет. Қазіргі кезде адамның кәсіби шеберлігіне, білім өрісіне, зиялылық және танымдылық деңгейіне жаңа технология дәуірінің өзі биік талаптар қойып отыр. Өткеннен сабақ ала отырып, болашақтың қоржынына өзіміздің халықтық қасиетімізбен, жаңарған болмысымызбен, терең ой-санамыз және сапалы дүниелерімізбен үлес қосу – жаһандану кезеңінің табалдырығында тұрған біздер үшін аса маңызды іс. Цифрландыру үрдісі, мінсіз білім беру үдерісі мен сапасына әсер етеді. Оқу үрдісінде компьютер оқып-үйрену нысаны ретінде, сонымен бірге оқыту, тәрбиелеу, дамыту мен оқытудың мазмұнын меңгеруді диагностикалау құралы ретінде әрекет етеді [4].

Білім берудегі цифрлық трансформация жағдайында зерттеушілік дағдыларды дамыту бірнеше себептерге байланысты заманауи білім беруде шешуші рөл атқарады:

Ақпараттық ортаны жылдам өзгертуге дайындық

Сыни тұрғыдан ойлауды және аналитикалық дағдыларды ынталандыру

Ынтымақтастыққа және командалық жұмысқа дайындық

Креативтілік пен инновацияны қолдау

Өзіне деген сенімділік пен дербестікті дамыту [5].

Осылайша, білім берудегі цифрлық трансформация жағдайында заманауи білім берудегі зерттеушілік дағдыларды дамыту оқушыларды тез өзгертін әлемге табысты бейімделуге дайындау және болашақта табысқа жету үшін қажетті негізгі құзыреттерді дамыту үшін қажет. Білім саласындағы цифрландырудың ең басты міндеті білім беру сапасын арттыру, яғни халықаралық дейгейде әртүрлі салаларда, оның ішінде «жасанды интеллект» және «ауқымды деректер» жасау саласында бәсекеге қабілетті ел жастарын дайындау болып табылады ал бұл орайда үздіксіз зерттеу жұмыстарымен айналысу қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Білім беру жүйесінің басшы және ғылыми-педагогикалық кадрлары біліктілігін арттыратын республикалық институт (www.ripkso.kz)

2. <https://daryn.online/article/916>
3. Кадирбаева Р. и. жаңа ақпараттық-білім беру технологияларын қолдана отырып оқыту ерекшеліктері //шығармашылық қызметті дамыту арқылы бәсекеге қабілетті тұлғаны қалыптастыру мәселелері: Халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары. - Шымкент-Мәскеу, 2009. - т. III. - 174-178 ББ.
4. Каракозов С.Д. Успешная информатизация – трансформация учебного процесса в цифровой образовательной среде / С.Д. Каракозов, А.Ю. Уваров // Проблемы современного образования. – 2016. – № 2. – С. 7–19.
5. Заманауи цифрлық білім беру ортасын қалыптастырудың әдіснамалық негіздері [Электрондық ресурс]: монография. - Эл. басылым. - (1 PDF файлы: 174 б.). - Нижний Новгород: "кәсіптік ғылым" ЖШҚ, 2018.

КӘСІПТІК ЖӘНЕ ТЕХНИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМЫНДЫ ХИМИЯНЫ ОҚЫТУДА ИНТЕРБЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУ

САПАКОВА Айгуль Касенкановна, ЖҰМАҚАНОВА Назерке Саятқызы

Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті КеАҚ

Семей, Қазақстан

sapakova.aygul@mail.ru, Zhumakhanova2001@bk.ru

Аңдатпа

Бұл мақалада кәсіптік және техникалық білім беру ұйымында химияны оқытуда интербелсенді әдістерді қолдану қарастырылады. Химия пәнін оқытуда студенттердің мамандығының ерекшелігін ескеріп интербелсенді әдістерді қолдана отырып пәнге деген қызығушылықты ояту мақсатында білім беру процесінде тұрған өзекті мәселелердің бірі болып отыр. Зерттеу жұмысының мақсаты техникалық және кәсіптік білім беру ұйымында химия пәнінде жаңа тақырыптарды түсіндіруде, есептер мен жаттығуларды тапсырмаларды орындауда интербелсенді әдістерді қолданудың тиімді тұстарын көрсету болып табылады. Химия пәнін оқытуда Джигсо, Миға шабуыл, Инсерт сияқты интербелсенді әдістерді қолдану арқылы студент бойында қалыптасатын дағдылары сипатталады.

Қазіргі заман талабына сай жан-жақты, кәсіби маман даярлау кәсіптік және техникалық білім беру ұйымының мақсаты. Өндірістің бәсекеге қабілеттілігін арттыру, озық технологиялық салаларды дамыту, нанотехнологияларды жетілдіру техникалық бейіндегі кәсіби кадрлардың жоғары біліктілігі мен құзыреттілігін көрсетеді. Бұл еңбек нарығындағы маманның ұтқырлығын, өзін-өзі дамытуға және білім беруді жалғастыруға дайындығын сипаттайтын кәсіби құзыреттілік. Кәсіби құзыреттілікті дамыту үшін білім беруде құзыреттер барлық кезеңдерде қалыптасуы керек. Осыған сәйкес заманауи өркениеттегі ақпараттық сатының қарқынды алға жылжуы білім саласына жаңа талаптар қояды. Дәстүрлі білім берудің әдістері біздің заманымыздың мамандарын әзірлеуде осалдау екені байқалады. Бұл заман талабына сәйкес оқыту үшін әдістер мен технологиялардың жетілуіне негіз болды. Бәсекеге қабілетті кәсіби маман даярлаудағы білім беру процесіндегі жаңа, заманауи әдістерді қолдану білім алушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыратыны сөзсіз. Сондай әдістердің бірі интербелсенді әдістер.

Интербелсенді әдістерді қолдана отырып оқыту барсында білім алушыларға өз білімдері мен бұрын алған дағдыларына сүйене отырып, оқу процесінде өздерінің күшті жақтары мен қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Онымен қоса өзін-өзі бағалауға үйретіп оқытудың тиімділігі артады, танымдық дағдылардан басқа интерактивті әдістерді пайдалану процесінде білім алушылардың коммуникативті дағдылары қалыптасады, сонымен қатар қарым-қатынас дағдылары дамуы, келісімге келе білу, топпен жұмыс істей білу секілді қасиеттері дамиды. [1] «Интербелсенді» сөзі – өзара әрекеттесу немесе диалог режимінде болу немесе кіммен (адаммен) немесе немен (мысалы, компьютермен) өзара әрекеттесу үрдісін білдіреді. Осылайша, интербелсенді оқыту алдымен мұғалімдер мен оқушылар өзара әрекеттесетін

сұхбатта жүзеге асырылады [2].

Интербелсенді әдістердің басқа әдістерден айырмашылығы: білім сапасын арттырады, себебі білім алушылар оқу үрдісіне белсенді қатысады; оқу үрдісінде білім алушылардың ынтасын арттырады, белсенді білімалушы ретінде жаңа материалды меңгереді;

оқуда икемділік пен ыңғайлылықты қамтамасыз етеді;

орта қалыптастыру, өмірмен байланыстыру. [3]

Интербелсенді әдіс жас ерекшелігіне қарамастан кез-келген білім беру процесінде қолдануға болады. Мысалы кәсіптік және техникалық білім беру мектепте 9 сынып аяқтаған білімалушыларға арналған білім беру ұйымы болғандықтан мектеп базасын 1 курс ішінде меңгеру барысында студенттердің барлық дағыларының қалыптасуына жақсы көмектесетін әдістердің бірі интербелсенді оқыту әдістері. Себебі интербелсенді әдістер студенттердің логикалық ойлау дағдысын, сыни ойлау қабілетін, шығармашылық қабілеттерін шыңдауға мүмкіндік береді. Ал интербелсенді әдістің дағдылардың барлығын қажет ететін пәндердің бірден бірі химия. Химияны оқыту барысында қолдануға болатын әдістердің бірі:

Миға шабуыл

Джигсо

Инсерт

Интербелсенді әдістерді оқытушы өз шеберлігіне байланысты өзгеріспен немесе өз тәжірибесіне сәйкес қолдана алады.

Мысал ретінде кәсіптік және техникалық білім беру ұйымында “Химия” пәні бойынша Білім беру бағдарламасына сәйкес жылдық сағат саны 144 сағатты құрайды. Оның ішінде теориялық оқыту 118 сағат, практикалық, зертханалық жұмыстарға 26 сағат бөлінген. Осыған сәйкес Кәсіптік және техникалық білім беру ұйымында 10320200 «Төтенше жағдайда қызмет көрсету» мамандығында “Химиялық реакцияның жылдамдығы және әсер ететін факторлар” тақырыбын оқыту барысында интербелсенді әдістерді қолдану үлгісі келесідей.

Бөлім: 3 бөлім. Химиялық реакциялар энергетикасы

Сабақ тақырыбы: “Химиялық реакцияның жылдамдығы және әсер ететін факторлар”

Оқу мақсаты: «Химиялық реакция жылдамдығы» туралы алған білімдерін жетілдіру, химиялық реакция жылдамдығына әсер етуші факторлар, әсер етуші массалар заңы туралы және Вант-Гофф ережесін түсіндіре отырып, білімді қалыптастыру.

Мамандық атауы: «Төтенше жағдайда қызмет көрсету»

Курс: 1

Студент саны: 25

Сабақ барысы:

Ұйымдастыру кезеңі

Студенттермен амандасу, түгендеу.

Психологиялық жағымды ахуал тудыру мақсатында “Шаттық шеңбері” әдісін қолдану. Бұл әдісті қолдану студенттердің көңілді атмосфера құруға, бір-біріне ықыластарын білдіруге, эмоцияларды жақсартуға және ізгі ниетті оятуға үйретіп, достығы, сыйластығы артады [4].

II Жаңа сабаққа кіріспе

Миға шабуыл әдісі өткен тақырып пен жаңа тақырыпты талқылау арқылы ұштастыру.

Химиялық кинетика нені зерттейді?

Химиялық реакция жылдамдығы дегеніміз не?

Химиялық реакция дегеніміз не?

Химиялық реакциялар кезінде молекулалармен не болады?

Біртекті және гетерогенді реакция дегеніміз не?

Қайтымды және қайтымсыз реакция дегеніміз не?

Химиялық реакция қандай энергетикалық процестермен жүреді?

Тиімділігі жылдам, функционалды түрде сыни ойлауды дамыту.

III Негізгі бөлім

Біз келесі ұғымдарды талқылаймыз:

1. Химиялық реакция жылдамдығы;

2. Химиялық реакция жылдамдығына факторлар әсер етеді;

Химиялық реакция жылдамдығы-уақыт бірлігінде әрекеттесетін заттардың бірінің

концентрациясының өзгеруі.

Химиялық реакция жылдамдығы әсер ететін факторлар:

Катализатор

Концентрация

Температура

Презентация арқылы тақырып түсіндіріледі.

Топтық жұмыс жүргізу

Интербелсенді Джигсо әдісін қолдана отырып топқа бөліп әр топқа оқулық бойынша химиялық реакция жылдамдығына әсер ететін факторларға сипаттама беріп, әр топ ауысып бір біріне тақырыпшаларды түсіндіреді, кластер әзірлейді.

Ұсынылатын тақырыптар:

Өршіткі дегеніміз не?

Ингибитор дегеніміз не?

Катализдік улар дегеніміз не?

Катализ бен мұнай химиясының Қазақстандағы даму жағдайы қандай?

Талдау Джигсо әдісін пайдалану тиімділігі келесідей:

барлық студент сабаққа белсене қатысты

талқылау жүргізу дағдысы

түсіндіре алу, біліммен бөлісу

орта қалыптасып коммуникативті дағдылары дамиды.

Жеке жұмыс жүргізу

1. Бастапқы заттарды 9 есе арттырғанла реакция жылдамдығы қанша есе артады? $V+2C > 3BC$

2. 10 сек ішінде реакцияға түсетін заттардың бірінің концентрациясы 0,44-тен 0,22 моль /л-ге дейін өзгерді?

IV Сабақты бекіту

Жылдамдыққа әсер ететін факторлар

Химиялық реакция жылдамдығын қалай арттыруға немесе азайтуға болады? Химиялық реакция жылдамдығына қандай факторлар әсер етеді?

Осы тақырыпты өте отырып мамандықтың ерекшелігін ескеріп келесідей талқылау сұрақтарын ұсынар едік:

Химиялық реакция жылдамдығы өрттің өршуіне қалай әсер етеді?

Өрттің тез таралуына қандай жағдайдар әсер етеді?

Көмірсутектердің ауадғы жану жылдамдығын төмендету нені береді?

Ингибиторлардың жану процесіне әсері қандай?

Температура төмендеуі жану жылдамдығы төмендейді. Не себепті?

V Қорытынды. Бағалалу кері байланыс ретінде Инсерт әдісін қолданамын.

Инсерт — бұл жаңа ақпаратты сын тұрғысынан түсіндіре алу және мәтінмен жұмыс жасай алу арқылы өткен меңгерілген біліммен байланыс орнату мүмкіндігі. Әдіске сәйкес студенттердің қаншалықты түсінгеніне анализ жасалады.

Қорытындылай келе кәсіптік және техникалық білім беру ұйымында химияны интербелсенді әдістермен оқыту тиімділіктері көп. Себебі интербелсенді әдіспен оқыту- бұл бірлескен іс-әрекет түрінде өтетін, білім алушылардың барлығы бір-бірімен өзара әрекеттескенде, мәселелерді бірлесіп немесе жеке шешуге мүмкіндік беретін оқытудың арнайы формасы. [5]

Мәліметтер мен терминдерді өздігінен есте сақтау қабілеттері артты.

Оқушылардың коммуникациялық дағдыларының қалыптасуы байқалды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Уразғалиева Н.Т., Азғалиева Г.С. Бейорганикалық және органикалық химия пәнін оқытуда белсенді әдістерді қолдану арқылы білім алушылардың білімін салыстырмалы талдау // Педагогикалық ғылымдар сериясы. - 2019. - №3 (60). – 91-99 б.

2. Егенисова А.Қ. Психологияны оқыту әдістемесі: оқу құралы /А.Қ.Егенисова. – Алматы: Бастау. 2018. -352 б.

3. Timur Sadykov, Hana Čtrnáctová. Application interactive methods and technologies

of teaching chemistry // Chemistry Teacher International. – 2019.- с 1-7.

4. Сальникова Т.П., Педагогические технологии. Учебное пособие/Т.П.Сальникова-Москва:Сфера,2010.-128с.

5. Карандашев В.Н.Методика преподавания психологии: учебное пособие/В.Н.Карандашев. –Питер: 2013. -250 с.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҚИЯЛЫН ЖӘНЕ СЫНИ ОЙЛАУЫН ДАМУ **ЗИНЕТОЛЛИНА Жанерке Нұрсұлтанқызы, НҮРЖАНОВА Ж.Д.**

Астана Халықаралық Университеті

Астана, Қазақстан

Zinetollina_zhanerke@mail.ru

Аннотация

Бүгінгі таңда білім беру тұжырымдамасының маңызды міндеттерінің бірі оқытудағы адамгершілік және зияткерлік дамудың ауысуы, жас ұрпақты оқытудың инновациялық, креативті формалары мен әдістері негізінде оқыту, олардың әлеуметтік белсенділігін арттыру, еркін тәуелсіз ойлау дағдыларын дамыту және танымдық шығармашылық қызметті жандандыру болып табылады. Педагог студенттерді адамгершілік, руханият бағытында дамыту бойынша жұмыс жасай отырып, терең білімге, дағдыларға және оқыту өнеріне ие болуы керек.

Сыни ойлау-бұл субъективті жаңа өнімді құрумен және оны құрудағы танымдық іс-әрекетте жаңашылдықпен сипатталатын ойлау түрлерінің бірі. Қазіргі қоғамға қиын өмірлік жағдайларда креативті ойлауға, стандартты емес шешімдер қабылдауға қабілетті адамдар қажет. Бүгінде педагогикалық және психологиялық тәжірибелердің әдіс-тәсілдер жиынтығы көптеп әзірленген. Бұл мақала сыни ойлаудың қазіргі замандағы маңызын, ғалымдардың осы туралы ойлары мен білім беру барысындағы педагогтың студенттің қораптан тыс ойлау қабілетін арттырудағы рөлін ұсынады.

Заманауи педагогикалық ғылымда креативті ойлау адамның жеке дамуында таптырмас мүмкіндік болып табылады. Дәл осы машықты игере отыра адамның ашықтық, жаңа тәжірибе алу мүмкіндігі, жағдаяттарды стандартты түрде емес шеше алуында, әрекеттерге шығармашылық түрден қарай алу қасиеттері дами түседі. Қазіргі «креатив» ұғымы айналаға шығармашылық көзқараспен қарауды қарастырады.

"Үлкен психологиялық энциклопедияның" анықтамасына сәйкес, креативті немесе шығармашылық ойлау-бұл субъективті жаңа өнімді құрумен және оны құрудағы танымдық іс-әрекетте жаңашылдықпен сипатталатын ойлау түрлерінің бірі. Ол мотивацияға, мақсаттарға, бағалауға, мағыналарға қатысты. Қарапайым тілмен айтқанда, креативті ойлау - бұл бастапқы мәселеге ерекше және жақсы шешімдер жасау. Ғасырда ғылыми-техникалық прогресс орын алуда. Қоғамға жылдам өзгерістерге толы қиын өмірлік жағдайларда креативті ойлауға қабілетті адамдар қажет, олар әлемді түбегейлі басқа қырынан көру, стандартты емес шешімдер қабылдау, әртүрлі заттар мен ресурстарды пайдаланудың жаңа жолдарын таба алады.

Қазіргі педагогикалық ғылымда креативті ойлау және жалпы шығармашылық ұғымдарының әртүрлі түсіндірмелерін ұсынады. Маслоу оны шығармашылық деп түсіндіреді. Дж. Гилфорд және Э. Торренс үшін сыни ойлау олар ерекше сорт ретінде қарастырылады. Олар арасындағы айырмашылықтардың 2 түрін көрсетеді: конвергенция және дивергенция. Американдық психолог ғалымдардың пікірінше, дивергентті ойлау жалпыға тән қасиет болып табылады. Ал, белгілі бір мәселеге қатысты көптеген шығармашылық идеяларды ұсыну, конвергентті ойлауды білдіреді.

Сластенин шығармашылықпен адамның жаңа нәрсе жасаудың жасырын қасиетін көрсететін қабілеттерді түсінеді жоғарғы оқу орындарындағы оқыту тәжірибесіне сүйенсек, көбінесе іс-әрекет тәсілдерін, тапсырмаларды шешудің типтік тәсілдерін есте сақтауға және көбейтуге байланысты болатындығын көрсетеді. Бірдей жаттығулар мен әрекеттердің монотонды қайталануы балалардың қызығушылығын жоятын таным. Олар ортада жаңаша ашылу мінезін басуы мүмкін, және бірте-бірте шығармашылық қабілетін жоғалтуы мүмкін.

Әдеттегі мектеп, жоғарғы оқу орындарында оқу процесіндегі қолданылатын әдіс-тәсілдердің уақыт өте ескіретіндігін атап өткен жөн.

Әркімде шығармашылық бастама бар деп санаймын. Менің ойымша, сіз оны оятып, жаттықтыруыңыз керек, оған кішкентай бала немесе сирек кездесетін өсімдік сияқты күтім жасауыңыз керек, дамытыңыз, өсіріңіз. Егер, біздің қолымызда дән бар деп елестетіп көрсек, ол әрі қарай қандай іргетас қаланғанына байланысты дамиды. Біздің бақшамыздағы гүлдер де ерекше күтімді қажет етеді, сонымен қатар студенттерге да жеке көзқарас қажет. Бала кезімізде біз тек шығармашылықпен айналысуды ғана білеміз. Бала күн сайын өзі үшін жаңа нәрсе ашады, онымен қарым-қатынас жасауды үйренеді және ақыл-ой, көптеген білім, ережелер, бағдарламалар мен стереотиптер жүктелмеген – бала еркін, ол жаңаны жасап шығарушы. Біздің қатаң ережелер бізді әлемнің құрылымына үлес қоса алатын жаңа идеялардан бас тартуға әкеледі.

Креативті болу-шығармашылықтың өзгермейтін серігі. Ол адамның дәстүрлі немесе қабылданған ойлау үлгілерінен ерекшеленетін жаңа идеяларды ойлап табу қабілетін білдіреді. Күнделікті деңгейде жағдайдан шығудың жолын табу мүмкіндігі, импровизацияланған құралдарды пайдалану, шығармашылық тапқырлықпен анықтауға болады. Егер кеңірек түсіндірілсе, креативтілік-бұл мәселелерді шешудің мөрленбеген тәсілі, тапқыр әдістерді қолдану.

Креативті ойлау жүйесін дамыту маңызының бірнеше себептері бар:

Біріншіден, көптеген іс-шараларда ол оның маңызды алғышарты ретінде қызмет ететін нәтижелілік.

Жасөспірім кезінде жасөспірімнің алдында өмірлік және кәсіби өзін-өзі анықтаудың үлкен міндеті тұр. Бұл міндет өзінше креативті мәні. Адам мамандық таңдауға байланысты шешім қабылдауға мәжбүр.

Бұл маңызды мәселені мектеп тапсырмаларына ұқсастықпен шешуге тырысу, оқулықтың соңындағы қажетті формулалар мен дұрыс жауап бар жерде әрдайым дерлік көңілсіздікке әкеледі. Бұл екінші себеп.

Креативті шығармашылықты дамыту-қоғамға қарсы профилактиканың тиімді жолы. Бұл үшінші себеп. Шығармашылық-бұл жеке қабілет емес, адам психикасының күрделі қасиеті.

Университеттік оқытуда барлық ойлау операциялары мен ойлау сипаттамаларын дамытуға ықпал ететін міндеттер іс жүзінде жоқ. Қарапайым жауабы бар алгоритмдік типтегі тапсырмалар басым. Қажетті біліммен, икемділікпен және терең ойлаумен, сыншылдықпен студенттер әрдайым атиптік емес мәселелерді шеше алмайды-белгілі бір стереотиптің болуына байланысты олар барлық тапсырмаларды берілген дәстүрлі ойлау жүйесімен шешеді.

Сыни ойлаудың дамуымен студенттер құзыреттілікті, эмпатияны, байланыс орнатуды, кәсіби қызметтегі жанжалды жағдайларды шешуді, өзгеретін жағдайларға тез жауап беруді және бара бар жолдарды табуы дамытады.

Оқудан тыс іс-шаралар, студенттерді жарыстарға, фестивальдерге, концерттерге қатысуға тарту шығармашылық әлеуетті аша алады, бұл әртүрлі жағдайларда бейімделуге және өз ресурстарын ашуға көмектеседі.

Оқытуға интеллектуалды көзқарас әлі де шығармашылық пен технологияның жалпы идеялары контекстінде көрінеді. Алайда, бұл ұғымдардың құрамы мен құрылымы жас ұрпақты оқыту мен тәрбиелеуде өздерінің шынайы көріністерін әлі тапқан жоқ. Білімді игеру процесі – бұл ақыл-ой қабілеттерін жүйелі дамыту, білім мен түсінуді қалыптастыру және алған білімдерін қолдана білу.

Оқытуға интеллектуалды көзқарас-білім беру процесінің құрылымын анықтайды, ол өз кезегінде бір немесе бірнеше дәйекті әдістерге, оқытудағы шығармашылық технологияларға негізделген оқу процесін білдіреді.

Оқытудағы интеллектуалды тәсілді білім беру моделі ретінде шартты түрде келесі критерийлер топтарына бөлуге болады: студент мен мұғалімнің өзара әрекеттесуін ұйымдастыру: дәстүрлі оқыту; бірлескен оқыту моделі; модельдеу сабағы; оқытудың зерттеу моделі. Кәсіби дағдылары бар мұғалім әрбір жас ұрпақ өз ортасымен қарым – қатынас жасай алатын, заманауи талаптарға сай келетін, жастардың ұмтылыстарын орнататын және ұлттық мақтанш сезімін оята алатын, таңдауды бағыттай алатын жақсы идеяларды сіңіре алатын жастардың жаңа буыны екенін біледі.

Табысты оқу процесін ұйымдастыру үшін мыналар қолдану ұсынылады: мұғалімнің студенттерді қызықтыру қабілеті, оқу процесіне үздіксіз қатысуы, талқылау әдістері, пікірталастар, шағын топтарда жұмыс істеу, зерттеу рөлдік ойыны, аудиторияда интерактивті оқытуды қолдану.

Бірлескен оқыту студенттерді тәуелсіз топтарда жұмыс істеу арқылы оқытуды көздейді. Модельдеу нақты өмірде және дал қазір болып жатқан оқиғалар мен процестер туралы, сондай-ақ оқушылардың сабаққа қатысуы мен қатысуы туралы жеңіл және жеңілдетілген түсінік қалыптастыру.

Жас ұрпақты қажетті білім мен дағдылар туралы хабардар ету үшін мұғалімнің сөзі еркін, мағыналы және тиімді сөйлейтін әдеби тілді меңгеруі керек. Қазіргі мұғалім заманауи бейнені жасау үшін мәдениетке бейімделе білуі керек.

Педагог қоғамның әлеуметтік өмірінде болып жатқан өзгерістерге белсенді қатысуы, жүргізіліп жатқан әлеуметтік-экономикалық реформалардың мәнін түсінуі, сондай-ақ ғылымның, техниканың және қазіргі заманғы ақпараттық және коммуникациялық технологиялардың соңғы жетістіктерінен хабардар болуы тиіс. Мұғалім балалардың тәуелсіздігін қалыптастыра отырып, олардың еңбекқорлығын, бастамашылығын, өз бетінше шығармашылық шығармашылық жұмыстағы күш-жігерін құрметтеуі керек.

Сыни ойлау мәселесі бойынша шетелдік зерттеулерді талдай және қорытындылай келе, келесі қорытынды жасауға болады. Ең алдымен, креативті ойлау өнімді ойлау ретінде қарастырылады, ол қалыптасқан білім жүйесінен тыс түбегейлі жаңа нәрсе жасайды. Оның мазмұны мен құрылымын анықтайтын өзгеше ойлаудың негізгі қасиеттері: еркін сөйлеу, икемділік, бейімділік, өзіндік ерекшелік, даму.

Кейбір зерттеушілер адамның шығармашылығын бағалау кезінде олардың нәтижелеріне немесе жетістіктеріне сүйенеді. Олар өнертабыстар, өнер туындылары немесе музыкалық шығармалар жасау сияқты әлеуметтік құнды нәтижелерді шығармашылықтың белгілері деп санайды. Баррон мен Харрингтонның айтуынша, жетістіктер мен шығармашылықтың арасында байланыс бар, бірақ ол өте әлсіз.

Креативті ойлаудың маңызды шарты-балама тәсілдер мен көзқарастарды ескеруге дайын болу. Шығармашылықты дамыту табысқа жетудің мысалдарын үнемі іздеуді, сондай-ақ қызықты және әртүрлі адамдармен қарым-қатынасты білдіреді. Олардың кейбіреулері ыңғайсыздық сезімін тудырса да, олардың ой-өрісін түсінуге тырысу керек. Бұл белгілі бір жетістіктерге жеткендерден көп нәрсені үйренуге мүмкіндік береді.

Осылайша, жеке тұлғаға салыстырмалы тәуелсіздік, еркіндік беру, жеке адамға деген құрмет және шамадан тыс талапшылдықтың болмауы оның отбасында болуының креативтіліктің дамуына қолайлы шарттары болып табылады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

- 1.«Қазақстан - 2050» стратегиясы - қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. //Ақиқат. №1, 2013. - 27 б.
2. Дьюи Д. Психология и педагогика мышления. - М.: Совершенство, 1997. - С. 123
3. Мұғалімге арналған нұсқаулық. Екінші (негізгі) деңгей «Назарбаев Зияткерлік мектептері». - ДББҰ «Педагогикалық шеберлік орталығы», 2016. - 41 б.
4. Ташенова А. Сын тұрғысынан ойлауды оқу мен жазу арқылы дамыту // Білім-Образование -2010. - №6. - 16-20 б.
5. John G. Miller QBQ (The Question Behind the Question). Манн, Иванов 2014
6. Құлмұрза Н.Ж. Топтық жұмысты жүргізудің ерекшеліктері мен түрлері // Х.Досмұхамедов атындағы Атырау мемлекеттік университетінің Хабаршысы. - №2,2019.- 92-98 б.881

**АУДИОВИЗУАЛДЫ МӘТІНДЕРДІ ЛИНГВОМӘДЕНИ ТАЛДАУ («МҰЗБАЛАҚ»
АНИМАЦИЯЛЫҚ ФИЛЬМІ, «ИГРА ПРЕСТОЛОВ» ЖӘНЕ «ТАЙНЫЙ ГОРОД»
СЕРИАЛДАРЫ БОЙЫНША)
ТУХТАРОВА А.С., ИСАКОВА С.С.**

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті
Ақтөбе, Қазақстан

Сандық технологияның қарқынды дамуымен байланысты аудиовизуалды мәтіндер саны артты. Бұрын аудиовизуалды мәтіндердің көзі теледидар ғана болса, бүгінгі таңда әлемдік ғаламтор желісі қоғамдық өмірдің барлық саласында олардың кең таралуына ықпал етіп отыр. Әсіресе аудиовизуалды мәтіндер саясатта, білім беруде, мәдениет, жарнама, маркетинг саласында басымдық танытады.

Аудиовизуалды коммуникацияның негізгі бірлігі – аудиовизуалды мәтіндер. Аудиовизуалды мәтін - бір мезгілде көру мен есту мүшелері арқылы қабылданатын, кез келген жанр мен түрде берілетін хабарлама (телебағдарламалар, видеоклиптер, фильмдер және т.б.) [1]. Аудиовизуалды мәтіндерге киномәтіндерді, медиамәтіндерді жатқызуға болады.

Киномәтіннің ерекшелігі мен оның адресатқа әсері кино саласын зерттеушілермен бірге лингвист ғалымдардың да назарын аударды. Киномәтін вербалды, видео және аудио компоненттерден тұратын, көпкодты күрделі семантикалық кешен болып саналады. Киномәтін кез келген аудиовизуалды мәтіндер сияқты вербалды мәтіндерге қарағанда адресатқа күшті әсер етіп, оның көңіл-күйін, ой-өрісін, көзқарасын, тіпті мінез-құлқын да өзгертуге ықпал етеді.

Шетелдік және отандық тіл білімінде киномәтіндерді аударманың теориясы мен практикасына қатысты зерттеген еңбектер өте көп. Бірақ киномәтіндерді лингвомәдени аспектіде зерттеу әлі де ізденістерді қажет етеді. Әсіресе киномәтіндер арқылы берілетін лингвистикалық және экстралингвистикалық білім мазмұнын тереңірек зерттеу қажеттігі сезіледі. Киномәтін мәдени феномен болғандықтан, оның өн бойындағы халықтың философиясымен, психологиясымен, тұрмыс-тіршілігімен, салт-санасымен, дүниетанымы мен құндылықтар жүйесімен байланысты берілетін вербалды және бейвербалды білімдер жүйесін лингвомәдениеттану аспектісінде зерделеу маңызды болып отыр.

Біз зерттеу материалы ретінде қазақ, ағылшын және орыс лингвомәдениетіндегі киномәтіндерді таңдадық: «Мұзбалақ» анимациялық фильмі (2018), «Игра Престолов» (2011-2019) және «Тайный город» (2014-2019) сериалдары. Жоғарыда аталған киномәтіндер дүниежүзіне танымал және көрермендер тарапынан аса қызығушылық танытқан фэнтези жанрына жатады. Следует отметить, что сериалы «Игра Престолов» және «Тайный город» сериалдары әдеби шығармалардың негізінде экрандалған болса, «Мұзбалақ» анимациялық фильмі түпнұсқа киносценария бойынша түсірілгендігін атап өту керек.

Фэнтези жанрының ажырамас бөлігі сиқыр элементтері болып саналады. С.И. Ожегов сиқырды «Табиғатқа, адамдарға, жануарларға және құдайларға әсер етуге арналған ғажайып ғұрыптар мен сиқырлар жиынтығы» деп түсіндіреді[2, 314]. Сиқырды қолдану мақсатына қарай төмендегідей сиқыр іс-әрекетінің түрлеріне бөледі: 1) ақ; 2) қара; 3) махаббат; 4) емдік; 5) шаруашылық; 6) метеорологиялық; 7) қорғаныш [3, 304; 4, 143]. Сонымен қатар, сиқырлы ілімдер көптеген мәдениеттер мен діндердің маңызды бөлігі болып саналады: қасиетті кітаптарды пайдалану, икона мен тұмарлардың ғажайып күшіне сену және әртүрлі сиқырлы рәсімдерді орындау.

«Мұзбалақ» толықметрлі анимациялық фильмі 2018 жылы Қазақстанда түсірілген. Бүркіт пен адамның достығы туралы баяндайтын бұл мультфильм Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігінің тапсырысы бойынша Шәкен Айманов атындағы «Қазақфильм» киностудиясында жасалған. Мультфильмнің жасалуына толықтай отандық мамандар атсалысқан. Анимациялық фильмнің жанры – ертегі, шытырман оқиға, фэнтези. Ұзақтығы – 67 минут. Режиссерлері: Тұрдыбек Майдан, Тілек Тілеуғазы.

«Мұзбалақ» анимациялық фильмінде «сиқыр» концептісінің бейнеленуіне талдау жасайық. Сиқыр аталған сериалда төмендегідей көрініс береді: сиқырлы заттар (сиқырлы таяқ, сиқырлы тұмар), мифтік құбыжық пен аруақтар (айдаһар, аруақ), сиқырлы жануарлар (құс) [5]. Анимациялық фильмде сиқырлы тұмар басты кейіпкерге дер кезінде көмек көрсететін болса, айдаһар өзінің сиқырымен өліп жатқан жерінен тіріліп кетеді. Алып құс Мұзбалақ өзінің

сиқырының арқасында айдаһардан бүкіл ауылды құтқарады.

Джордж Мартиннің «Песнь льда и пламени» романының негізінде экрандалған «Игра Престолов» американдық сериалындағы «сиқыр» концептісінің бейнелену жолдарын қарастырамыз. Сиқыр аталған сериалда барлық жағынан көрініс береді: сиқырлы атрибуттар (Dragon glass – айдаһар әйнегі, valyrian sword – валириандық қылыш, arakh – арақх қаруы, iron throne – темір тақ, wall – қорған), мифтік құбыжықтар мен аруақтар (dragon – айдаһар, giant – алып, white walkers – ақ жүргіншілер, harpies – гарпиялар, old gods – ескі құдайлар, great other – ұлы бөтен, great stallion – ұлы айғыр), сиқырлы жануарлар мен өсімдіктер (direwolf – қасқыр, shadowcat – ымырт мысық, dusk rose – ымырт раушан, manticore – мантикора, ghost grass – елес-шөп, sentinel tree – страж-дерево, broadleaf – широколист), орын (haunted forest – сиқырлы орман, garden of bones – сүйекті бақ, shadow lands – көлеңкелер аймағы, godswood – құдай тоғайы, night lands – түнгі жерлер), сиқыр, арбау, дуалау (bloodmagic – қан сиқыры, dragonfire – айдаһар оты, wildfire – жабайы от, greensight – жасыл көрініс).

«Игра Престолов» сериалындағы бір кейіпкер сиқырлы қасиетке туғаннан бастап ие болса, екінші біреулері сиқырлы күшті белгілі бір жағдайларға байланысты ие болады. Бірінші серияның сюжеті бойынша Түнгі сақшы барлаушыларының бірі Эддард Старк лордка Солтүстік Весторості мекендейтін (White Walkers) Ақ жүргіншілер немесе (the Others) Бөтендер тарапынан келе жатқан қауіпті ескерту үшін өз орнын тастап кетеді: «I know I broke my oath. And I know I'm a deserter. I should have gone back to the Wall and warned them. But I saw what I saw. I saw the White Walkers» [5] – «Мен сертімді бұзғанымды білемін. Мен дезертирмін. Қорғанға қайтып барып және ескерту керек болды, бірақ... Мен Ақ жүргіншілерді көргеніме сенімдімін» [6]. Ақ жүргіншілер жалпы түр-сипаты жағынан адамға ұқсағанымен, олар әдеттегі адамдардан өзгеше. Олардың терілері ақ және қараңғыда жарқылдайтын ашық көк түсті көздері бар. Бұл қауіпті мақұлықтар қару ретінде мұз семсерлер мен қылыштарды пайдаланады, өлген аттарды көлік ретінде мінеді. Олардың шынайы мотивтері белгісіз, бірақ олар өз жолдарында кездескеннің бәрін қырып-жояды. Лингвистический анализ кинотекста сериала «Игра Престолов» сериалының киномәтінін лингвистикалық талдау Ақ жүргіншілердің сыртқы бейнесін сипаттауда төмендегідей тілдік бірліктердің қолданылғанын көрсетті: ақ (white), көк (blue), биік (tall), сұр (pale), арық (gaunt). Жоғарыда атап көрсеткендей, бұл мифтік мақұлықтарға тән ерекше сипаттың бірі көздерінің қанық көк болуы және бұл осы түсті дәстүрлі қабылдаумен байланысты емес. Көк түс оң коннотацияға ие және «сенім», «шындық», «ізгілік» және т.б. мағыналарды білдіреді [7, 152].

Біздің ойымызша, көк түс мақсатты түрде тандалған, өйткені Ақ жүргіншілердің өмір сүру ортасының қатал климаттық жағдайын көрсету үшін көк түсті тандаған деп ойлаймыз, өйткені олардың бейнелері суық пен қыстың келуімен ассоциацияланады. Тыныш (silent), көзге көрінбейтін (invisible), көлеңке (shadow) және сырғанау (slide) сияқты лексикалық бірліктер олардың қозғалысын бейнелейді. Сонымен бірге, Сериалдың сюжеті бойынша Ақ жүргіншілерді түнде ғана кездестіруге болады, оларға сиқырлы қасиетке ие, соның арқасында олар өлгендерді тірілтіп, оларды орнынан тұрғызады. Демек, «сиқыр» концептісі «Игра Престолов» сериалының киномәтінінде қыс (winter), сқар (snow), мұз (ice), өлген адам (dead man), холодная плоть (cold flesh), қара аспан (black sky), ай (moon), түн (night) сияқты лексемалар арқылы берілген.

Қалалық фэнтези жанрына жататын «Тайный город» танымал ресейлік сериалындағы «сиқыр» концептісінің берілу жолдарын талдайық. Киносериал Вадим Пановтің «Войны начинают неудачники» және «Командор войны» романдарының мотиві бойынша түсірілген. Сериалдың сюжеті бойынша жасырын қала – жай адамдарға көрінбейтін сиқыршылар, жалмауыздар, вампирлер өмір сүретін заманауи Мәскеу қаласы. Бұл кейіпкерлердің барлығы үлкен сиқырлы үйлерге бөлінеді: Навь (Темный Двор), Людь (Зеленый Дом) и Чудь (Орден).

Ағылшын тіліндегі киносериалдағы сияқты «Тайный город» сериалында әртүрлі мифтік кейіпкерлер (сиқыршылар, вампирлер, адам жегіштер, жалмауыздар, экстрасенстар, емшілер, феялар), сиқырлы заттар (тұмарлар, кинки, книги запрещенных заклинаний) және сиқырлы іс-әрекеттер (заклинания «Невский Аркан», «Рев левиафана», «Плащ кобольда», «Око Василиска», «Эльфийская стрела»). Талданып отырған сериалда басты кейіпкерлер қиындыққа немесе қарсы әрекеттерге тап болғанда түрлі сиқырға жүгінеді. Мысалы,

1. «Кольцо саламандры» четвёртого уровня, неактивизированное, но сформированное»

[8, 102]

2. «По корпусу самый писк того времени: модернизированный «Навский аркан», всасывающий магическую энергию любого типа» [8, 105]

3. «У меня артефакт морока, совмещённый с «Накидкой пыльных дорог» [8, 39]

4. «Дыхание дракона» для атаки, авиационный пулемёт, непробиваемые колёса...» [8, 73]

Берілген мысалдарда «сиқыр» концептісінің лексикалық деңгейі зат есімдер мен сын есімдермен берілген: Кольцо Саламандры (белгілі бір аумақтағының барлығын жандырып жіберетін қатты қорғаныс сиқыры), Навский аркан (сиқырлы энергияның барлығын алып қоятын дуа), Морок (айналадағы адамдардан нысанды немесе территорияны жасыратын, басқа сурет көрсететін қарапайым сиқыр), Накидка Пыльных Дорог (қожайынды электронды қорғаныс құралдарының барлық түрлерінен жасыратын сиқыр), Дыхание Дракона (оттың сиқыры). Демек, «Тайный городтағы» «сиқыр» концептісімен байланысты ассоциациялардың көпшілігі қоршаған ортадағы заттар мен құбылыстарға әсер ету үшін сиқырды қолдану кезінде пайда болады.

Әдебиеттер

1. Федоров А.В. Словарь терминов по медиаобразованию, медиапедагогике, медиаграмотности, медиакомпетентности. Таганрог: Изд-во Таганрог. Гос. Пед. Ин-та, 2010. – 64 с.

2. Ожегов С.И. и Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / Российская академия наук. Институт русского языка им.В.В. Виноградова. – 4-е изд., дополненное. – М.: ООО «ИНФОТЕХ», 2010. – 874 с.

3. Грицанов А.А. Новейший философский словарь: 3-е изд., исправленное. – М.: Книжный Дом, 2003. – 1280 с. 3. Новиков М.П. Карманный словарь атеиста. – 7-е изд. – М.: Политиздат, 1987. – 271 с.

4. “Game of Thrones” television series. [electronic resource: <https://www.hbo.com/game-of-thrones> – Date of application – 17.05.2022].

5. Мұзбалақ <https://rutube.ru/video/279ce6bda52bbe2a84b5557e42d64fb5/>

6. Сериал «Игра Престолов» в озвучке от студии «LostFilm» [Электронный ресурс]. Режим доступа: https://www.lostfilm.tv/series/Game_of_Thrones (Дата обращения: 20.07.2022).

7. Tresidder J. The Complete Dictionary of Symbols Paperback. – San Francisco: Chronicle Books, 2005. – 544 p.

8. Панов В.Ю. Цикл «Тайный город». – М.: Эксмо, 2018. – с. 1008.

ЕРТЕГІ КЕЙШКЕРЛЕРІ ТІЛДІК ТҮЛҒАСЫНЫҢ ЛИНГВОАКСИОЛОГИЯЛЫҚ СИПАТЫ

СМАҒҰЛ Гүлім, ИСАКОВА С.С.

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті
Ақтөбе, Қазақстан

Аннотация

В статье с позиции лингвоаксиологического подхода анализируется вербальное поведение языковой личности персонажа сказки с целью выявления ценностного отношения к коммуникантам. Особое внимание уделено анализу волшебства как компонента сказки, что позволяет проследить средства выражения волшебства в сказке с когнитивной точки зрения. Проблемы взаимоотношения языка и культуры, языка и фольклора являются в настоящее время актуальными и во многом приоритетными. Это связано с тем, что древнейшие представления о мире зафиксированы в фольклоре, мифологии и влияют на формирование и отражение менталитета.

Annotation

The article analyzes the verbal behavior of the linguistic personality of a fairy tale character from the perspective of a linguaxiological approach in order to identify the value attitude towards communicants. Particular attention is paid to the analysis of magic as a component of a fairy tale, which allows us to trace the means of expressing magic in a fairy tale from a cognitive point of view.

Problems of the relationship between language and culture, language and folklore are currently relevant and in many ways a priority. This is due to the fact that the most ancient ideas about the world are recorded in folklore and mythology and influence the formation and reflection of mentality.

Ключевые слова: сказка, сказочный дискурс, персонаж, языковая личность, лингвоаксиология

Key words: fairy tale, fairy tale discourse, character, linguistic personality, linguaxiology

Құндылықтар жүйесі өзіндік мәдени код болып саналады. Әрбір мәдениет өзінің құндылықтар жүйесін қалыптастырады, сол арқылы жекелеген ұлттардың қайталанбас мәдениетінің дамуын анықтауға болады, ұлттық санадағы өзгерістерді, лингвоқауымдастықтың сол мәдениетті тасушы ретіндегі өзін-өзі сақтауын бақылауға болады [Ясеницкий, 2007:24]. Осындай мәдени кодтардың бірі, тіл сөйлермендерінің үлкеніне де, кішісіне де танымал болып келетін ертегіні айтуға болады. Ертегі халықтың көзқарасын, ішкі жан-дүниесін, философиясын, психологиясын бейнелейтін символдық мәдени код болып саналады [Ковальчук, 2011:33].

Тақырыптың өзектілігі ертегіні лингвомәдениеттану аясында жеткілікті зерттелмеген нақты тілдік құралдар жиынтығының көмегімен жүзеге асырылатын фольклорлық жанрдың ерекше түрі ретінде түсіну арқылы анықталады. Сонымен қатар, ертегінің мәтін ретіндегі ерекше рөлімен, ертегінің тілдік аспектілерін салыстырмалы түрде зерттеудің жеткіліксіздігімен; ертегінің лингвомәдени және мифопоэтикалық параметрлерін мәтін ретінде зерттеу қажеттілігімен анықталады, өйткені бұл ұғым дәстүрлі түрде зерттеліп, негізінен әдебиеттану аясында түсіндірілді.

Ертегі ауызша немесе жазбаша халық шығармашылығына қатысты эпикалық сипаттағы ерекше жанрды білдіреді. Ертегінің негізі-қиял. Ертегі архетиптер, рәміздер, кейіпкерлер және семантикалық кеңістіктер жүйесі арқылы тілде жүзеге асырылатын фантастикаға негізделген. Ертегінің архетиптік кеңістігі көп деңгейлі мазмұндық-семантикалық параметрлерге сәйкес әр түрлі халықтардың мәдениеттерімен ұсынылған.

Ертегінің композициялық бөліктерін ауызша жүзеге асыруды талдау ертегі тіліне сөйлеу формулалары тән екенін растады. Ертегі тіліндегі сөйлеу формулалары жүйесі ертегінің композициялық бөліктерін жобалау үшін қолданылады. Ертегі тіліндегі уақыт жеке сөздерді, сөз тіркестерін және тұрақты сөйлеу формулаларын қамтитын тілдік құралдар жүйесін қолдана отырып, әртүрлі тәсілдермен көрінеді. Ертегі сюжетін дамытуда кеңістік үлкен рөл атқарады. Ол көп өлшемді және әртүрлі лексикалық құралдармен беріледі, олардың арасында белгісіз және шекті кеңістікті білдіретін сөздер, сондай-ақ тұрақты өрнектер бар [Манкеева, 2010:102]

Лингвистика тұрғысынан ертегі дискурсын зерттеуге осы көзқарасты болжай отырып, тіл ғылымы бағытындағы заманауи зерттеулер антропоцентристік тәсілмен анықталғанын атап өтеміз. Коммуникантқа деген шынайы-позитивті құндылық қатынасы кейіпкердің сөйлеуінде эмоционалды-таңбаланған ынталандырушы мәлімдемелер арқылы жүзеге асырылатын ниет деңгейінде де көрінеді, бұл адресатқа жағымды қатынасты лексика деңгейінде, жасырын түрде-сөзжасам және морфология деңгейінде анықтауға мүмкіндік береді [Манкеева, 2010:105]

Өз кезегінде, ұлттық-мәдени прототип ұлттық сана тудырған көркем мәтін ретінде қарастырылатын, ойдан шығарылған ертегі әлемін бейнелейтін және сиқыр элементтерін қамтитын ертегі ертегісіне енеді. Осылайша, ертегі дискурсында бейнеленген әлем моделі субъективті интерпретациядағы белгілі бір тілдік ұжымға тән құндылықтар жүйесін анықтайды. Дискурстың әртүрлі түрлерін зерттеу шеңберінде лингвистикалық-аксиологиялық тәсілді жақтаушылардың құндылықты дәстүрлі түсінуімен қатар, коммуникативті серіктеске деген құндылық қатынасы дискурстағы уақытқа, қарым-қатынас арнасына, дискурс жанрларына құндылық қатынасы сияқты дискурстың аксиологиясына енеді.

Ертегі ойлаудың ежелгі формаларын бейнелеген оның поэтикасының ерекшеліктері архаикалық ойлаумен түсіндіріледі. Соңғы онжылдықтарда тіл ғылымында когнитивті зерттеулердің қарқынды өсуі байқалды. Бастапқыда психологияда маңызды орын алған. Когнитивистика метатілдік, гендерлік зерттеулермен, сондай-ақ мәдениетаралық коммуникация, дискурс теориясы, лингвомәдениеттану саласындағы жұмыстармен байланысты көптеген лингвистикалық пәндерге тез таралды. Мәтін үшін когнитивтік ғылымның жетістіктерін, ең алдымен, біз сиқырлы ертегіні жатқызатын көркем әдебиетті зерттеу ерекше қызығушылық тудырады.

Мұндай зерттеулер жаңа лингвистикалық бағытты - танымдық стилистиканы құруға негіз болды. Айта кету керек, дәстүрлі стилистикалық талдау мәтіндік түсіндірмелерді түсіндіру үшін таза лингвистикалық теорияларды қолданды. Функционалды-стилистикалық аспектіде көркем мәтіннің мағынасын, оның ақпараттылығын, эпистемологиялық тұрғыдан оның статикасы мен динамикасын түсіну мәселесі өзекті болып көрінеді, өйткені осы зерттеуде талданған ертегі мәтіннің мазмұндық жағы адамның танымдық іс-әрекетімен тікелей байланысты. Лингвомәдени тұжырымдама — бұл тілді, сананы және мәдениетті жан - жақты зерттеуге бағытталған шартты психикалық бірлік, өйткені сана- тұжырымдаманың болу аймағы (тұжырымдама санада жатыр), мәдениет тұжырымдаманы, тілді немесе сөйлеуді-тұжырымдама анықталған салаларды анықтайды. Тіл мен мәдениеттің өзара әрекеттесуі санада жүзеге асырылатындықтан, кез-келген лингвомәдениеттану бір уақытта когнитивті зерттеу болып табылады. Әлемнің тілдік бейнесі осы мәдениеттің сөйлеушілерінің әлемді қабылдауын объективті түрде көрсетеді, нәтижесінде тұжырымдама ертегі тілінің танымдық компоненті болып табылады [Феклина, 2010:153].

Өздеріңіз білегіндей, ертегі-халық, тұрмыстық, жануарлар, шытырман оқиғалы, тарихи және әдеби ертегілердің бір түрі. Әлемнің барлық ертегілері олардың сюжетін, композициясын және кейіпкерлерін анықтайтын жалпы мотивтермен біріктірілген. Соңғы онжылдықтарда зерттеушілердің қызығушылығын осы немесе басқа халықтың менталитеті, осы менталитет шеңберінде бар тілдік стереотиптер, осы стереотиптерді кодтау және беру принциптері сияқты құбылыстар қызықтырды. Стереотиптерді ұсынудың тиімді тілдік құралдарының бірі-ертегі материалына жүгінуге негізделген тұспал. Тіл мен мәдениеттің байланысы мәселесін отандық және шетелдік ғалымдар ондаған жылдар бойы қарастырып келеді және қазіргі ғылымдағы зерттеудің өзекті аспектілерінің бірі болып табылады.

Әдебиеттер

1. Ковальчук Л. П. Концептуальная интеграция смешанного пространства «Баба-Яга» в сказочном дискурсе // Вопросы когнитивной лингвистики. 2011. № 3. С. 33-39.
2. Манкеева Ж. Ұлт тұғыры – тілде // Қазақ филологиясы: егіз негіз (ғылыми мақалалар жинағы). – Алматы: «Арыс» баспасы, 2010. – Б.259.
3. Феклина Е.М. ертегі кейіпкерлерінің сөйлеуі лингвомәдени зерттеудің объектісі ретінде // зерттелетін тілдің тілі мен әлемі. 2015. № 6. 201Б
4. Ясеницкий И. А. Генезис формирования отечественной социально-философской концепции ценности // Вестник Самарского государственного университета. 2007. № 5. Ч. 3. С. 23-30.

ПОВЫШЕНИЕ МОТИВАЦИИ В ОБУЧЕНИИ ЯЗЫКУ В ВУЗЕ

КАН Карлыгаш Тулегеновна

Южно-Казахстанский педагогический университет

Шымкент, Казахстан

kan_masha@bk.ru

Аннотация

В статье мотивация рассматривается как один из ключевых факторов, определяющих успешность изучения предмета «Русский язык» на негуманитарных факультетах. Формирование креативной личности невозможно без активности в овладении знаниями, что во многом зависит от мастерства преподавателя, от его умения организовывать учебный процесс, от его творчества и постоянного поиска новых форм и приемов обучения. Педагогическое творчество педагога создает интересные примеры нестандартных форм обучения, что позволяет ему вернуть утраченный интерес к изучению предмета. Увлеченное преподавание, новизна учебного материала, показ практического применения знаний в связи с жизненными планами и ориентациями студентов, использование новых и нетрадиционных форм обучения, проблемное и эвристическое обучение, обучение с компьютерной поддержкой, использование интерактивных компьютерных средств – все это, безусловно способствует мотивации студентов к предмету, повышает качество преподавания дисциплины.

В последние годы не только перед учителями школ, но и преподавателями вузов стоит очень важная задача: повышение качества преподавания своего предмета. Современный педагог работает, как правило, с нечитающим поколением, именно поэтому преподавателю русского языка в вузе необходимо привить студентам те качества, которые они получили в школе в недостаточном объеме. Решить эти проблемы можно развитием чувства долга и любви к предмету, которые формируются постепенно, на каждом уроке русского языка.

Эффективным методом развития памяти, орфоэпической грамотности является мотивационная орфоэпическая минутка, которая проводится в начале каждого занятия в течение двух семестров. Говоря о мотивации, вспомним, что есть внутренняя мотивация (определяемая внутренними факторами, такими, как желание общаться на новом языке или интерес к новой культуре) и внешняя мотивация, определяемая внешними факторами, такими, как необходимость сдать экзамен или получить визу. Мотивация – ключевой фактор в изучении иностранного языка.

К концу семестра студенты знают наизусть определенное количество мотивационных высказываний:

- Не надо забывать с утра, друг другу пожелать добра, хороший утренний привет поможет избежать всех бед;
 - Язык и культура, обычай и жизнь, навеки корнями друг с другом срослись;
 - Сделать легким всё, что сложно. Это главное для всех. Всё реально, всё возможно.
- Верь в себя, придёт успех;
- Способность учиться – это дар, успешность учебы – это навык, готовность учиться – это выбор.

Такие мотивационные высказывания даются студентам в разном виде: некоторые написаны, и они их стараются выразительно прочитать; другие воспринимаются на слух, повторяются за преподавателем, запоминаются; третьи требуют расшифровки и объяснения.

Например, необходимо расшифровать стихотворение и объяснить его, используя порядок букв алфавита:

20,29/ 19,20,21,5,6,15,20/, 1/ 31,20,16/ 9,15,1,25,10,20/
3,29,2,18,1,13/ 20,9/ 19,3,16,32/ 17,18,16,22,19,19,10,32/
10/ 20,6,17,6,18,30/ 20,3,16,33/ 9,1,5,1,25,1/
15,1/ 16,20,13,10,25,15,16/ 19,5,1,20,30/ 3,19,3/ 19,6,19,19,10,10/
17,16,13,21,25,10,20,30/ 2,1,4,1,8/ 10,9/ 93,15,1,15,10,11/
19,20,1,20,30/ 19,1,14,16,19,20,16,33,20,6,13,30,15,29,14/
25,20,16,3,29/ 17,16,13,21,25,10,20,30/ 17,18,10,9,15,1,15,10,6/
3/ 8,10,9,15,10/ 16,2,33,9,1,20,6,13,30,15,16// [5].

Другим способом привития любви к предмету является чтение и осмысление связных текстов, которое многим студентам дается с трудом. Первые занятия начинаются с небольших текстов, относящихся к их будущей специальности. Например, большинство ребят слышали слово «челлендж», но не все значения этого слова знают. Поэтому знакомя их со значением этого слова:

1. неол. жарг. то же, что вызов; трудная проблема, для решения которой требуются большие усилия, смелость
2. неол. интернет. трудное действие, для выполнения которого требуются большие усилия, смелость; акция, участники которой выполняют такое действие, приглашают других повторить его
3. спорт. оспаривание решения судьи (обычно в теннисе) [6]

Попутно повторяется понятие «неологизм».

На следующем занятии текст дается с этим же словом, но уже большего объема:

- Челлендж — это совершение какого-то действия и привлечение к его повторению других людей. С английского языка challenge переводится как «вызов» или «испытание». Чаще всего челленджи проводят в социальных сетях в фото- и видеоформате. Механизм челленджа выглядит так. Организатор придумывает идею челленджа — например, снять на видео 20 отжиманий — и уникальный хештег для него. Потом публикует в соцсетях пост с описанием челленджа, хештегом и своим видео и приглашает всех, кто увидел этот пост, присоединиться

к вызову. Другие пользователи тоже снимают видео того, как отжимаются 20 раз, и размещают эти видео с уникальным хештегом на своих страницах. [2].

Прочитав текст, выполняем работу по определению его основной мысли, нахождению ключевых слов и объяснению значения непонятных слов. Проводим лексическую работу по различению слов данной тематической группы: действие, испытание, отжимание и др.. Обучающиеся анализируют оба текста, определяют сходства и различия, применяя диаграмму Венна.

На следующем занятии студентам предлагается текст большого объема и значительно усложненный по содержанию:

Челленджер в теннисе – это турнир, который входит в Младшую серию АТР. Челленджер дает возможность новичкам, теннисистам средней руки и профессионалам, набрать очки, для попадания в общую сетку или более рейтинговые турниры. Призовой фонд челленджеров доходит до 150 000\$. Сумма призового фонда, а также предоставляемые теннисистам условия (проживание, питание, оплата дороги) определяют количество призовых очков, получаемое участниками каждого турнира. Практически все топовые теннисисты в свое время принимали участие в челленджерах. Челленджеры, стоят ниже турниров АТР по рейтингу, но выше ITF(фьючерсы). Зачастую, теннисисты используют челленджеры для повышения своего рейтинга. Одно из главных правил челленджера – участие в нем не могут принимать теннисисты, входящие в топ-10 рейтинга. Исключением может стать: вторая неделя соревнований, входящая в Большой шлем. “Вайлд-кард” – дает возможность топовому теннисисту принять участие в челленджере, в том случае, если он проиграл на ранних этапах турниров Большого шлема [2].

Послетекстовая работа заключается в вычленении ключевых слов, определении семантики незнакомых слов, подбор синонимов к ним. Студенты отмечают слова новичок, общая сетка, рейтинговый турнир, фьючерс и др., составляют с ними словосочетания, объясняют значение выражений теннисист средней руки, турнир Большого шлема, топовый теннисист.

Далее студенты знакомятся с другим текстом этой же тематики, выполняют словарную работу, дополняют тематический словарь, работают над прогрессией текста.

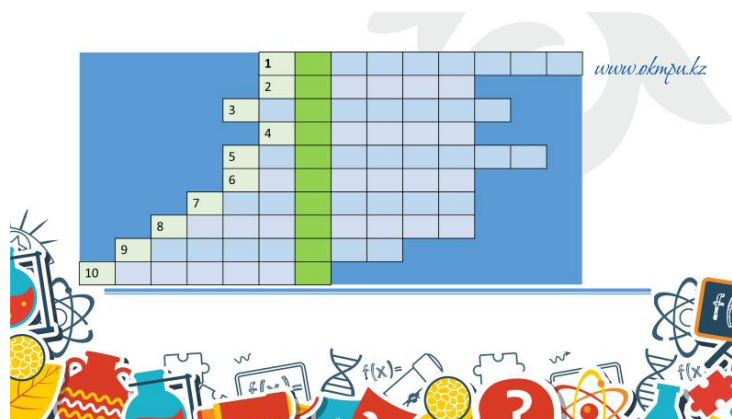
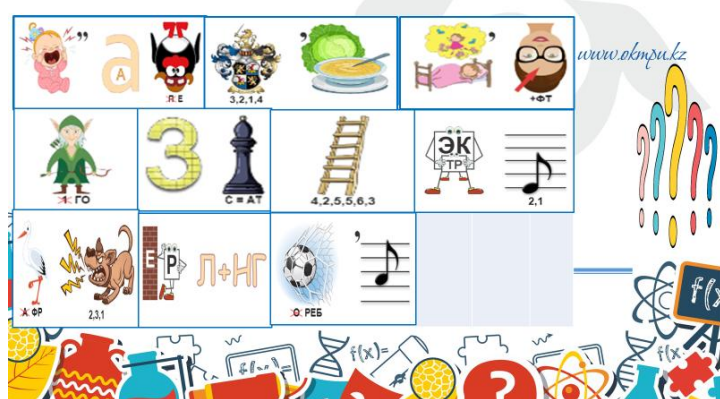
... Челлендж - это возможность определить место контакта мяча с поверхностью корта с использованием системы Hawk-Eye («Ястребиный глаз»). Если игрок не уверен в судебском решении, то он может его оспорить с помощью электроники. Каждый теннисист имеет право на фиксированное количество челленджей за сет, которое определяется правилами турнира. Безошибочную точность обеспечивают мощные компьютеры и 10 камер, установленные на корте под разными углами. Специальная программа идеально просчитывает траекторию полета мяча, выдавая точную точку контакта снаряда с кортом. Когда игрок просит челлендж, то игра прерывается. На большом мониторе участники игры, судьи и зрители наблюдают графическое воплощение спорного удара. На основании результата работы «Ястребиного глаза» принимается окончательное решение. После этого судья объявляет количество челленджей, которые остались в распоряжении теннисиста. [7]

Одной из важнейших задач, необходимых решить в процессе обучения языку, является умение студента составлять различные тексты в соответствии с общепринятыми лексическими, орфоэпическими и грамматическими нормами, функциональной направленностью. Большим подспорьем в этом деле является ролевая игра, где рассматриваются различные речевые ситуации. Например:

- Скажите, пожалуйста, как вы понимаете значение слова «челлендж»?
- Я знаю, что это «вызов».
- Не понимаю, какой вызов?
- В интернете очень часто просят выполнить что-либо. Например, собрать команду и показать домашний волейбол.
- А что вы знаете о челлендже типа «флешмоб»?
- Это выполнение каких-либо заранее оговоренных действий. Буквально на днях домбристы играли кюй Курмангагы. Это было зрелищно!
- А вы принимали участие в челлендже?
- Да, серфингисты предложили, я поддержал, т.к. очень люблю серфинг.

- А кто-то из друзей принимал участие во флешмобе?
- Мои однокурсники приняли участие в спортивном флешмобе.
- А что вы еще можете сказать о челлендже: он необходим или это веяние времени?
- Безусловно, он необходим в добрых деяниях, которые развивают такие качества, как взаимопомощь, доброта, сохранение традиций. Ведь мы выросли в век гаджетов.
- Какие челленджи вы могли бы предложить?
- Я думаю, можно провести плоггинг -это комбинация бега и уборка территории. Одновременно это своеобразный бег и забота об окружающей нас территории. Или можно собрать команду и научить играть в волейбол, да и не только. В любую игру.
- Желаем вам успехов!
- Спасибо! [3, с. 67].

Одним из любимых заданий студентов является решение ребусов, кроссвордов. Составляются кроссворды с учетом тех специфических понятий, которые студентам всегда пригодятся. Например, при изучении темы «Прогрессия» использовались ребусы и кроссворд, на которые необходимо решить.

Подобные задания прививают обучающимся не только любовь к предмету, но и любовь к своей будущей специальности, расширяют словарный запас, формируют коммуникативные компетенции.

Насколько же сильно процесс преподавания языка зависит от мотивации? В данном случае «мотивация – психологический процесс, внутренняя сила студента, которая помогает ему двигаться вперед тогда, когда обычно он медлит» [4, с. 123]. У студентов нефилологических специальностей основной является внешняя мотивация, поэтому преподавателю очень важно создать все условия для успешного изучения языка. Студенты должны быть заинтересованы учебными материалами, это могут быть не только книги на языке оригинала, но и видео, и игровые материалы.

Формированию позитивной мотивации способствует благоприятная атмосфера в аудитории, вовлечение студентов в групповые формы деятельности, интересная подача материала. Кроме того, преподаватель своим личным примером может развить заинтересованность у студента. Эрудированный преподаватель, который любит свою работу,

неординарно преподносит материал, может привить студенту любовь к своему предмету, а также не только научить его языку, но и затронуть такие темы, как культура и история страны изучаемого языка. Преподавателю необходимо чередовать разные виды деятельности в ходе занятий, чтобы вызвать интерес к предмету: проводить обсуждения разных тем, затрагивая вопросы по специальности; видео уроки; онлайн уроки; круглые столы. Одновременно преподавателю следует быть генератором идей, стараться развить коммуникативные навыки у малоинициативных студентов и показать значимость владения родным / неродным языком каждому студенту.

Литература

1. Митрофанова О.Д. Научный стиль речи: проблемы обучения. – М.: Русский язык, 1985. – 229 с.
2. Верисова А.Д. Мотивация как важный фактор при изучении иностранного языка // Современные научные исследования и инновации. 2016. № 8 [Электронный ресурс]. URL: <https://web.snauka.ru/issues/2016/08/70352> (дата обращения: 27.02.2024).
3. Вишнякова С.А. Смысл и форма научного текста: Учеб. пособие для иностранных студентов. – СПб.: Сударыня, 1999. – 195 с.
4. Абаева Ж.С. Русский язык. Учебное пособие для студентов к/о факультета международных отношений (бакалавриат). – Алматы: КазНУ, 2020. – 285 с.
5. <https://nauka.club/literatura/stikhi/pro-studentov.html>
6. <https://kartaslov.ru/значение-слова/челлендж>
7. <https://alvin-almazov.ru/tennis-rus/chellendzh-challenge/>

ФИЗИКА САБАҚТАРЫНДАҒЫ ЖАҢАШЫЛ БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ

КАРИБЖАНОВА Әсел Көптілеуқызы, ЕРГЕН Маржангүл

НЗМ

Павлодар, Қазақстан

karibzhanova777@gmail.com, ergen_m@pvl.nis.edu.kz

Аңдатпа

Мектептің білім беруге қатысты мақсаты мен мұғалімнің кәсіби даму мақсатының сәйкестігі, мұғалімнің кәсіби дамуына әсер етумен қатар, оқушылардың үлгеріміне де әсер етері белгілі. Осы орайда мақалада, мұғалімнің таңдаған кәсіби даму тақырыбының сабақ барысындағы жүзеге асырылуы және жасалған жұмыстар барысы баяндалған

Аннотация

Общеизвестно, что соответствие целей школьного образования и профессионального развития учителя способствуют прогрессу учащегося. В данной статье рассматриваются реализация целей профессионального развития учителя в процессе урока

Елбасымыздың 2012 жыл 14 желтоқсанында ұсынған жолдауында «Бәсекеге қабілетті дамыған мемлекет болу үшін біз сауаттылығы жоғары елге айналуымыз керек. Сондай-ақ балаларымыздың, жалпы барлық жеткіншек ұрпақтың функционалдық сауаттылығына да зор көңіл бөлу қажет» деп айтқан болатын. Жас жеткіншек ұрпақтың сауатты болуы мұғалімдерге байланысты. Сондықтан, қазіргі таңда тұлғалық-гуманистік бағытталған, сын-тұрғысынан ойлайтын, мәдениетті, жаңашыл идеяларды бағамдай білетін, жаңашыл педагогикалық технологиялармен қаруланған, пән бойынша білімі терең, жоғары қатысымдық қабілетке ие мұғалім қажет.

Мектеп пен мұғалімнің мақсаттары өзара байланысқан болуы керек десек. Осыған орай осы кезеңдегі менің педагогикалық іс-әрекетімнің мақсаты: оқушыларға білімдер жиынтығын игертумен қатар, оқуға деген ынталарын арттырып, қалай оқу керектігін үйрету; оқушылардың тұлғалық құндылықтарын қалыптастырып, білімді өздігінен тиімді игеруіне жағдай жасау [1].

Осы мақсатқа қол жеткізу үшін, төмендегі міндеттерді жүзеге асырамын:

Білімділік міндеттері:

жаңашыл педагогикалық технологияларды қолдана отырып, арнайы теориялық білімдер жүйесін қалыптастыру;

тәлім алатын әр оқушының жеке тұлғалық қажеттілігі мен қызығушылығын білу, оның мүмкіндіктері мен қабілеттерін әділетті бағамдай алу;

сабақтарды жоспарлауда әр оқушының таңымдық қабілеттерін ескеру;

тұлғалық-бағдарланған білім беру принципінің жүзеге асыру мақсатында тиімді оқу-әдістемелік кешен базасын жинақтау;

оқушылардың танымдылықтарын дамыту.

Тәрбиелілік міндеттер:

оқушыларда алдағы өмірде қажет болатын тұлғалық құндылықтарын қалыптастыру (ұжымда жұмыс жасай алу, еркіндік, отансүйгіштік, толеранттық т.с.с.),

салауатты өмір салтын сақтауға баулу.

Дамытушылық:

тұлғаның психофизиологиялық қасиеттерін: ес, жады, логикалық ойлау, зейін, зият қарларын дамыту;

қалыптасып қалған қабілеттерін: топпен жұмыс жасай алу, қарым-қатынас мәдениетін арттыру;

білімге деген, білімді игеруге деген құштарлықтарын дамыту.

Коррекциялық сипаттағы міндеттер:

оқушының өзін-өзі бағалауында, мұғалім оқушы іс-әрекетін бағалауда, өзара бағалауладағы ақаулықтарды дер кезінде анықтап оқушының іс-әрекетіне қажетті қосымша түзетулерді енгізіп отыру;

оқушы денсаулық жағдайына түзетулер енгізу (омыртқа сүйегінің майсыуы, көз, т.с.с.).

Жеке қызығушылықтары мен қажеттіліктерін анықтау үшін алғашқы ата-аналар жиналысында ата-аналармен жеке әңгіме жүргіздім. Әңгіме барысында, балалары немен шұғылданғанды ұнатады, жалпы қандай қызығушылықтары бар екендігін анықтай алдым. Алған мәліметім әр оқушы бойынша толық болуы үшін ата-аналарға сауалнама өткіздім. Сауалнама нәтижесінен оқушының мінез-құлықтары, оқушылардың жеке тұлғалық дамуы, қызығушылықтары бойынша деректер алдым. Сынып кураторлары мен мектеп психологымен де тығыз байланыс жасауға тырысып келемін. Сауалнама нәтижелерін сараптай келе, оқушылар мен ата-аналардың жалпы мектеп ұжымынан жаңашылдықты күтетінің, аңғардым. Ескере келе, сабақ барысында үнемі төмендегі педагогикалық жаңашыл технологияларды қолдануды жөн көрдім: мәселелік-ізденушілік; кішігірім зерттеушілік технологиялары; АҚТ қолдану; дамыта оқыту; жеке тұлғаға-бағытталған оқыту технологиясы [2].

Әр сабағымды жағымды психологиялық ахуал тудырудан бастаймын. Білім беру үрдісін танымдық эмоционалдық жағдайда өткізуді қалаймын, бұл психологиялық және физиологиялық күйзелістің алдын алуға жағдай жасайды.

Денсаулықты сақтау технологияларына тұлғаға-бағдарланған білімді жатқызамыз. Себебі білім беру жүйесінің тұтқасы ол – оқушы тұлғасы, бұл жағдайда оқушы білім беру үрдісінің субъектісі болып табылады. Тұлғалық-бағдарланған білім беру оқушыға, олардың тұлғалық ерекшеліктерінің дамуына бағытталған. Сонымен қатар, қазіргі таңда білім берудің барлық жүйесіне ақпараттық-технологияларды толық енгізу жүзеге асырылуда. Сондықтан, әр мұғалімнің алдына бірқатар жаңа міндеттер қойылды: ақпараттар ағынында бағдарлана алу; оларды анықтай алу, қолдану және өндеу, оқушыларды ақпаратпен жұмыс жасай алуға үйрету;

Сабақ барысында ақпаратты саралап беретін болдым, ол сараланып берілу төмендегі кезеңдер арқылы жүзеге асырылады:

1 кезеңде оқуға дейін ақпаратпен жұмыс жасау:

Ақпараттың негізгі тақырыбы бойынша оның мазмұнын алдын-ала ұғу, пайымдау, тақырыптық эмоционалдық бағыттылығын айқындау. Оның негізгі ерекшеліктерін зерделеу;

Сабақтың міндеттерін оқушылардың сабаққа жалпы дайындығын (оқу, уәжілік, эмоционалдық, психологиялық) ескере отырып қою.

2-кезең. Ақпаратты оқу үстіндегі жұмыс

Ақпаратпен бастапқы танысу. Өздігінен оқу (үйде немесе сыныпта), оқу-тыңдау, ақпарат ерекшеліктеріне қарай, оқушылардың жас ерекшеліктері және жеке мүмкіндіктеріне қарай оқу түрлерін араластырып беру (мұғалім таңдауына байланысты). Ақпарат бойынша алғашқы

түсініктерін анықтау, мысалы әңгімелесу арқылы, бастапқы әсерлерін, сұрақтарға жазбаша жауаптарын есепке алу және т.б

Ақпаратпен қайта танысу. Барлық ақпаратты немесе оның жеке бөліктерін баяу «ойланып» оқу. Ақпараттағы негізгі құбылыстар мен заңдылықтарға сұрақтар қою. Заңдылықтарға пайымдаулар жасау. Оның әрбір мазмұнды бөлімдеріне белгіленген сұрақтарды қою;

Ақпарат мазмұны бойынша әңгіме. Оқылғандарды зерделеу. Оқушылардың ақпарат мазмұны бойынша алдын-ала болжамдарының дерек соңындағы қорытындыларымен сәйкес келуі. Зерделеуші сұрақтар қою.

3 -кезең. Ақпаратпен танысу аяқталғаннан кейінгі жұмыс:

Ақпарат бойынша мағыналық әңгіме. Оқылғанды ұжымдық талқылау, пікірталас. Ақпараттың негізгі идеясы, оның басты заңдылықтары мен құбылыстарын анықтау;

Оқулық материалдарымен, қосымша ақпаратпен жұмыс (ғаламтор көзінен алынған басқа деректер);

Тараулар, иллюстрациямен жұмыс. Демонстрациялар мен тәжірибелерді қарастыру;

Оқушыларға шығармашылық тапсырма беру. Тапсырмалар оқушылардың тақырыпты өзіндік қырынан таныстыра алатындай, өздігінен ой қорытып, саналы түрде толықтырып, шығармашылық танытып, әр ақпаратқа өздігінен үлес қосу (постер дайындау, тақырып деректерін трек схемаға келтіру, сурет салу, байланысын анықтау, өмірмен байланыстыра алу).

Сабақтың тақырыбы мен міндетерді анықтауды негізінен оқушылар жүргізетіндей дағдыландырдым. Мен қоятын негізгі сұрақтар «біз нені зерделейміз?», «Біз бүгін сабақта не өтеміз деп ойлайсыңдар?», «Бізге бұл не үшін қажет?», т.с.с. оқушылар өз бетімен жұмыс жасауға, қажетті ақпаратты ізденуге дағдыланған. Әр оқушының тақырып бойынша бар білімдері мен игерген білімдерін ескере отырып, әр оқушының жүргізетін жұмысын дұрыс ұйымдастыруға тырысамын. Мәселелік-ізденушілік тапсырмаларын қолдану арқылы білім мазмұнының қызықты болуын қадағалаймын. Білім беруге деген мұндай ұстаным, маған сабаққа әр оқушыны тартуға мүмкіндік береді. Тапсырмаларды орындауда мен оқушылардың түрлі жауаптарын мұқият тыңдауға тырысамын, кейде пікір-талас тудыралық ойларын да мұқият тыңдаймын [3].

Өз сабақтарыма оқушылардың танымдық белсенділіктерін арттыратын төмендегідей әдістерді жиі қолданамын: психикалық үдерістерді: назар, елес, есте сақтау, логикалық пайымдауларды дамытуға бағытталған тапсырмалар; дифференцияланған өздік жұмыстары (қызығушылықтары бойынша, күрделілік деңгейі, өнімділігі бойынша); үй тапсырмаларын даралап беру (көлемі, күрделілігі, шығармашылық бағыттылығы бойынша); дифференцияланған бағалау әдістері; түрлі көрнекіліктерді қолдану.

Көрнекіліктің маңызын оның атқаратын мына қызметтерінен көруге болады: оқушы назарын өзіне аударып, көңілін басқаға алаңдатпайды; оқушының сезім мүшелеріне әсері, ықпалы өте күшті; он рет айтқаннан, бір рет көрсеткен тиімді; көрнекілікте нақтылық жоғары сатыда; көрнекілік оқушыны қызықтырады; тез түсінуге көмектеседі; есте сақтауға әсер етеді; ойландырады; өткен материалды дұрыс қолданудың жолын көрсетеді.

Сабақ соңында тек қандай тақырыпты өттік, қандай материалмен таныстық деген сұрақтар ғана қоймай, бүгінгі сабақ бойынша толық кері байланыс алуға тырысамын. Себебі осы аралықтағы іс-әрекеттегі зерттеу жұмысымның тақырыбы: Кері байланысты сауатты тұрғыдан қайлай орнатамын? Мысалы, бастапқыда кері байланыс тек «смайликтерді түстер бойынша көрсету», «ұшақтарды орналастыр» болатын болса, кейінгі кездегі кері байланыс тек эмоционалдық тұрғыдан емес сонымен қатар, мағынасы толық ашылатын оқу мазмұны мен оқушының іс-әрекеті туралы, құрбы-құрдастарының сабақ барсысындағы әрекеттерін бағалай алатындай формада өткізіп келемін. «Не ұнады (не ұнамады), неліктен?», «қандай жағдайды қайталап орындар едің?», «нені өзгерткім келеді?», «сабақ қиын болды ма?», «қандай білім мен тәжірибе алдым?», «оқу мақсатына жету үшін, бүгін не істедім?», «көңіл күйім қандай болды және ол неге байланысты?», «өзгелерді қалай қуанта алдым?», «мені бүгін кім қуантты?» т.с.с сұрақтарды жиі пайланып, олардың толық жауап берулерін қадағалаймын.

Қолданған әдебиеттер:

1. Қазақстан республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылға арналған мемлекеттік бағдарламасы (I кезең).

2. Хабиб О.А. Организация учебно-познавательной деятельности учащихся. –М: Педагогика, 1979.
3. Стрезикозин В.П. Организация процесса обучения в школе. //М: Просвещение, 1968.

МҰҒАЛІМНІҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТІНІҢ ДАМУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ
КАРИПБАЕВА Шынар Тоқтарқызы
«ALIKHAN BOKEIKHAN UNIVERSITY»
Семей, Қазақстан
shinar_semei@mail.ru

Аннотация

Мұғалімнің шығармашылық ойлауы-педагогикалық шеберлікті сәтті игерудің негізгі шарты. Мақалада педагогикалық шеберлікті меңгерудің айқындаушы шарты педагогтің шығармашылық ойлауын дамыту болып табылатындығы көрсетілген.

Аннотация

Творческое мышление учителя - основное условие успешного освоения педагогического мастерства. В статье указано, что определяющим условием освоения педагогического мастерства является развитие творческого мышления педагога.

Әрбір адам өз өмірінде шығармашылықпен бетпе-бет келеді, ол бізге жаңа нәрсе ашуға мүмкіндік береді. Шығармашылық адам қызметінің қозғаушы күші болып табылады. Отандық психолог Л.С Выготский былай деп жазды: «Шығармашылық - ұлы көркемөнер туындыларын жасаған, технология саласындағы қандай да бір жетілдірудің үлкен ғылыми жаңалығын немесе өнертабысын жасаған бірнеше таңдаулы адамдардың, данышпандардың, таланттардың үлесі».

Көптеген ғалымдар шығармашылықты зерттеп, оны зерттеудің әртүрлі тәсілдерін әзірледі, сонымен қатар шығармашылық теориялары да бар.

Көне грек ғалымдары мен философтары шығармашылық ойлау феноменін түсіндіруге тырысты. Мысалы, Платон өзінің зерттеуінде шығармашылықты жоғары жағдайға ұмтылыспен теңестіреді. Бұл жерде айтқысы келгені – жанның, рухтың құмарлығы – сұлуға ой жүгірту қажеттілігі. Шығармашылық ойлау мәселесіне ғылымдағы кейбір көзқарастарды қарастырайық.

Ассоцианистік тәсіл барлық когнитивтік процестерді элементтер арасындағы байланыстар арқылы қарастырады [1]. Психикалық тәсіл элементтердің құрылымы ретінде, ал қауымдастықтар - осы элементтер арасындағы байланыс ретінде ұсынылған. Дегенмен, ассоциативтік психология саналы ойлауды ғана таныды, ал шығармашылық жалпыға бірдей санасыз (атап айтқанда, интуицияға) негізделді. Осы себептен ғылым шығармашылық ойлау феноменін түсіндіре алмады.

Дегенмен, бұл тәсілді қолдайтындар шығармашылық психологияның дамуына өз үлестерін қосты. Олар белгілеген қауымдастық заңдары бұрынғы жағымсыз тәжірибе мәселенің шешілуіне шығармашылық тұрғыдан қалай кедергі келтіруінің себебін түсіндіреді. Бұдан басқа, бұл заңдар кездейсоқтық пен қауымдастық гирляндары сияқты адамның шығармашылық тұрғыдан ойлауына көмектесетін әдіске негіз болғанын атап өткен жөн.

Психологиялық-педагогикалық әдебиетте шығармашылық қиялды бөліп көрсетеді. Шығармашылық қиялы адам алатын тәжірибе аясында жаңа нәрсе тудырады, бұл ретте алынған тәжірибенің көшірмесі ғана жасалмайды, тек адамның өзінің басқа адамдардан таба алмайтын қасиеттерімен бейнеленеді. Осыдан креативтілік қиялға байланысты екенін растаймыз. Біз жаңа тәжірибе жинақтаймыз, оған кіре отырып, бірдеңе құра бастаймыз.

Креативтілікте шығармашылық ойлаудың маңызы зор. Отандық зерттеушілер ойлау арқылы - шындықты бейнелеудің психикалық процесі, адамның шығармашылық белсенділігінің жоғары нысаны деп қарастырады [2]. Ойлау объектілерді бейнелеу процесі болып табылады және ол адам санасындағы олардың субъективті бейнелерінің, олардың мәні мен мағынасының адамдардың тіршілік ету жағдайларындағы нақты қарама-қайшылықтарды шешу үшін, оның жаңа мақсаттарын қалыптастыру, табиғат пен қоғамның объективті

күштерінің мәнін ашатын жаңа құралдар мен оларға қол жеткізу жоспарларын ашу үшін шығармашылық өзгеруі болып табылады.

Отандық психологиядағы шығармашылық ойлау проблемасы өнімді проблема ретінде қарастырылады. Зерттеушілер кез келген ойлау процесі өнімді және репродуктивті компоненттерге негізделгенін көрсетеді. Шығармашылық ойлау мәнін ашуға, сондай-ақ шығармашылық қызмет тетіктерін және шығармашылық ойлау табиғатын анықтауға көп көңіл бөлінеді. И.Я. Лернер шығармашылық ойлауды оның өнімімен сипаттайды. Оның ойынша, шығармашылық процесінде адам өзінің даралығын көрсете отырып, субъективті жаңа нәрсе жасайды.

Автор Д.Б. Богоявленская, шығармашылық берілген проблеманың шегінен шығуға ұмтылыс ретінде көрінетін ахуалдық тұрғыдан бейімделмеген белсенділік болып табылатынын көрсетеді [3].

Отандық зерттеуші В.Н. Дружинин шығармашылық ойлауды білімнің өзгеруімен байланыстырады (ол қиялды, қиялды, гипотезалардың пайда болуын және т.б.).

Мұғалімнің шығармашылық ойлауы - ең алдымен:

- моральдық сананың жоғары деңгейі;
- қойылған міндеттердің оңтайлы бірегей шешімдерін үнемі іздеу;
- творческий стиль мышления;
- проблеманы көру қабілеті;
- қайшылықтарды анықтау;
- шығармашылық қиялы, дамыған қиялы;
- нақты еңбек жағдайларында тиімді нәтижеге қол жеткізуге ұмтылу;
- жалпы мәдениеттің жоғары деңгейі.

Танымал ғалымдар мұғалім қызметін шығармашылық қызметке айналдырудың негізгі шарттарын бөліп көрсетеді:

- өзін педагогикалық процесте жаратушы ретінде сезіну;
- өзінің педагогикалық қызметінің мәнін, мәні мен міндеттерін, оның мақсаттарын түсіну;

- өзінің шығармашылық даралығын сезіну, мұғалімнің шығармашылығы

Мұғалімнің шығармашылық ойлауы қамтамасыз етеді:

бастапқы және стандартты емес әдістемелерді, сонымен қатар тәрбиелік қайшылықтарды, мәселелер мен қиындықтарды шешу жолдарын анықтау;

дереу шешуді талап ететін өзекті оқу-тәрбие проблемаларын жүйелі түрде іздестіру;

педагогикалық қызметтің әдістерін, тәсілдерін, нысандарын, стилін жүйелі, дәйекті жетілдіру;

білім алушылар үшін оқу - тәрбие іс-шараларын инновациялық жүзеге асыруға шығармашылық ұмтылыс;

болашақ оқу-тәрбие әрекеттерін болжай білу және олардың нәтижелерін болжау және т.

б.

Шығармашылық ойлау шығармашылық қабілеттерінің дамуына үлкен әсер етеді. Мұғалімнің ойлау функциясы-бұл өзінің интеллектінің ерекшеліктерін анықтай білу: жад көлемі, ақпаратты қабылдау жылдамдығы, қажетті ақпаратты сақтау уақыты.

Мұғалімнің шығармашылық ойлауының қалыптасуының үш деңгейі бар:

Бірінші деңгей - білім алушылармен қарапайым өзара іс-қимыл деңгейі. Педагог кері байланысты пайдаланады, оның нәтижелері бойынша өз әрекеттерін түзетеді. Бірақ ол «әдістемемен», үлгімен, басқа оқытушылардың тәжірибесімен жұмыс істейді, шығармашылық идеяларды, жұмыс әдістері мен тәсілдерін пайдаланбай, үлгілі ойлайды.

Екінші деңгей - жоспарлаудан бастап қызметті оңтайландыру деңгейі. Бұл жерде шығармашылық педагогке белгілі мазмұнды, оқытудың әдістері мен нысандарын және жаңа шешімдерді іздеуді талап ететін креативті идеяларды шебер таңдау мен орынды үйлестіруден тұрады.

Үшінші деңгей – эвристикалық. Мұғалім білім алушымен тікелей қарым-қатынас жасаудың шығармашылық мүмкіндіктерін де пайдаланады. Мұғалімнің шығармашылық қабілетінің ең жоғары деңгейі оның толық дербестігімен сипатталады. Ол дайын әдістерді қолдана алады, бірақ оларға өзінің жеке көзқарасын сала алады. Ол олармен оның

шығармашылық даралығына, оқушының жеке басының ерекшеліктеріне, топтың нақты дайындық деңгейіне, тәрбиелеуіне және дамуына сәйкес болған жағдайда ғана жұмыс істейді.

Жас мұғалімдердің шығармашылық қызметі, әдетте, имитациялық сипатта болады, бұл өзінің шығармашылық даралығын қалыптастыру жолындағы табиғи кезең болып табылады. Мұғалімнің шығармашылығы тәжірибеге, тұжырымдамаға, идеяға, жеке мысалға, формаға, әдіске еліктеу негізінде еліктеу компонентінің тұрақты төмендеуімен, демек, педагогикалық іс-әрекеттің шығармашылық құрамдас бөлігінің дәйекті өсуімен туындайды. Осылайша, шығармашылық имитациядан дамиды, яғни шығармашылық имитация және имитациялық шығармашылық арқылы шынайы шығармашылық ойлауға көшіру.

Қазіргі жағдайда шығармашыл мұғалім – ең алдымен, ғылыми шығармашылық психологиялық-педагогикалық ойлауы, педагогикалық шеберлігі жоғары, педагогикалық интуициясы дамыған, сыни талдауы бар, кәсіби өзін-өзі дамытуға қажетті зерттеуші [4].

Осылайша, жалпы алғанда, шығармашылық ойлау мәселесін зерттеудің екі негізгі тобын ажыратуға болады, олар төменде келтірілген:

Шығармашылық психологиясының негіздерін, сондай-ақ ойлауды шығармашылық іске асырудың заңдылықтары мен тетіктерін қарастыратын жалпы психологиялық және тұжырымдамалық бағыттағы зерттеулер;

Жеке мінездемелер мен шығармашылық әрекетке қабілеттілікті анықтайтын, сипаттайтын, жүйелейтін дифференциалды-психологиялық типтегі шығармашылық тәжірибелік-эмпирикалық зерттеулер.

Сонымен, мұғалімнің шығармашылық ойлауын дамыту процесінің маңызды ерекшеліктері: өзіндік және стандартты емес әдістерді, тәрбиелік қайшылықтарды, проблемалар мен қиындықтарды шешу жолдарын анықтау; қазіргі білім беру проблемаларын жүйелі іздеу; педагогикалық қызметтің әдістерін, тәсілдерін, формаларын, стилін жүйелі, дәйекті жетілдіру; оқу қызметін инновациялық жүзеге асыруға шығармашылық ұмтылыс; жаңаға және стандартты емеске ашықтық; стереотиптік ойлау стилінен бас тарту; күнделікті әрекет стилінен алшақтау мүмкіндігі; болашақ тәрбиелік іс-әрекеттерді және олардың нәтижелерін болжау қабілеті.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Сотиболдиева, М. К. Креативность и творческое мышление как важные составляющие профессиональных компетенций будущих педагогов / М.К. Сотиболдиева // Вопросы науки и образования. 2018. №2 (14).
2. Тоджибаева, К. С. Креативность и творческое мышление как важные составляющие профессиональных компетенций будущих педагогов / К.С. Тоджибаева // Вопросы науки и образования. 2018. №8 (20).
3. Намазбаева Ж.И. Психологические основы развития творческой интеллектуальной личности в образовательной среде: монография. - Алматы, 2012.
4. Неудахина, Н.А. Основы педагогического мастерства: учебное пособие / Н.А. Неудахина. - Барнаул: Изд-во АГАУ, 2009

МӘДЕНИ МҰРА – ЗЕРГЕРЛІК ӘШЕКЕЙДІҢ СЫРЫ

КЕМЕЛОВА Қалипа Шахизақызы

«Отырар» мемлекеттік археологиялық музей-қорығы»

Түркістан облысы, Отырар ауданы, Қазақстан

halipa.kemelova@mail.ru

Резюме

В статье представлена информация о ювелирных изделиях казахского народа в качестве украшений не только для красоты но и их обрядовый смысл и значение.

Summary

The article presents information about the jewelry of the Kazakh people as jewelry not only for beauty but also for their ritual meaning.

Қазақ халқының қолөнерінің жете дамыған түрлерінің бірі зергерлік өнер. Мәдени мұрамыздың ең негізгі түрі зергерлік өнер болса, ол халқымыздың көне заманнан бері келе жатқан рухани және материалдық мәдениетін құрайды. Ерте кезден-ақ, қазақтың қолөнер туындыларын әлемдік мәдениеттің көрнекті қайраткерлері де қызыға зерттеген. Мысалы, Геродот былай деп жазып қалдырған: «Олардың барлық заты алтын мен мыстан жасалған жайдың металдан істелген бөлшектері, оғы, айбалталары мыстан істелген. Бас киім мен белдік әшекейлері түгелдей алтыннан жасалған. Сондай-ақ, ат омырауындағы өмілдіріктер де мыстан соғылып, жүген сулығы ауыздығы тағы да басқа бөліктері түгелдей әшекейлендіріп, безендірілген».[1:8]

Қай халықтың болмасын заттық, рухани мәдениетінің жиналу, зерттелу тарихының басталған уақытын дөп басып айту қиын. Халықтық мәдениет қаншалықты көне болса, оның зерттелу тарихы да соншалықты тереңнен қамтылады. Сол сияқты қазақ халқының мәдени мұраларының бірі зергерлік өнер - бұл халықтың ұзақ уақыттық жемісінің нәтижесі. Атадан балаға беріліп, ұрпақтан-ұрпаққа жалғасын тауып келе жатқан әсемдік пен әдемілікті талап ететін бұл өнер тарихи жазба деректерге қарағанда, Қазақстан жерінде бұдан екі жарым мың жыл бұрын пайда болған деседі. Қолөнердің бұл саласы терең ой мен мұқият тәзімділікті қажет ететін- ұстаның жасаған нәзік бұйымы зергерлік. Негізінен, зергерлік өнері- тамырын тереңнен алатын дәстүрлі мәдениеттің көрікті де көрнекті саласы. Ел арасында бұл өнерді өте жоғары бағалап, зергер болу киелі де қасиетті, оған алдымен табиғаттан дарыған тума талант керек, атадан балаға немесе ұстаздан шәкіртке ауысып отыратын тылсым сыры бар деп айтады. Түрлі –түсті металдардан түйін түйіп, әшекей бұйымдар жасаумен айналысатын ұсталар мен зергерлер қолданысына қарай әшекейлерді басқа, мойынға, құлаққа және мұрынға, қолға, белге және аяққа, сырт киімге т.б.тағылатын әшекей атаулары деп бірнеше топқа бөліп қарастырған. Мұндағы атаулардың тәрбиелік, танымдық қызметіне қарай бірнеше типке бөлініп, атау берілген. Міне, мұндай қайталанбас ұлттық қазынамызды жоғалтпай өскелең ұрпақтың өткеніне ой салуына негіз беретін бірден –бір мекеме музейлер. Осындай сан-салалы өнер мен ғылымның ордасы, Отырар мемлекеттік археологиялық қорық- музей қорында да жалпы саны 25000-нан аса жәдігер болса, онда археологиялық, этнографиялық және басқа да салаларға жататын жәдігерлер саны күн санап арта түсуде.

Жалпы, музей қорында кездесетін қолға және құлаққа тағатын зергерлік әшекейлердің ішінде жүзіктер мен сақиналар коллекциясы өте көп. Енді, солардың басты-бастыларына жеке-жеке тоқталсақ артық болмас. Олар бір –біріне өте ұқсас болғанымен бұйымның көзіне қондырылған тасына, жасалу тәсіліне, таңбалары мен ою-өрнегіне қарай атауы да өзгеріп отырады. Негізінен, қордағы жүзіктер бір-біріне ұқсас болғанымен өзіндік айырмашылықтары бар; саусақ сұғатын шеңбері таза алтын немесе күмістен соғылып, саусақ сыртына қараған бетіне асыл тастан көз орнатылған, әр түрлі пішінде әзірленген алақанының беті өте сәнді де әсем әшекейленіп жасалған. Жүзік деп аталуының себебі, ажар, бет, жүз деген сөздердің мағынасынан шықса, ал тасы жоқ тек алтын мен күмістің өзінен ғана көз шығарған бұйымды сақина деп, ондағы «сақ» түбірі берік, мықты, мығым деген мағынаны береді [2:358]. Көзі жоқ шығыр түріндегі әшекей бұйымды балдақ деп атайды.

Жүзік пен сақинаның киелілігімен қасиетіне сенушілік-түркі халықтарына, басқа да шығыс елдеріне көп тараған түсінік. Осы арада тарихи-этнографиялық деректерге сүйене отырып және мұражай қорындағы, жоғарыдағы аталған әшекейлердің бірнеше түрін өз қолымызбен ұстап, көзбен көріп зерттеуіміздің нәтижесінде жүзіктің тек бір көзі бар сақинадан тұратын әшекей емес, бірнеше асыл тастардан көз қондырылған бұйым екенін айта кетуіміз керек. Және о,баста әшекей заттар күміс пен алтыннан соғылмай тұрып, асыл тастарды тұмар ретінде жекелеп те, тізбек күйінде де пайдаланып келді. Адамның көз жауын алып жалтылдап тұратын алтын мен күмісті ертедегі адамдардың «қасиетті» санағаны тарихи, археологиялық деректерден белгілі. Бірақ, олардың ерекше қасиеті мен кереметі жайындағы түсінік, адамдардың сол кезге дейінгі кездейсоқ табылып жүрген, әшекейге көз етіп орнатылған асыл тастар туралы наным- сенімін, әдет-ғұрыпын жойып жібере алған жоқ. Мысалы: халқымыз зергерлік өнерінде ақ тасты көп пайдаланған. Берекелік, молшылық әкеледі деп ырымдаған. Немесе «Перуза» тасы. Көгілдір аспан түстес. Ашықтықты, жарқындықты білдіреді. Інжу (жемчуг) көз қарашығын шел басудан, көз сүйелін болдырмаудан сақтайды. Ал, маржан көз дуаның әсерінен немесе азғындаушылыққа ұрынудан сақтайды. Салғырт –дүр (янтарь) - тамақ

ұрасы мен жемсаудың ісігін басады. Құлпырма тас-көз тиюден қорғап, әрі дұрыс жолға бастайды. Сондай-ақ, ақық мол бақыт әкеледі, ал меруертті әшекейдің сәндігі үшін ғана емес, көз сұқтан сақтайды деген т.б. осы сияқты халық арасында біздің заманымызға дейін келіп жеткен наным-сенім түсініктерді келтіруге болады. Халқымыздың санасында көз қондырылған зергерлік бұйымның көз тиюден алдын ала сақтайтын қасиеті бар деген ұғым үстем болған. Асыл тастардың айрықша қасиеттілігі туралы ұғым шығыс халықтарының бәріне кеңінен тараған. Осы асыл тастардың қасиеттілігіне сенушілік қазақ халқының тұрмыс-дәстүрінде бүгінге дейін сақталған. Әр тастың өз энергетикасы, адамға әсері болады деген түсінік күні бүгінге дейінгі халқымыздың тұрмыс-дәстүрінде кездеседі. Демек, асыл тастан көзі бар алтын, күміс әшекейлер, бұйымдар, адамды түрлі қауіп қатерден, тіл-көзден, ауыру сырқаудан т.б. сақтайтын жан-жақты қорғаушы күші бар тұмар ретінде пайдаланған. Сондай-ақ, әр түрлі зергерлік бұйымдарды көз салып әсемдеу үшін қолданылатын асыл тастардың түрі де өте көп. Оның ішінде гауһар, ағыл, інжу, сутас (хрусталь) сияқты аса бағалы тастармен қатар, ел ішінде кеңінен тараған ақық, маржан, меруерт, сыңғыр, перезе және түрлі- түсті шынылар жиі қолданылады. Осындай асыл тастардың әшекейлерге қондырылып салынуын тас немесе көз дейді. Бұл әрине ешбір астарсыз тура мағынасында айтыла салмағаны анық.

Жалпы, зергерлік әшекейлердің тұтас тұрқы да, тұрпаты да, жекелеген бөлшектері де, материалы мен ою-өрнегі де белгелі бір мән- мағына білдіреді. Сондықтанда зергерлік бұйымдар тек сән- салтанат үшін ғана емес, әдет-ғұрып, наным- сенімге де тікелей байланысты болғандықтан кез-келген әлеуметтік ортаның өкілі өз хал - қадірінше әр түрлі әшекейлер тағуға тырысқан.

Осы асыл тастардың жүзік көздеріне орнатылуына және жасалу материалына байланысты бірнеше жүзік атаулары бар. Мысалы, гауһар жүзік-гауһар тасты жүзік:- «Ләтипаның қолында гауһар жүзік, боз балалар қарайды көзін сүзіп»- деген жыр шумақтары баспасөз беттерінде кездеседі [3:14]. Қола жүзік-мыстан соққан жүзік. Қос бауырдақ-екі саусаққа қатар киетін, үсті тұтас (дөңгелек) жүзік. Құдағи жүзік- қос бауырдақты, қыз шешесінің құдағиына сыйлайтын қымбат бағалы жүзік. Құсмұрын жүзік-бір саусаққа салатын, үсті құс тұмсығындай сүйір болып келетін жүзік. Меруерт жүзік – меруерт көзді жүзік. Қасты жүзік – үлкендеу тас, шыны қондырылған жүзіктердің жалпы аты. Бұл жүзік дөңгелек пішінді негізгі бөліктен, сырт жағында табаны бар қастан және шығыршықтан тұрады. Шығыршығы қасқа дәнекерленіп, оның бетіне қоңыр түсті шыны қондырылған. Шынының үстінгі беті сымкәптеу тәсілімен жасалған зерлі сымдармен айқаса орналасқан жолақтармен әшекейленген. Қалқаншаның шеті де зерленіп сымкәптеу тәсілімен әсемделген. Осы атаумен аталған әшекей бұйымдарына мына жүзікті жатқызуға болады.

Ал, енді зергерлік бұйымдардың ішінде жүзіктермен қатар ерекше көзге түсетіні – сақина. Бұл бұйымды көбінесе алтыннан немесе күмістен жасайды. Қазақ тұрмысында дайындалатын ас адал болуы үшін әйелдің қолында міндетті түрде сақина не жүзік болуы керек деп санаған. Сол сияқты «сақинаны сәнге салмайды, тазалыққа салады», «Сақина сәнге жатпас, айқай әнге жатпас» деген мақалдар мұның тек сәндік үшін ғана емес, ғұрыптық қызмет атқарғандығын білдіреді [4:5]. Бұл сөздің төркіні сақинаны тек сәнге ғана емес, гигиеналық та қызмет атқаратынын аңғартады. Дана халқымыз сақина соғылатын күмістің таттануға ұшырамайтынын, олардың судың, тамақтың тез бұзылмауына септігін тигізетінін, денсаулыққа жағымды әсер ететінін этнографиялық көптеген зерттеулерден көруге болады. Мысалы; бұрынғы кезде жас келіншектер нәрестесін шомылдырарда, я болмаса тамақ дайындарда ауылдағы қарт әжелер: «Қолыңа күміс сақинанды салып ал, ол тазалыққа, адалдыққа жақсы», -деп ескерткен. Қазақ халқы ежелден күмістің адам ағзасына пайдасы бар деп сеніп, күміс ыдыспен тамақ

ішіп, күміс әшекейлер тағып, сәби дүниеге келгенде нәрестені күміс теңге салынған суға шомылдырып, «Баланың күні күмістей жарық болсын» деген әдет-ғұрып жөн-жоралығы күні бүгінге дейін ел ішінде кездеседі [5].

Сондай-ақ, сақинаның жасалуы жүзіктен қарағанда оңай, себебі оның сыртына шапқымен шеку, бізбен безеу әдісімен жасалған қарапайым ою-өрнектерден басқа ештеңе жүргізілмейді. Кейде тіпті ою-өрнексіз жасалатын сақиналар да көп. Сондай сақиналардың бір түрі- саусаққа киер шығыршықтан және сопақ қалқаншадан тұратын, сопақ тілім кертпемен әшекейленген, ортасында өшіңкіреген «мүйіз» ою-өрнегі, айнала шетіне ромб түріндегі сызықтар түсірілген осы бір бұйымды айтуымызға болады.

Мұражай қорындағы құнды жәдігерлердің бірі-құс тұмсық сақина. Бұл құс тұмсық сақинаның сипаты- екі терең сызықпен зерленген саусаққа киер шығыршықтан және құс тұмсығы түріндегі үстінгі беттен (3,8смx2,5смx0,8см) тұрады. Құс тұмсығы тәрізді қас екі тіліммен бүйірлік таспадан дәнекерленген. Бүйірлік таспаның шеті ширатылған

сымкәптеу қатарларымен әшекейленген. Бет жағындағы тілім ойынды жапырақ түрінде, қастың ұшы түйіршік тамшымен көркемделген.

Құс тұмсық сақинаны негізінен бойжеткен қыздар таққан. Дана халқымыз бұл әшекейді- бақыттың, тәуелсіздіктің, құс сияқты еркіндіктің белгісіне балаған. Дәстүр бойынша ұзатылып бара жатқан қызының қолындағы құс тұмсық сақинаны анасы шешіп алып, қыз жасауымен бірге орамалға түйіп, сандығына салып жіберетін болған. Бұл әшекей қыз жағдайының хабаршысы ретінде кейін қайтып келуі керек. Егерде қыздың төркін жағынан оның қал-жағдайын білуге барған інілері осы құс тұмсық сақинаны қайтып әкелсе, қыздың анасы қатты қуанып, құдағайым қызыма өз қызындай қарайды екен деп, кішігірім той жасайтын болған. Яғни, біздің түсінігімізде сәндік бұйым болып есептелетін зергерлік бұйымдардың мағыналы мақсаты бар екендігін ата-бабаларымыздың ұстанған тәрбиелік мәні бар осындай әдет-ғұрыптарынан көруге болады.

Алайда, ертедегі қас шеберлердің қолдарынан шыққан осы бір туындылар яғни, сақина ,жүзік сияқты дара бұйымдары әлі күнге дейін зергерлік өнердің құнды ескерткіштері ретінде бағаланып, мұражай қорында сақталуда.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Балкенов Ж. Халық мұрасындағы ұлттық өрнек және рең. Ғылыми әдістемелік монография. –Қарағанды :КарГУ, 1996.- 198б.
2. Б.Хинаят, А.Сужикова. Қазақ халқының ұлттық киімдері. Национальная одежда казахского народа. National dothes of Kazkh people. -Алматы кітап баспасы,2011-384б.
3. Қазақ әдебиеті 1980,31 қазан,14 бет.
4. Ш. Тоқтабаева.Казахские ювелирные украшения. Алма-ата, 1985-5 стр.
5. Э.А.Масанов. Қазақ ауылындағы ұсталық және зергерлік қолөнері.- Алматы,1961.

ЦИФРОВИЗАЦИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ: ПЛЮСЫ И МИНУСЫ

КЫСТАУБАЕВА Зульфия Сайрановна

АЗМАР премиум школы

Қарағанда, Қазақстан

kmutatyn@mail.ru

Современные технологии развиваются с огромной скоростью. Многие сферы деятельности перешли на цифровые системы: больницы, заведения общественного питания, обучающие учреждения. Эксперты все чаще и чаще говорят о переходе школьной программы полностью на электронный формат. Когда эта задумка воплотится в жизнь, изменится не только система образования, но и ее смысл и предназначение. Современная формулировка школьного обучения в корне отличается от старой. Цифровизация образования — именно так называется процесс перехода на электронную систему. Учебные материалы, планы, занятия—

все это будет переведено на онлайн-версии. Ученик сможет проводить уроки, не выходя из дома, по Интернету. Создаются электронные ресурсы, на которых обучающийся найдет подробную информацию для занятий. Многие школы оснащаются современными технологиями: компьютерами, планшетными панелями. Цифровизация подразумевает самостоятельное изучение материала обучающимся. Педагог выступает в роли помощника, куратора, к которому придется обращаться лишь при необходимости. Насколько это возможно в начальной школе?

Плюсы цифровой системы образования

Приучение к самостоятельности. Так как эта система подразумевает самостоятельную работу, ребенок с детства поймет, что он сам должен стремиться к знаниям. Такое воспитание в дальнейшем сделает характер человека более твердым. Без излишней заботы педагогов ученик добьется более высоких результатов. Но в силу возрастных особенностей, именно в начальной школе (особенно в первом классе), сделать это невозможно. Об этом смело можно говорить после дистанционного обучения в 2020 году.

Отсутствие бумажной волокиты. Младшим школьникам приходится носить сразу несколько учебников и тетрадей на печатной основе по всем предметам, которые занимают значительное место и много весят в рюкзаке. Нагрузка может быть такой сильной, что у ребенка будет болеть позвоночник, что отразится на его дальнейшем костном развитии. Цифровое образование избавляет ребенка от горы бумаг и книг. В компьютере вместятся все учебники и пособия, а планшет заменит рабочие тетради. Это существенный плюс для физиологических возможностей младших школьников.

Экономия. Так как цифровизация избавляет от бумажных версий, родителям не придется тратить деньги на тетради, учебники, ручки и прочую канцелярию. Тем более, школьные принадлежности очень дорогие. Электронные версии необходимо будет заменять на новые только в случае поломки старой техники.

Упрощение работы педагогов. Профессия учителя считается одной из самых сложных. На воспитание юных умов тратится много энергии и нервов. В цифровой системе работа учителя подразумевает лишь помощь. Педагог задает направление, по которому развиваются ученики. Школьники обращаются к нему лишь в спорных ситуациях. Возможно ли это, повторюсь, в начальной школе? Нет.

Шаг в будущее. Переход к цифровому образованию — это значимый этап к созданию Интернет-технологий. Сейчас наука развивается с большой скоростью, каждый день появляются новые структуры. Цифровизация обучения поможет школьникам лучше ориентироваться в информационном мире в будущем.

Минусы цифровой системы образования.

Риск отрицательного результата. Эти изменения будут кардинальными. Нет возможности точно сказать: будет ли такое новшество положительным.

Отсутствие творчества. Ученые доказали, что цветное оформление помогает человеку лучше запомнить информацию. Даже взрослым людям рекомендуется создавать свои записи с небольшими корректировками. Это также способствует развитию творческих способностей. Однако информационные технологии исключают возможность проявить себя. Электронные версии носят «сухой» характер. Ребенок быстро привыкнет к скучному повествованию. Детское творчество заметно пострадает.

Снижение умственной активности. Это явление можно наблюдать уже сейчас. Человеку нет нужды размышлять о чем-то, он перестал самостоятельно добывать информацию. Достаточно иметь доступ в Интернет, чтобы узнать необходимые сведения. Это приводит к ослаблению мыслительных способностей.

Плохая социализация. Когда ученик впервые приходит в школу, есть лишь малая вероятность, что там он встретит знакомого. Ребенок тут же попадает в другой социум, где никого не знает. В школе он получает не только знания, но и обретает друзей, учится взаимодействовать с обществом, т.е. идет формирование коммуникативных навыков. Информационная система значительно снижает уровень социализации человека. Это повлияет на дальнейшее развитие личности.

Проблемы с физическим развитием. Зрение и мелкая моторика изменятся в первую очередь. Длительное пребывание за экранами приводит к глазной усталости. Со временем,

появятся: сухость; покраснение; раздражение; ухудшение зрения. В следующих поколениях уже вряд ли найдется человек с хорошим зрением. Однако, возможно, в будущем технологии станут более безопасными для детского развития. Работа с клавиатурой и планшетом приведет к изменению физиологии пальцев. Могут поменяться строение костей, суставов и мышц.

Абсолютный контроль. Это относится к школьникам, педагогам и родителям. На каждого человека заводится личное дело, собирается подробная информация о семье. Это приведет к тотальному контролю общества. Если рассуждать на более низком уровне: ребенок не сможет ничего скрыть от взрослых. Раньше можно было спрятать дневник, исправить оценку, умолчать о замечании. В будущем такой возможности не будет, что плохо для детей. Это заметно ударит по самостоятельности. Когда ребенок сталкивается с проблемами, он пытается их решить сам, хоть и не правильными способами.

Функция педагогов. Введение цифровизации в школах полностью меняет понятие учителя. Он становится тьютором, ведущим учеников в какое-либо направление. Это здорово. Но не на начальной ступени образования.

Нужны ли информационные изменения? Да, конечно нужны. Но, в начальной школе они должны вводиться постепенно, вовлекая детей после первого года обучения, когда на начальном этапе обучения ученикам даются азы образования. Оценить все плюсы и минусы такой системы, ее последствия будет возможно спустя десятилетия. Когда придет время, поменяется вся структура образования. Хорошо это или плохо — решится спустя время.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ИНСТРУМЕНТОВ ПО ПРИВЛЕЧЕНИЮ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: АНАЛИЗ РИСКОВ И РАЗРАБОТКА СТРАТЕГИЙ УПРАВЛЕНИЯ

ҚУАНДЫҚ Бағдат Мисаулы, М. А. ЖАНАБЕРГЕНОВА

Институт управления Академии Государственного управления при Президенте Республики
Казахстан

Астана, Казахстан
b.kuandyk@apa.kz

Аңдатпа

Бұл мақалада шетелдік инвестицияларды тарту үшін экономикалық құралдарды жетілдіру қажеттілігі қарастырылады. Қолданыстағы механизмдер талданады және ел экономикасына көбірек инвестиция тартуға көмектесетін бірқатар жаңа идеялар ұсынылады. Шетелдік инвесторларды табысты тарту үшін бизнес үшін қолайлы климат құру, инфрақұрылымды жақсарту және экономиканың жоғары технологиялық салаларын дамыту қажет. Сонымен қатар, жобаларды басқарудың тиімді жүйесін құрудың және әртүрлі елдердің компаниялары арасындағы серіктестікті дамытудың маңыздылығы атап өтіледі.

Түйінді сөздер: мемлекеттің инвестициялық саясаты, шетелдік инвестициялар, инвестициялық ахуал, Халықаралық экономикалық қатынастар, экономикалық құралдар.

Аннотация

В данной статье рассматривается вопрос о необходимости совершенствования экономических инструментов для привлечения иностранных инвестиций. Анализируются существующие механизмы и предлагаются ряд новых идей, которые могут помочь привлечь больше инвестиций в экономику страны. Отмечается, что для успешного привлечения иностранных инвесторов необходимо создание благоприятного климата для бизнеса, улучшение инфраструктуры и развитие высокотехнологичных отраслей экономики. Кроме того, подчеркивается важность создания эффективной системы управления проектами и развития партнерских отношений между компаниями из разных стран.

Ключевые слова: инвестиционная политика государства, иностранные инвестиции, инвестиционный климат, международные экономические отношения, экономические инструменты.

Annotation

This article discusses the need to improve economic instruments to attract foreign investment.

The existing mechanisms are analyzed and a number of new ideas are proposed that can help attract more investment into the country's economy. It is noted that in order to successfully attract foreign investors, it is necessary to create a favorable business climate, improve infrastructure and develop high-tech sectors of the economy. In addition, the importance of creating an effective project management system and developing partnerships between companies from different countries is emphasized.

Keywords: investment policy of the state, foreign investments, investment climate, international economic relations, economic instruments.

Введение

Актуальность исследования. Привлечение иностранных инвестиций является ключевым фактором экономического развития страны. Иностранные инвестиции способствуют росту экономической активности, созданию рабочих мест, увеличению налоговых поступлений в бюджет, а также передаче технологий и управленческого опыта. С целью увеличения притока иностранных инвестиций государства разрабатывают и совершенствуют экономические инструменты, создавая благоприятные условия для иностранных инвесторов. Целью государственной поддержки инвестиций являются создание благоприятного инвестиционного климата для развития экономики и стимулирование инвестиций в создание новых, расширение и обновление действующих производств с применением современных технологий, повышение квалификации казахстанских кадров, а также охрана окружающей среды. [1, с.21]

Цель исследования: Исследование будет направлено на анализ текущего состояния государственной поддержки инвестиционных проектов с целью разработки эффективных мер по улучшению инвестиционного климата страны.

Разработать комплексные предложения по совершенствованию инструментов и механизмов привлечения иностранных инвестиций в экономику Казахстана, направленные на увеличение инвестиционной привлекательности страны, обеспечение устойчивого экономического роста и повышение международной конкурентоспособности национальной экономики.

Задачи исследования:

Анализ теоретических основ иностранных инвестиций и их роли в экономическом развитии страны.

Изучение международного опыта привлечения иностранных инвестиций, выделение успешных практик и подходов.

Оценка текущего состояния инвестиционного климата в Казахстане и его привлекательности для иностранных инвесторов.

Выявление проблем и барьеров, ограничивающих приток иностранных инвестиций в экономику Казахстана.

Разработка предложений по усовершенствованию существующих инструментов для улучшения инвестиционного климата.

Создание рекомендаций по разработке новых инструментов привлечения иностранных инвестиций, основанных на международных стандартах и лучших практиках.

Анализ потенциального влияния предложенных мер на увеличение объемов иностранных инвестиций.

Предложение механизмов интеграции разработанных инструментов в существующую экономическую политику Республики Казахстан.

Разработка плана реализации предложенных инструментов и оценка рисков, связанных с их внедрением.

Оформление методических и практических рекомендаций для государственных органов и частного сектора по привлечению иностранных инвестиций.

Проведение экспертных опросов и интервью с представителями бизнеса и государственных структур для получения мнений относительно эффективности предложенных инструментов.

Формирование мониторинга и оценки эффективности реализации предложенных инструментов по привлечению иностранных инвестиций после внедрения.

Ожидаемые результаты:

- анализ текущего состояния инвестиционной активности по стране;
- комплексная оценка привлекательности страны для инвесторов;
- выявление ключевых проблем и ограничений в государственной поддержке инвестиций;
- сформулированные рекомендации по улучшению инвестиционного климата;
- анализ эффективности внедрения предложенных мер и их влияния на инвестиционную активность;
- обоснованные предложения по дальнейшему совершенствованию государственной поддержки инвестиций по стране.

Привлечение государственных инвестиций – ключевая задача для обеспечения устойчивого экономического роста и социального развития. Статья предлагает анализ действующих мер и выдвигает рекомендации по их совершенствованию.

Анализ текущего положения.

На сегодняшний день многие страны вводят комплекс мер для привлечения инвестиций, включая налоговые льготы, гарантии прав собственности и защиту инвестиций. Однако глобальная конкуренция за инвестиции требует более инновационных подходов и улучшения инвестиционного климата. Согласно информации АО «Национальная компания «Kazakh Invest», Республика Казахстан обладает благоприятным инвестиционным климатом, а также имеет ряд других преимуществ, таких как:

Член ВТО

Член Евразийского экономического союза - свобода передвижения товаров, услуг, капитала и рабочей силы, общий рынок с более чем 180 млн. потребителей

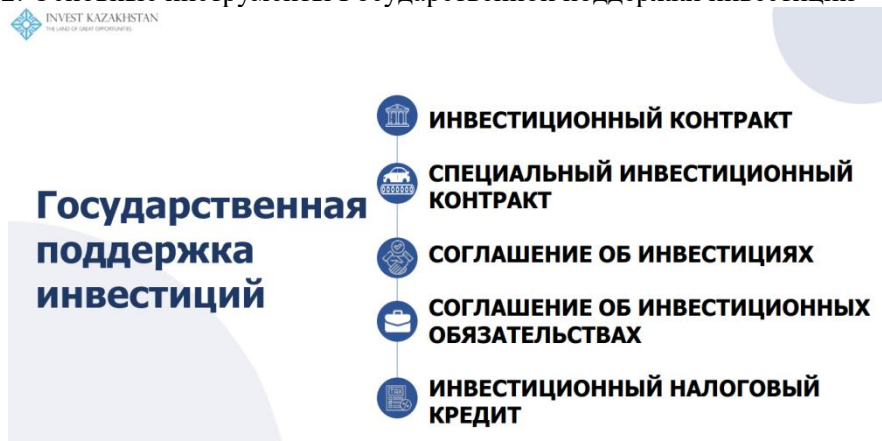
Выход на соседние рынки с более чем 500 млн. потребителей (150 млн. из стран Каспийского бассейна, 50 млн. из стран Центральной Азии, а также более 300 млн. из региона Западного Китая).

Также страна может похвастаться богатыми залежами природных ресурсов, развитой транспортно-коммуникационной инфраструктурой и высоким уровнем человеческого капитала.

Рисунок 1. Основные направления и виды государственной поддержки частного предпринимательства

Рисунок 2. Основные инструменты Государственной поддержки инвестиций

Современные тенденции и вызовы.

В условиях глобализации и повышения конкуренции за инвестиционные ресурсы, важность разработки и реализации эффективных экономических мер становится очевидной. Странам необходимо не только адаптироваться к меняющимся мировым условиям, но и предвидеть будущие тенденции, такие как цифровизация экономики, устойчивое развитие и изменение климата. Основными проблемами, сдерживающими привлечение государственных инвестиций, являются бюрократические барьеры, коррупция, нестабильное законодательство и отсутствие квалифицированных кадров. Также важным аспектом является недостаточная разработка инфраструктуры и непрозрачность государственных процедур.

Риски.

Главный риск при привлечении иностранных инвестиций — это потенциал утраты экономического суверенитета. Иностранные инвесторы могут оказывать значительное влияние на экономическую политику и решения в стране, особенно если инвестиции сосредоточены в ключевых секторах или приносят значительные доходы. Это может привести к таким последствиям, как:

Зависимость от иностранных компаний: Когда крупные отрасли или компании в стране принадлежат иностранным инвесторам, экономика может стать зависимой от их решений об инвестировании и управлении.

Политическое влияние: Иностранные инвесторы могут пытаться влиять на политические решения страны в свою пользу, что может противоречить национальным интересам.

Волатильность экономики: При оттоке иностранных инвестиций может произойти экономический спад, особенно если страна сильно зависит от иностранных капиталовложений.

Трансферт прибыли: Иностранные инвесторы могут переводить прибыль за границу, не реинвестируя её в экономику принимающей страны, что снижает внутренние инвестиционные ресурсы.

Экономическая концентрация: Монополизация отраслей иностранными компаниями может подавлять местное предпринимательство и конкуренцию.

Культурные и социальные последствия: Иностранные инвестиции могут влиять на культурные и социальные аспекты жизни в стране, иногда вызывая отрицательное отношение местного населения.

Управление этими рисками часто требует грамотной регуляторной политики, баланса между привлечением иностранных инвестиций и поддержкой местного бизнеса, а также мер по обеспечению социальной ответственности инвесторов.

Рисунок 3: Анализ риска политического влияния иностранных инвесторов на внутренние экономические процессы страны

Оценка эффективности мер реагирования

После внедрения мер реагирования провести анализ их эффективности через:

Отслеживание изменений в политических решениях после внедрения регуляций.

Опросы и интервью с представителями государственного и частного секторов.

Изучение тенденций инвестиционного потока после применения профилактических мер.

В эпоху глобализации иностранные инвестиции являются движущей силой экономического развития многих стран, включая Казахстан. Однако существует риск, что сильная зависимость от иностранных инвесторов может оказать нежелательное влияние на внутренние политические процессы. В связи с этим, в магистерском проекте предлагается анализ данной проблематики и разработка стратегий для минимизации соответствующих рисков.

Анализ проблематики:

Проблема политического влияния иностранных инвесторов особенно актуальна для стран с переходной экономикой. Инвестиции в стратегически важные отрасли экономики могут привести к ситуациям, когда внешние силы приобретают способность оказывать весомое влияние на политические решения. Это создаёт предпосылки для коррупции, усиливает социальное недовольство и может подорвать национальную безопасность.

Методология исследования:

Для исследования была выбрана методика "галстук-бабочка", что позволило комплексно оценить причины, возможные последствия и разработать соответствующие меры реагирования. Эта методика делает акцент на визуализации связей между возможными причинами рисков и их потенциальными последствиями, предлагая системное решение проблемы.

Результаты анализа:

Методика "галстук-бабочка" выявила, что ключевыми причинами риска являются высокая концентрация иностранных инвестиций в определённых секторах, слабость регулятивной базы, экономическая зависимость страны от иностранных капиталов, ограниченные внутренние источники финансирования и внутренняя политическая нестабильность.

Возможные последствия включают потерю экономического суверенитета, увеличение коррупции, снижение доверия населения к политике, рост социального недовольства и ущерб национальной безопасности.

В рамках магистерского проекта был проведен анализ данного риска с использованием методики "галстук-бабочка", который позволил систематизировать возможные причины и последствия, а также предложить соответствующие меры реагирования.

Меры предотвращения:

К профилактическим мерам относятся укрепление законодательной базы, установление прозрачности собственности иностранных компаний и стимулирование внутренних инвестиций. Важным является также усиление механизмов мониторинга и проведение независимых аудитов инвестиционных проектов. Корректирующие меры могут включать разработку стратегий экономической безопасности и анализ эффективности внедряемых инструментов.

Анализ показал, что привлечение иностранных инвестиций может иметь как положительные, так и отрицательные последствия для политической жизни страны. Однако системный подход и разработка комплекса мер позволяют минимизировать риски и усилить позитивные аспекты иностранных инвестиций. В дальнейшем планируется разработка детального плана реализации предложенных стратегий и их практическое применение с целью совершенствования инструментов привлечения иностранных инвестиций в экономику Казахстана. Такой анализ позволяет систематизировать подход к управлению риском и обеспечить баланс между привлечением иностранных инвестиций и защитой национальных интересов.

Таким образом, качественное управление рисками является ключевым элементом в стратегии привлечения иностранных инвестиций, позволяющее обеспечить устойчивый экономический рост и сохранение экономического суверенитета страны.

Основные направления совершенствования инструментов привлечения иностранных инвестиций:

Улучшение законодательной базы: Создание четкой и предсказуемой правовой среды, обеспечивающей защиту прав инвесторов и эффективное решение споров.

Реформирование налоговой политики, включая снижение налоговых ставок для инвесторов, предоставление налоговых каникул и льгот.

Создание инвестиционных хабов: Разработка специализированных индустриальных парков и свободных экономических зон с упрощенным режимом ведения бизнеса.

Упрощение процедур: Минимизация административных процедур для старта и ведения бизнеса, а также для получения разрешений и лицензий.

Стимулирование через налоговые льготы: Разработка налоговых стимулов для новых и расширяющихся предприятий в приоритетных отраслях экономики.

Инвестиции в инфраструктуру: Усиление инвестиций в развитие транспортной, информационной и энергетической инфраструктуры для создания благоприятной инвестиционной среды.

Поощрение инвестиций в приоритетные отрасли и проекты, включая высокотехнологичные и инновационные сектора экономики.

Прозрачность и отчетность: Введение механизмов обеспечения прозрачности государственных расходов и инвестиционных проектов.

Сотрудничество с частным сектором: Развитие партнерства государства с частным сектором через совместные предприятия, государственно-частные партнерства и концессии.

Создание и развитие экономических зон с особым инвестиционным климатом, таких как свободные экономические зоны, технопарки и промышленные парки.

Заключение

На основе проведенного анализа был разработан план стратегий управления рисками, которые помогут сбалансировать привлечение иностранных инвестиций и защиту национальных интересов Казахстана. Эффективное управление этими рисками обеспечит не только устойчивый экономический рост, но и поддержит экономическую независимость и политическую стабильность страны. Для подтверждения результативности предложенных мер планируется их практическое тестирование и последующий анализ воздействия на инвестиционную среду и политическую систему Казахстана. Для удержания и привлечения иностранных инвесторов странам необходимо постоянно анализировать и адаптировать свои экономические инструменты. Это требует гибкой экономической политики, способной отвечать на изменения в мировой экономике и международном инвестиционном ландшафте. Успешное совершенствование экономических инструментов не только увеличит приток иностранных инвестиций, но и укрепит общую экономическую устойчивость страны. Государственные меры по привлечению инвестиций должны постоянно совершенствоваться для повышения конкурентоспособности страны на международной арене. Это включает в себя реформирование внутренних процедур, укрепление правовой базы и создание стимулов для инвесторов. Только комплексный и системный подход к решению этих задач позволит привлечь и удержать капитал, необходимый для роста и процветания экономики.

Список использованной литературы:

1. Jones, A., & Wren, C. (2020). *Foreign Direct Investment: Theory, Evidence and Practice*. New York: Palgrave Macmillan. (Книга А. Джонса и С. Врена, посвященная теории и практике прямых иностранных инвестиций)
2. Sornarajah, M. (2017). *The International Law on Foreign Investment*. Cambridge: Cambridge University Press. (М. Сорнараджах рассматривает международное право в контексте иностранных инвестиций)
3. Kerner, A. (2018). How Are Foreign Investors Supposed to Affect National Policies? Analysis and Evidence. *Journal of International Business Policy*, 1(3-4), 195-210. (Статья А. Кернера об эффекте иностранных инвесторов на национальные политики)
4. Law of the Republic of Kazakhstan "On Investments" (2023 Revision). (Закон Республики Казахстан "Об Инвестициях", последняя редакция)
5. The Strategic Investment Act of Kazakhstan (2021). (Закон Республики Казахстан о стратегических инвестициях)
6. Электронный ресурс: Официальный сайт Комитета по инвестициям МИД РК <https://www.gov.kz/memleket/entities/invest/documents/1?lang=ru>; (дата обращения: 20.03.2024)
7. Электронный ресурс: 2. Отчеты АО «Национальная компания «KAZAKH INVEST» <https://invest.gov.kz/ru/media-center/publications-and-presentations/>; (дата обращения: 20.03.2024)

ЦИФРОВЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ РЕСУРСЫ НА УРОКАХ ГЕОГРАФИИ

ЛЕОНОВА Дарья Юрьевна

КГУ «Лицей №2»

Караганда, Казахстан

В своей педагогической практике я применяю множество педагогических технологий. Любой урок содержит в себе объединение нескольких технологий. В настоящий момент мы именуем этот процесс интеграцией. Работая над проблемой интеграции образовательной области “технология” с другими образовательными областями, я пришла к выводу, что основные из них – это проектные, информационные, интеграционные, моделирующие. Интегрировать на уроке можно как педагогические технологии, так и предметные области. Применение информационных компьютерных технологий с использованием ЦОР на уроках географии не только облегчает усвоение учебного материала, но и раскрывает новые возможности для развития творческих способностей обучающихся:

- увеличивает мотивацию учащихся к учению;
- активизирует познавательную деятельность;
- вырабатывает мышление и творческие способности;
- формирует активную жизненную позицию в современном обществе.

В своей педагогической деятельности выделяю три основные формы работы с ЦОР на уроках географии:

1. Во-первых, непосредственное применение в образовательном процессе.
2. Во-вторых, применение ЦОР для активизации самостоятельной работы учащихся по географии.

3. В-третьих, применение ЦОР для обеспечения интересного досуга.

Компьютеры и учебные программы можно назвать универсальными средствами обучения. В преподавании географии выделяю следующие направления использования ЦОР:

- демонстрация учебных материалов;
- применение во внеурочной деятельности;
- обобщение и систематизация знаний обучающихся;
- самостоятельная работа обучающихся по созданию проектов-презентаций; проверка знаний учащихся. Работа с мультимедийными пособиями дает мне возможность разнообразить формы работы на уроке за счет одновременного использования иллюстративного, статистического, методического, а также аудио- и видеоматериала. Такая работа осуществляется на разных этапах урока:

- . как способ создания проблемной ситуации,
- . как способ объяснения нового материала,
- . как форма закрепления изученного,
- . как форма проверки домашнего задания,
- . как способ проверки знаний в процессе урока.

Совмещение видео-, аудио- и текстового материала, комплексное освещение темы обеспечивают более глубокое погружение в материал, содействуют его творческому осмыслению, увеличивают мотивацию обучения.

Применение информационных технологий на уроках географии, позволяет мне реализовать индивидуализацию и дифференциацию обучения, увеличивать объём выполненной работы на уроке, совершенствовать контроль знаний, разумно организовать учебный процесс, формировать навыки исследовательской деятельности, делать больший акцент деятельности учащихся на занятии на самостоятельную работу, развивать критическое мышление, проводить обучение на большом эстетическом и эмоциональном уровне.

Применяемые мною, цифровые образовательные ресурсы на уроках.

1. Мультимедийные презентации, созданные мною и учениками в Microsoft Power Point.
2. Цифровые образовательные платформы: Onilne Mektep, Plikers, Kahoot, приложенв Google.
3. Библиотека электронных наглядных пособий "География. 6-10 классы ".

4. Мультимедиа - курс [«Экономическая и социальная география мира»],
5. Электронные учебные пособия (ЭУП) для учащихся, где разработаны разнообразные задания.

Основные средства контроля и оценки образовательных результатов учащихся, при внедрении в образовательный процесс ЦОР – это применение тестов и тестовых заданий, тренажеров по проверке знаний, позволяющие выполнять различные виды контроля. Так, для подведения итогов урока, часто использую мини-тесты, которые позволяют провести промежуточный анализ восприятия нового материала.

Тесты могут проводиться в режиме on-line (проводится на компьютере в интерактивном режиме, результат оценивается автоматически системой) и в режиме off-line (оценку результатов осуществляет преподаватель с комментариями, работой над ошибками). Таким образом, использование информационных технологий в преподавании географии, существенно повышают не только результативность обучения, но и помогают совершенствовать различные формы и методы обучения, а так же мотивацию у учащихся в глубоком изучении программного материала.

3. Заключение

Внедрение современных цифровых образовательных ресурсов создает предпосылки для интенсификации образовательного процесса. Они позволяют на практике применить психолого-педагогические разработки, обеспечивающие переход от механического усвоения знаний к овладению умением самостоятельно приобретать новые знания. Информационные технологии способствуют раскрытию, сохранению и развитию личностных качеств обучаемых. Что же касается результативности их использования, то они оказывают содействие повышению качества знаний, формированию и развитию коммуникативной компетенции и мотивации к изучению географии, созданию благоприятных условий для лучшего взаимопонимания учителя и учащихся, их сотрудничества в учебном процессе, эффективному усвоению учебного материала, формированию целостной системы знаний, позволяет повысить темп работы на уроке без ущерба для усвоения знаний учащимися. Учащиеся начинают проявлять интерес к изучению географии, участвуют в конкурсах и олимпиадах и показывают неплохие результаты.

Список используемой литературы.

1. Колеченко А. К. Энциклопедия педагогических технологий: пособие для преподавателей. СПб.: КАРО, 2009
2. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования М., Дрофа, 2000
3. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. М., Народное образование, 2000.
4. Шеншев Л.В. Компьютерное обучение: прогресс или регресс? М., Педагогика, №11.12.2007.

ЦИФРЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ КЛАСС ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТІН ДАМУ ЖОЛДАРЫ

МУЖЕНОВА Жанар Гилязовна

ЖББМ № 10 С.Мұқанов атындағы орта мектебі

Атырау, Қазақстан

kmutatyn@mail.ru

Ұлы ағартушы Байтұрсынов айтқандай бастауыш сынып оқушыларына білімнің қыр-сырын жетік таныту, қабілеттерін шыңдау, кез-келген ортада өзін еркін ұстауға, Қазақстан Республикасының азаматы деген атқа лайық болатындай етіп тәрбиелеу - біздің міндетіміз болмақ.

Бастауыш сыныптың сабақтарында цифрлық технологияны пайдалану арқылы оқушылардың ақпараттық құзіреттілігін қалыптастыру, қазіргі заман талабына сай ақпараттық технологияларды, электрондық оқулықтарды және Интернет ресурстарды пайдалану оқушының білім беру үрдісінде шығармашылық қабілетін дамытуға мүмкіндік береді.

Ақпараттық-білім берудегі басты мақсат оқушының өздігінен оқуға талаптандыру, яғни ізденімпаздыққа үйрету болып саналады. Білім берудің кез-келген саласында «Электрондық оқулықтарды» пайдалану оқушылардың танымдық белсенділіктерін арттырып қана қоймай логикалық ойлау жүйесін қалыптасуына, шығармашылықпен жұмыс істеуіне жағдай жасайды. Электронды оқулықтарды пайдалану барысында оқушы екі жақты білім алады: біріншісі - пәндік білім, екіншісі - компьютерлік білім. Электронды оқулықтарды пайдалану оқушының өз бетінше шығармашылық жұмыс жасауына, теориялық білімін практикамен ұштастыруына мүмкіндік береді. Электронды оқулық арқылы оқушы көптеген қосымша материал ала алады, осы алған мәліметтерін компьютерден көргендіктен есінде жақсы сақтайды, өз бетінше жұмыс жасау қабілеті қалыптасады. Электрондық оқулық оқушының уақытын үнемдеуіне, бұрынғы алған білімдерін кеңейтуіне мүмкіндік береді. қосымша тапсырмаларды орындауға дағдыланады. Электронды оқулық арқылы түрлі суреттер, сызбалар көрсетуге, дыбыс, және музыка тындауға болады. Бұл әрине мұғалімнің тақтаға жазып түсіндіргенінен әлдеқайда әсерлі, әрі тиімді. Оқу материалдарын ұтымды игерудегі электрондық құралдардың атқаратын рөлі зор. Сабақта электрондық оқулықтарды қолдану барысында оқушылардың пәнге деген қызығушылығының артқандығы байқалады. Электрондық оқулық оқушыға оқу материалын меңгеруге, өзін-өзі бағалауға мүмкіндік береді. Бастауыш сынып пәндеріне арналған электрондық оқулықтың тест бөлімі арқылы оқушы әр тақырып арқылы толық ақпарат алады және білімін тексереді. Әрбір ұстаздың алдына келген бала да әртүрлі ойлау қабілетінде болады, мысалы кейбірі шапшаң ойлап, тез жұмыс істесе, кейбірі тақырыпты баяу қабылдап, оған тапсырманы немесе тақырыпты қайтадан қарап шығу тиімді болып табылады. Осы орайда АКТ құралдарын пайдалана отырып презентация құралдары арқылы сипаттап берудің тиімділігі бар. Видео - сабақтарды қолдану мен презентацияларды демонстрациялау оқу құралы ретінде қиялды, абстрактілі ойлауды, оқытылатын оқу материалына және пәнге қызығушылықты арттырады. Презентациялар бір жағынан оқушыларға жаңа материалды (фотосуреттер, сызбалар, тарихи мағлұматтар, дидактикалық материалдар т.с. с.) көрнекті түрде көрсету құралы болса, екінші жағынан, мұғалімдерге осы материалдарды және оны қолдану арқылы сабақты меңгерту процесін жеңілдетеді. Видео - сабақтар педагогикалық технологияның алға басқан тағы бір қадамы. Оқушылардың ақпаратты теледидар, компьютер және т. б. техникалық құралдардың көмегімен жақсы қабылдайтынын жақсы білеміз. Кез-келген жұмыс нәтижемен өлшенеді десек, презентация жасау және оны сабақ процесінде қолдану да әр мұғалімнің жұмысының нәтижесі деп білеміз.

Бастауыш сыныптың сабақтарында АКТ-ның келесі түрлерін қолдануға болады:

-Сабақ кезінде жаңа материалды өтуде презентацияны, видео-сабақтарды қолдану;
-Жаңа сабақты өту кезінде электронды оқулық, интернет материалдарының бірнеше фрагменттерін қолдану;

-Оқыған материалды бекіту немесе білім мен білікті қолдану сабағында. түрлі тапсырмаларды орындауда флипчарттарды қолдану. Әр сабақта компьютерлік технология арқылы барынша толық жұмыс істеу мұғалімнен шеберлікті, іскерлікті, өте жоғары ұйымдастырушылықты қажет етеді. Сабақ кезінде ақпараттық - коммуникациялық технологияларды қолдану арқылы оқушының сабаққа деген қызығушылығын, яғни олардың білім, білік, дағдыларын арттыру мәселесін айтқым келіп отыр.

Мысалы: 2-сыныпта «Бөлме өсімдіктері» тақырыбын өткенде слайд-презентацияларды қолдану арқылы оқулықтағы тақырыпқа қосымша тарихи мәліметтер, суреттер, қызықты видеоларды көре отырып, оқушылар түртіп алу әдісімен жұмыс істеді және берілген суреттер арқылы классификациялады.

Ұстаз үшін нәтижеге жету шәкіртінің білімді болуы ғана емес, білімді өздігінен алуы және алған білімдерін қажетіне қолдану болып табылады. Бүгінгі бала – ертенгі жаңа әлем. Бүгінгі күні ақпараттар ағымы өте көп. Ақпараттық ортада жұмыс жасау үшін кез келген педагог өз ойын жүйелі түрде жеткізе алатындай, коммуникативті және ақпараттық мәдениеті дамыған, интерактивтік тақтаны пайдалана алатын, Он-лайн режимінде жұмыс жасау әдістерін меңгерген мұғалім болуы тиіс. Заман талабына сай жаңа технология әдістерін үйрету, бағат-бағдар беруші – мұғалімдерміз. Оқушылардың жаңа тұрмысқа, жаңа оқуға, жаңа қатынастарға бейімделуі тиіс. Осы үрдіспен бәсекеге сай дамыған елдердің қатарына ену ұстаздар қауымына зор міндеттер жүктелетінін ұмытпауымыз керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. А. Әлімов. «Интербелсенді әдістемені ЖОО-да қолдану мәселелері» Оқу құралы, Алматы – 2018ж
2. С. Т. Мұхаметжанова, Ж. Ә. Жартынова, «Интерактивті жабдықтармен жұмыс жасаудың әдіс-тәсілдері» Алматы – 2018ж.
3. «Егеменді Қазақстан» газеті 29 қаңтар, 2019 жыл.

ТАРИХИ ЗЕРТТЕУЛЕР МЕН ОНДА ҚОЛДАНЫЛАТЫН АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ ЦИФРЛАНДЫРУ БҮГІНГІ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЖАҢА БАҒЫТ МУСЛИМОВА Айжан Саиновна

« №36 Жалпы білім беретін орта мектебі» КММ

Қарағанды, Қазақстан

kmutatyn@mail.ru

Қазіргі уақытта ғылыми зерттеулерге деген қызығушылық күннен-күнге артуда. Демек, зерттеушілерге де өз кезегінде методологиялық және әдістемелік білімдерін заман талабына сай жетілдіріп отыруға тура келеді. Немесе ғылыми жұмыстардың сапасын жоғарылату мақсатында соңғы ақпараттық технологияны пайдалану авторларға өз мүмкіндіктерін толыққанды ашуларына септігін тигізеді. Бүгінде еліміздің экономикасының барлық салаларын цифрландыру күн тәртібінің басты тақырыптарының бірі. Осы бағытта басталып жатқан белсенді жұмыстың алғашқы бағыттардың бірі білім беру деп аталады. Методологияны «тарихи танымның теориясы» деп түсіндіруге де болады. Бірақ бұндай жағдайда ғалымның зерттеушілік қызметі тасада қалады. Сондықтан зерттеу нәтижесі ғана емес, сонымен бірге оған жеткізер жол да шынайы болуы керек. Ия, теориялық біліммен ғана қаруланған ғалым нақты фактілерді сараптауда әлеуметтік процестің жалпы және нақты-тарихи заңдылықтарын ашады. Ол деректерді зерттейді, ондағы әлеуметтік ақпараттарды алады, өткенді қалпына келтіреді, фактілер мен оқиғаларға объективті баға береді. Бұл жерде теория мен әдістің, зерттеудегі әдіспен концепция, ғылыми танымдағы методологияның маңызындағы бірлікті айту қажет. Ол әлеуметтік танымның жалпы теориясы дамуының алғышарты әрі нақты тарихтың тереңірек зерттелуіне жағдай жасайды. Демек, тарихшының шығармашылық зертханасы үшін методологияның құны айрықша деуге болады. Сонымен тарихтың методологиясы ғылыми талдау талаптарынан әрі нақты шындықты танудың құралы ретінде жалпы теориялық, көзқарастық жағдайлардың жүйесі арқылы анықталады. Демек, тарихтың методологиясы бәрінен бұрын ғалымның таным принциптері, ғылыми-зерттеу жұмыстарында қолданатын белгілі бір көзқарастық теориялық жағдайлардың (заң, түсінік, қорытынды) мақмұны. Бұл жағдайда зерттеуші өзінің практикасында методологияға сүйене отырып мынадай әдістер кешеніне сүйенеді: 1) таным мазмұнын сипаттайтын көзқарастық жағдайлар мен теориялық принциптер; 2) зерттелмек пәннің ерекшелігіне сәйкес әдістемелік тәсілдер; 3) ғылыми зерттеу нәтижесіне жету жолдары мен тәсілдері. Демек, әдіс арқылы теория және әдістеме, зерттеу техникасының анық бір өзара байланысы көрінеді.

Цифрлік сауаттылық - бұл адамның өмірдің барлық салаларында цифрлік технологияларды сенімді, тиімді, сыни және қауіпсіз қолдануға дайындығы және қабілеті. Цифрлік сауаттылық - ақпараттық қоғамдағы қауіпсіздіктің негізі, ХХІ ғасырдың ең маңызды білімі. Цифрлік сауаттылықты қалыптастыру оқырмандық, математикалық және жаратылыстану сауаттылығымен тең дәрежеде назар аударылуы керек. Расымен де, адамзат қауымы жыл санап емес, ай санап, тіпті апта мен күн санап цифрландыру заманының сиқырлы әлеміне еніп барады. Цифрландыру технологиялары дегеніміз – бұл бұрын-сонды адамзат бастан кешпеген ғажайып әлемнің жаңа құралдары. Қазіргі күні бұл технологиялар жасақталу үстінде. Олар қазірдің өзінде біз тамсанып айта беретін ақпараттық технологиялардың өзін жолда қалдыра бастады.

Заманауи технологиялар біздің өмірімізге тұрақты түрде енгізілуде, «Цифрлік» тұжырымдамасын тек ғылыми конференцияларда ғана емес, күнделікті өмірде де жиі

кездесетін болдык. Кейбір адамдар әлі күнге дейін цифрлау үрдісінің артықшылықтары мен кемшіліктері туралы пікірталастарда. Цифрландыру процесі және өндіріс кезеңдерін толық автоматтандыруды, өнімнің дизайнынан бастап, оны түпкілікті тұтынушыға жеткізумен аяқтауды, сондай-ақ кейіннен өнімге техникалық қызмет көрсетуді білдіреді. Ғылымның қарқынды дамуы барысында көптеген корпорациялар өндірістің барлық деңгейлерінде жаңа технологияларды қолдана отырып жұмыс істеуге дайын қызметкерлерді талап етеді және арнайы дағдыларға ие емес қызметкерлер қажеттілігі артта қала беруде. Осы проблемаларды шешу, әрине, білім беру процесін қайта жаңғыртуды талап етуі тиіс. Цифрландыру тікелей бұрын қол жетімді болмаған жоғары оқу орындары мен мектептер үшін ашылатын цифрлік технологияның оқу құралдарымен байланысты. Олардың ішінде онлайн оқу аса ерекшеленеді. Цифрландыру үрдісі, мінсіз білім беру үдерісі мен сапасына әсер етеді. Мектептік білім беру процесіне енгізілген жаңа технологиялар мектеп оқушыларын қарапайым лекцияларға қарағанда әлдеқайда көп қызықтыра алады. Мәселен, мысалы, Англияның Гранж мектебі мектептің ішіндегі «қала» сияқты жасалған. Гранж мектебінде телевизия мен радиостанциялар құрылып, балаларға әлем шынайылығындағы жағдайларды жақсартуға көмектеседі. Қазір Қазақстан Үкіметінің ақпараттық технологияларды игеруді барынша жылдам дамытуға ұмтылып отырғандығын байқауға болады. Қазіргі ақпараттық технологиялар дегеніміз – цифрлы сана мен технологияларға қол жеткізудің басты алғышарты. Қазақстанның білім беру жүйесін жаңғырту өзектілігі әлеуметтік функциясының маңыздылығы – білімді өндіру және түрлендірумен негізделеді, олар қазіргі қоғамдағы еңбек бөлінісінде шешуші рөлді атқарады. Қазақстанның білім беру жүйесін жаңғыртудағы барынша табыстылыққа тек егер білім беру саясатына негізделген барлық бағдарламалық қондырғылар әлем тәжірибесімен жиналған оң әлеуеттен барлық мүмкін болатынды өзіне жинай алса ғана қол жеткізуге болады. Және де, әсіресе Орталық Азиядағы көптеген елдер үшін, білім беру жүйесін жаңғырту мәселесі әлі де өзекті болып қалуда.

Әлемдік тәжірибе көрсеткендей, білім беру процесіне цифрландыру жүйесі өте қажет. Осылайша, көптеген жоғары оқу орындары білім беру жүйесінің ұзақ мерзімді тәжірибесін талдап, осы әдістің артықшылықтарын түсінді. Бұл жүйе білім беру сапасын жақсарту, жаңа ақпараттық технологияларды дамыту, заманауи қағаз процестерін жеделдету, мекеменің әкімшілік және басқарушы қызметкерлеріне қажет. Қазақстанда Білім және ғылым министрлігі цифрландыру саласында бірнеше міндеттерді қойды: Тағы бір мәселе – балалардың денсаулық жағдайына жаңа технологиялардың әсері. Балалардың техникамен жұмыс істеуі үшін рұқсат етілген, қатаң тексерілген санитарлық-гигиеналық нормалар болуға тиіс. Білім мен ғылымды цифрландыруды дамыту бойынша орта білім жүйесінде ақпараттандыруды дамыту, білім беруді және ғылымды басқару процесін автоматтандыру және IT мамандарды даярлау бағытында тиісті жұмыстар 3 бағытта жүргізілуде.

Екінші бағытта білім беруді цифрландыруға білім беру мен ғылымды басқару үдерісін автоматтандыру жатады. Мемлекеттік қызметтерді автоматтандыру білім берудің барлық деңгейлерін, мектептен балабақшаларға дейін, PhD дипломдарына дейін қамтуы тиіс. Мектепке дейінгі білім беру жүйесінде балабақшаларда автоматты түрде тарату жүйесі енгізілуде. Қазіргі кезде Астана, Алматы, Шымкентте және Батыс Қазақстан облысында кезекке қою және балабақшаларға бағыт беру автоматтандырылған. Осы жұмысты осы жылдың аяғына дейін аяқтау жоспарлануда. Орта білім беру жүйесінде мұғалімдерді бос емес жұмыстардан (бірнеше есептерді толтыру) жою және ақпараттың қайталануын жою үшін қолданылатын үш жүйені қалдыру жоспарлануда:

Білім және ғылым басқару процесінің берілген автоматизациясы олардың арасында бірқатар мәселелерді шешуге көмектеседі, мысалы: ауылдық және қалалық мектептер арасында білім сапасының алшақтығы, оқушылардың ауыр рюкзактары, мұғалімдердің есеп қағазының үлкен сомасы, компьютерлер мен Интернеттің жоқтығы, білім беруде бала процесін бақылаудың жоқтығы және оның өнімділігі.

Екінші бағыт – білім жүйесін басқару процестерін автоматтандыру. Осыған сәйкес, балабақшаларға кезекке тұру және жолдама беру кезегін автоматтандырудың жаңа стандарты бекітілді. Мектептерге қабылдау, өзара ауысу электронды режимде іске асырыла бастаған көрінеді. Үшінші бағыт – Бүгінде ақпараттық технология саласындағы білім сапасын арттыру мақсатында университеттер рейтингі әзірленген. Мұндай қадам жоғары оқу орындарында

бәсекелестіктің артып, оқу сапасының жақсаруына жәрдемдеседі.

Цифрлік оқытудағы инновациялар техникалық инновацияларды емес, сонымен қатар университеттің құрылымы мен ұйымдық принциптерінде білім беру курстарының мазмұны мен ұйымдастырылуының өзгеруін білдіреді. Цифрлік оқыту қалыптастыру барысында білім беру құрылымы мен оқу үдерісін ұйымдастыру түбегейлі өзгерістерге ұшырайды. Бұл өзгерістер оқу курстарын толтыру үшін және оларды ұйымдастыру үшін және университетті басқару үшін материалды іріктеуде күрделі мәселе болып табылады.

Қазақ мектептерін цифрландыру осы үрдіске қатысатын барлық ойыншыларға: оқушыларға, олардың ата-аналарына, мұғалімдеріне, білім беру жүйесінің әкімшіліктеріне ыңғайлы және тиімді құралдарды жасауды білдіреді. Сонымен қатар, оқу үдерісін цифрландыру, адамның адамдық қарым-қатынасының оңтайлы теңгерімі және виртуалды ортада нақты және цифрлы әлемді синтездеудің бір түрі болып табылатыны маңызды. Сонымен қатар, мамандандырылған университеттер еліміздің экономикасының бәсекеге қабілеттілігін арттыратын және халықтың өмір сүру сапасын жақсартатын цифрлық платформа құру мақсаты болып табылатын «Цифрлік Қазақстан -2020» Елбасымен ұсынылған бағдарламаны жүзеге асыруға белсенді түрде қатысады. Тәжірибе көрсеткендей, белгілі бір құзыреттілікті қалыптастыру білім алушылардың мақсаттарына және жас ерекшеліктеріне сәйкес білім берудің әртүрлі деңгейлерінде жүзеге асады. ХХІ ғасырдың икемділігі мен құзыреттілігіне келсек, олар бастауыш мектептен бастап барлық білім беру қызметінде қалыптастырылуы керек. Білім беруді цифрландырудың цифрландыру қазіргі әлеуметтік-экономикалық салалардың барлығына ортақ. Демек алдағы бес-он жылдың ішінде әлемнің барлық елдері осы жолға түсетін болады.

Әдебиеттері:

1. Коломийцев В.Ф. Методология истории (от источника к исследованию). – М.: РОССПЭН, 2001. – 6 – 7-б.
2. Экономика промышленного производства (Методическая разработка по курсу «Методология естественно-научного познания»/сост.: К.Х.Рахматуллин, С.Н.Кенесарина). – Алма-Ата: Изд-во КазГУ, 1989. – 5-б.
3. Алмонд Г., Пауэлл Дж., Стром К., Дальтон Р. Сравнительная политология сегодня: Мировой обзор /Учебное пособие. Сокр. перевод с англ. А.С.Богдановского, Л.А.Галкиной. – М.: Аспект Пресс, 2002. – 8-б.
4. Методологические основы научного познания. – М., 1972. – 4 – 5-б.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫ ЖАҒДАЙЫНДА ҚЫЗАНАҚТЫҢ АЛЬТЕРНАРИОЗ АУРУЫ ЖӘНЕ ОНЫМЕН КҮРЕСУ ШАРАЛАРЫ РҮСТЕМОВА Қарлыға Үсенғалиқызы, МАЛИМБАЕВА Алмагуль Жумабековна

Қазақ егіншілік және өсімдік шаруашылығы ғылыми зерттеу институтты
Алматы, Қазақстан
Karligaw_91@bk.ru

Өзектілігі. Қазақстанның ауылшаруашылық секторы соңғы жылдары бірнеше өзекті мәселелерге тап болды. Оларды шешу үшін Қазақстан Үкіметі республикамыздың агроөндірістік кешенінің дамуы бойынша 2013-2020 жылдарға арналған «Агробизнес-2020» атты бағдарламаны жасады. Оның басты мақсаты ауыл шаруашылық өнімінің бәсекелестікке қабілеттілігі болып табылады.

Қазіргі таңда елдің алдына қойылған мақсаттарды шешу үшін өсімдік шаруашылығын диверсификациялау, республика үшін маңызды ауылшаруашылық дақылдарының, оның ішінде қызанақтың да егіс ауданын ұлғайту жұмыстары жүргізілуде. Сонымен, ҚР АШМ мәліметтері бойынша, 2013 жылы көкөніс дақылдардың егіс көлемі 0,9 млн. га, бұл көрсеткіш 2012 жылғы деңгейге қарағанда 40,1 мың га жоғары; жеміс дақылдардың көлемі 25,0 мың га ұлғайып 38,1 млн. га.

Алайда, сұранысқа ие негізгі ауыл шаруашылық дақылдардың ауданы айтарлықтай

ұлғайғанымен, олардың көпшілігінің өнімділігі төменгі деңгейде. Ауа-райы жағдайына және егіншілікті жүргізу мәдениетіне байланысты, ауыл шаруашылық дақылдарынан негізінен көкөніс дақылдарында, зиянкестер, аурулар және арамшөптер әсерінен төмен өнім алу 20-30% және одан да төмен пайыздарды құрайды.

Қызанақ алқа тұқымдасына жататын, отаны — Оңтүстік Америка болып саналатын дақыл, латынша атауы *Lycopersicon Tourn.* Ол көкөніс дақылы ретінде 1778 жылдан бастап белгілі [1,2]. Қызанақ – тек қана біздің елімізде ғана емес, сонымен қатар әлемдегі негізгі көкөніс дақылының бірі. Оны Африка, Америка, Канада мен Жапонияда, Орта Азия мен Еуропаның солтүстігінде табысты өсіруде. Бұл оның жоғарғы экологиялық бейімділігі мен дақылдың өнімділігі, жемістерінің жақсы дәмдік қасиеттерімен түсіндіріледі [3]. Бірақ, қазіргі кезде Қазақстанда бұл дақыл бүкіл көкөніс дақылының жалпы егіс көлемінің 10%-ын ғана алады.

Жаңалығы. Алғаш рет Қазақстанның оңтүстігі жағдайында альтернариоз ауруының қызанақта таралуы мен пайда болу ерекшеліктері және ауру қоздырғышты анықтау бойынша жаңа мәліметтер алынады, сонымен қатар қызанақтың альтернариозына қарсы заманауи өңдеуіш препараттардың тиімділігіне баға беріледі.

Зерттеудің мақсаты. Қазақстанның оңтүстігінде альтернариоз ауруының қызанақта таралу және даму ерекшеліктерін, ауру қоздырғыштың морфологиялық және культуралдық қасиеттерін зерттеу және зияндылығын төмендететін қорғау шараларын іздестіру.

Зерттеудің негізгі міндеттері:

Оңтүстік Қазақстан облысы жағдайындағы қызанақ егісінің фитосанитарлық жағдайын тексеру;

Қазақстанның оңтүстігінде қызанақтың альтернариоз ауруының таралуын, даму динамикасын және белгілерін зерттеу;

Ауру қоздырғыштың морфологиялық және культуралдық қасиеттерін зерттеу негізінде альтернариоздың қоздырғышын анықтау;

Альтернариозға қарсы қолданылатын қазіргі заманғы фунгицидтерге зертханалық және егістік сынақтар жүргізу.

Күтілетін нәтижелер. Қазақстанның оңтүстігінде қызанақтың альтернариоз ауруына жан-жақты зерттеулер және ауру қоздырғышты идентификациялау жұмыстары жүргізіледі, қызанақтағы альтернариоз ауруының зияндылығын төмендетуде қолданылатын қазіргі заманғы өңдеуіш препараттардың тиімділігі анықталады.

Зерттеу түрлері және қолданылатын әдістер. Зерттеу жұмыстары зертханалық және егістік жағдайда жүргізілді.

Оңтүстік Қазақстан облысында альтернариоз ауруының таралу ерекшеліктерін және даму динамикасын анықтау көкөніспен айналысатын шаруашылықтарда, жүргізілетін фитосанитарлық мониторинг барысында зерттелетін болады, сонымен бірге шаруа қожалықтарының стационарлы учаскелерінде фитопатологиялық зерттеулердің жалпы қабылданған әдістері бойынша [25, 27] егістік зерттеулер жүргізіледі. Альтернариоз ауруы қоздырғыштарының морфологиялық және культуралдық белгілері ылғалды камерада, сонымен бірге Чапек қоректік ортасында және картопты-глюкозалы агарда [29, 30] әдістемелік нұсқаулығына сәйкес зерттеледі.

Альтернариоздың инфекция көзі, Оңтүстік Қазақстан облысы шаруашылықтарында қолданылатын қызанақ тұқымының әртүрлі партияларына фитосараптама жүргізу жолымен [25-30] анықталады.

Альтернариозға қарсы қолданылатын фунгицидтердің тиімділігін бағалау зертханалық және егістік жағдайларда жүргізіледі. Зертханалық жағдайларда тұқымдық-бақылау зертханалық әдісі бойынша пестицидтермен өңдеуге дейінгі және одан кейінгі тұқымның өнгіштік қасиеттері зерттеледі. Сонымен қатар, өсу энергиясы 5-күнде, зертханалық өнгіштігі 10-күні ескеріледі. Егістік сынақтар әдістік нұсқауларға сәйкес жүргізіледі [31]

Қызанақ дақылы және оның халық шаруашылығындағы маңызы

Қызанақ (томат, помидор) – кеңінен таралған, алқагүлділер тұқымдасына жататын дақыл. Қызанақтың жалпы көлемі 1990 жылы 6,41 мың га, ал 1996 жылы 2,62 мың га, яғни екі есе кем. Қызанақтың негізінен Оңтүстік Қазақстанда – ОҚО, Алматы, Жамбыл облыстарында өсіріледі [32, 34].

Қызанақтың жемістерін паста, езбеге (пюре), салатқа, консервілеуге, тұздау үшін пайдаланады. Оның көп бөлігін жасаң күйінде пайдаланады.

Жасаң қызанақтың 1 кг жемістерінде: С витамині (аскорбин қышқылы) – 250-300, А провитамины (β каротині) – 15-17, В1 витамині (тиамин) – 1-1,2, В2 витамині (рибофлавин) – 0,5-0,6, РР витамині (никотин қышқылы) – 4,1-4,5, В9 витамині (фолий қышқылы) – 0,75 және Н витамині (биотин) – 0,04 мг мөлшерінде кездеседі. Осы себептен қызанақтың 1-2 жемісі адамның витаминдерге тәуліктік қажеттілігін толығымен қанағаттырады [1-3].

Қызанақ бұдан басқа да пайдалы заттарға бай. Жемістерінде көп мөлшерде қант (2,5-3,5%), органикалық қышқылдар (0,4-0,6%), майлар мен эфирлік майлар (0,2%), түрлі минералдық тұздар кездеседі. Қызанақ жемістері сондай-ақ құрамында 3-5 мг% томатин болғандықтан фитонцидтік қасиетке де ие. Жемістерінде 4-12% құрғақ зат, оның ішінде еритін қанттар 2,5-5,8%, органикалық (алма және лимон) қышқылдар 0,2-0,9мг%, С витамині 20-25мг%, каротин 0,6мг%. Қызанақтың күлінің құрамында калий, натрий, кальций, магний, фосфор, темір, күкірт, кремний және хлор болады. Қызанақтың химиялық құрамы сортқа, пісу уақытына, жинау мерзіміне, өну және басқа да жағдайларына байланысты өзгермелі болады. Қызанақты пайдаланудың жан басына шаққандағы жылдық мөлшері 20-32 кг, ал шын мәнінде бұл көрсеткіш 12,6кг немесе норманың 39%-н ғана құрайды [32-34, 36, 37, 38].

1.2 Қызанақтың биологиялық ерекшеліктері және өсіру технологиясы

Биологиялық ерекшеліктері. Қызанақ – біржылдық дақыл. Өсімдіктің онтогенезінде келесідей фазалар болады: көгінің және бірінші нағыз жапырағының пайда болуы, бүршігінің түзілуі, гүлдеудің басталуы мен жаппай гүлденуі, жеміс байлануының басталу, жемістерінің пісе бастауы мен жаппай пісуі.

Көгі пайда болғаннан 6-10 күннен соң алғашқы нағыз жапырағы, әрбір 5-6 күн сайын кейінгі үш-төрт жапырағы, ал кейінгілері 3-5 күннен соң пайда болады. Ерте пісетін сорттарда 7-8 дапырақтардан соң, ал кеш пісетін сорттарда 12-14 жапырақтардан соң (көгінің өнуінен 30-40 күн өткеннен соң) гүл бұтақтарында бутондар түзіледі. Гүлдеу фазасы көгі пайда болғаннан 40-90 күн өткеннен кейін басталады. Гүлдеу кезеңінен бастап жемістердің пісуіне дейінгі аралық 45-65 күнге созылады. Қызанақ жемістері пісуіне қарай келесідей дәрежелерге бөлінеді: көгеріп, сүттеніп, қошқылданып, қызғылттанып, толық (қызыл).

Қызынақ – жылу сүйгіш өсімдік. Тұқымдары 10-12оС температурада өне бастайды. 20-25оС температурада 5-6 күннен соң, 10-12оС температурада 10-12 және оданда ұзақ күнде өнеді. Өсуі мен жемістерінің пісуіне оңтайлы температура 20-25оС. Температура +16оС-қа жеткенде гүлденуі тоқтайды, +10оС-та өсуі тоқтайды, ал – 1,5оС-та өсімдік өледі. Бірақ та жоғары температура да (+35оС-тан жоғары) ол үшін зиянды: солады, әлсірейді, жеңіл ауруға ұшырайды және біртіндеп өледі.

Қызанақ – жарық сүйгіш өсімдік, жоғары өнімді тек күнгей, көлеңкеленбеген үлескілерде ғана береді. Өсімдік тік түсетін күн сәулесі жарығында және интенсивті жарықтандырғанда жақсы өсіп мол өнім береді (30-40 мың люкс).

Қызанақ өсу кезеңінде топырақтың төменгі ылғалдылығын (60-70%), ал жеміс беру кезеңінде жоғары ылғалдылығын (80-90%) қажет етеді. Ол үшін ауаның оңтайлы ылғалдылығы 50-60%. Ауаның шамадан тыс ылғалды болуы нашар тозандануға, түйнектердің түсіп қалуына және түйнектердің саңырауқұлақ ауруларына шалдығуына әкеліп соқтырады.

Қызанақ органикалық, минералдық және микротыңайтқыштарға өте сезімтал. Тыңайтқыштарды енгізгенде аса мұқият болу керек. Мысалы, азоттың шамадан тыс енгізілуі өсімдіктің вегетативті мүшелерінің күшті өсіп кетуіне – өнімнің сапасының нашарлауы мен жемістердің пісуінің кешеуілденуіне соқтырады. Фосфор жемістердің барынша тез пісуі мен олардағы қанттылықты арттырады, калий – жемістердің сақталғыштығы мен олардың құрамындағы құрғақ зат мөлшерін арттырады.

Қызанақты көшетпен өсіру. Егер алғы дақылдардың - қырыққабат және қиярдың - танабына органикалық тыңайтқыш енгізілген болса, онда сүдігер көтергенде тек 4-4,5 ц суперфосфат және 1 ц хлорлы калий енгізіледі. Ерте көк-темде ылғал жабу үшін тырмалауды екі ізбен жүргізеді, сосын культивациялай-ды, ол арамшөптердің өсуін жеделдетеді. Арамшөптерді жою үшін екінші культивацияны және тырмалауды көшет отырғызар алдында, 10-12 см тереңдікке жүргізеді. Отырғызуға 40-45 тәуліктік көшеттерді пайдаланады.

Көшеттерді көшет отырғызғыш НРМ-6, СКНБ-4, СКН-6 машиналарымен отырғызады.

Көшеттерді булыжай немесе жылыжайда өскеніне қарағанда 4-5 см тереңірек отырғызады, ал ірілерін көлбейте, сабағының төменгі 2-3 буынаралығын топыраққа батыра және культивациялағанда жұлынбас үшін қатардың ішіне қарай сұлатып отырғызады. Танапты отырғызар алдында суландырған дұрыс, 3-4 күннен соң көшеттер көндігіп, жанданғанда және көтеріле бастағанда, отырғызудан кейінгі бірінші суландыруды жүргізеді. Қосымша отырғызумен бірге, топырақ басып қалғандарын топырақтан аршиды, сосын қатараралықтарын қопсытқыш табандармен 7-8 см тереңдікке өңдейді. Өсу-даму кезеңінде суландырғаннан кейін барлығы 4-5 культивация жүргізеді, 7-8 рет суландырады. Жеміс салғанша әрбір 7-10 тәулікте гектарына 200-300м³ су беріп суландырады. Жеміс сала бастағанда суландыру мөлшерін гектарына 340-400 м³-қа жеткізеді.

Өсімдікті екі рет үстеп қоректендіреді: бірінші рет отырғызғаннан 12-16 тәулік өткен соң, екінші рет - бірінші үстеп қоректендіруден 18-20 тәулік өткен соң, 2-3 шашақгүлінде түйнек пайда болғанда жүргізеді. Тыңайтқыштарды өсімдік қоректендіргіш-культиваторлармен, суландыру алдында енгізеді.

Жинау және сақтау. Сортты дұрыс таңдап алғанда, толық піскен жемістерін 20-25 шілдеде жинай бастайды, ал жаппай пісуі тамыздың ІІ онкүндігін-де жүреді. Бозқырауға дейін жинауды әр 3-4 тәулікте, ал бозқырау түсерде, барлық бұрын ағара бастағандарын және жасылдарының ірісін жинап алады.

Қызанақты көшетсіз өсіруде оның өсіп-даму кезеңі 12-15 тәулікке кемиді. Көшетсіз ең тез пісетін сорттарды (Сибирский скороспелый, Доходный, Тамбовский урожайный) пайдалану керек. Тұқымды 10-15 мамырда себеді. Бір гектарға 2,5-3,0кг қызанақ тұқымын, 1кг шалғам себеді. Себу жұмыстарын СОН-2,8А, СКОСШ-2,8 немесе СКОН-4,2 тұқым сепкіштерімен қатараралығын 70см етіп атқарады. Тұқымның сіңіру тереңдігі 3-4см.

Өскін пайда болғаннан 8-10 тәулік өткен соң, егістікті жеңіл тырмалар-мен қатарларға көлденең тырмалайды. Ақтық қоректену алаңы 70х40 см бола-ды. Өскіндер пайда болғаннан соң бірінші культивацияны жүргізеді.

Қызанақты қысқы жылыжайда өсіру. Көшеттерді тұрақты орнына қабыл-данған дақыл алмасуына сәйкестендіріп 60+80х30-35см тәсілімен орналас-тырады. Отырғызардан 1-2 тәулік бұрын топырақты жақсылап тұрып суланды-рады. Көшеттерді тегіс жерге отырғызады. Көшеттерді тігінен, бірінші кәдімгі жапырағына дейін топыраққа сіңіре отырғызады. Тым өсіп кеткен көшеттерді, қосымша тамырлары тезірек қалыптасу үшін, көлбеу отырғызады.

Өсімдікті тік аспаларда өсіреді, ол үшін отырғызғаннан 4-5 тәулік өткен соң өсімдіктерді ілмектеп байлап, іліп қояды. Сосын жұма сайын өсімдіктің ұшын жіпке айналдыра бұрайды және сонымен бірге өгей бұтақшаларын алас-тап, бір сабақты бұтаны қалыптастырады - өгей бұтақтарын жұлу және жоғар-ғы өсу ұшын қырку. Өгей бұтақты ұзындығы 7-10см аспағанда жұлады.

Аспаның биіктігі 2,0-2,2м болғанда өсімдік 8-9 шашақгүл қалып-тастырады, сосын негізгі сабағын сымнан асырып іледі, өсімдік өсіп дамуының соңына дейін тағы 6-7 шашақгүл қалыптастырады. Шашақгүлдің астындағы жапырақтар осы шашақгүлді фотосинтездің өнімімен қамтамасыз ететіндіктен, жемісі піскен кезде жапырақтарының сарғаю деңгейіне қарамай оларды аластайды.

Жылыжайдың температурасы күндіз шуақты ауа райында — 24-25°С, бұлтты күндері — 20-22°С, түнде жеміс салғанша 14-17°С, жеміс салған кезең- дерде 18-19°С, топырақ температурасы - 18-20°С. Ауа температурасы 32°С-дан

асқанда тозаңдар стерильденеді, ұрықтану тоқталады және гүлдер түсе бастайды. Мұндайда желдетумен қоса, жылыжайдың жабынын әктейді. Жылы-жайдағы өсімдіктерді атызбен тәуліктің алғашқы жартысында суарады және үстеп қоректендіреді.

Жемістерді сәл қызара бастағанда жинайды, сонда қалған жемістері тезірек пісіп-жетіледі. Көктемде 2-3 тәуліктен соң, жазда — бір тәуліктен соң жинайды. Жемістерді жеміс сағағынсыз жинайды.

Қызанақты көктемгі пленкалы жылыжайда өсіру. Ең жоғары өнімді 55 тәуліктік көшет береді. Пленкалы жылыжайдағы күтіп-баптау жұмыстары қыстық жылыжайға ұқсас. Бірақ пленкалы жылыжайда топырақтың және ауа-ның жылынуы мен ылғалдылығының оңтайлы режимін мұқият қарап қалыптастыру керек. Топырақтың ылғалдылығы жеміс

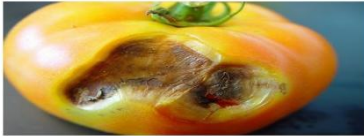
салғанша 70-75%, жеміс салған кезде — 80-85% болғаны жөн.

Тұқым шаруашылығы. Қызанақ өздігінен тозаңданатын өсімдік болған-дықтан сорттардың оқшаулануы шамалы — 20м. Бір жемісте 250-300 тұқым болады. Тұқымы аз жемістердің бір тоннасынан 2-3кг, көп тұқымдыкінен - 4-5 кг тұқым алынады. Бір гектардан орташа есеппен 0,8-1,2 ц тұқым жиналады. Тұқымдар өнгіштігін 6-8 және одан да көп жыл бойы сақтайды. Оларды жылы және құрғақ жерде сақтау керек.

Қызанақ дақылында кездесетін аурулардың түр құрамы

Саңырауқұлақ аурулары. Септориоз немесе ақ дақ. Қызанақтың кең таралған ауруының бірі. Өсімдіктің залалданған мүшелерінде ұсақ, түсі ақ-сұр, айналасы қоңыр жиекті дақтар пайда болады (сурет 1

Сурет 1 – Септориоз немесе ақ дақ

Фузариозды солу. Бұл кесел мақта, дәнді дақылдар, пияз, бұршақты дақылдардың бірқатарын, күнбағысты, қызанақ пен картопты залалдайды.

Макроспориоз немесе құрғақ дақ. Республикада кең таралған ауру. Залалданған жапырақта құрғақ, дөңгелек, шеңберлі айқын дақтар түзіледі. Олардың көлемі бірнеше миллиметрден 1,5 см дейін болуы мүмкін. Ауруға өсімдіктің басқа да мүшелері - жеміс сағақтары, жемістері және өркендері шалдығады.

Фитотороз. Кесел республиканың қызанақ егілетін аймақтарында кездеседі, әсіресе солтүстікте кең таралған.

Қызанақ дақылын аурулардан қорғау шаралары

Агротехникалық шаралар. Қызанақтың альтернариозымен күресуде кеңес үкіметінде және шет елдік әдебиеттерде, негізінен санитарлы-профилактикалық және химиялық шараларды қолдану ұсынылады.

2.2 Зерттеу нысаны және әдістері

Жұмыс зертханалық және егістік жағдайда ҚазӨҚЖКҒЗИ-да және Оңтүстік Қазақстан облысының көкөністік шаруа қожалықтарында (Сарыағаш, Сайрам, Мақтаарал аудандары) жүргізілді. Зерттеу жұмыстарын жүргізуде фитопатологияда және өсімдік қорғауда жалпылама қабылданған әдістер қолданылды.

Зерттеу нысандары болып мыналар табылды: кеміргіштер және жапырақ жемірлер, сонымен бірге сорғыш зиянкестер; саңырауқұлақ, бактерия, вирус және микоплазмалы аурулар, альтернариоз ауруы, қызанақ дақылы.

Көкөніс егістері мен көшеттіктердің фитосанитарлық жағдайын бағалау Оңтүстік Қазақстан облысының Сарыағаш, Мақтаарал және Сайрам аудандарын зерттеу бойынша жүргізілді.

Осы кезде негізгі аурулар мен зиянкестердің түр құрамы, таралуы, даму сатысы және зиянды организмдердің саны анықталды, олардың байқалу себептері егіс тарихымен танысу негізінде, агротехникалық тәсілдерді белгілеу.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Щепетков Н.Г., Өзбеков Б.М., Ысқақов М.Ә., Жұмағұлов И.И., Еркенбаев Н.С. Көкөніс шаруашылығы. Астана, 1998.- Б.242-25.
2. Юсупов М., Петров Е., Ахметова Ф.Овощеводство Казахстана, 1, 2 т., Алматы, 2000.- С. 23-34
3. Алпатьев А. В. Помидоры.-Москва.-1981.- С. 34-36
4. Казенас Л.Д. Болезни сельскохозяйственных растений Казахстана. Алма-Ата: Кайнар, 1974.- С.- 167-169, 188, 216.
5. Корғасбаев Ж.К. Стратегия поддержания продовольственной безопасности РК. - Научное обеспечение устойчивого развития агропромышленного комплекса Республики Казахстан, Сибири, Монголии и республики Беларусь.- 2002.

6. Фадеев Ю.Н., Новожилов Н.М. Современные принципы интегрированной защиты растений.-М., 1985.- С. 2-5.
7. Линский В.Г., Нурлыбаева Р.Н., Савойская Г.Н и др. Интегрированная система защиты капусты от вредителей на юго-востоке Казахстана. Рекомендации.-Алма-Ата, 1985.-10с.
8. Черногребель В.В., Шутко А.П., Исмаилов В.Я. Биологизированная защита томата от вредителей. // Защита и карантин растений. - 2010.- №9.- С. 36-38.
9. Надыкта В.Д. Перспективы биологической защиты растений от фитопатогенных микроорганизмов. // Защита и карантин растений. - 2004.- №11.- С. 26-28.
10. Машара К.А., Федей И.П., Ванюшкин В.А., Зайнагидданов К.М. Влияние биологических препаратов, микроэлементов, химических иммунизаторов на слизистый бактериоз капусты. - Тр. Всерос. конф. «Бактериальные болезни картофеля и овощных культур и методы борьбы с ними».- 1999.- С. 35-38.
11. Исаков Н.С., Красникова В.Н. Проблемы защиты овощных культур в Казахстане. // Защита растений в Казахстане.-1988.- №3.- С. 16-18.
12. Айтбаев Т.Е. и др. Фитосанитарное состояние овощных севооборотов в зависимости от системы применения удобрений и средств защиты. // Сб. научн. тр. Состояние и перспективы научных исследований по картофелеводству, овощеводству и бахчеводству, 2011.
13. Чулкина В.А. Современные экологические основы защиты растений. //Защита и карантин растений.- 2008.-№ 9.-С. 34-36.
14. Сергиенко В.Г., Ткаленко А.Н., Титова Л.В., Использование биопрепаратов для защиты овощных культур от болезней. //Защита и карантин растений.- 2010.-№7.- С. 28-30.
15. В.П.Федоренко. С.В.Ретъман, Задействовать весь комплекс защитных мероприятий. Журнал «Защита и карантин растений» №4, 2009. С.49-50
16. Белякова Н.А. Фитосанитарное оздоровление агроэкосистем. //Защита и карантин растений. – 2011.- №3.- С. 64-66

БІЛІМ БЕРУ САПАСЫН АРТТЫРУ ДАҒЫ БЕЛСЕНДІ ӘДІС-ТӘСІЛДЕР РЫСҚҰЛ Әсем Қайдарқызы

Бауыржан Момышұлы атындағы ЖББ мектебі КММ
asem.ryskulova.1975@mail.ru

Аннотация

Баяндамада белсенді әдіс-тәсілдер туралы және бастауыш сыныптарда әдіс-тәсілдер арқылы тапсырмаларды тиімді қолдану әдістері туралы баяндалған.

Бастауыш сыныптарда ақпараттық технологияны пайдалану – білім сапасын арттырудың бір шарты. Оқытудың әдістемесі түбегейлі өзгерсе, оқушының өзіндік әрекетін ынталандырса, баланың жеке басының дамуына, оның танымдық және шығармашылық қабілеттері арта түседі

Қазіргі таңда заман талабына сай білім беру жүйесінде білім берудің даму тенденциялары мен тенденцияларын қамтитын, дамытатын елуден астам педагогикалық технологиялар қолданылады.

Әр педагогтың міндеті - тиімді технологияларды тәжірибеде қолданып, оң мен солын тану, зерттеу, талдау, нәтиже шығару.

Әлемдегі болып жатқан өзгерістер еліміздің білім саласындағы оқыту форматының өзгеруіне де әсерін тигізуге байланысты барша оқушы, мұғалім барлығына да компьютер мен техника ресурстарына талапқа сай жақсы меңгеруді міндеттеді. Осыған орай, өз практикада жиі пайдаланып оқушылардың білім-білік дағдысын қалыптастыруда жемісті нәтиже көрсетіп келе жатқан АКТ пайдалануға байланысты бірнеше әдіс-тәсілдерді ұсынамын:

КАНООТ - викторина, дидактикалық ойындар мен тесттерді құруға арналған бағдарламасы. Оқушылар мұғалім жасаған тапсырмаларға планшеттерден, ноутбуктерден, смартфондардан, яғни интернетке кіру мүмкіндігі арқылы кез- келген құрылғыдан жауап бере алады. Қажет болса, мұғалім қойылған сұрақтарға жауаптар үшін ұпай енгізе алады: дұрыс жауаптар мен жылдамдық үшін. Табло мұғалімнің компьютерінің мониторында көрсетіледі.

Тестке қатысу үшін оқушылар тек қызметті ашып, мұғалім компьютерден ПИН -кодты енгізуі керек. Бұл программаны пайдалану арқылы мен оқушылардың өз-пәніме деген қызығушылығының артқандарын байқадым. Бағдарламаны пайдалану: оқушылармен кері байланыс жасап отыруға да ыңғайлы.

Plickers оқыту платформасы. Мұғалім оқушыларға аты -жөні жазылған карталарды дайындайды, содан кейін экранда тест сұрақтарын көрсетеді және оқушылардың жауаптарын телефоннан немесе планшеттен сканерлейді. Қосымшаның артықшылығы - оқушыларға ұялы телефондар мен Интернетке қосылу қажет емес, ал мұғалім тест нәтижелерін экраннан бірден көре алады.

Quizlet - жаңа сөздерді есте сақтауға арналған тамаша платформа. Сіз дайын карталар жиынтығын қолдана аласыз немесе сөздердің жеке қорын жасай аласыз. Платформа сонымен қатар түрлі тесттер, ойындар мен қосымша функцияларды ұсынады. Сіз интерактивті тақтада бүкіл сыныппен жұмыс жасай аласыз немесе сілтеме арқылы виртуалды сыныптағы әр оқушыға жеке тапсырмалар бере аласыз.

Жоғарыда аталған платформалар негізінде оқушылардың пәнге деген қызығушылығы артып, білім деңгейінің артқандығын анықтадым. Сонымен қатар, жаңартылған техникалық әдіс-тәсілді технологияларды пайдаланумен қатар, бірнеше жаңартылған технологиялармен жұмыс жүргізіп отырдым: мысалы, саралап оқыту технологиясын, сын тұрғысынан ойлау технологиясын, модульдік оқыту технологиясын т.б. Осындай біршама технологиялардың ішінен жемісті нәтиже көрсеткені: сын тұрғысынан ойлау технологиясы.

Бүгінгі таңда еліміздің білім беру жүйесінің басты міндеті - ұлттық оқыту модуліне көшу арқылы жас ұрпақтың білім деңгейін халықаралық деңгейге шығару.

Өркениетті елдермен керегеміз тең болу үшін әлемдік білім беру жүйесіне қосылуға ұмтылған еліміздің білім беру саясаты демократияландыру мен ізгілендіру арқылы білім беруді жаңа сапалық деңгейге шығаруға бағытталған. Оқушылардың жеке танымдық ерекшеліктерін, сондай-ақ топтық ерекшеліктерін ескере отырып, саралап оқытуды ұйымдастыру - қазіргі кездегі мектеп өміріндегі өзекті мәселе, яғни оқыту бірлігінен бас тартып, пәнаралық оқыту жүйесіне көштік. Осы орайда оқушылардың жеке танымдық ерекшеліктерін, сонымен қатар топтық ерекшеліктерін ескере отырып, сабақты тиімді ұйымдастыру қажет.

Осылайша, заманауи мұғалімнен оқушылардың цифрлық сауаттылығын барынша қалыптастыруға мүмкіндік беретін оқу іс-әрекетінің формаларын, әдістері мен тәсілдерін тауып, қолдану талап етіледі. Осы бағыттағы жүйелі жұмыстың нәтижесінде бастауыш сынып оқушылары:

- қосымша ақпарат қажеттілігін бағалауды біледі;
- ықтимал ақпарат көздерін және оны іздеу жолдарын анықтай алады;
- сөздіктерден, анықтамалықтардан, энциклопедиялардан, кітапханалардан, интернеттен ақпарат іздеу дағдылары қалыптасады;
- жалпылау кезінде бақылаулардан ақпарат алуды біледі;
- алынған ақпаратты талдау, белгілер мен олардың мағыналарын бөліп көрсету, тұтас және бөліктерді анықтау, ақпаратты бүктеуді қолдану және оны көрнекі түрде көрсетуді түсінеді, біледі (кестелер, диаграммалар, диаграммалар);
- ақпаратты тақырыптық, алфавиттік, сандық мәндері бойынша білім алады;
- алынған ақпарат пен бұрыннан бар білімді салыстыру, жинақтау және жүйелеу, себеп-салдар байланысы туралы идеяларды жаңарту арқылы өз білімдерін арттырады;
- өзіңіздің ақпараттық объектілеріңізді (хабарламалар, қысқаша эсселер, графикалық жұмыстар) құруды үйренеді;
- қорытынды жасау үшін ақпаратты пайдалануды біледі;
- шешім қабылдау үшін ақпаратты пайдалануды біледі;
- ақпаратпен жұмыс істеу кезінде ақпараттық-коммуникациялық технологиялар құралдарын пайдалануды үйренеді.

Оқушылардың цифрлық сауаттылығына байланысты жоғарыда аталған дағдыларды қалыптастыру оқу процесінің құрамдас бөліктері, оқу қызметі және қосымша білім беру арасындағы тығыз байланыста сәтті болады.

Жұмыста келесі АКТ ресурстарын пайдалануға болады: интерактивті тақта, магнитофон, фотоаппарат, микроскоп, аудиотехника. Ұлы педагог К.Д.Ушинский былай деп жазды: «Егер

сіз сөз алу қиын сыныпқа кірсеңіз, суреттерді көрсете бастаңыз, сонда сынып сөйлейді, ең бастысы, еркін сөйлейді ...». Дегенмен, мектеп оқушыларының ақпараттық мәдениеті мен ақпараттық сауаттылығы заманауи компьютерлік технологияларды пайдалана білуді ғана емес, сонымен қатар дәстүрлі ақпарат құралдарын: кітаптарды, сөздіктерді, бақылауды, тұлғааралық қарым-қатынасты пайдаланумен байланысты дағдыларды қамтиды.

Бастауыш мектепте әртүрлі сабақтарда АКТ-ны қолдану мыналарға мүмкіндік береді:
оқушылардың дүниенің ақпараттық ағындарын бағдарлау қабілетін дамыту;
ақпаратпен жұмыс істеудің практикалық тәсілдерін меңгеру;
заманауи техникалық құралдарды пайдалана отырып ақпарат алмасуға мүмкіндік беретін дағдыларды дамыту;

оқушылардың танымдық белсенділігін белсендіру;

сабақты жоғары эстетикалық деңгейде өткізу;

көп деңгейлі тапсырмаларды қолдана отырып, оқушыға жеке көзқарас.

Компьютер мұғалімге мүмкіндіктерді айтарлықтай кеңейтуге мүмкіндік береді

АКТ дидактикалық тұрғыдан дұрыс тәсіл арқылы оқушылардың зейінін белсендіреді, ынтасын арттырады, танымдық процестерін, ойлауын, зейінін, қиялын, қиялын дамытады. Оқытуды дайындау мен көрсетудің ең сәтті түрлерінің бірі

Бастауыш сыныптағы сабақтарға арналған материалды мультимедиялық презентациялар құру деп атауға болады. Мультимедиялық презентациялар компьютерлік бағдарламалардың көмегімен ақпаратты ұсынудың ыңғайлы және тиімді әдісі болып табылады. Ол динамика, дыбыс пен кескінді біріктіреді, яғни баланың назарын ең ұзақ уақыт бойы ұстайтын факторлар. Қабылдаудың ең маңызды екі мүшесіне (есту және көру) бір мезгілде әсер ету әлдеқайда үлкен әсерге қол жеткізе алады. Мультимедианың әдістемелік күші дәл сол, студентке дыбыстық және көрнекі бейнелердің үйлестірілген ағынын қабылдаған кезде оның қызығушылығы мен білім алуы жеңілдетіледі және оған ақпараттық ғана емес, сонымен бірге эмоционалдық әсер де жасалады. Оның үстіне презентация мұғалімге белгілі бір сыныптың, тақырыптың, пәннің ерекшеліктеріне сүйене отырып, оқу материалын өз бетінше құрастыруға мүмкіндік береді, бұл сабақты максималды тәрбиелік әсерге қол жеткізетіндей етіп құруға мүмкіндік береді.[1.2]

Презентацияларды сабақтың барлық кезеңдерінде пайдалануға болады. Бұл да кезінде білімді жанарту, жаңа материалды түсіндіру кезінде және бекіту кезінде. Мультимедиялық құралдарды әр сабақта толық сабақ емес, күрделі сұрақтардың үзінділері пайдаланылғанда тиімдірек пайдалану болады. АКТ-ның бай графикалық, дыбыстық және интерактивті мүмкіндіктерін пайдалану сабақта қолайлы эмоционалдық фон жасайды, оқушының оған байқамағандай, күш-жігерсіз дамуына ықпал етеді. Бастауыш мектепте компьютерді педагогикалық пайдаланудың мүмкін болатын бағыттары сан алуан.

АКТ қолдану сабақтары оқушыларға етене таныс, ал мұғалімдер үшін – бастауыш сынып мұғалімінің инновациялық іс-әрекетінің маңызды нәтижелерінің бірі болып табылатын жұмыс нормасы болды.

Қазіргі уақытта мені интернет ресурстарының мүмкіндіктері қызықтырады, атап айтқанда, мұғалімге сабақты жоспарлауға және уақытты үнемдеуге, оқу процесін дараландыруға, күндізгі және қашықтықтан оқытудың сыныптан тыс сабақтарына арналған білім беру жобалары, бағдарламалары. [2.1]

Баланың жеке тұлға ретінде дамуы,өзіндік көзқарасының қалыптасуы,ой-өрісінің кеңеюі мектеп қабырғасынан басталады деп ойлаймын. Сондықтан бүгінгі педагогтың міндеті жеке тұлғаны рухани адамгершілік, ұлттық, жалпыадамзаттық құндылықтар жағынан дамыту үшін оның білім беру алу жолындағы өмірін мәдениетке ену үрдісі ретінде ұйымдастырып, оқушының әр даму кезеңінде әлеуметтік өмірдің мәнін түсінуімізге бағыттауымыз қажет. Сабақ процесінде сыныптан тыс жұмыстарда оқушының білім көлемі меңгертіліп, мінез-құлық өмірге деген белсенділігі артып, рухани-адамгершілік дәрежесі біртіндеп дамиды.Сонда ғана жас ұрпақ болашақта өз ана тілін құрметтей алатын, өзін-өзі басқара алатын, қызмет көрсете алатын тәрбиелі, үлгілі, жаны сұлу, рухани-адамгершілігі таза ең бастысы бәсекеге қабілетті дарынды тұлға болып қалыптасады. [3.1]

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1 Т.С. Сыдықов, А.Е. Әбілқасымова, «Оқушылардың танымдық белсенділігін қалыптастырудың дидактикалық негіздері»

- 2 Алматы, 2008 жыл, журнал
3 Қазақстан мектебі «Дарынды бала ұғымы» №12, 2006 жыл
4 Қазақстан мектебі «Дарынды оқушымен жұмыс» №2, 2005 жыл

РОЛЬ ВНЕДРЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ МЕТОДИК В ОБУЧЕНИЕ ЦИФРОВОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ СТАРШИХ КЛАССОВ

ТОКПАЕВА Жазира Айтпаевна

Северо-Казахстанский университет имени М. Козыбаева
Петропавловск, Казахстан
suleiman.bender@gmail.com

Андатпа

Ғылым мен өндірістегі технологиялар таңғажайып жылдамдықпен дамуын жалғастыруда, сондықтан білім беру жүйелері информатиканы оқыту әдістерін үнемі жаңарту қажеттілігіне тап болады. Бұл қазіргі қоғам мен еңбек нарығының өзгермелі талаптарымен, сондай-ақ заманауи ақпараттық технологиялар ұсынатын мүмкіндіктер ауқымының үнемі кеңеюімен байланысты.

Бастапқыда, информатика оқу жоспарындағы маңызды пән ғана емес, сонымен қатар өмірдің әртүрлі салаларына айтарлықтай әсер ететінін атап өткен жөн. Ол бағдарламалау және компьютерлік дағдыларды дамытады, оқушылардың алгоритмдік ойлауын, сыни тұрғыдан ойлауын, есептер шығару және шығармашылық қабілеттерін дамытады. Осыны ескере отырып, информатиканы оқыту әдістемесін жаңарту білім берудің жоғары сапасын қамтамасыз етудің маңызды құралына айналады.

Аннотация

Технологии в науке, промышленности продолжают эволюционировать с поразительной скоростью, в связи с чем образовательные системы сталкиваются с необходимостью постоянного обновления методик преподавания информатики. Это вызвано изменяющимися требованиями современного общества и рынка труда, а также постоянно расширяющимся спектром возможностей, которые предоставляют современные информационные технологии.

Первоначально, важно отметить, что информатика не только является важным предметом учебной программы, но и оказывает значительное влияние на различные сферы жизни. Она формирует навыки программирования и работы с компьютерами, развивает алгоритмическое мышление, критическое мышление, проблемное решение и творческие способности учащихся. В свете этого, обновление методик преподавания информатики становится важным инструментом в обеспечении высокого качества образования.

Одним из ключевых факторов, влияющих на необходимость обновления методик преподавания информатики, является быстрое развитие информационных технологий. Новые языки программирования, инструменты разработки, платформы и технологии появляются на рынке с завидной регулярностью. Преподаватели информатики должны быть в курсе этих изменений и готовы адаптировать свои методики преподавания, чтобы соответствовать актуальным требованиям индустрии. Это включает в себя как освоение новых технологий, так и пересмотр учебных планов для интеграции последних достижений в области информатики.

Второй важный аспект — это изменяющиеся требования общества и рынка труда.

С развитием цифровой экономики и автоматизации многих процессов, потребность в специалистах по информатике растет. Однако, эти требования также изменяются. Работодатели ищут не только технически подготовленных специалистов, но и людей с широким спектром навыков, включая коммуникационные, коллаборативные и творческие способности. Обновленные методики преподавания информатики должны учитывать эти требования, предоставляя студентам возможность развивать не только технические, но и цифровые пользовательские навыки, необходимые для успешной карьеры в современном мире.

Фактор, влияющий на формирование методики преподавания информатики, который не следует принижать, — это рост понимания о важности включения всех учеников в процесс

обучения информатике. Обновление методик должно включать стратегии, способствующие вовлечению разнообразных групп студентов, включая обучающихся с ограниченными возможностями. Это может включать в себя создание более доступных учебных материалов, использование разнообразных методов, индивидуализации обучения[1].

Наконец, перспективы развития обновления методик преподавания информатики крайне обнадеживающе. С появлением новых технологий, таких как искусственный интеллект, виртуальная реальность и квантовые вычисления, возникают новые возможности для исследования различных сфер знания. Обновленные методики преподавания должны быть гибкими и открытыми для интеграции этих новых технологий, чтобы готовить студентов к вызовам будущего.

Передовые технологии продолжают трансформировать востребованные компетенции специалистов, поэтому важное значение необходимо придать освоению цифровой грамотности у учащихся старших классов. Данная тенденция требует обновление учебных материалов и методик преподавания. Однако, это также предоставляет возможность для создания гибких и адаптивных курсов, которые могут легко внедрять новейшие технологии и тенденции.

Возникает также проблема адаптации методик к различным уровням цифровой грамотности среди учеников. В старших классах могут быть как студенты, которые уже владеют различными технологиями на продвинутом уровне, так и те, кто только начинает свой путь в цифровом мире. Преподаватели могут создавать дифференцированные программы обучения, которые учитывают индивидуальные потребности и уровни учеников. Проблемой на пути совершенствования цифровой грамотности будущих специалистов зачастую становится неэффективность традиционных методов преподавания. Например, учебники и лекции могут быть недостаточно привлекательными для современных студентов, привыкших к интерактивным и мультимедийным форматам обучения.

Еще один вызов на пути выбора методик преподавания информатики - это необходимость обеспечения безопасности и этичности в цифровой среде[2]. Студентам нужно быть осведомленными о цифровых угрозах, защите личной информации и этичном поведении в онлайн-среде. Преподаватели должны включать в свои программы обучения соответствующие разделы о цифровой безопасности и этике.

Несмотря на эти вызовы, существуют многообещающие подходы к решению проблемы преподавания цифровой грамотности в старших классах. Во-первых, это внедрение интерактивных технологий и онлайн-ресурсов в учебный процесс, которые делают обучение более увлекательным и доступным для студентов. Во-вторых, это партнерство с технологическими компаниями и профессионалами в области информационных технологий для создания реальных кейсов и проектов, которые помогут студентам понять применение цифровых навыков в реальной жизни. В-третьих, это создание междисциплинарных программ, объединяющих цифровую грамотность с другими предметами, такими как математика, наука и искусство, для понимания цифровых технологий в контексте их широкого применения.

Развитие цифровой грамотности у учащихся является ключевым аспектом их образования в современном мире. Вот несколько инновационных подходов, которые могут помочь в этом:

Игровой метод обучения[4]: Создание образовательных игр и симуляций, которые помогают учащимся осваивать навыки цифровой грамотности. Это может включать в себя виртуальные миры, задачи с использованием геймификации, а также разработку образовательных приложений для мобильных устройств.

Использование виртуальной реальности (VR) и дополненной реальности (AR): Создание обучающих сред в VR и AR, которые позволяют учащимся погружаться в интерактивные сценарии, где они могут применять навыки цифровой грамотности в реальном времени. Например, симуляции по безопасности в интернете или тренировки по цифровой безопасности в виртуальной среде.

Проектное обучение[3]: Предоставление учащимся возможности работать над проектами, которые требуют применения цифровых навыков. Это могут быть проекты по созданию веб-сайтов, разработке приложений, анализу данных или созданию мультимедийных презентаций. Проектное обучение позволяет учащимся применять свои знания на практике и развивать навыки сотрудничества и проблемного мышления.

Обучение через партнерство с индустрией: Сотрудничество с предприятиями и технологическими компаниями для организации мастер-классов, стажировок и профессионального обучения. Это помогает учащимся понять, какие навыки востребованы на рынке труда, и как они могут применить свои знания в реальных рабочих ситуациях.

Цифровые курсы и онлайн-платформы: Использование онлайн-ресурсов и курсов для самостоятельного обучения цифровой грамотности. Множество платформ предлагают бесплатные курсы, такие как Stepik, по различным аспектам цифровых технологий, которые можно интегрировать в учебный процесс.

Мультимедийные уроки и интерактивные обучающие материалы[5]: создание учебных материалов в виде видеороликов, интерактивных презентаций, анимаций и т. д. Это позволяет учащимся получать информацию более доступным и увлекательным способом, что способствует их активному участию и пониманию материала.

Эти подходы могут быть эффективными в развитии цифровой грамотности у учащихся, обеспечивая им необходимые навыки для успешной адаптации к цифровой среде.

Список использованной литературы

1. Инновации в образовании. Учебное пособие. Ильин Г.Л., 2016 г. – 6 стр.
2. Основы цифровой грамотности и кибербезопасности. Бороненко Т.А., Кайсина А.В., Пальчикова И.Н., Федоркевич Е.В., Федотова В.С., 2021 г. - 231 стр.
3. Проектное обучение специалистов по работе с молодежью. Крутько И.С., 2022 г. – 125 стр.
4. Игрофикация в бизнесе и в жизни: преврати рутину в игру! Нефедьев И., Бронникова М., 2019 г. – 48 стр.
5. Мультимедийные технологии в образовании: учебное пособие. Зинурова Р.И., 2019 г. - 74 стр.

КОНЦЕПЦИЯ ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ КАК ОСНОВНОГО АСПЕКТА КАЧЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

ЯНИНА Дарина Владимировна, ДРУЖИНИНА Елена Николаевна

КГУ «Общеобразовательная школа №82»

Караганда, Казахстан

elenadruzinina68@gmail.com, yaninadarina@gmail.com

Аңдатпа

Мақалада білім, ғылым және мәдениетті дамытумен айналысатын ұйымдарда мәдениетті қалыптастырудың маңыздылығы қарастырылады. Авторлар оқу ортасын құрудың, әртүрлі қызмет салаларын интеграциялаудың және толеранттылық құндылықтарын тәрбиелеудің негізгі аспектілеріне жүгінеді. Инновацияларды пайдалануға, зерттеулер мен шығармашылықты ынталандыруға, сондай-ақ білім, ғылым және мәдениет саласындағы ұйымдардың заманауи сын-қатерлері мен перспективаларына ерекше назар аударылады.

Аннотация

В статье рассматривается важность формирования культуры в организациях, занимающихся развитием образования, науки и культуры. Авторы обращаются к ключевым аспектам создания обучающей среды, интеграции различных сфер деятельности и воспитания ценностей толерантности. Особое внимание уделяется использованию инноваций, стимулированию исследований и творчества, а также современным вызовам и перспективам организаций в области образования, науки и культуры.

Формирование культуры – это процесс, включающий в себя установление ценностей, норм, традиций, символов, и поведенческих моделей в обществе. Этот процесс направлен на создание и поддержание определенного типа культурной среды, способствующей развитию общества.

Слово «культура» вошло в русский язык довольно поздно – оно стало известно, как

отмечает П.Я. Черных, лишь с середины 30-х годов XIX века. [1]

В словаре Ожегова слово «культура» обозначает совокупность производственных, общественных и духовных достижений людей. [2]

Согласно Д.В. Пивоварову, культура строится как возделывание идеалов и обнаруживается как идеалообразующая сторона жизни людей, в единстве своих материальной и духовной составляющих. [3]

Ю.В. Бондарев же пишет: «нет культуры без народа, – так же как народа без культуры». [4]

В документе о стратегии развития образования и культуры в Республике Казахстан отмечается, что культура, воплощенная в учебной среде, является ключевым элементом успешного социокультурного развития молодого поколения Казахстана. [5]

В документе о целях и задачах образования в Казахстане говорится, что культура в образовательных учреждениях является основой для развития творческого мышления, гражданской ответственности и толерантности учащихся. [6]

Эти документы отражают важность формирования культуры в образовательных учреждениях Казахстана для развития личности, общества и создания благоприятной образовательной среды.

Важным аспектом формирования культуры в казахстанских образовательных учреждениях является сохранение и развитие национального культурного наследия, внедрение традиционных ценностей в образовательный процесс, что позволяет стимулировать самосознание и саморазвитие учащихся, формировать у них чувство гордости за свою историю и культуру, способствует укреплению национальной идентичности, гражданственности, толерантности и межнациональному взаимопониманию. Также она играет ключевую роль в формировании целостной образовательной среды, способствует развитию культурного разнообразия и сотрудничеству между различными этносами.

Формирование культуры в организациях, посвященных развитию образования, науки и культуры, играет ключевую роль в определении их миссии и ценностей. Культура организации формирует основы работы, направленной на интеллектуальное и культурное развитие. Она создает окружение, в котором процветают инновации, творчество и уважение к знаниям. Культурная атмосфера в организации способствует построению коллективного сознания, объединяющего сотрудников в достижении общих целей. Исправный культурный фундамент способствует привлечению и удержанию высококвалифицированных специалистов в организации.

Организации, в которых ценят культуру, обретают устойчивую основу для развития интеллектуальной и творческой активности. Культура становится инструментом для обмена знаниями и опытом, создания благоприятного и поддерживающего окружения для роста и развития. Также формирование культуры в организациях образования, науки и культуры способствует созданию специфической идентичности и уникального общего видения целей и задач. Культурный контекст определяет не только рабочие процессы, но и межличностные отношения, мотивацию сотрудников и поддерживает творческий потенциал.

Можно выделить несколько основных видов влияния культуры на образование:

Сохранение культуры

Культура представляет собой своеобразную живую систему общества, которую необходимо беречь. Образование играет ключевую роль в содействии сохранению культуры и социокультурного наследия. Через специализированные учебные заведения образование старается передать учащимся традиции, ценности, искусство, мораль и другие аспекты культуры.

Передача культуры

Помимо сохранения, еще одной задачей образования является передача культурного опыта, ценностей, традиций от одного поколения к другому. Без этой передачи выживание нации становится сложной задачей, а общество — хаотичным. Передача культуры является необходимым фактором для сохранения устойчивости и целостности общества.

Продвижение культуры

Одной из важных функций образования является преобразование существующих культурных моделей в соответствии с изменениями в обществе. Новые культурные модели

формируются для соответствия потребностям времени и общества. Образование способствует развитию культуры через реорганизацию и обновление человеческого опыта.

Адаптация к культурным изменениям

Через образование человек может лучше адаптироваться к переменам в культурной среде, модифицировать устаревшие формы и принимать новые. Образование дает возможность адаптироваться к изменяющимся культурным контекстам для успешной жизни.

Формирование личности через образование

Образование способствует формированию личности, создавая социальные связи и основываясь на культурных ценностях общества. Культура помогает формировать поведение человека и представляет собой инструмент социального контроля.

Единство через распространение культуры

Распространение культуры через образование способствует устойчивому существованию обществ и народов, а также распространению современных культурных ценностей и содействует объединению человечества через сотрудничество, взаимопонимание и уважение друг к другу.

Преодоление культурного отставания

Концепция культурного отставания связана с разрывом между материальной и нематериальной культурой. Культурное отставание, как недостаток развития нематериальной культуры, указывает на необходимость внедрения специальных образовательных программ и инициатив для устранения этого разрыва.

Тема развития культуры становится особенно актуальной в условиях быстрого развития образовательных технологий, изменения парадигм обучения и акцентирования внимания на развитии личности учащихся. Она помогает строить доверительные отношения между преподавателями, учащимися, администрацией и другими участниками образовательного процесса, что создает благоприятные условия для эффективного взаимодействия. Развитие культуры в образовательных учреждениях способствует формированию активных граждан, способных критически мыслить, принимать решения и преодолевать сложности в современном мире.

Культурное наследие, ценности и традиции, внедренные в жизнь образовательной организации, формируют ее имидж, миссию и привлекательность для учеников, родителей и общества в целом. Стремление к формированию культуры в организации образования является необходимым условием для ее успешного развития, укрепления репутации и достижения высоких результатов, способствует улучшению качества обучения и воспитания, повышению профессионализма педагогических кадров, созданию благоприятной обучающей среды для учащихся и развитию инновационных педагогических практик.

В современном образовательном контексте, где важно развивать как знания учащихся, так и их личностные качества, формирование культуры в организациях образования становится приоритетной задачей. Культура, воплощенная в поведении, отношениях и целях образовательного учреждения, оказывает значительное влияние на формирование у обучающихся компетенций, необходимых для успешной адаптации в современном мире. Способность к анализу, критическому мышлению, умение справляться с неопределенностью — все это формируется под воздействием корпоративной культуры, действующей в организации образования.

Образование и культура тесно связаны между собой, причем образование выступает важным элементом в материализации культуры. Через образование люди учатся понимать, ценить и продолжать культурное наследие своего общества, обогащая его новыми знаниями и опытом. Таким образом, они взаимодействуют и взаимодополняют друг друга, способствуя развитию общества.

Организации развития образования, науки и культуры должны стремиться к интеграции этих трех сфер для создания гармоничной и эффективной системы. Взаимодействие образования, науки и культуры способствует повышению уровня знаний, развитию креативности и инноваций, а также сохранению и продвижению культурного наследия.

Современные организации должны активно использовать инновации и современные технологии в формировании культуры. Цифровизация, онлайн-образование, виртуальные музеи — все это является частью современной культурной революции, которая делает образование,

науку и культуру более доступными и привлекательными для широкой аудитории.

Они должны стимулировать и поддерживать исследования и творческую деятельность своих работников и учащихся. Развитие научных и культурных инициатив способствует расширению горизонтов знаний и приносит новые открытия и идеи.

Современные организации развития образования, науки и культуры сталкиваются с рядом вызовов, таких как быстрое изменение технологий, глобализация и растущая потребность в устойчивом развитии. Однако при правильном подходе и эффективном управлении этими вызовами можно преобразить в возможности для развития новых идей и проектов.

Культура в образовании является не только информационным фоном, но и основой для успешной реализации обучающих программ, воспитания ценностей и формирования гражданственности. Она помогает в построении эффективных коммуникаций, в обеспечении учебного процесса сплоченностью и ответственностью, а также в создании условий для развития творческого потенциала.

Центральным аспектом при формировании культуры в образовании является создание открытой обучающей среды, способствующей развитию интеллектуальных, эмоциональных и социальных навыков у учеников. Интеграция различных сфер деятельности в образовательном процессе позволяет создать многоаспектное обучающее пространство, способствующее разностороннему развитию личности.

Важным аспектом является также внедрение современных технологий в обучающий процесс, что способствует повышению эффективности образования и развитию цифровой грамотности у учащихся. Формирование культуры включает в себя построение партнерских отношений между учебными заведениями, предприятиями, государственными органами и общественными организациями для обеспечения более широкого доступа к различным образовательным ресурсам и опыту.

Интеграция различных сфер деятельности в обучающей среде способствует формированию комплексного подхода к образованию, включающего как академические знания, так и практические навыки, необходимые для успешного функционирования в современном информационном обществе. Важным аспектом является также внедрение методов обратной связи и самооценки в образовательный процесс с целью стимулирования самосовершенствования и постоянного развития участников образования.

Достижение целей по формированию культуры и созданию обучающей среды требует многоуровневого подхода, включающего в себя активное вовлечение всех участников образования в процесс изменений и развития, а также обеспечение доступности образовательных ресурсов и возможностей для самореализации каждого участника образовательного процесса.

Формирование культуры и создание обучающей среды требует постоянного мониторинга, оценки эффективности применяемых методов и готовности к адаптации к изменяющимся условиям и вызовам образовательной среды. Они представляют собой основополагающие элементы образовательного процесса, определяющие успешность учебного заведения и развитие личности учащихся. Интеграция различных сфер деятельности, таких как учебный процесс, культурные мероприятия, спорт и общественная деятельность, обогащает образовательную среду, развивает у учащихся комплексный взгляд на мир и способствует разностороннему развитию.

Создание обучающей среды, которая способствует развитию личности каждого учащегося, включает в себя создание комфортной и безопасной обстановки, поощряющей самовыражение, самореализацию и саморегуляцию.

Культура в школе играет важную роль в формировании системы ценностей, поведенческих стереотипов и установок учреждения. Интеграция различных сфер деятельности способствует развитию у учащихся понимания взаимосвязей между знаниями и умениями, а также способствует формированию их готовности к принятию решений в различных областях жизни.

Из всего вышеперечисленного можно выделить несколько основных моментов:

Использование инноваций в образовании стимулирует креативность и активность как учащихся, так и педагогов, способствует развитию обучающей среды как источника

вдохновения и разнообразия.

Стимулирование исследований и творчества в школах способствует формированию критического мышления, самостоятельности и уникальных способностей каждого учащегося.

Современные вызовы предъявляют к образовательным организациям требование быть гибкими, открытыми к инновациям и готовыми к адаптации к постоянно меняющемуся миру.

Перспективы образовательных учреждений направлены на создание интеллектуальной среды, в которой обучение стимулирует интерес к учению, развитию умений и применению полученных знаний на практике.

Использование современных методик и технологий в образовании способствует повышению эффективности учебного процесса и обеспечивает доступ к новым формам обучения и взаимодействия.

Организации в сфере образования сталкиваются с вызовами массификации обучения, индивидуализации образовательного процесса и внедрения современных технологий.

Перспективы развития школ заключаются в создании обучающей среды, способствующей развитию личности, творческому мышлению и подготовке к инновации, стимулирование исследований и творчества, а также современные вызовы и перспективы образовательных организаций помогают формировать образование как основу развития общества и будущего каждого учащегося.

Культура организации образования является фундаментом, на котором строится весь образовательный процесс, отражая ценности, принципы и цели учебного заведения. Ее наличие сочетает в себе ценности традиционного и инновационного образования, способствует культурному разнообразию, интеллектуальному росту и развитию творчества.

Формирование культуры в организациях образования требует постоянного внимания, усилий и стратегического подхода со стороны администрации, преподавателей и других участников образовательного процесса. Это процесс, направленный на создание гармоничной среды, вдохновляющей на обучение, исследования и творчество, способствующий развитию знаний, навыков и ценностей у учеников. Культура в образовательных учреждениях не только помогает формировать успешную организацию, но и является основой для интеллектуального, культурного и социального развития общества в целом.

Литература

1. Черных П.Я Историко-этимологический словарь современного русского языка. М., 1993. Т. I. С. 453.
2. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка: около 100 000 слов, терминов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов ; под ред. Л. И. Скворцова. - 26-е изд., испр. и доп. - М.: Оникс, 2009. - 1359 с.
3. Пивоваров Д.В. Философия самоопределения. – Оренбург: ОГУ, 1996. – С. 41-70.
4. Бондарев Ю.В. Человек несет в себе мир. – М.: Мол. Гвардия, 1980. – С. 67.
5. Об утверждении Концепции развития высшего образования и науки в Республике Казахстан на 2023 – 2029 годы // Постановление Правительства Республики Казахстан от 28 марта 2023 года № 248.
6. Об утверждении государственных общеобязательных стандартов дошкольного воспитания и обучения, начального, основного среднего и общего среднего, технического и профессионального, послесреднего образования // Приказ Министра просвещения Республики Казахстан от 3 августа 2022 года № 348. Зарегистрирован в Министерстве юстиции Республики Казахстан 5 августа 2022 года № 29031.

МАЗМУНЫ/СОДЕРЖАНИЕ

№	ФИО	стр
1.	IMANKALIEVA Yerkezhan Bauyrzhanovna	3
2.	САПАКОВА Айгуль Касенкановна, АЗАТУЛЫ Ерхат	5
3.	АНДАКАЕВА Алия Назарбековна, СМАГУЛОВА Рая Алтынбековна	9
4.	АНТИПОВА Алина Ивановна, ДЕРЮГИНА Ирина Васильевна	12
5.	АРЕНОВ Александр Валерьевич, ИМАМАЛИЕВА Гулнора Нуралиевна, КОЖЕМЯКИНА Надежда Николаевна, КУШМАГУЛОВА Алия Кайрбековна	17
6.	АХМЕТ Мира Әбдіхамитқызы	20
7.	БАЙБЕРГЕНОВА Жанат Амангельдиновна, ТЫРНАКОВА Замира Камалидденовна	24
8.	БАЙБОСЫНОВА Лаура Ескалиевна	27
9.	БАКТЫГАЛИЕВА Дана Ерланқызы, АЙДЫН Алдабердіқызы	29
10.	БЕГАХМЕТОВА Балжан Каиргельдыевна, КИЕВА Анастасия Константиновна	32
11.	ГАБДУЛЛИНА Аяжан Нуржановна, ИСМАГУЛОВА Салтанат Макановна	37
12.	САҒЫНДЫҚОВА Сандугаш Сатыбалдиевна	39
13.	ДЪЯКОВА Елена Анатольевна	42
14.	ДЮСЕМБИНА Жибек Кенжетаевна	44
15.	ЕРМЕКОВА Айнагуль Амангельдиновна	46
16.	ЕФИМОВА Татьяна Александровна	49
17.	ЖУМАБАЕВА Мадина Ұлықпанқызы	52
18.	ЖУМАГАЗЫ Зарина Жумагазықызы	55
19.	ЖУМАЖАНОВА Гульнур Жуматаевна	58
20.	ЖҰМАҚАНОВА Динара Саятқызы, ТҮРҒАНБАЕВА Бейбітгүл Шәкәрімқызы	61
21.	САПАКОВА Айгуль Касенкановна, ЖҰМАҚАНОВА Назерке Саятқызы	64
22.	ЗИНЕТОЛЛИНА Жанерке Нұрсұлтанқызы, НҰРЖАНОВА Ж.Д.	67
23.	ТУХТАРОВА А.С., ИСАКОВА С.С.	70
24.	СМАҒҰЛ Гүлім, ИСАКОВА С.С.	72
25.	КАН Карлыгаш Тулегеновна	74
26.	КАРИБЖАНОВА Әсел Көптілеуқызы, ЕРГЕН Маржангүл	78
27.	КАРИПБАЕВА Шынар Токтарқызы	81
28.	КЕМЕЛОВА Қалипа Шахизадақызы	83
29.	ҚЫСТАУБАЕВА Зульфия Сайрановна	86
30.	ҚУАНДЫҚ Бағдат Мисаұлы, М. А. ЖАНАБЕРГЕНОВА	88
31.	ЛЕОНОВА Дарья Юрьевна	94
32.	МУЖЕНОВА Жанар Гиладжовна	95
33.	МУСЛИМОВА Айжан Саиновна	97
34.	РҮСТЕМОВА Қарлыға Үсенғалиғызы, МАЛИМБАЕВА Алмагуль Жумабековна	99
35.	РЫСҚҰЛ Әсем Қайдарқызы	104
36.	ТОКПАЕВА Жазира Аитпаевна	107
37.	ЯНИНА Дарина Владимировна, ДРУЖИНИНА Елена Николаевна	109

Қолжазбалар өңделеді және қайтарылмайды. Авторлардың көзқарасы, ұстанымы сақталады. Жинақтағы деректердің нақтылығына авторлар жауапты. Олардың байлам-тұжырымдары редакция көзқарасымен сәйкеспеуі де мүмкін. Ғылыми басылымда жарияланған материалдар көшіріп басылған жағдайда сілтеме жасалуы тиіс.

**Халықаралық Білім және Ғылым Академиясы
International Academy of Education and Science
Международная Академия Образования и Науки**

2024